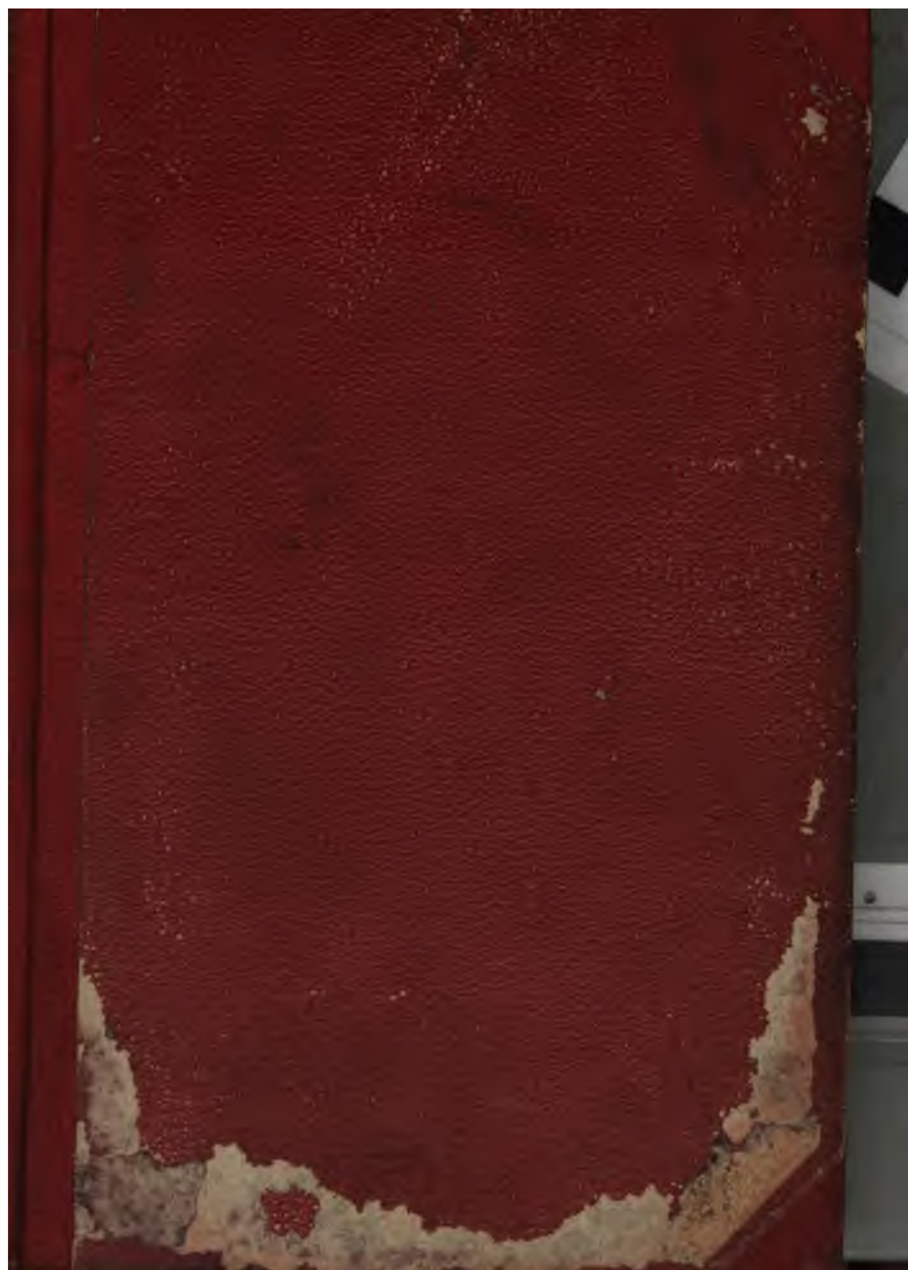

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

SEBRANÉ SPISY

JOZEFA KAJ. TYLA.

DRUHÉ VYDÁNÍ.

DÍL TŘETÍ.

NOVELY A ARABESKY:

Ptáčníkova dceruška. — Hudební dobrodruzi. — Vlasť a matka. České granáty. — Pomněnky z Roztěže. — Starý Tomáš. — Divadelní ředitel.

V PRAZE.

NÁKLADEM KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1867.

NOVELY A ARABESKY

OD

JOZ. KAJ. TYLA.

DÍL TŘETÍ.

V PRAZE.

NÁKLADEM KNĚHKUPECTVÍ: I. L. KOBER.

1867.

Národní knihtiskárna: I. L. Kober v Praze.

Ptáčníkova dceruška.

Novela.

(Psáno roku 1845.)

1.

Musíte do lesa, na veselou paseku, tam uvidíte Lidušku, jediné dítě starého ptáčníka z Podlesí.

Je jí právě sedmnáct let; je ohebná jako březový proutek, veselá jako skotačivá beruška, rozkošná jako slzička Panny Marie na zeleném trávníku. Její hlavička je jako zralé Mišenské jablko, tak malinká, tak kulatá — a ty oči hrajou v ní jako dvě zralé trnky. Vlasy má černé a lesklé jako havraní peruť na sněhu. V Podlesí jí říkají vůbec ptáčníkův černohlávek.

Otcova chaloupka stojí poslední ve vsi, trochu opodál, zrovna pod lesem. Starý Mareš v ní zůstává již dvacet let. Připadla mu dědictvím po svobodné sestře, a to právě toho času, když se mu začínala dlouhá služba na vojně už nechutit. Zde nalezl tedy nový domov a jistý přítulek na stará kolena.

Bylo mu skoro čtyrycet, když se oženil. Jeho denní peníz jako vysloužilého desátníka, pak kousek role a ptáčnictví byly jeho živobytí. To se rozumí: láska milé ženy náležela k tomu také a později radosti s malou Liduškou. Jen že, bohužel! milou ženu brzy pochoval — a tu se tedy zavěsilo srdce jeho na jediné dítě.

Srdce otcovské — ach, může-liž býti lepšího pěstouna? Arci, tak měkce jako v náruči mateřské nedá se na něm odpočinouti, tak teplé a sladké, tak volné a blahostné hnízdečko *to není* jako srdce mateřské; ale za to je to

pevná zlatá půda, kde se mladé kvítí jistě ujímá, je protékaná věčně lahodným pramenem, jenž to mladé kvítí sílí, a je zahřátá věčně líbezným paprskem, jímž to mladé kvítí okřívá.

A pro Lidušku bylo srdce otcovské — a právě to srdce poctivého Mareše to nejlepší. V něm a při něm zdařila se přeutěšeně.

Jděte do lesa na veselou paseku. Liduška tam bezpochyby sedí na měkkém mechu u bujného proutí a plete buď košík na jahody, nebo řeže malou, hebounkou klec.

Ale možná také, že sedí doma vedle chaloupky pod hustým jasanem, a učí kosa novou písničku hvízdat. A to milé proužkované zvířátko hledí na ni svýma černýma očkama tak rozumně — a otvírá po ní, po té malinové hubince, svůj žlutý zobáček tak ochotně, jako by se radostně učilo. I to věřím, kdož by se u takového učitele rád neučil!

Či nesedí Liduška ani na pasece, ani pod jasanem? Tedy zaběhla hloub do lesa na vrch, kde stojí zbytky starého rytířského hradu, a sedí tam pod kamenným obloukem, pod hustým křovím na malém drnovém sedátku, ježto si vlastníma rukama udělala; — tam sedí a čte starou českou kroniku v otrhaných deskách. Jiné knihy, mimo kalendáře, staré školní evangelia a knížky modlitební nejsou v domě. Za to ale umí kroniku i s evangeliemi nazpamět.

Či není také v šedých sutinách? — Tedy se honí po louce za motýlem, neboť domácí práce je hotova.

Ale což pak se nebojí? neostýchá se? — A koho by co bála? koho ostýchala? Srdce její je čistý křišťál, v němžto se země i nebe se svou celou krásou zrcadlí; ono leží v kypících ňádrech jejích jako strahovité a chránivé oko boží. Mimo to je dívčí krása a panenská čistota silné kouzlo, proti němuž zlý duch tak snadno boj nezačne.

Liduška je v lese, v stinné hustině a na květnaté louce tak doma jako v sednici a kuchyni, kdež je radost na ni se podívat, jako na mladou hospodyňku. Všecko se na ni směje — a ona se směje také na všecko. S děv-

čaty ze vsi, nebo s jonáky nemá sice skoro žádné známosti, tím méně s nimi obcuje; ne snad že by byla pyšná — chraň Bůh! ale oni nejsou podle mysli její; proto však jí přece nikdo neublíží, nikdo ji nepotejrá, ani nepoškádlí, to žádnému ani nenapadne. Onať jedná, mluví s každým jako přítulné děcko — jen že je raději při svých ptácích, nebo v lesní samotě, nebo u otce, kterýž umí podivné příhody z francouzských vojen povídat.

A — podivná věc! — nevyskytnul se posud nikdo, kdož by se byl o její přízeň, její lásku ucházel? Nikdo. Jonáci ze vsi hledí za ni arci žádoucíma očima; ale ona je pro ně tuze vysoko — to všickni dobře cítí; a „do hospodářství se nehodí“, říkají staří, ačkoli se v tom případu hrozně mýlí. A jiní lidé ji neznají. Podlesí je tuze vzdáleno, ověnčeno lesinami — a Liduška z něho nevychází. Obchod s ptactvem obstarává si starý Mareš sám.

Jeť to beztoho zvláštní způsob ptáčnictví; jeho rukou nepřichází ani pírko o život. Tomu chlapeckému vraždění protiví se za jedno vojenské srdce jeho, a za druhé nechce, aby tomu Liduščino srdce přivyklo. K číhání na tažné ptactvo přibírá si podruha z vesnice, kterýž se pak i o prodej v panském zámku nebo v nejbližším městečku postará. Liduška obstarává jenom jeho pernaté učeníky, jižto v komoře po stěnách, mezi okny v menších a větších klecích visí — tu kos, tu špaček, tu také hejl, tam skřivan a křepelka, nebo sedmihlásek a někdy nějaký slavík. Mareš je daleko široko v pověsti, že umí ptactvo dobře chovat a cvičit, i nachází tedy na své zpěvavé vychovance vždy dost kupců a dohazovačů.

Jen o jeho nejdražšího ptáčka, o jeho černohlávka se ještě nikdo nehlásil! — avšak starému otci to také ještě ani nenapadlo, že by mu jej mohl někdo odloudit!

2.

Na panství umřel starý polesný a vrchnost dosadila nového.

Byl to muž něco přes třicet, ale světem prošlý a městským životem prohnaný. Byl několik let hraběcím myslivcem a za odměnu dostal nyní pěkné polesnictví.

Čtrnácte dní po smrti starého se přistěhoval. Bylo to silné, vysoké tělo, hrdé hlavy, tmavých vlasů a hustých vousů. Silné kníry zastiňovaly trochu široká ústa. Z temných, poněkud vpadlých očí vyšlehovaly chvílemi podivné blesky. Řeč a pohybování jeho byly rychlé, jako zpanštilé.

Myslivna stála u prostřed lesa o samotě, za ní malá zahrádka a kolem utěšený palouk; ale to nebyl hluk velkého města a pohyblivost městského života, kterýmž byl nový polesný za posledních let přivyknul.

I začalo se mu stýskati a všude mu něco scházelo. Myslil tedy, že by neškodilo, kdyby si stálou tovaryšku pod domácí střechu přivedl.

I rozpomínal se, která by mu byla ze všech známostí v srdci uvázla; i zpomněl si na mnohou, ale k žádné nebylo v něm tolik důvěry, že by vyplnila pustotu v prsou a v domě jeho. To bývá následek přesycené chuti u všech přebíravých, se ženským srdcem jen jako s míčem pohrávajících rozkošníků.

Nevrle hodil tedy Horina ručnici přes rameno, hvízdnul na svou Dianu a pustil se do lesa. Chtěl jednou svůj okršlek křížem a křížem projíti.

Zabral se do myšlének o minulosti, o hejřivých besedách, o příhodách na poli milosti — až ho Diana z těchto zpomínek hlasitým štěkáním vytrhla.

Stáli na pasece. Pes hleděl ku křoví, kde se něco černalo, a na štěkot vztyčila se mezi křovím ženská postava. — Byla to Liduška.

„Kdo to?“ zvolal Horina, dívky si ještě skoro ani nevšimnuv.

Dívka neodpovídala; nebyla zvyklá na takové volání, poněvadž ji v nelidnatém okolí skoro každý znal. A člověk cizí? — co pak se měl ten co ptát?

Neodpovídala tedy, ale zůstala tiše stát, hleděla pokojně na neznámého myslivce.

„Jsi hluchá?“ obořil se nyní Horina hřmotně, kroky své přímo k ní namířiv. „Ptám se tě, kdo jsi? co tu děláš?“ Ale příkrý zvuk slov jeho se začal mírniti, čím blíže k dívce přicházel.

„Aj, totě jsem dopadl roztomilou pytlačku!“ zvolal po krátkém zamlčení, nutě se do žertu, jakémuž byl ve svém bývalém okresu přivyknul. Ale před Liduškou mu slova na jazyku jaksi vázla a rozmar jeho pokulhával.

„Víš-li pak, že musíš platit pokutu, že jsi se nechala mezi mlázím dostihnout?“ mluvil dále, a rychle se k ní přitočiv, chtěl ji s úsměvem okola těla vzít.

Ale dívka se uhnula jako blesk na stranu.

„Zbláznil jste se, pane?“ zvolala u velikém podivení — a nebo dobře nevidíte? Já nejsem žádný pytlák, ale poctivé děvče, a tady sedám tak dávno, že znám každou bylinku. Ale kdo pak jste vy?“

Při tom jí vstoupila krev do tváře a z očí jí šlehaly blesky.

„Aj, ty máš tu malou hubičku na pravém místě!“ zasmál se zase Horina, nemoha se hezké dívce v té prosté selské sukničce, v malém živůtku a v těch bílých krátkých rukávech ani dost nadivit. „Ty máš bystrý jazejček; ale mne jím nesekneš. Já se mám co ptát, kdo mi po lesích běhá. Rozumíš? Jsem zdejší polesný.“

„Polesný? nový — polesný?“ opětovala dívka mírněji. „Ah — tak! tedy odpusťte, pane polesný, ale tohle bývala odjakživa moje procházka.“

„Kdo pak jsi?“

„Marešova dcera z Podlesí! — a doufám, že se tu *budu také budoucně* procházet.“

„Nu, budeš-li řádně svou daň odvádět", nutil se polesný zase do smíchu, a chtěl ji vzít za ruku.

„Já neznám žádnou daň, kterou bych musela odvádět!" utrhla se dívka, „a najdu si ještě místo, kde mi to ani lidé zabraňovati nebudou, co mi nebe popřívá — trochu toho proběhnutí. Bůh vás opatruj, pane polesný."

S těmi slovy hodila poněkud hlavinkou a pustila se lehounce hopkujíc k domovu.

Horina ji nechal běžet; v prvním okamžení ani nevěděl, co by měl učinit. Tak ho celé zjevení-se Liduščino pomátlo. Potom se ale za ní pustil a zkřikl: „Stůj! stůj! — sic po tobě střelím!"

Dívka se okamžikem zastavila — a Horina se zastavil také; neboť Liduška se k němu obrátila, a v její tváři leželo najednou něco tak divného, že se toho i polesný při svém hrubém rozmaru poněkud ulekl.

„To jsou dětinské žerty, pane polesný!" řekla na to dívka s velikou, nevýslovnou vážností. „Vyšel-li jste střílet, hledejte si jinou zvěř na ránu. Já jsem poctivé děvče — víte-li, co to znamená."

Na to se mírně obrátila a šla volným, zdlouhavým krokem dále.

„To je zlořečené pískle!" zamumlal Horina mezi zuby, a vtisknuv si čepici nevrle na čelo, otočil se na jinou stranu.

3.

Horina se smál a klel. Liduška mu nechtěla z paměti. Za každým křovím ji viděl a slyšel. A když přišel za soumraku domů, do té tiché myslivny, tu mu začala obraznost teprva divné kousky tropiti.

„Jak pěkně by to bylo, kdyby tu nyní taková...." šeptalo mu cosi do duše; ale on sebou mrzutě trhnul, kopnul Dianu a hodil sebou na pohovku.

Pak se opět zlobil, že s ním takové děvče, pouhé děcko, tak směle mluvilo; i zlobil se na sebe, že nebyl sám moudřejší — a nevrle hodil sebou posléz na postel.

Chcete vědět jeho sny? — Ty ho zavedly mezi bývalé společnosti; i byl vesel se starými známými, a mnohá hezounká tvář se letmo na něho zasmála. Když ale ráno procitnul, byl zase nevrlý a klel na daremné mámení.

„Ale co si budu hlavu lámat, a do srdce škvora nasazovat!“ řekl konečně sám k sobě. „To plané šípčí může být rádo, když si ho našinec všimne — a pro ukrácení chvíle za klobouk připne. Nu, však uvidíme! doma budou tuším jiné oči dělat, až přijde polesný.“

Pak vzal zase ručnici na rameno a šel do Podlesí. Na cestě dohonil člověka z vesnice.

„U vás bydlí také nějaký Mareš?“ ptá se ho po obyčejném pozdravení.

„Ah — to je náš ptáčník!“ odpoví vesničan — a začne mu na to o starém vojáku a jeho dítěti tak podivné pohádky povídat, že bývalý panský myslivec s podivením uši nastrkoval a konečně nevěděl, co mysliti a čemu věřiti.

Ale ve svém záměru nedal se mýliti, bylot při tom ve hře také trochu jeho samolibosti — o jiném, posud v něm nebývalém hnutí srdce ani nemluvíme.

Došel až k samému stavení, kdežto Mareš přebýval. Bylo krásné dopolední, a starý ptáčník vyvěsil své nejmilejší učence z venčí okolo zdí, a stál teď jako mezi svými dětmi. Mluvil, štěbetal s nimi.

Byla to nevelká sice, ale složitá, přímá postava, posud vojenského držení s prošedivělou a z předu poněkud lysou hlavou, modrých, přívětivých očí. Vráskovitým, mužným tvářím dodávaly silné šedé kníry zvláštní vážnosti. Šat jeho byl sice jen sprostý, obyčejný selský tamnějšího okolí, ale čistý; a na prsou mu visel Lipský křížek.

Pozoroval, že polesný k jeho stavení zaměřuje, i obrátil se tedy od svých klecí a očekával jej.

„Dobrého zdraví, tatíku!“ začal Horina, nemoha se *před jednoduchou*, ale statečnou postavou ptáčníka, kte-

Národní knihtiskárna: I. L. Kober v Praze.

Ptáčníkova dceruška.

Novela.

„Proč zanedbáváte svoje oblíbená místečka?" ptal se jí kdysi.

„Proto že by mi bylo líto, kdyby mě z nich někdo vyháněl", řekla dívka krátce a obrátila se od něho.

Horina se kousl do pysku; on by ji byl tak rád zas na pasece, nebo v lesním stínu potkal — tak rád s ní o samotě promluvil, a nemohl k tomu přijíti. A přece věděl, že se dívka pod šírým nebem prohání, proto že ji někdy doma nezastihl.

I umínil si konečně učiníti krok rozhodný a svěřiti se otci. Záhy se k tomu naskytla dobrá příležitost.

Napadlť starého mezi ptáky a v dobrém rozmaru, i pověděl mu tedy, co ho trápí — a že by si přál mít jeho dceru za ženu.

Mareš ho pozorně poslouchal a pak se napolo zamračil. Bylo to poprvé, co slyšel, že mu cizí člověk na jeho černohlávka vějičky likne. I padloť mu to na srdce; ale také mu vysvitlo, že je k tomu děvče vlastně stvořeno, a hořký žal rozložil se v prsou jeho.

„Já jí mohu připravit život bez starosti", pokračoval Horina, kdyžto Mareš neodpovídaje s hlavou svěšenou tu seděl; „důchody moje jsou takové, že může dobrá hospodyně i něco uložit — a na vrchnost se mohu tak dalece spolehnout, že mi svým časem ještě výnosnější místo vykáže; nu — a co se mé vlastní osoby týká, to můžete být ubezpečen, že budu Lidušku na rukou nosit."

„Arci, arci!" dosvědčoval starý, hlavou kývaje — a zase umlknul.

Horina čekal na odpověď jako v plamenu. Konečně pozvedl starý hlavu a ptal se krátce: „Mluvil jste už s holkou?"

„Ještě nemluvil."

„Nu tedy mi nic do toho není. Co si holka udělá, to bude mít; já se na ni ve všem všudy spolehám; učiním to tedy také v tom případu, když se bude o to jednat, *kdoby ji budoucně* zaopatřoval a na rukou nosil. To si *musíte s ní vyjednat*, pane polesný!"

„Rád bych se byl již o to pokusil — ale nemohu smlčet, že se mi až posud jaksi vyhýbá; a proto jsem myslil, abyste jí jakožto moudrý, zkušený otec, a jakož se obyčejně stává, moje navržení přednesl — jestli jinak sám nic proti mé osobě nemáte.“

„Oh — což bych já mohl mít! — jáť si vás nemám brát! A co se toho moudrého otce týče — aby se snad někdy neřeklo, že jsem byl proti štěstí svého dítěte — já s holkou promluvím, nemáte-li k tomu sám dost kuráže.“

Horina odešel — a starý ptáčník zůstal o samotě na lavici před chaloupkou sedět. Neslyšel tichounké štěbetání, hvízdání a klokotání svých pernatých miláčků, ačkoli se jako schvalně namáhali rozehnati mračno, ježto se mu na čele i na srdci ukládalo. Neviděl večerní růžovou záři, kteroužto za lesy odcházející slunce po tichnoucím údolí rozlévalo. Nepozoroval své drahé dítě, kteréž procházkou zahřáto s planoucími tvářemi již hezkou chvíli před ním stálo.

„Tatínku — dobrý večer!“ promluvila nyní dívka svým líbezným hláskem, ručinku plna podivení otci na rameno kladouc.

„Ah — dobrý večer, zlaté dítě!“ řekl on, ze svého zamyšlení se protrhnuv; přitom chopil dívku prudčeji než kdy jindy za ruku, a stáhl ji k sobě. Nyní seděla vedle něho.

„Co je ti, tatínku?“ ptala se Liduška s dětinskou starostlivostí.

„Nic — anebo raději tuze mnoho!“ odpověděl otec polo nevrle polo žalostně. „Mám tě ztratit.“

„Co ti napadá? Já ti nerozumím.“

„Inu — vlastně to není nic divného — a já se měl dávno na tu věc připravit. — Polesný tu byl —“

„Nu, co je s tím člověkem? Mně se zdá, že se dostal do naší krajiny jen proto, aby nám dělal mrzutosti.“

Otec se podíval na dívku — kratičkým bleskem radosti rozjasnila se tvář jeho — potom ale zavrtěl hlavou.

„To je arci divné znamení!“ mumlal polo pro sebe; po malém zamlčení doložil ale zas hlasitěji: „Nu, mrzet se právě nemusíme; on tady byl — rozumíš, milé dítě? on si tě jaksi oblíbil — a jednou to být musí....“

„Ale co pak, tatínku?“

„Inu — vidíš — on mi říkal, že by tě měl rád *za svou* — abysi byla *jeho* — a — paní polesnou.“

Stařec byl svou řeč zlomkovitě dokončil. — Liduška se byla mezi ní pomalu vzchopila, sepnula podivením ruce, a řekla nyní po krátké přestávce s divnou, skoro hroznou vážností: „*Ten?* — ten chce, abych byla jeho... ale jdi, tatínku! jak pak můžeš něco takového jen minutu na mysli chovat, a snad se proto kabonit.“

„Tedy nemáš chuti?“ vypravil kvapně otec ze sebe.

„Já? — ani do nejdelší smrti.“

„Ale pomysli,“ nutil se on do námítek — „to zaopatření! A Horina zdá se mi být příjemný, poctivý muž...“

„O tom nemluv, tatínku!“ prosila dívka s rostoucí horlivostí. „Tomu ty nerozumíš. Horina může být příjemný člověk podle tvého srdce — ale mému srdci je protiven jako hřích; já se ho lekám jako potměšilého, jedovatého hada, kterýž by se rád mezi kvítím ukryl, jen že se v něm celý skrčiti nemůže. A poctivost jeho — ta nebude asi daleko od jeho příjemnosti.“

„Tedy ho nechceš?“

„Toho?“ zvolala dívka... zamlčela se na okamžik, potom se dala do hlasitého pláče, a padla otci okolo krku. — „Ach, co pak mě chceš už na marách vidět, tatínku?

A stařec opnul okolo ní radostí se-třesoucí ruce a tisknul ji prudce k pobouřenému srdci.

Vůkol panovala již večerní, lahodně kojící tichost, a na dalekém, temnomodrém nebi vystupoval laskavě se usmívající měsíc.

5.

Jasně hořelo slunce na modrolesklé obloze a vesele zpíval pod ní skřivan třepetavou píseň. Jasnou tvář jevila celá krajina, rozprostřená kolem jako ve svátečním rouchu. Osení bujně vlálo, pahorky se leskly sterobarevným kobercem, a šumivé bory zaváněly posilu dadoucím zápachem.

Na tomto utěšeném obraze jevila se jenom jedna škaredá vráska — a to byl polesný Horina.

S velikou, pevnou nadějí šel si pod Marešovu střechu pro odpověď, a svodné, lichotivé obrazy tiskly se mu u velikém počtu do roztoužené duše. Ale starý ho přijal dle svého způsobu přímě a vlídně, a pověděl mu krátce, aby si čas docházením do jeho sprostého stavení nemařil, má-li s budoucí paní polesnou na kvap — zde že z toho nic nebude, a jinde že se spíše obejde, že si to bude každý za čest pokládat.

Horina se až do temna zapálil, zaťal zuby a sklopil oči. Pak je pozvedl a upnul na starce, jako by po něm dýkami mířil.

„Nejsem vám po chuti nebo Lidušce?“ ptal se temně, a obočí mu přitom hrálo jako dvojí černé poletující mračno.

„Aj, což pak je vám po mé chuti!“ řekl Mareš. „Já se nebudu s vámi vázat.“

„Tedy nechce vaše holka? vyrazil ze sebe prudce Horina, a hněv a bolest kypěly z každého zvuku. „Jsem jí špatný?“

„Aj, aj, kam pak myslíte! Špatný — pan polesný Horina! Vždy velmi vážený. Ale k tomu, co od holky žádáte, je tuším něco více potřeba, nežli aby vás jen za špatného neměla — tu nepomůže ani vážnost. Já si myslím, tu se v ní musí něco ozvat, co jí tak naplní, že neuslyší na ten čas nic jiného, nežli tu sladkou písničku

v duši své, a že se v ní musí něco pohnout, co ji srdce utrhne, aby je pak mohla jako zlatý poklad darovat. Nu, vždyť mi snad rozumíte!“

Horina mu rozuměl, ale uzel všeho toho rozumění byl, že se zklamal ve své naději. A tudíž jím lomcoval hněv, žalost, pýcha, mstyžádost a láska — všecko naň doráželo, rozdíralo mu srdce, a bouřilo v něm nepoznanou posud bolestí. Ale v bolesti této nepozbyl přec odvážlivé mysli a nezoufal. Odhodlalť se, že bude ještě sám s Liduškou mluviti — ať mu ta rozmluva buď spasení nebo novou zkázu přinese.

I ukryl se na blízku ptáčníkova přístřeší a číhal s plamennýma očima, zdali z něho Liduška vystoupí a někam pod šíré nebe zaběhne. Vřelo a klokotalo to v něm sežírajícím zážehem a ňádra se mu oužila jakýmsi ouzkostným tušením; ale vášeň, mstící na něm teď všelikou hru, kterouž jindy se ženským srdcem tropíval, ohlušila v něm každý jiný hlas a popichovala ho jen, aby svým žádostem uzdu popustil.

Stál a kryl se v husté křovině, u paty lesnatého vrchu, na jehož temeně černé sutiny starého hradu k nebesům hleděly. —

Tou dobou stál z druhé strany pod vrchem mladý muž v lehkém pocestním šatě, s kovanou holí v ruce. Za ním stál člověk starší s hodným vakem na boku. „Ty zde můžes počkat“, řekl onen k tomuto — „anebo jít napřed do zámku, aby věděli, že dnes jistotně přijdu. Já se podívám zatím nahoru.“

„Račte poroučet, pane hrabě!“ řekl druhý, „já udělám, co se líbí. Jenom nezapomeňte, že máme do zámku ještě dvě hodiny cesty.“

„Neboj se, neboj!“ usmál se první; „do večera máme ještě dále, a bude-li potřeba, nastavíme noc — to jest: já ji nastavím, nebo ty půjdeš na všechen způsob napřed, leda bysi měl tenkráte zvláštní chuť archeologická študia provádět.“

„*To právě* nemám, pane hrabě! — ale myslím si,

že udělám nejlíp, když tady počkám. Cesty se tu podivně pletou — snadno byste mohl potom zabloudit."

„Starej ty se jen o sebe, aby se ti cesta nespletla", odbyl ho mladý hrabě; „já za své oči a nohy stojím. Jdi jen, jdi — a všecko zatím pozdrav! Budeš-li mít času, můžeš také něco povídat."

A s těmi slovy bral se již po ouzké, kamenité pěšince nahoru.

Byla to květoucí, asi pětadvacátým jarem ozdobená postava; dle outlých, jenom že nyní slunečním dechem poněkud osmáhlých tváří, dle toho míruplného modrého oka, těch malých, libě se usmívajících úst i dle těch hebounkých rusých kadeří náležela k oné třídě mužů, jakéž jemnými jmenujem.

A Ludvík k nim také v skutku náležel. On byl z oněch vzácných měkkých přirozeností, kteréž ani v davu a hluku velkého světa neztuhnou, a srdce své jako božím dechem stále zahřívaný, hebký vosk každého dojemu schopné zachovávají.

Nyní se navracel z dalekých cest, a opustiv dle svého oblíbeného obyčeje zase jednou ouzké stěny vozu, vyběhl si s věrným služebníkem pěšky po kraji, kdežto mu blízké obcování s lidem hojné náhrady poskytovalo. Přicházel k dějišti svých pacholecích let a nechtěl minouti jedno z nejpěknějších míst celého okrsku — místo, kdež se byl několikráte ještě pod očima pečlivého pěstouna vesele proháněl.

Od těch časů uplynulo již arci mnoho let; mezi tím byly se ho dotkly mnohé radosti i žalosti, on byl mnoho viděl, poznal, zkusil, a veliký poklad obrazů spočíval v jeho krásné duši: ale toto všecko teď z něho zmizelo, a lahodné zpomínky na dny dětské opanovaly mysl a rozehřály duši jeho.

Takto se bral vzhůru. Krok jeho byl lehounký a dokazoval, že to nebyla první cesta, kterouž konal k smutným pozůstatkům zahynulých věků.

Nyní stál u zřícenin; nyní vešel pobořenou branou

na první náhradí, kdežto se po rozvalinách husté křoví vleklo nebo jedle své trudomyslné větve rozpínaly; nyní vlezl na baštu, z nížto se mu čarokrásný výhled po dalekém okolí rozevřel.

I pokochal se v pohledu tomto a rozveselen v duši své prodral se kamením k bývalému hlavnímu stavení, z něhož tu jen holé stěny s prázdnými okny, jako nahý žebrák s vyloupanýma očima strměly. Stál na místě, odkud jindy s kamenné pavlače statné hrdinské podoby na prostranné náhradí shlížely: pod ním se pnula polozasypaná branka se svým tesaným obloukem, a okolo ní i nad ní vypínalo se bujné stromoví: ze štěrbin visela dlouhá tráva, a po kamení zelenal se mech nebo se bělil nízký lišejník.

6.

Podepřen o zeď stál tu Ludvík hodnou chvíli, a ponořiv se do šedé dávnověkosti, zpomínal si na hluk zbraně, jindy zde zvučící, na milostné písně, jindy zde znějící, na ty mohutné postavy slavených reků i na ty čarovné zjevy květoucích panen: an tu náhle oči jeho na něčem utkvěly, čím se mu jako staré, zlaté báchorky o zaklených princeznách v skutku a pravdě objevovati začaly.

Letavým krokem vešla totiž mezi oněmělé zbytky rytířského sídla mladá dívka, obratnýma nohama hopkovala s kamene na kámen a zpívala si přitom veselou písničku. Byla jen v sprostém, arci nad míru čistém a dle vlastní chuti připraveném šatu selském; ale zdála se v něm býti jako přestrojená Rusalka, jako dovádivé dítko z panského domu. Tváře jí planuly jako dvě tmavé růže, oči se jí leskly dětinskou rozkoší.

Byla to Marešova Liduška, putující k svému oblíbenému *místečku,* kdež jí nikdo tichou, posvátnou samotu *tak snadno nerušil.* Polozasypaná branka se svým ka-

menným obloukem a hustolisté křoviny vůkol — to byla její svatyně. Zde trávila nejsladší hodiny, oživujíc ve svém živém duchu kolem ležící sutiny a naplňujíc je podivnými postavami.

Nyní stála již před svou drnovou pohovkou — a zrovna pod Ludvíkem, kteréhož ale dílem pro křoví, dílem že se ke zdi přitlačil, nezahlídla. Při chůzi lesem odhrnulo jí větvoví se spanilé šíje lehounký šáteček — i začala si jej nyní urovnávati; vlasy měla poněkud zcuchané — začala je uhlazovati; pak se jí nabralo do střevíce písku, i zula jej, vyklepala a zase obula — a to všecko tak nenuceně, ale panensky cudně, tak outle a obratně, jakoby to musela před cizíma očima dělati.

Potom začala visuté větve nad svým sedátkem zaplítat.

„Vystrkujete ramínka — vystrkujete, že jste mě tu několik dní neměly?“ smála se přitom. „Ale já vám nemohu pomoci — musíte je vztáhnout, sic bych si nemohla pod vámi pohovět. — Tak! — teď si k vám sednu — a něco si povíme. Budete-li pokojny a pozorny, tedy vám přečtu historii o udatném Břetislavu a o spanilé Jitce.“

Ludvík si nedůvěřoval oddychovat, aby ani zvuku z její samomluvy neztratil, a pak — aby se neprozradil. Toto tajné pozorování mělo v sobě cosi kouzelného; on se nacházel jako v čarodějném kruhu, z něhož nebylo možno vykročit. Prsa jeho zachvěla se sladkým trnutím hned při prvním zhlednutí Lidušky; i bylot mu náhle, jakoby se mu bylo srdce rozstoupilo a zvětšilo a nyní celou bytost jeho naplňovalo. I byla v něm nevýslovná rozkoš, jakýsi blažený stav, pro kterýž by ale nebyl slova nalezl, kdyby jej byl měl pojmenovati.

Onť znal arci více dívek, ježto se mohly s touto neznámou dle krásy měřiti; on znal bohaté, duchaplné tvory, a nejednou spočívalo oko jeho s obdivem i zalíbením na spanilé květině, jakovouž tu a onde v bohatých, vzácných domech nalezl: ale to, co mu nyní tak náhle v prsou

hrálo, co mu krev tak palčivě pěnilo a zase jako líbezně chladilo: to mu bylo až po tu chvíli věc docela neznámá.

Teď se jen mrzel, že mu křoví dívku zastiňovalo. I nahýbal se, krčil se, vše nadarmo. Tu se však musela pozornost jeho na jinou osobu obrátit.

Byl to Horina, kterýž tichým, liščím krokem za Liduškou přicházel, když byl konečně stopu její vyslídil.

Ludvíka to u srdce bodlo; byla to bolest nesmírná, a v každé krůpěji hořela otázka: „Co tu chce ten člověk? — Je to umluvená schůzka?“

Při tom pomyšlení musel oči zamhouřiti, a pevně starých kamenů se zachytit; neboť se mu začala hlava točit a kolena se pod ním třásla. Když pak oči zase otevřel, stál Horina již pod ním, u toho přirozeného loubí, a Liduška ho ještě nepozorovala.

Najednou mu sklouzlo pod nohama kamení a několik kroků se svalilo.

„Co to?“ zvolala dívka a vyskočila ze svého přítulku. — „Ah! — vy tady, pane polesný?“ doložila pak s patrným podivením.

„Ano, já jsem to“, odpovídal tento, žádoucíma očima se popásaje po vnadách spanilé dívky, ježto se mu v této lesní samotě zase v nevídaném posud půvabu jevily. — „Ano, já jsem to, a pokládám se za šťastného, že jsem létavého černohlávka konečně dopadl, a že mohu s ním jednou o samotě promluvit.“

„Co máte se mnou o samotě mluvit? Já nejsem přítelkyně tajností, a budu ráda, když mě řečmi ušetříte, kteréž buď slyšet nemohu a nebo — nechci.“

„Vy je ale musíte slyšet, Liduško!“ zvolal Horina vášnivěji — „já je nemohu v sobě utajit.“

„Jen je utajte!“ řekla dívka vážně — „a zvláště, týká-li se to věci, o nížto jste s otcem rozprávěl: na tu máte již mou odpověď.“

„*To* nemám, Liduško — to nemám! Tu nemohu *vzít, nemám-li rozumu* pozbyt — a nebo ještě něco horšího *dokázat!*“ mluvil Horina, a oči jeho zmítaly se div-

ným, strašlivým plamenem. „Já vás miluji — a nedojdu na tomto světě žádných radostí, nebudu-li mít lásku vaši. Vy musíte být mou.“

„Že musím?“ opětovala dívka, i poucouvla na krok a hrdě se vypnula. „Pane polesný, vy máte divný způsob o děvče se ucházet. Mně se aspoň protiví — a protož také myslím, že bude nejlíp, když si mě od této chvíle ani nevšimnete a mne na mých cestách v pokoji necháte. Opatruj vás Bůh!“

S těmi slovy se od něho obrátila; on ale u své vášni k ní přiskočil a uchvátil ji silně za ruku.

„Ne, ne! tak snadno mi tenkráte neulítneš, upejpavá hrdličko!“ zvolal přitom, dívku, an se zpouzela, násilně v náruč pochytiv. „Já se nechci marným plamenem užírat. Ale chci odlevy ve tvém srdci...“

„Zpátky, pomatený člověče!“ křičela nyní Liduška, hněvem uchvácena — „a nepopouzej metlu boží!“

„Zpátky, nešlechetný lovče!“ zavznělo to nyní nad jich hlavami, a v průlomu věkovitých zdí objevil se Ludvík. „Zpátky! — a nesahej svou nečistou rukou na panenský květ!“

Horina sebou trhnul, a dívku pustiv, sáhl po ručnici, kteráž mu posud na rameně visela.

Liduška odskočila, a radostně zkřiknouc, hleděla do výšky, odkud tak vítaná pomoc přicházela. Sladkým překvapením sepnula ruce a složila je na prsou, v nichžto srdce klopotem bouřilo.

„Co to?“ zvolal nyní Horina a vztekem třásla se v něm každá žíla. „Co to znamená? Kdo jste? Co tu hledáte?“

Ludvík ale neodpovídal; nýbrž chytil se vrcholku mladé, ohebné jedle a spustil, svážil se po ní na svalenou zeď — a po dávnoletém rumu sběhnul dolů na náhradí.

Liduška stála při tom počínání jako na vlnách; celé tělo její klonilo se proti nenadálému pomocníku, jako by mu tím při sestupování přispěti mohla, a když stál konečně *na pevné půdě*, skočila mu jako dávno známému

tři, čtyry kroky naproti. Tu se chopili oba vroucně za ruce a přistoupili před Horinu. Ona se blaženě usmívala — a po jemné tváři Ludvíkově rozložila se veliká vážnost.

„Vy se mne ptáte, co tu hledám?“ jal se teď nenadálý dívčí ochránce k Horinovi mluviti. „To bez pochyby tak dobře vidíte, jako já viděl, co jste vy tu hledal.“

„Jakým právem, člověče....“

„— překážím vaší nešlechetnosti? Větším, to mi věřte, pane — větším, nezli vy ji pášete.“

„Člověče! kdo jste? jak sem přicházíte?“

„Jste, pane, zdejší dráb, abyste průvodní listy přehlížel?“ ptal se Ludvík chladně.

„Já jsem tu pánem“, soptil Horina, „a mám právo, podezřelé osoby zastavovati.“

„Tedy je zastavujte“, pousmál se Ludvík jeho hněvu, „ale nás milostivě propusťte. Pojď, zlaté dítě!“ doložil k Lidušce, jejíž ruku ještě pořád ve své držel, „pojď! Budeš bezpochyby ráda, když toho člověka na očích mít nebudeš.“

„Stůjte!“ zkřikl Horina. „Já nejsem chlapec, abyste mohl se mnou veselé kousky provádět — a stojím na svém právu: Kdo jste? co tu hledáte?“

„Já vám nechci den zkazit“, odpověděl Ludvík mírně, „abych vám své jmeno pověděl. Buďte rád, že ho nevíte!“

„Ovšem — ovšem, ha ha ha!“ dal se Horina do smíchu. „Romantický dobrodruh — pocestný kavalír, chudý študent nebo toulavý malíř, který všechny zámky vytlouká!“

„A co byste měl proti tomu, kdybych byl ku příkladu toulavý malíř, jak ve své hluboké moudrosti pozorujete — co by vám bylo do toho?“ ptal se Ludvík, vážně proti němu pokročiv. „Myslíte, že bych pak neměl právo hanebnostem vašim hru kazit?“

„Nestydatý člověče! vy se opovažujete...?“ rozkřiknul se Horina i napnul ruku s ručnicí.

Ale Ludvík mu nedal dokončit. S přirozenou dů-

stojností postavil se rázně proti němu; tvář jeho zplanula, oči se zableskly.

„Hleďte si jazyka!“ řekl při tom zvučným, vážným hlasem, „abyste jednou své prostořekosti nepykal. Co jste až posud prohodil, zapomenu, proto že vás pro slepou vášeň vymlouvám. Další podobné řeči nebudu ale trpěti, a radím vám, abyste si na ně jiného posluchače vybral. Ručnici pověste na rameno — tam vám bude nyní lépe slušet, nežli když ji jako hůl v ruce držíte. Jděte s Bohem domů — a pomyslete si, že není každý den dobře na honbu vycházet.“

V celé bytosti Ludvíkově spočívalo cosi tak dojemnědůstojného, že se Horina bezděky zarazil. I bylot mu náhle, jakoby se zase ve svých nedávno minulých poměrech nalezal, a v hlubinách jeho začal se hýbati — bývalý služebník.

Nevěda, co má z neznámého Ludvíka udělati, měřil ho ještě planoucíma očima; ale hněv jeho vedl boj s jakousi ostýchavostí — a v této nejistotě hodil ručnici přes rameno a ušklebil se, chtěje si tím ještě nějaké vážnosti dodati.

„Škoda, že jste se svým kázaním už hotov“, řekl při tom, „byla by radost vás až do večera poslouchat. Já si to nechám až na podruhé — aby tím více panenka získala! Mnoho štěstí, panno Liduško . . .!“

„Nechte, pane — polesný — nebo kdo jste — tento květ na pokoji!“ zkřikl nyní Ludvík rozníceně — „ano, šetřte, opatrujte jej, jako nejkrásnější ozdobu lesů svých! Dovím-li se dost málo naopak, řeknu jen slovo hraběti Svojetinskému . . . vyt jste přece v jeho službě?“

Horina otvíral oči; krev se mu sbíhala z tváře do srdce.

„Řeknu jen slovo“, doložil Ludvík, „a uvidíte, jaké to bude mít následky.“

„Co byste mohl? —“ vypravil Horina dosti těžko ze sebe; nebo hněv a leknutí mu zadrhovaly jícen.

„To zkusíte. Pro tenkráte neučiním nic — a vy učiníte *nejmoudřeji*, když celou dnešní příhodu v roušku

zapomenutí zahalíte. S naší strany se nebojte žádné nešetrnosti. To můžete vzít za útěchu.“

S těmi slovy se obrátil a šel s Liduškou ze zřícenin.

Horina tu ještě stál, i hleděl za nimi, dokud mezi kamením a křovím nezanikli. Jeho prsa se poznovu dmula a pracovala — ruka se chopila křečovitě ručnice ....

„Měl bych ti posvítit! drtil mezi zuby. — „Ale kdož ví! — ještě není prohráno ani vyhráno. Karty se rády obracejí. Teď jenom pozorně! Hlavou zeď neprorazím .... nu uvidíme! Budeme se nutit, abychom ji skrčili; snad prolezem.“

7.

Jedle a borovice šuměly sladké písně — tak sladké, že by je lidský jazyk ani vysloviti nedovedl; tráva líbezně zaváněla, kvítí vypínalo usmívavě své malé hlavičky, a červenky, sýkory, drozdové a křivky — to boží ptactvo štěbetalo tak rozkošně, že Lidušce srdce trnulo.

Či trnulo jí za jinou příčinou? — Ach, kdožby si troufal toto nejsladší a nejoutlejší tajemství odhalovat!

Ona se zavěsila svou krásně kulatou, plnou, až nad loket obnaženou rukou na loket Ludvíkův, a šla s ním volnými kroky k domovu.

Oba mlčeli. Prsa jejich byla sice plna slov, ale ta nechtěla na jazyk, ta se bála hlasitého proslovení, jakoby tím svůj nejjemnější zvuk, svůj nejsvětější význam ztratila. Ale i při tom nejtužším mlčení zdálo se, že spolu rozprávějí; že se jeden druhého vyptává, jeden druhému odpovídá — a sice věci tak podivné, posud neslýchané a nikdy netušené, že pro ně chudý jazyk nedostačoval.

Ona šla vedle něho s hlavou poloskloněnou, a tichý, blažený úsměv rozléval se jí po tváři. Jen chvílemi pozvedla své tmavé, blahostným citem navlhlé oči k Ludvíkovi; on ale položil levou ruku svou na prsty levé ruky

její, zavěšené na loktě jeho, a očí nespouštěl s bujného, neposkvrněného květu krásy její. I bylo mu, jakoby šel vedle staré známé — jakoby byl konečně nalezl, čeho se mu v životě posud nedostávalo.

Tak šli vedle sebe a nemluvili slovem hlasitým. — Konečně vyšli z lesa na stráň, pod nížto vesnice ležela.

„Tamhle zůstáváme!“ řekla Liduška, prstem na chaloupku ukazujíc.

„Mám tě vyprovodit až domů?“ ptal se Ludvík.

Dívka na něho pohlédla, jakoby se divila. — „Ale, ty divný človíčku!“ smála se přitom — „jaká pak je to otázka? Snad mě nenecháš pod širým nebem? — a pak jsi ještě otce mého neviděl!“

„Já myslil, aby se rodiče nelekli — aby se totiž neptali, co se ti stalo, kdo to s tebou přichází —“

„I neboj se! tatínek se neulekne, a matinka — ta leží ubohá dávno na hřbitově. Ty máš ještě oba rodiče — viď?“

„Jen matku; otec mi umřel již před lety.“

„Ale jdi!“ řekla dívka hlasem něžně outrpným, své jiskerné oko s celou duší na něho upínajíc a v chůzi poněkud se zastavujíc. — „Ty nemáš otce? Ach, to tě lituji. Já si to neumím ani představit, jak bych mohla být na světě, kdybych otce neměla. Za to jsi arci z druhé strany bohatší, že máš matku.“

„A tebe!“ doložil kvapně Ludvík, zářícíma zrakoma na dívku hledě.

„Mne?“ opětovala tato šeptem a sklopila oči. Sladkým trnutím zavlnila se ňádra její.

„Či nejsi má?“ zašeptal také Ludvík a ovinuv okolo ní ruku, sklonil k ní hlavu, tak že se čela jejich dotýkala. —

„A to se ptáš?“ řekla Liduška; přitom pozvedla své černé, zarosené oči a hleděla hluboko Ludvíkovi do jeho modrých. Celé tělo její chvělo se rozkoší. — „Či nejsi ty můj?“

„*Jsem* — *jsem*!“ zvolal Ludvík, náhle propuklým

plamenem uchvácený, a přivinul ji prudce k srdci. Další slova jeho zemřela na rtech jejích...

Tak stáli chvíli v blaženém objetí, na svět vůkol sebe zapomínajíce. Nevinným srdcím jejich zdálo se, že jsou u velikém chrámu lásky, pod očima věčné milosti.

Konečně se Liduška hbitě vymknula z objetí a nutila Ludvíka k další chůzi.

„Pojď — pojď! Já se bojím, že bych zde mohla blahostí zemřít!“

Ludvík šel za ní, ale neodpovídal. Panická duše jeho byla potopena v proudu nevýslovné rozkoše. Liduška hopkovala před ním jako veselé děcko.

„Tamhle stojí můj tatínek — vidíš ho?“ zvolala najednou, ukazujíc k chaloupce pod stromy. „Teď si pospěš, můj zlatý...“

V tom se zarazila, sepnula ruce a dala se do smíchu.

„Ale jen si pomysli tu mou zapomětlivost!“ řekla na to. „Vždyť jsem se tě ještě ani neptala, jak tě mám jmenovat?“

„Říkej mi Ludvíku.“

„Ludvíku? — Ludvíku – to je pěkné jmeno“, řekla dívka a oči její utkvěly přitom na zlaté jehle, kteráž mu hedbávný šátek na krku spínala. — „Tohle L znamená tedy bezpochyby také Ludvíku?

„Ode dneška dostane krásnější jméno“, řekl Ludvík, a odepnuv skvostnou jehlu s krku, sepnul jí šáteček na prsou Liduščiných. — „Teď se bude jmenovat Lidmila.“

Ona přijala pěkný dárek jeho beze všeho upejpání — tak přirozeně, jakoby to mezi nimi odjakživa tak bývalo a jinak ani býti nemohlo.

„Ne, ne! právě nyní bude se jmenovat Ludvík!“ řekla s blahým usmáním, oběma rukama jehlu k prsoum tisknouc. — „Ale což já ti dám, můj drahý Ludvíku?“

„O nemysli na to — a hleď raději, abys mi uchovala, co jsem již od tebe dostal, moje duše!“ zvolal Ludvík a pochytiv ji za obě ruce, vřele je tiskl. — „Já jsem nevýslovně bohatý.“

„O, tedy jím také zůstaneš!“ zvolala dívka, tisknutí rukou jeho skoro křečovitě opětujíc; pak se mu zas kvapně vymknula a běžela napřed k chaloupce.

Otec jí přicházel již naproti. Viděltť, že přivádí cizího člověka, a divil se tomu.

Ona k němu přiskočila, objala ho a pověděla mu krátkými slovy, co ji bylo na starém zámku potkalo.

Starý Mareš se zamračil a z úst mu vyjelo temné zaklení. — „Dobře jsi mělo, děvče!“ řekl na to. „Mně bylo také při tom panu polesném jaksi ouzko; jen že jsem si to neuměl vyložit. Nu chvála Bohu, že se to ještě tak skončilo. Teď bude pokoj. Ale kdo pak je ten tvůj ochránce?“

„Kdo že je?“ usmála se dívka. „Nu, můj ochránce je. Což to není dost?“

„V jistém ohledu arci dost; ale neškodí vědět, co je takto jináč — myslím stav, jmeno a tak dále.“

„Ah tak! Nu to je ten nešlechetnější člověk, pocestný malíř a jmenuje se Ludvík.“

Tento k nim právě přikročil. Bylť hned uhodnul, o čem Liduška rozpráví, i nechal jí tedy času k dopovědění a přicházel kroky volnými. Z dáleči upnul zatím zpytavé oko na postavu Marešovu a nalezal v ní zalíbení.

Teď mu vstoupil starý ptáčník vstříc a povděčně hlavou kývaje, podal mu ruku.

„Vítám vás, můj drahý pane!“ řekl přitom ruku jeho srdečně tiskna, „vítám vás a — děkuji. Můj černohlávek mi už pověděl —“

„Váš rozkošný černohlávek neměl pověděti“, řekl Ludvík s lehounkým usmáním — „abych viděl, co si moje osoba a co pouhá náhoda z vašeho přivítání na svůj díl počítati má.“

„Nu, chcete-li být spravedlivý“, usmál se starý voják — „tedy nechte oběma polovičku — své osobě i náhodě, chcete-li tu příhodu tak pojmenovat. Za to mi ale také věřte, že bych vás i bez té náhody tak srdečně uvítal, jako *teď. Člověk* není slepý a má v těle srdce, které

se počne hýbat, když poctivou tvář uvidí. Nemějte mi za zlé, pane ... ale šlaku! vždyť ani ještě nevím, mám-li také jen pane Ludvíku říkat, jak mi holka napověděla — ale bezpochyby bude při tom Ludvíku ještě jiné jméno?"

„To je arci", řekl Ludvík v jakési malé nesnázi. Bálť se pravé jmeno své vyzradit, aby dvě srdce z toho čarovně krásného kruhu nezaplašil, kterýž se byl i okolo něho ovinul.

„Že jste malíř — to mi už také pověděla", nadhodil opět starý.

„Malíř?" divil se mladý hrabě; ale zpomněl si, že byla o tom na starém hradě zmínka, a byl tomu nyní povděčen.

„Divíš se tomu, že to vím — není-li pravda?" dala se Liduška dětinsky do smíchu. „O, však já dávala dobrý pozor, a vím, co jsi Horinovi řekl. Ten hanebník mluvil o dobrodruhu, o kavalíru a študentovi — ale toho sis nevšimnul; jen když přišel na malíře — to se tě dotknulo — a já měla z toho radost. Malíř! — to musí být něco krásného. Já bych věděla hned na sto osob, které bych vymalovala: statného Břetislava s Jitkou na koni, toho ubohého Otakara na Moravském poli — nebo slepého Žižku, francouzského Napoleona ..."

„Ale mlčiž, mlčiž — bláhová!" přetrhnul jí otec řeč. „Však on bude pán vědět, co má dělat, a nepotřebuje tvých výkladů. — Nemějte jí za zlé, pane ... no, tu jsem zase v koncích!"

„Třeba — Svojetinský", prohodil Ludvík — a lehounké uzardění mihlo se mu po tvářích.

„Svojetinský?" opakoval starý. „I podívejme se! Tak se jmenuje také naše vrchnost."

„Tak?" divil se Ludvík. „To bude tedy bez pochyby hrabě Svojetinský, kterého jsem na cestách poznal?"

„Bezpochyby. On je už několik let ve světě — a teď ho myslím doma čekají — tak jsem něco zaslechl."

„Máte pravdu. Já sám přinesl na zámek zprávu, že se co nevidět navrátí."

„I je-li možná! A snad se ještě na Volšově zdržujete?"

„Ovšem; dostal jsem tam práci, která trochu času potřebuje."

„Toť jsme tedy sousedé? Nu, tím líp! Na Volšov máme odtud dvě malé hodinky."

„To mě právě těší. Když dovolíte — budu vás moci tím častěji navštěvovat."

„O veliká čest pro nás a pravé potěšení!" zvolal starý ptáčník, a pojav Ludvíka zase za ruku, upřímně mu ji stiskl. „Takoví hosté jsou vždycky vítáni, chtějí-li u prostých lidí za vděk vzít."

Liduška byla mezi tím odskočila, a vracela se nyní s chutným, samožitným chlebem. Na bílém toufarovém talíři nesla čerstvé máslo, ve sklenici polední mléko.

„Drahých lahůdek, jakými tě snad jinde poctili — těch nemáme!" řekla přitom s dětinskou prostotou a líbezným úsměvem. „Ale já vím, že ti bude krajíček našeho chleba, když ti jej sama namažu, tak dobře chutnat, jako bysi jinde dorty jedl — viď, Ludvíku! A naší plavce také všechna čest! Ona dává mlíčko jako mandle."

Ludvík ji poslouchal s blahým usmíváním. Každé slovo, každé pohnutí její bylo čarodějná nitka, zaplétající-se okolo něho v pevnou síť.

Jinak zněla slova její v uších starého ptáčníka. Ten se pozastavil nad srdečným a důvěrným zvukem jejich — i hodil očima po svém černohlávku a po Ludvíkovi. Ale na tváři obou spočívala tak tichá nevinnost a čistý klid, že nemohl na zlou myšlénku ani připadnout, že nemohl nic namítat, z ničeho kárat, že to musel nechat, jak to bylo — leda hlavou potřást.

Ale obratná Ludvíkova rozprávka uvrhla starého vojáka brzy do proudu nejmilejších jeho zpomínek — a tu mu to z úst jenjen kapalo. Onť uměl povídat o Paříži, kdež byl jednou v zajetí a jednou se spojenými potentáty

byl na Rýně, u Lipska — a ta šedivá, prostá hlava měla tak zralé náhledy a jadrné nápady, že její řeč i vzdělaný světem prošlý host s rostoucím zalíbením poslouchal.

8.

Lehounký, letavý závoj růžových červánků vznášel se po údolí, a vrchole jedlí na hradním vrchu hořely zlatem zapadajícího slunce. Na blízké mezi tloukla křepelka.

U ptáčníkovy chaloupky, pod javorem, seděli ještě tři šťastní lidé — Mareš, Liduška a Ludvík.

Poslední se najednou vzchopil. Do proudu sladkých hodin, kdežto byl všecko se sebe svlékl, co naň byla náhoda od narození zavěsila, a kdež na sebe pouhého člověka obléknul — do počtu blahých, jitřenkou nového života ozářených dnů, ježto ztrávil po boku dvou divných lidí, padlo zpomenutí na domov jako sprostý oblásek mezi skvostné perle.

„Nyní musím na zámek — nežli se docela setmí!“ řekl nyní.

„Na zámek?“ divila se Liduška, jakoby se to všemu očekávání jejímu příčilo. — „Ach, je pravda! Já bláhová na to docela zapomněla; jakobys tu měl už na vždycky zůstati.“

„Kdyby to bylo možná!“ řekl Ludvík významně, a chopil ji prudce za ruku. „Kdož by si to mohl vřeleji přát!“

„Nu, nu!“ usmál se starý otec, jejžto Ludvíkova horlivost opět nepokojila — „mně se zdá, kdybyste měl pod slaměnou střechou zůstávat, že by vás to omrzelo. Ostatně máte dobře — chcete-li dnes ještě do Volšova, musíte si přispíšit, zvláště nejste-li cest povědom.“

„To nejsem“, dosvědčoval Ludvík. „A jak vidím, přišel jsem na hrad docela jinou stranou.“

„To nic neškodí,“ řekl Mareš. „Okolo Podlesí běží dobrá vozovka a pak se dáte pěšinou v pravo — nu,

vždyť vás vyprovodíme, až se na dělanou cestu dostanete. Ta jde pak jako šňůra do zámku."

I vzchopili se konečně všickni a dali se na cestu. Liduška se zavěsila Ludvíkovi na loket a šla s ním dva, tři kroky napřed. Radostná mysl ji poháněla. Starý otec šel za nimi. Oči jeho spočívaly na spanilém párku s potěšením — ale v srdci se mu hnízdil nepokoj.

A lidé z Podlesí, kteří šli s pole nebo louky k domovu a kteréž Liduška dětinsky vesele pozdravovala — ti hleděli dlouho, dlouho za černohlávkem a jeho statným průvodcem, i lámali si hlavu, kdo by to asi byl? — a hádali, až přišli také na svatební věnečky.

Ale ty dvě mladé, šťastné duše o tom nevěděly. Okolo nich obláčela se země jako ku plesu a slavnosti a usmívala se na ně nevídanou krásou. Až posud byly oči jejich zavřeny, dnes teprva se otevřely, aby všem divům světa cestu k srdci připravily.

Byl to utěšený večer!... ach, vždyť mi zajisté rozumíte! —

Nad utichlou krajinou — nad ouvalem, v jehož sadu-plném lůně se klidná vesnice kryje — nad ním stojí vážná hora, a čelo její začíná se lesknout stříbrným paprskem luny. Z vesnice zaznívá klekání.

Liduška umlkla mezi sladkým štěbotem a... sepnula ruce. Oči její utkvěly na okamžik na tváři Ludvíkově a pak letěly k nebes klenutí, na němžto zlaté večerní lampy se rozsvěcovati začínaly. Starý Mareš obnažil šedivou hlavu a modlil se. I Ludvíka uchvátila pobožná chvíle, a duše jeho povznesla se vzhůru, k zřídlu té blahosti, z níž tak čistý a hojný pramen dnes jeho prsa zatopil.

Několik okamžení trvalo mezi všemi třemi hluboké ticho — až je posléze starý ptáčník přerušil.

„Odtud nemůžete zabloudit", řekl k Ludvíkovi; „tahle cesta vás povede přímo k Volšovu."

Všickni tři se pozastavili.

„Tedy dobrou noc!" zvolal Ludvík hlasem pološeným, a chopil zas Lidušku za ruce.

„Dobrou noc!" šeptala dívka — a celá duše její rozplývala se v těchto krátkých slovech.

On přitiskl ruce její k srdci svému a nakloniv hlavu, políbil prsty její. — „Zejtra ráno přijdu na hrad!" šeptal při tom.

Dívkou to trhlo. Jiskra nevýslovné rozkoše — jakési poloúzkostné tušení posud nepocítěného blaha roznítilo duši její — a sladké trnutí proniklo tělo její. Rozumělať slovům Ludvíkovým, a to bylo jako první tajemství života jejího.

Neodpověděla mu sice — to divné, živé děvče nemohlo na těch několik slov odpověděti! — ale v jemném tisknutí ruky její spočívala mnohovýznamná, všeslibná odpověď.

Rozloučili se; — jako nejbližší, dávno známí, drahými svazky opoutaní sousedé v naději brzkého shledání rozešli se vespolek.

Liduška se pozastavila a hleděla dlouho za Ludvíkem — hleděla za ním, dokud se postava jeho u večerním šeru míhala. Pak se obrátila mlčky k domovu.

Nad lesem vystupoval měsíc v úplné své kráse a po celém údolí rozlil se stříbrný proud jeho paprsků.

Mlčky, s hlavou sklopenou šel Mareš vedle dívky. Krok jeho byl volný, skoro váhavý. Něco mu leželo na srdci a zdržovalo chůzi jeho.

Najednou se zastavil — a Liduška se vytrhla z lehounkých myšlének. Zpytavě upnula na něj oči.

Otec pozvedl hlavu a pohlédl jí do očí. — „Dítě", začal hlasem jaksi stísněným — „řekni mi — co je to s tím panem Ludvíkem?"

„Jak to myslíš, tatínku?" ptala se dívka nevinně, bez nejmenší přetvářky.

„Nerozumíš mi? . . . Jak pak se to stalo, že mu tykáš?" doložil starý trochu přísněji.

„Že mu tykám?" opětovala dívka, jako by se měla čemu divit. — „A jakž bych mu netykala? jak bych s ním mohla jinak rozprávět?"

„Ale, děvče! namítal otec hlasem poněkud káravým — „tak se mluví s bratrem — nebo s blízkým přítelem — nebo konečně . . .“ Slovo mu nechtělo se rtů.

„S kým, tatínku? — s kým?“

„S milým — se ženichem!“ doložil otec nevrle, a dívka sebou radostně trhla; dech se jí tak zoužil, že musela obě ruce na prsa položit. — „K tomu ke všemu je ale pan Svojetinský u nás ještě tuze cizí“, pokračoval stařec. „Já ho neznám — ty ho neznáš . . . co může z takové okamžité známosti pojít?“

„To nevím“, řekla dívka tiše, a stála tu s hlavou poloskloněnou, ruce pořád ještě na prsou složeny držíc. „Na to jsem nepomyslila. Myslíš-li ale, tatínku, že Ludvíka neznám, tedy jsi na omylu. Já znám vrch i dno duše jeho — já ho poznala v prvním okamžení, když důstojně před Horinu vstoupil a na mne se milostně pousmál — já mu nahlídla až na hlubinu srdce.“

„To máš bystrý zrak; já se nemohu chlubit, že bych byl člověka za tak krátký čas až na dno prohlídnul. Nu — zamilované oči vidí prý skrze zeď“, zamumlal polo pro sebe. — „Ale co z toho?“ doložil pak hlasitě, a hlas jeho se chvěl bolestí a mrzutostí.

„Co z toho?“ tázala se dívka po něm. „Já to nevím; o to se bude Ludvík starat.“

„Ty ho tedy — miluješ?“

„O neptej se mě na věci, o kterých mluviti neumím!“ prosila dívka vášnivě. „Já to nevím — já neumím pojmenovat, co ve mně obživlo; ale to vím jistě, že moje duše v jeho duši vrostla, a že bych nezůstala na živu, kdybych se od něho odtrhla!“

„Dítě, dítě!“ zkřikl stařec hlasem se-třesoucím a spráskl ruce.

„O nehněvej se — nehněvej!“ zvolala dívka a vrhla se mu prudce okolo krku. „Tys můj drahý otec — ale já jinak nemohu!“

Hlasitý pláč přerušil další slova její. Stařec se přitom zachvěl a otcovské srdce jeho překypovalo. I sevřel svůj

drahý poklad, to skvostné, veselé dítě, jež nyní tak usedavě plakalo — sevřel je vroucně od svých loktů a políbil je v čelo.

„Nu, Bůh ti dej svého požehnání!“ šeptal při tom. „Tebe dostihla hodina tvá — jsi k tomu určena. Tvůj otec se bude s tebou veselit.“

Mlčky vraceli se na to tichou, jasně ozářenou krajinou k domovu. S jemnou rozkoší pohlížela Liduška na místa, kde Ludvík seděl, kudy chodil — okolo chaloupky, pod javorem, v domácí jizbě.

A když přišla do své komůrky, kdež v jednom koutě její čistě povlečená postýlka stála — z okna bylo do malé zahrádky a dále na tmavolesou horu vidět: tu začaly okolo ní všechny stěny znít a opakovaly Ludvíkova slova: „Či nejsi má? — Zejtra na hradě!“ — a nevýslovně sladká bolest rozehřála prsa její. Smála se potichu — a slza jí stála v očích.

Potom si rozepnula živůtek, shodila svou řásnou sukničku, smekla střevíce — a poklekla vedle postele. Slov k modlitbě sice dnes nenalezala, ale přece se modlila — vřele, vroucně se modlila. Celá duše její byla u Pána a děkovala mu. Dnes teprva probudilo se v ní tušení, co lidský život obnáší.

Potom si urovnala podušky — skočila lehounce do měkkých peřin, přikryla se, sklonila hlavičku k panenským ňádrům, zamhouřila oči a zašeptala s dětinským úsměvem: „Dobrou noc . . . můj Ludvíku!“

9.

Cvalem přijížděl houpavý kočárek s bujnými ryzkami od Volšova. Na zámku se nemohli mladého hraběte dočkat a jsouce ve starostech poslali mu naproti.

Ludvík šel mezi tím v myšlénkách svou cestou. *Právě minulé* hodiny viděly se mu býti jako zlatý, okouzlující sen — jako krásná, právě přečtěná báseň. Že celou bytostí jeho otřásly — to cítil a poznával. To

nebyla pouhá kratochvíle, ale převrat jeho celého duševního života. V blaženosti své nemyslil na svět okolo sebe — na ten chladný, obyčejový, odsuzovací svět, nemyslil na úskalí, o kteréž ve svém tak náhle a bujně vykvětlém ráji nohou zavadí.

Dlouhému přemýšlení unesl ho ale kočár, jenž ho za jasné noci střelmo potkav, letmo s ním do otcovského domu pospíchal.

S velikou touhou čekala na něho Volšovská hraběnka, letitá, milující matka, jedna z oněch paní velkého světa, ježto se po dlouhém, v lůně hlučného, mnohotvárného života uplynulém čase do svatyně venkovského ticha uchylují, aby ve zpomínkách minulé mládí ještě jednou ztrávily.

Nejkrásnější její naděje byl nyní Ludvík. Toho chtěla míti teď na blízku. V jeho lásce a štěstí chtěla omladnout. Byltě jediné dítě její a diamantovými okovy k srdci jejímu připoután. Proto jej povolala konečně z ciziny.

Uvítání bylo nad míru vřelé a radostné. S rozkoší a pýchou přivinula hraběnka ušlechtilého mladíka k mateřskému srdci, a on rozvinul před ní v blahém roznícení krásný květ bohatého ducha svého. Po mnohých přeptávkách a odpovědích potopili se v horlivou, pestrozvukou rozmluvu.

„A ted mi řekni, milý synu, upřímně, na čem jsi se konečně ustanovil?" prohodila hraběnka mezi řečí. „Odřekneš se tedy dozajista všech zevních důstojností a zůstaneš svým vlastním pánem?"

„V tom ohledu je mysl moje dávno usjednocena", řekl Ludvík — „a nic ji nezmění. Kdybych byl chtěl ve světských hodnostech cíle svého vyhledávati, byl bych se musel již dříve do proudu jich vrhnout; ale já mám dosti na tom, že mohu na své půdě vládnout a o štěstí několika tisíc duší pečovat."

„Jak se ti líbí. V tom případu buď si samojediný tvůrcem svého vezdejšího blaha. — Ale jedno bych ráda viděla, můj Ludvíku!" doložila velmi laskavě.

„A co je to, drahá matko!" ptal se Ludvík, ruku její se srdečnou úctou líbaje.

„Abysi pomyslil, že nemůžeš věčně *takto* zůstat“, jala se hraběnka s mateřskou důvěrou mu domlouvat; „a já bych tě prosila, abys mi brzo dceru do domu přivedl.“

Ludvíka to bodlo u srdce. — „Drahá matko!“ začal hlasem omlouvavým, ale nemohl dále pro slova, jimiž mu hraběnka nadešla.

„Vím, že jsi posud na to nepomyslil, a musím se ti přiznat, že jsem se tomu nejednou potichu divila; ale tím častěji myslila jsem na to já... nu, toť víš, můj milý! sňatky tvořit náleží odjakživa k libůstkám matek, a také já jsem nezůstala bez této slabosti, ale ohlížela se, kde bych pro tebe...“

„Nežli domluvíš, milá matko!“ prosil Ludvík — „tedy mi pověz, chceš-li, aby při tak rozhodném kročeji života mého — při té nejdůležitější proměně stavu mého vlastní mé srdce nějakého hlasu mělo?“

„A můžeš o tom pochybovat? — Ne abych ti předpisovala, abych svobodnou vůli tvou obmezovala — ne, ne! proto se o tom nezmiňuji, že jsem bedlivé oko po dívkách hodila, s kterými bysi šťastný býti mohl — jako je ku příkladu —“

„Nechme toho, drahá matko! — já nechci o nich slyšet — již proto ne, abych beze návodu a předsudků svou budoucí vyvolil. Láska přichází maně, aniž víme odkud — jak se praví; i já nebudu tedy na to myslit, abych jí vyhledával, ale odevzdám se příznivé náhodě. Ta mi snad něco vybeře.“

Ale tváře jeho se při těch slovech poněkud zarděly a srdce mu nepokojně tlouklo. Myslilť na Lidušku! — ale ovšem, nyní, mezi chladnými stěnami domu panského, naproti matce hraběnce — tu teprva cítil tu nesmírnou mezeru, ježto mezi ním a dívkou ležela.

„Tys posavad romantický blouď!“ prohodila matka s dobrotivým úsměvem; ale doufám, že budeš také hodný syn, a matce jak náleží brzo potěšení učiníš.“

Rozešli se velmi srdečně. Pozdě na noc uchýlil se

Ludvík do svých pokojů, a tu si teprva z hlubokosti celé duše oddechnul.

Byla to jasná, tajuplná noc. Okna byla otevřena a bujná, rozmanitá krajina — lesy, hory, luka, dědiny, sady tonuly ve stříbrné záři měsíční. — Ludvík se nahnul z okna a hleděl do dálí, kde leželo Podlesí.

10.

Byla neděle a probudila se nejkrásnějším jitrem. Celá krajina se utěšeně smála.

Ludvík poručil věrnému Janovi koně sedlat a jel s ním k starému hradu. Nechtěl dlouhou chůzí čas mařit, a nežli se matka první den po něm sháněti bude, zase doma být. — Pod vrchem nechal v stínu hustolistých stromů koně státi a pustil se pěšky nahoru.

Bylo ještě časně, a hluboké, posvátné ticho leželo v šedých rozvalinách. Jen ptactvo odbývalo různohlasým zpěvem svou ranní slavnost.

Ludvík se pozastavil na místě, kde mu Liduška v oustrety vběhla, a posadil se na její drnové sedátko. Sladkým toužením šířila se prsa jeho a živěji tlouklo mu srdce. Podepřel loket o koleno, sklonil tvář na dlaň a potopil se v čarosvodné snění.

„O moje Lidmilo!“ mluvil v duchu sám k sobě — „moje sladká dívko! proč jsi se mi nezjevila na výšinách mé životní dráhy? Proč jsi nevypnula svůj krásný květ na výsluní stavu mého? Proč... ale ne, ne! dobře že jsi vykvětla v lesní samotě, na šírém poli, pod okem božím, napájena vzduchem božím; sice bys nebyla, jako jsi, a místo neporušeného pelu leželo by na tvých lupeních Pařížské líčidlo. Jen takto, jak jsi, naplňuješ duši mou! Jen takto nalezám v tobě, co jsem ještě nenalezl — jemnou, živou hlubokou ženskost beze vší přísady, jak vyšla z ruky Páně.“

„*Ale k jakému* konci tě to povede?“ mluvil po krát-

kém rozmýšlění dále — „mluv upřímně, Ludvíku. — jakého cíle hodláš dojíti? Smíš rušiti poklid srdce jejího? Smíš s tou lesní květinou jen zahrávat a pak ... nebe a země! ne, ne! — to nemohu!" zvolal najednou hlasitě a náruživě se vzchopil — „to nemohu, nesmím a také nechci — na to mohu zde pod šírými nebesy přisahat, pode tváří věčného mstitele! — Já chci být v její lásce blažený a blaženost jí připravit; já se jí chci ozdobit, chci ji k sobě připnout na věky! — Ovšem, tak dalece není oko moje kouzelnou rouškou zastřeno a srdce moje nepřetéká blažeností tak vysoko, aby se prýštícím proudem vůkol všecko zatopilo a já neviděl, že se budou protivit — že se mrakem zastře obloha moje — — moje matka — stav ..."

Najednou se zamlčel, přejel si dlaní po čele a tváři a začal kvapně semotam přecházet. Mužné a šlechetné srdce jeho zmítalo se u veliké bouři; ale z davů peřestých, okolo něho se vznášejících— a podivně se utvářejících osob usmíval se na něj obraz Lidušky, a velikou odvahou a zmužilou vůlí naplnilo se srdce jeho.

„Nebudu se mořit a krásný den si kazit daremnými rozvrhy!" řekl odhodlaně. „Děj se, co děj; já vím, co chci a co jsem svému životu povinen."

Po těch slovech bral se ze zřícenin a pustil se pěšinkou naproti Lidušce. —

Uprostřed vrchu stála od dávných časů zděná kaplička. V malém výklenku visel starý, neumělou rukou malovaný obraz Matky boží ve zpukřelém rámci. Okolo kapličky zelenal se bujný drn, skoro nejvíce jen od Lidušky pěstovaný.

Tady nalezl Ludvík dívku klečící a pohřízenu v horoucí modlitbě. Outlé ruce měla na prsou sepnuty a hlavinku k nim sklopenu. —

Z libého spaní a zlatých snů procitlá skočila Liduška hned na úsvitě z postele a dělala přípravy ku skrovné snídani; hrubší práci domácí obstarávala jí bez toho obstarožná podruhyně. — Pak si pořádala sváteční šat.

Nevýslovně jemný úsměv pohrával jí přitom okolo malinových rtů, a blažený mír vyjasňoval tvář a naplňoval prsa její.

Starý otec hleděl na ni chvílkami bedlivýma očima; ale starosti jeho rozplývaly se v pohledu na patrné štěstí svého černohlávka.

„Kam pak tak časně?“ ptal se jí konečně, když byla do svátečního šatu již vklouzla. „Do kostela ještě nemůžeš.“

Liduška se zarděla a sklopila oči; ale blažené usmívání nezmizelo s tváře její. Lhát nemohla — ne, ne! Lež, ta ohavná zmyje, nemohla nalezti místa v tom čistém dětinském srdci.

„Já nejdu ještě do kostela“, zašeptala konečně. „Podívám se na hrad.“

„Na hrad? — Touto dobou jsi tam ještě nikdy nebyla.“

„Ludvík tam jindy také nebyl“, vydechla dívka, sotva že ji bylo slyšet.

Starý ptáčník se pozastavil a mrak nelibosti zatemnil čelo jeho. Potom přistoupil až k samé dívce a vzal ji za ruce. Ona pozvedla své krásné, dlouhé řasy a hleděla mu přímo do očí.

„Víš-li pak, co počínáš?“ ptal se ji stařec hlasem vážným, a hlava jeho se přitom starostlivě potřásala.

„Vím — a nevím“, řekla dívka nevinně. „To ale cítím hluboko v duši své, že tak učinit musím, a nemám žádných starostí, aniž vidím, proč bych tak učiniti neměla.“

„Ale já to vidím!“ řekl otec prudce; „a třebas ty moje zdárné dítě — třebas ty pouhý anděl byla, jehožto se nic nedotkne: přece bych to raději viděl, kdyby pan Ludvík všech návštěv za mými zády nechal a vždy přímo do mé chalupy zaměřil, kdykoli co s námi jednati má.“

„Mám mu to pověděti?“ ptala se dívka tiše, když byla otcovu řeč s podivením přeslechla.

„*Ano* — pověz mu to! — pověz mu také třeba, co

jsem se tě včera večer ptal, a nač jsi mi tak důvěrně odpovídala."

S těmi slovy se od ní obrátil. To jí neučinil — ani se nepamatovala. I stísnilo jí to srdce velmi bolestně.

„Tatínku!" zvolala živě, „ty se odvracuješ ode mne? — Ty se hněváš... o nedělej mi tu velikou žalost, nečiň mi křivdu! Nechceš, abych šla na hrad?"

„I jdi si — já tě nebudu zdržovat! Já věřím, že nechceš ani sobě ani mně žalost způsobit —"

„Ne, ne! tak nemohu od tebe odejít!" zvolala zas dívka — „tak mě od sebe neposýlej! Upřímně, se svým celým, dobrým otcovským srdcem podej mi ruku! O čem jsi včera mluvil, na to se nemohu Ludvíka ptát — já nevím proč? ale myslím, že bych ho tím bolestně, až do krve urazila — a sebe nad míru snížila — to mi něco v srdci povídá; ale já ti ho přivedu; ptej se ho pak sám, abysi viděl jak čistá a spravedlivá moje důvěra byla."

„Jdi jen, jdi!" řekl stařec měkkým hlasem, vlídně jí ruku podávaje. „Já ti musím věřit a na tebe spolehnout; sice bych musel nad svou nejkrásnější nadějí zplakati."

Liduška ho vřele obejmula, políbila a skočila ze dveří. Krok její byl rychlý, létavý; ale brzo se umírnil a myšlénky honící-se v té malé, černokadeřavé hlavince opoutaly pozvolna nohy její. Svatá, posud jí nepovědomá vážnost opanovala mysl její.

Když přišla na lesní pěšinku, kde stará kaplička stála: tu se nemohla zdržet — ale poklekla na měkký drn a vylila celé své srdce před Nejmilostivější orodovnicí a poroučela se do rukou jejích. Oč by ji vlastně prositi měla — to ani nevěděla; ona jen věřila, že se královna nebes o ni nejlépe postará.

V tomto postavení napadl ji Ludvík. I užasl a popásal zraky své na půvabech toho podivného stvoření, *kteréž* bylo v tom prostinkém, ale čistém a ouhledném *šatě polovesnickém* sličnější, nežli nejpověstnější dáma ve *skvostném saloně.*

Tichým krokem se k ní blížil. Ona ho nepozorovala, ani když u ní již stál.

I stál tu chvíli, a jemně vroucí rozkoš zmocnila se duše jeho a očistila jí ze všech, i těch nejmenších trusek pozemských. On neměl pro svůj cit příhodného slova — až konečně „Lidmilo!“ zašeptal.

Dívka sebou trhla — pozvedla hlavu, hlasitě zkřikla a hbitě vyskočivši, padla mu na prsa.

Ludvík ji ovinul prudce oběma rukama a oba stáli pak chvíli ve sladkém pomlčení.

Konečně se mu ale dívka z loktů jemně vyvinula a držíc ho za obě ruce, hleděla mu dlouho a s celou duší do očí. — „Já mluvila právě s Matkou boží o tobě“, řekla na to sladce — „a tys tady! To je dobré znamení — viď?“

„Já nerozumím takovýmto tajemným znamením“, usmál se Ludvík; „ale čtu a vykládám si rád obyčejné písmo ve tvářích lidských, a to mě činí nyní šťastným, moje Lidmilo!“

„O, takové písmo umím já také vykládat“, řekla dívka, očí z něho nespouštějíc, „a jsem tomu ráda, proto že vím, že byly otcovy starosti marné.“

„Jaké starosti?“ ptal se Ludvík beze všeho pomýšlení, a teprva nyní napadlo Lidušce, že byla ve své nevinnosti něco prohodila, co mělo vlastně v tichém květném kalichu srdce jejího ukryto spočívat. Zamlčela se; zarděla se — panenská ňádra se jí v tom ouzce přilehavém živůtku nepokojně zedmula a oko vřele zarosilo.

„Já to neumím pověděti, můj Ludvíku!“ zašeptala potom — „ale otec se mne včera ptal, co prý z toho pojde, že jsem tě poznala?“

Ludvík se poněkud zamyslil; důležitost otázky této padla mu s velikou tíží na srdce. — „Otec má dobře, že se takto ptá, a kdybysi znala běh světský, jako jej tvůj otec zná, nedivila bysi se otázce jeho. — A cos ty mu na to odpověděla?“ doložil jemným, srdečným hlasem, blíže k ní se nahnuv a ruku zase okolo tílka jejího otočiv.

„Já? — ach, můj Ludvíku — co jsem měla odpověděti? Já tomu nerozumím, a myslila jsem, o to že se ty sám postaráš — já že ti jen důvěřuji. Či neměla jsem dobře?Ját jsem tvoje — a nevím jak; já v tebe věřím — a nevím proč; ale vím, že ti náležím a že ti budu náležeti věčně! Ach, kdybych to uměla jen pověděti, jak se to ve mně ozývá! — avšak ty mě tomu ještě naučíš — viď, můj Ludvíku? — abysi měl ze mne hodnou radost. O, však ono to půjde! S tebou mohu mluvit, jak mi hlava i srdce velí; před tebou bych odhalila všeliké tajemství — kdybych jaké měla; tak veliká je moje důvěra.“

„A nebude zklamána!“ zvolal Ludvík, dívku zas vroucněji k srdci přivinuv. — „Zde před obrazem tvé nebeské orodovnice ti to slibuji — čistá je mysl moje, a srdce moje tobě oddáno beze lsti a klamu. Jen mně důvěřuj — a pamatuj na tuto chvíli — kdyby se budoucně mezi nás něco snad vtíralo.“

Liduška sklonila hlavu na prsa jeho a nezpouzela se vroucímu políbení jeho. Pak se mu rychle vymknula a jako nově narozená, z blažených snů procitlá, hopkovala po pěšince vzhůru — opět to prostomilé nevinné stvoření, jakž tu jindy bezstarostně pod boží oblohou těkávalo.

„Pak půjdeš se mnou k otci — viď?“ ptala se ho dále. —

„Teď nemohu — musím rychle do Volšova nazpět — hraběnka se bude po mně shánět,“ omlouval se Ludvík — „dělá přípravy k uvítání mladého hraběte; ale první prázdné hodiny k tomu použiju, že otce tvého navštívím a upokojím. Možná, že to bude dnes na večer. Vyřiď mu srdečné pozdravení ode mne.“

Ale spěch jeho k domovu nebyl tak veliký — ačkoli byl skutečně na brzký návrat pomýšlel. Dříve navštívili každé místečko, kde se byli včera viděli, Ludvík vylezl zase na zbořený pavlan, odkud byl Lidušku ponejprv zahlídl, a spustil se opět dolů, a ona mu běžela zase, jako včera, naproti. Pak seděli na drnovém sedátku a Ludvík

vypravoval o hradech v jiných krajinách, o lidnatých městech, a dívka poslouchala s celou duší. Ona cítila, že se něčemu přiučuje, a byla šťastna, vědouc, že takto Ludvíkovi radost způsobí.

Pak dováděli, honili se a smáli se.

11.

Co dělá Horina? — Těká po svém okresu — poletuje jako hladový ostříž, a hledá ohnivýma očima, kde by kořist napadl. Čelo jeho je učiněné mračno, plné bouře a blesků. Rtové jeho se křiví a příčí, brzo v hlasitém úsměchu, brzo v temném klení. Doma nemá stání.

Ale člověku bez srdce je těžko i pod šírým nebem, u veselém lese živu být. A Horina svoje ztratil — to je věc jistá; ztratil je, zapomenuv se u pohledu na prostinké děvče, na pouhý výkvět nezumělkované přírody, ačkoli je byl v mnoholeté hře s vycvičenými fiflenami celé uchoval... nyní je ztratil a nemůže je nalezti. Jediná osoba, kteráž by mu mohla pomáhat je hledati, je ptáčníkova Liduška — a ta nechce! Tu se mu na místě srdce hnízdí v prsou štír a syčí napořád: „Tak to nenech! — ale pomsti se!“

Ubohý polesný bloudil lesem i paloukem, a bezděky nesou ho nohy na cestu k Podlesí — pak nahoru k starému hradu. Něco v něm šeptá: „Snad ji tam nalezneš!“ — ale šeptání je klamné, a živá, rozpařená mysl ho škádlí a uvádí mu na oči obraz Lidušky, jak ji tu nalezl, jak zahořel — a obraz Ludvíka, kterýž ho pak ochladil. Poznovu přežil celý onen výjev, a žlučí rozpěnila se krev jeho.

I prchnul z místa, aby se zbavil děsných zpomínek. Hněv hnal kroky jeho na pěšinu, kteráž vedla dolů — až k Marešově chaloupce.

Již stálo to klidné staveníčko skoro před ním — sotva že ho dvě stě kroků od něho dělilo; stálo tak vá-

hivě, tak mnohotajivě — Horinovi div prsa nepukla ... a nyní! — div mu z nich srdce nevyskočilo... nebyl to klam! — okolo javoru přicházela Liduška — s Ludvíkem. Zdálo se, že ho vyprovází. Starý ptáčník pokyvoval za nimi na rozloučenou.

Liduška zahlídla Horinu, poznala jej a lekla se — tak se alespoň polesnému zdálo; potom viděl, že s ní Ludvík ještě rozpráví — bezpochyby o něm! — že jí ruku podává, ona že ho několik kroků vyprovází a pak za ním hledí, an se cestou okolo Podlesí ubírá.

Jako za vlasy táhlo to Horinu ku předu, aby — jakž nyní viděl — svému šťastnějšímu soupeři nadešel, aby ho k zodpovídání pohnal, aby si na něm zlost vylil. V několika okamženích stál v prostřed cesty, kterouž Ludvík přicházel. Liduška je mohla zdálí vidět.

Ludvík měl na sobě zas onen lehký letní šat, v němžto se byl Horinovi poprvé objevil, a nesl pod paždí malířskou mappu — bohatou sbírku obrazů v pěkných deskách. Byly to nejvíce hrady a krajiny Porýnské, od něho samého kreslené; milovalť krásná umění a byl v hudbě i malbě znamenitý diletant.

Pro potěšení starého vojáka přinesl tuto sbírku, věda, že mu to i ono dějiště z bývalého života na mysl uvede. Po několika sladkých hodinách vracel se nyní domů. Věrný Jan čekal s koňmi v jistém ukrytu.

Vztekleji a vztekleji zuřila v Horinovi žárlivost, čím blíže Ludvík přicházel. Bylot mu, jakoby země pod ním hořela a hučela — a ruka jeho hrála opět s pažbou ručnice, kteráž mu přes rameno visela.

Ale Ludvík přicházel tiše; ve tváři jeho spočíval odlesk nedávno zažilé blahosti, a mísil se nyní před Horinou s přirozenou důstojností.

„Jak vidím, přichází pán ze šťastné honby“, propukla vášeň Horinova hlasitými slovy, když se byl Ludvík tak dalece přiblížil, že jich mohl doslechnout.

„*Tedy mi* přejte štěstí“, odpověděl Ludvík mírně. „*Aspoň to bývá* způsob poctivého myslivce.“

„Co mluví pán o poctivosti, kdežto sám jako pytlák z cizího revíru přichází?"

„Nechte všeho podobenství a otevřte lépe oči, abyste poznal, že nepatřím k vašemu řemeslu. Nedám se tedy také od vás stopovat."

„Já vás ale budu stopovat, dotíravý pytláku!" zvolal Horina, ručnici s ramena strhnuv — „a kdybych měl vaši stopu krví znamenat."

Ludvík se zapálil, a oči jeho spočívaly dlouhým, bystrým pohledem na pološěsném žárlivci.

„Co chcete s tou ručnicí?" ptal se ho na to vážně — a slovo jeho uhodila ve sluch Horinův jako volání věčného soudce: Kde jest Abel?

Horina kousnul se do pysku a zblednul; jeho pěsti držely zbraň křečovitě. Pak se dal najednou do hlasitého smíchu. — „Ha ha ha — snad nebude pán myslit?" nutil ze sebe — „ha ha ha! to by byl veselý kousek! Ne, ne, milý příteli! tak falešně nehrajem. To byla rána na slovo — a poněvadž vidím, že má pán také kousek srdce — třeba nebylo v mysliveckém kabátě — tedy mu také částky revíru dopřejem."

S těmi slovy hodil ručnici přes rameno a posmeknuv klobouk se širokou střechou, přibočil se k Ludvíkovi. Ten neodpovídal a šel dále svou cestou. Horina se pustil stejným krokem vedle něho.

Šel vedle něho a nutil se do řeči, ale srdce v něm bouřilo a slova mu umírala na jazyku. Nutil se do sladkosti, ale kyselost z něho proskakovala.

„Pan je zde bezpochyby někde na blízku domovem?" prohodil mezi jiným.

„Na blízku — ano", odbyl ho Ludvík.

„Nesmíme vědět, zda-li při úřadě nebo při vlastním řízení?"

„Záleží vám na tom?"

„Nu, je tu jen o to, abychom věděli, k čemu máme ptáčníkově *Lidušce* gratulovat."

„Jak to?“ ptal se Ludvík poněkud zpříkra.

„Aj — nedělejte jako byste nerozuměl!“ usmál se Horina, ale u vnitř mu bylo, jako lačnému vlkovi. — „Či nebude z toho mračna déšť?“

„Já, pane polesný, vašim pohádkám nerozumím, a nemám chuti, rozluštováním si hlavu lámat. Ostatně vám také radím, abyste se o ptáčníkovu Lidušku nijak nestaral a outlého květu pověsti její nedotýkal. V tom případu neznal bych žádného žertu!“

To řekl a pustil se rychlým krokem po ouvoznici, kteráž ho měla k čekajícím koním přivesti.

„Hohó, pane! jenom ne tak nakvašeně!“ zvolal Horina s hořkým úsměchem — najednou ale zas umlknul, neboť jej pronikl pohled Ludvíka, kterýž jen jako letmo hlavu po něm otočil, pak ale zas rychle ku předu kráčel.

Nešťastný milovník spolknul hněvivé zaklení a na okamžik se zastavil.

„U všech černých“, mluvil temně sám k sobě, „co to v tom chlapu vězí, že mi vždycky krev stydne, když má právě nejlíp vyhrknout? Co pak jsem dnešní, že se dám leckým zastrašit? . . . Avšak ty mi neujdeš!“ rokoval potají dále, a zraky jeho poletovaly za Ludvíkem jako ohnivé šipky. „Já najdu tvou brlohu, a kdybysi líhal v liščím doupěti. Pak se ti podíváme pěkně po straně na drápy a prohlídnem ti zuby.“

Potom si zaměřil pozorně za Ludvíkem a nepustil ho z očí, dokud mu tento na bystrém koni nezmizel.

12.

Na Volšovském zámku bylo velmi živo; hemžilo se tu množství rozmanitých postav. Kdokoli na panství nějakou službičku zastával, nebo v nějakém důstojenství stál — veškeré ouřednictvo, všichni představení skládali hraběti Svojetinskému svou poníženou poklonu.

Nyní vcházela do pěkného salonu řada lesních ouředníků — od vrchního dozorce až k poslednímu praktikantu, a mezi nimi vykračoval si také Horina.

On byl jeden z nejstatnějších; tělo jeho se v pěkném šatě pyšně pnulo — chtěl se co nejlépe novému pánu představiti. Ale hlava i srdce mu sklesly, jako vrchole podseknutých stromů, když zahlídnul — Ludvíka. V tom okamžiku nebyla by z něho ani nejostřejší lanceta krůpěje krve dostala. Kolena se pod ním chvěla, a studený pot mu vyvstal na čele. Měl co dělat, by se v mužné postavě udržel.

V druhé chvíli chtěl se sice přemluvit, že je na omylu, že ho klame podoba; ale nové pohlednutí ho zase přesvědčilo, že se neklame. To byla celá ta postava, ty oči, ten hlas, jenom že nyní v jiném rouše a v jiném světle.

Ludvík si dal každého zvláště představit a měl pro každého několik otázek.

„Pan polesný Horina!“ oznamoval nyní lesní inšpektor — a nešťastný nápadník ptáčníkovy dcery stál tu najednou na smrt bledý, najednou zas celý hořící. Druzí vrtěli hlavou, nemohouce pochopit chování člověka, o němžto přede věděli, že byl — jak říkali — s pány z jedné mísy jídal.

„Dávno již na panství?“ ptal se ho Ludvík tak pokojně, jako by ho byl jakživ neviděl, a tak vlídně jako každého jiného.

„Teprva čtyry neděle“, vypravil ze sebe Horina dosti těžce. —

„Na kterém revíru?“

„Na Podlesí.“

„Ah — ten má pěkné dříví, a pokud se pamatuji, roztomilou polohu. Také je tuším starožitný hrad ve vašem okresu?“

„Je“ — vyrazil ze sebe Horina, sotva že ho slyšet bylo. —

„Kde pak jste byl dříve?“

„U pana hraběte Zámrského —“

„Ah — vím, vím! pamatuji se, že mi paní hraběnka o tom psala. Nu, budoucně to budu lépe vědět, až budu všechny své pány sám přijímat. — Jste spokojen?“

„Pokládám se za šťastného.“

„Svobodný?“

„K službám“, zašeptal zase Horina, uchvácen novou pochybností, mluví-li přece se svým sokem.

„Aj, tedy dělejte, ať si něco vyhlídnete — nemáte-li již něco na ráně!“ usmál se Ludvík jako laskavý pán. „Já mám rád své ouředníky ženaté — arci, když je dostatečné zaopatření. Buďte zdráv, pane polesný!“

A po těch slovech dal si jiného představit. Ani slovem, ani pohledem, ani jediným posuňkem nedal na jevo, že Horinu již znal.

Jako v polovičním bdění potácel se tento, když byli vesměs propuštěni, k domovu. — Byl to — či nebyl to mladý hrabě, kterého již dvakráte na svých cestách jakožto odporníka potkal? — Může býti podoba tak veliká? — tak šalebná? — Podobné myšlénky zmítaly duší jeho — ale najednou se dal do hlasitého smíchu.

„Nu — takového ženicha ti přeju, upejpavý černohlávku!“ chechtal se jedovatě. „Vybírala sis — vybírala! Ale počkej, nevinná růžinko! však ony ti lístečky schlípnou a zblednou, jenom až se tvé vůně nasytí — ha ha ha! Potom budeš na Horinu zpomínat.“

13.

A opět bylo na Volšovském zámku živo a opět se tam hemžilo množství peřestých postav. Ale tenkráte hrčely do prostranného dvoru také rozmanité povozy, od starodávných koles, jež vypadaly jako široké, houpavé vany, až k nejnovějším výrobkům Pařížských fabrik. A z tvr-

dého dláždění sršely jiskry pod ostrými podkovami bujných koní.

Tu slézaly pomocí premovaných služebníků a zarostlých myslivců obstárlé dámy v šustivém hedbáví, tam vyskakovaly lehkonohé jejich dcerušky; onde se vyvalovali z měkkých sedadel šediví pánové, jinde se vyhupovali ze sedla ostruho-zbrojní šviháci. Byl to divný, ale veselý dav a hluk na dvoře, na předsíni, v saloně, v čeledníku, v kuchyni a konírně.

Stará hraběnka Volšovská pozvala šlechtu z celého okolí a strojila dnes velikou hostinu ke cti syna svého.

„Dej si dobrý pozor“, pravila k němu laskavě se usmívajíc, když byla každá část rozlehlého zámku již oživla — „dnes je tu někdo mezi hostmi, jemuž obzvláště přeji — a ty bys mi učinil veliké potěšení, kdybysi mu chtěl také přát.“

„Aj!“ usmál se Ludvík, „přítel mé drahé matky má největší právo, abych se mu celým srdcem naklonil.“

„Nu — mezi přáteli nemusíš právě hledat, koho dnes tvé přízni poroučím —“

„Ah! tedy mezi přítelkyněmi?“ ptal se Ludvík, tajný zámysl matčin hned chápaje. „To měj tím méně starosti! Či jsem se někdy jako nepříznivec krásného pohlaví projevil?“

„To bych nevěděla! Ale ráda bych, aby z tebe také něco více bylo, nežli pouhý příznivec. — Ah, vítej mi, drahá hraběnko!“ zvolala najednou velmi radostně a s veselou tváří učinila několik kroků proti obstarožné dámě, kteráž přicházela se svou dcerou — bujně kvetoucí, pyšně rostlou pannou.

Ludvík je malíř, znatel a ctitel krásy. — Zraky jeho utkvěly s obdivením na těch anticky utvořených spanilých rysech obdlouhého obličeje a na všech částkách ztepilého těla.

Dámy se obejmuly — pak nastalo vespolné představování. „Hraběnka Zalužanská — komteska Hortensie — hrabě *Svojetinský*.“ — Následovaly obyčejné poklony.

„Naše děti se již neznají“, usmála se hraběnka Velšovská, zkušeným okem pohled synův postihnuvši. „Musíme jim nechat času, aby vyrovnali, co mezi nimi čas a vzdálenost vyhlodaly.“

S těmi slovy vzala dávnoletou přítelkyni pod pážím a vmísila se mezi řadu jiných hostů. Ludvík a Hortensie zůstali samotni; ale duch jejich byl bohatý pramen, z něhož se okamžitě rozmluva tisícerou perlí prýštěla.

Oba byli z velikého světa a znali pestré, leskuplné stránky jeho — každý ovšem dle svých poměrů, dle svého pohlaví. Ona se ho ptala na nejnovější události Pařížské — na George Sanda, Huga, na italskou operu; on zpomínal žertovně na minulá léta, kdežto ji byl jakož malou dívčinu po zahradě honíval, a ptal se jí, zda-li ještě na dětský bál nezapomněla, na němžto za Neapolitanku přistrojena byla.

„My starší měli již tenkráte živé tušení“, dokládal — „že nám z Hortensie hvězda vykvěte, kteráž všechny své družky přezáří.“

„Jako prorok neuděláte štěstí, milý hrabě!“ usmála se dívka; „to se moje tušení lépe povedlo. Já si přála již tenkráte, abych mohla zemi spatřit, do které jsem se z obrazů a kněh tak zamilovala: a vida! — vloni se mi přání moje vyplnilo. Byli jsme tři měsíce v Italii.“

A nyní se počala zase rozprávka o italském umění — o zpěvkyních, o malířích, o obrazárnách, až se přistoupením jiných hostů řeč do jiného proudu dostala.

Hortensie byla královnou všeho skvostného, zářivě se lesknoucího kvítí, ježto se tu z okolních květnic v krásném věnci spojilo. Ona se skvěla jako dennice mezi zástupem menších hvězd. Duch její byl zářící ohňostroj, plný jiskrných, veselých prskavek; ale veškerá ta bleskná, oslepující záře — ta pikantní hudba rozmluvy její zdála se Ludvíkovi jen jako ozvěna cizího ducha, květem z cizího *pole, kořistí z moderních spisů, jako nalepené cetky na původní bytosti.*

V tomto hluku a lesku připadla mu Liduška — a srdce jeho se zase zachvělo. Nyní teprva v úplném světle poznával nevýslovnou cenu její čisté, neporušené ženskosti — ten nesmírný poklad srdce jejího, a ten přirozeně se prýštící bohatý pramen ducha jejího. A sladkou bolestí roztoužila se ňádra jeho. Veselý hluk se mu protivil, peřestý lesk ho mrzel; ale on musel tvář vesele vylíčit, musel ji vyhladit, aby na ní ani mráčku nebylo.

To všecko arci dovedl, ale neudusil touhu po lesní samotě; až když se konečně to štěbetavé tažní ptactvo z Volšova rozprchlo, tu se mu uvolnilo okolo srdce, že si zhluboka oddechnul.

„Nu, co říkáš, Ludvíku?“ ptala se ho matka s pohledem, v němžto se jistota krásného vítězství zrcadlila. „Líbí se ti Hortensie?“

„O — je to spanilé stvoření a může mnohého muže šťastným učinit“, řekl Ludvík.

„Může — může, milý synu! — a statky její jsou skoro ještě větší nežli naše; ona povede jednou dům, že se jí nikdo tak snadno nevyrovná. Jenom na to mysli, můj Ludvíku!“

Ale Ludvík neodpověděl — omlouval se umdlením, poroučel se a hledal oddechu ve svých komnatách. Otevřenými okny vanul chladivý větýrek; on si dal od něho zahřáté čelo líbati a zanesl se v duchu do Podlesí.

Té noci vedl těžký, dlouhý boj, ale vyšel z něho upokojen, pevné mysli, pln odhodlanosti odvážiti se na vše pro svou budoucnost.

Ale matka hraběnka vzala pomlčení jeho za svolující odpověď a oznámila to hned druhého dne v důvěrném lístku přítelkyni Zalužanské.

14.

Liduška stála na vrchu a hleděla dolů na pěšinku, po níž měl Ludvík přijít. Konečně se tam něco mihlo, opět v houšti zaniklo — opět se vyskytlo, a dívka se přikrčila za husté křoví a tajíc dovádivý smích pozorně číhala. Ludvík přicházel — ona zkřikla a dala se do běhu; přitom se smála jako dítě.

Ludvík ji honil, až se mu poddala a v sladkých okovech loktů jeho spočinula. Pak se vedli za ruce, a Liduška vypravovala, co byla mezi tím časem dělala a jak si všecko pamatovala, co jí byl povídal.

Šli do chrámu své lásky, k starým zříceninám, na oblíbené, křovím zastíněné místečko. To byla jejich nejmilejší přítulka — jejich svatyně. Zde slavili pokaždé památku svého setkání na dráze života.

Při srdečné, vroucí rozmluvě seděla mu na klíně, a on ji držel v náručí jako svůj ráj.

Ale ráj nebyl bez hada. — S hladovou zvědavostí obcházel Horina po svém hájemství; srdce jeho nebylo ukonejšeno — o nebylo! — spíše bylo ještě více podrážděno. Chvílemi ještě doufal; ještě myslil, že je na omylu, že to nebyl hrabě Svojetinský, jenžto se mu jakožto šťastný sok v cestu postavil; ale prahnul po jistotě, chtěl se přesvědčit — ačkoliv mu přitom duše trnula.

Obcházel a číhal, až i dívce na stopu přišel. Listnaté houští ho ukrylo, ale dychtivým očím nechalo tolik prostory, že mohl Ludvíka dosti z blízka poznat. — Chvíli stál jako zkamenělý a tlukot srdce jeho váznul. Potom se mu rozpálila všechna krev, i dal se divoce do smíchu.

„Ha ha ha! tedy přece — přece paní hraběnkou — aneb něco takového — hahaha! Nu proč ne! Panu hraběti se nedivím; pro rozmanitost je to proklatě vítaná pochoutka — a pan hrabě má vybroušenou chuť... ale *on ji nemá mít* — ne! Co potřebuje k stolu sedat, kde *je pro nás sprosťáky* prostřeno? a co potřebuje po nej-

lepších mísách sahat? Nemá dost jídla na panských tabulích? — či nechutná mu již? — Nu, počkej, však já ti také tohle přepepřím!... Že je můj pán? — Nevídáno. Svět je veliký, a Horina má zuby, nehty: však on se někde zachytí. — On je můj nepřítel a pohrdá mnou, sic by se byl ondyno ke mně jinak choval — ale to mi chtěl dát svou váhu znát! — on je můj nepřítel — a já nebudu jeho přítelem. O, však já se mu dostanu na klouby! — A tu fiflenu?... té namíchám také pelyňku do kalichu její rozkoše! Já ji naučím, vypínat nosejček tak vysoko!“

Satansky se usmívaje vystoupil ze své zálohy a pustil se přímo k sutinám, okolo tichého místečka milenců. Ti ho hned nepozorovali.

„Ah, prosím tisíckrát za odpuštění, pane hrabě!“ začal on sám, když se byli na šustot jeho kročejů ze svého zanícení posléz vytrhli, a nazvedal klobouk; „já se nenadál — ale nebudu vytrhovat —“

A s poníženě-potměšilým úsměchem, s nahrbeným hřbetem bral se jako oulisná kočka dále. Ludvík se byl kvapně vzchopil, zarděl se a prudké slovo dralo se mu z úst. Sotva že je zadržel. Liduška střelila po Horinovi hněvivým okem, pak se obrátila s podivením k Ludvíkovi a konečně se usmála.

„Nehněvej se — ten člověk za to nestojí! Vždyť je pouhý blázen. Ze závisti se pomátl a jmenuje tě hrabětem. Či chtěl by snad žerty tropit?“

„Nevím“, řekl Ludvík temně; „ale celý ten člověk je mi hořce protivný, a když ho potkám, je mi, jakobych měl zprávu o něčem nemilém dostat — ale žerty nebude chtít se mnou tropit — to bych mu také neradil!“

Ale Horina neslyšel toto pohrození: nezdržoval se delším vyzvídáním, ale pospíchal kvapným během z hradu po pěšince, jakoby ho žárlivost plamennou metlou šlehala. Běžel — vedloť ho tajemné puzení — a najednou se octnul u Marešovy chatrče.

Teprva u samých dveří se zastavil. Jak se tam

dostal? — to skoro sám nevěděl. Ale bylo mu to nyní vítané místečko. Zde mohl had z ráje ještě někoho uštknouti.

Hbitě vešel na předsíň a otevřel dveře. — „Dobrého zdraví, milý Mareši!“

„Ah — ah, to jsou hosté!“ vítal ho Mareš. „Co pak vede pana polesného zas jednou pod naši sprostou střechu?“

„Oh prosím!“ ušklebil se Horina. „Kde takoví páni sedají, jako je nynější váš přítel — tu si to musí našinec za čest pokládat, když může jako k bývalému známému vejít.“

„Co to myslíte?“ ptal se ho starý voják dobrosrdečně. „Já vám nerozumím. Co to mluvíte o pánich?“

„No, předemnou nemusíte dělat z věci tajemství!“ usmál se zas Horina. „Já to vím z prvního pramene.“

„Já vám nerozumím“, vrtěl ptáčník hlavou, ačkoli mu bylo, jakoby polesnému rozuměl.

„Ah tak! — vy nechcete rozumět. Nu dobrá. Bez pochyby vám dal pan hrabě zvláštní instrukcí.“

Teď mu stařec v skutku nerozuměl.

„Páni mívají divné nápady“, pokračoval Horina, „a v tomto případu ho také chválím. Sprostí lidé mají o takových známostech podivné myšlénky — a pan hrabě bude chtít Lidušku ještě ušetřit. Později bude beztoho dost řečí. Někteří jí to budou arci přát — jiní ale závidět — a svatouškové ji budou odsuzovat.“

„Ale u všech... pane! ať nekleju. Jaké jsou to řeči? Mně je přitom, jakobych měl do uličky. Co to mluvíte o hraběti?“

„No, no — jen se nedělejte, jakobyste byl s nebe spadl!“ A chcete-li to zejmena slyšet — abych vám okázal, že všecko vím — tedy mluvím o *našem* hraběti — o hraběti Svojetinském, který k vám dochází.“

Na Marešovu tvář vtiskla se pečeť zděšení. Několik okamžiků hleděl na Horinu bystře upnutýma očima; ústa jeho se přičila — konečně se dal do smíchu. — „Pane

polesný, to jste se přehlídnul. K nám nedochází žádný hrabě, ale *malíř* Svojetinský.“

„Malíř je“, ušklebil se Horina — „to je pravda; proto že vám straku na vrbě maluje.“

„Pane, vy jste . . . !“ rozkřikl se nyní stařec, v němžto se krev bouřiti začínala; spolknul ale ještě přezdívku, kteráž mu bezpochyby v podobě *utrhače* na jazyku seděla, a horlil dále takto: „Vy jste na omylu. Člověk, jenž k nám dochází — jak se s námi seznámil, to víte vy sám nejlépe — to je malíř Svojetinský.“

„Možná, možná, že sem také nějaký malíř dochází; ale ten pán, o němžto vím, jak se s vámi seznámil, a kterého jsem zas právě teď s Liduškou na starém hradě u velmi přátelské posicí napadl — ten pán je hrabě Svojetinský, tak jako že vy starý Mareš jste. A je to od vás zpozdilé, že děláte, jakobyste se durdil. Já jsem ze světa a znám také panské libůstky. Liduška není bezpochyby první, s kterou si pan hrabě zahrává — ačkoli také říci musím, že bych byl radši, kdyby si byl něco jiného pro svůj zobák vyhlídl. Bude jí škoda, až ji zanechá.“

Starý ptáčník ho poslouchal — ale hořel a třásl se na celém těle. Prsa jeho pracovala, jako by se chtěla z pod náramné tíže vymknouti.

„Pane!“ zvolal nyní vysokým hlasem, „vy jste lhář! — ničemný, hanebný lhář!“

„Člověče!“ stavěl se mu lesník rozhorleně vstříc, ačkoli potají plesal — „jen se nezapomínejte —!“

„Ven — ven! z mého stavení — z mých očí, abych se nazapomněl!“ soptil podrážděný stařec, na krok proti němu přistoupiv.

„Ou, ou — pane ptáčníku!“ zvolal tento s vnitřní ďábelskou rozkoší — „jenom ne tak zhorka! Třeba jste byl jaký taký tchán milostivého pana hraběte — *poctivý* člověk nedá se přece od vás urážet. Nu, však vy to ještě zkusíte, jen až přijdete mezi sousedy. Ti vám povědí, co o tatíkovi panské milenky myslejí.“

„Zlořečený chlape!“ řičel nešťastný stařec a hnal se po ousměšném nepříteli; ale ten byl obratně z dveří vyklouzl, utíkaje jako zlomyslný, škodychtivý kluk. Stařec zůstal se svým hlodavým hněvem a se svou palčivou bolestí samoten a vrávoral nyní ku své otřené, široké lenošce. Na tu klesl, sklonil hlavu a zastřev si tvář oběma dlaněma, zvolal z hlubokosti duše: „O můj Bože — Bože — Bože!“

15.

Lehounce, rozmarně, jako bezstarostné ptáče, běžela Liduška pěšinkou k tichému domovu. Veselá, libozvuká píseň její roznášela se okolo ní jako na houpavých perutech. Přicházela ze svého ráje, plna rajského pocitu, rajských zpomínek a rajských snů.

„Tys moje královna!“ — tak s ní byl Ludvík rozprávěl — „ty jediná panuješ na trůně srdce mého, a já tě povyším v zlatohlavu a ozdobím tě nekonečeným pokladem své milosti. Z hvězd upletu věnec okolo čela tvého a ze slunečních paprsků utkám roucho tvé.“

Liduška se blaho-milostně usmívala. Pak mluvili o budoucnosti a plesali. Ona měla své zvláštní myšlénky — on arci také svoje, ale ještě si netroufal zjevně, opravdově, beze vší záclony o nich promluvit. Zahaloval je duhovou rouškou své lásky.

Vesele vstoupila nyní přes práh otcovského stavení. Píseň její zněla ještě v předsíni, ale mezi dveřmi u jizby rázem umlkla.

Starý Mareš seděl ještě na lenošce, pohřížen v hluboké své bolesti. Duše jeho byla vyvrácena z kořene, i nemohl jí vztyčiti, aby se opět mužně vypnula; k tomu neměl ani síly, ani schopnosti.

Zpěvem a šramotem přicházející dcery protrhnul se

ze svého polobdivého stavu a nazvedl hlavu. Liduška se ulekla bledé tváře jeho.

„Co je ti, tatínku? zvolala a přiskočivši k němu, skrčila se u kolenou jeho a hleděla mu starostlivě do očí.

Otec mlčel — prsa jeho začala se zas těžce pohybovat — potom dívku trochu odstrčil, vstal a ptal se přísně: „Kde jsi byla, nešťastná?“

„Na hradě“, řekla Liduška tiše, přísnosti otcově nerozumějíc.

„O jen běhej — běhej za svou hanbou!“ zvolal stařec — „až budou na nás prstem ukazovat a tebe hraběcí ... ne, ne! já na to nesmím ani pomyslit, abych všech smyslů nepozbyl!“

„Co je ti, otče?“ prosila dívka, prudkostí otcovou do ouzkosti vehnána.

„Víš, kdo je ten tvůj Ludvík?“

„Malíř je — toť víš tak dobře jako já, milý otče!“

„Lhář je — podvodný ouskočník je — náš hrabě Svojetinský je.“

Liduška pronikavě zkřikla, zbledla a sepla ruce. — „Kdo ti to pověděl?“ vypravila těžce ze sebe.

„Horina zde byl a mučil mě jedovatými slovy.“

„Horina?“ opětovala dívka třesoucíma-se rtoma — a na mysli jí obživla zase nedávno minulá scéna ze starého hradu. I viděla zas překvapení a uzardění Ludvíkovo, když ho byl Horina hrabětem nazval — a najednou začala se jí celá ta událost v jiném světle ukazovati. Malé, sotva vzniklé, a hned zase již udušené podezření ze zřícenin najednou mocně zrůstalo.

„K pouhému žertu neosmělil by se jmeno pána svého použit“, mluvil otec dále; „a když si zpomenu, jak se ten pan Ludvík zarazil, když jsem se ho při prvním setkání na jmeno ptal: tedy nemám žádné pochybnosti. Vedral se k nám pod cizím jmenem — tebe lehkověrnou, pošetilou omámil, oklamal ...“

„Ne — ne!“ zkřikla nyní Liduška vášnivě — „to není pravda — to je utrhání, šílenost —“

„Proč tedy bledneš, jako bych tě měl na máry položit — myslíš, že je to lež?“ ptal se jí stařec. „Sama to cítíš — sama to v hlubinách duše poznáváš! Proto také jeho panské způsoby — to jemné prádlo, prsteny — ta neobmezenost času a ty sliby o naší budoucnosti! A já slepý člověk, já starý blázen tomu nerozuměl! Proto mohl o pohodlí v mém stáří mluvit! — vždyť jsem si je měl za hodnou cenu koupit — za tebe ... slyšíš?“

Ale Liduška ho neslyšela. Ona padla do hlubokých, temných myšlének, a stála tu nyní jako těžkým kouzlem zaklená. Oči její zarývaly se v podlahu. Otec jí musel zatřásti, nežli procitla.

„Co je?“ ptala se prudce, jakoby byla na právě minulé věci zapomněla.

„Co že je?“ opětoval Mareš. „A ty se ještě ptáš: Co je? Tedy si již tak dalece v sítích toho ouskočníka uvízla, že ani hanbu nevidíš, kterou ti přistrojil?“

„Hanbu?“ ptala se dívka mrtvým zvukem. „O hanbě nevím, ale bojím se něčeho jiného.“

„Boj se všeho a hanby především! A nechceš-li tomu rozumět, tedy jdi mezi poctivé holky, a uvidíš, jak tě přivítají; jdi počestným lidem na oči, a uvidíš, jak se ti budou vyhýbat. Jmeno tvé je zašpiněno a ten lhář je nemůže očistit.“

„Mlč — mlč, otče! a nebodej mi nůž ještě hlouběji do prsou!“ zvolala nyní Liduška, a tvář její roznítila se panenským plamenem. „Já mohu směle před tvář celého světa stoupit, a Ludvík nevrhnul ani prášek na jmeno mé ... ach, otče, otče! jaké to řeči! — já se stydím o tom rozprávět!“

„Co tedy chce — a co myslíš ty? K oltáři tě nemůže hrabě vést.“

„Proč by nemohl? — já myslím, že jsem toho tak hodna jako každá hraběnka.“

„Pomoz, Bože! dítě — ty blázníš!“

„*Ne — ještě neblázním*“, řekla po krátkém po*mlčení hlasem* temnozvukým — „ale snadno bych mohla

rozumu pozbyt, je-li Ludvík opravdu hrabě Svojetinský; — pak je na něm všecko lež a klam — já mu nemohu důvěřovat — pak je po všem veta. Abychom se ale dlouho netrápili . . . měj se dobře, milý otče! — já ti přinesu jistotu.“

Toto jako z náhlého vnuknutí domluvivši, otce obejmula a spěchala ze dveří. Stařec za ní darmo volal.

16.

Hoj! ty koně uhánějí. Rozkoš je na ně pohledět; pod jezdcemi jenjen laškuji. Ludvík se navracuje se svým Janem do Volšova.

Doma se po něm již sháněli. Domácí lidé sice věděli, že odejel; ale kam? — to nemohl nikdo povědět. Hraběnka se již několikrát po něm ptala.

„Dobře, že přicházíš!“ zvolala radostně, když k ní konečně vešel. „Již jsem byla ve starostech.“

„Přihodilo se něco?“ podivil se Ludvík se živým oučastenstvím.

„Teprva se přihodí“, usmála se hraběnka. „Musíme k Zalužanským. Před hodinou zde byl posel. Ještě dnes nás očekávají.“

„Jak se ti líbí, milá matko!“

„Arci — arci, že se mi líbí; jenom nebuď tvrdohlavý a vezmi s sebou k Zalužanským svůj nejpěknější rozmar.“

Ludvík šel, aby se přistrojil; pak dal rozkaz, aby se zapřáhlo. Za půl hodiny unášel je lehounký otevřený kočárek ze zámku.

Jeli po silnici k Podlesí; teprva později měli se na cizí půdu zatáčet. Tu jim přicházela venkovská dívka naproti. Byla to — Liduška. Ona si byla umínila, že se rovnou cestou na Volšovský zámek podívá a tam, u *samého pramene*, o pravdě či nepravdě Horinovy zprávy

přesvědčí. V mučivé nejistotě nebyla by noc přečkala. Vznášeti se mezi životem a smrtí zdálo se jí býti horší, nežli vědět jistě, že musí zhynouti.

Šla — ba běžela kvapným krokem, a duše její letěla před ní a hledala již Ludvíka po zámku. Nepozorovala, jak okolo ní krajina rychle ubíhá; nepozorovala ani, že naproti ní panský kočár přijíždí.

Jinak arci vedlo se kočímu. Ten ji pozoroval, ale myslil, že se sprosté děvče z prostřed cesty v čas uhne, a hnal tedy koně rovnou čárou — proti ní, až konečně na ni zkřiknouti a koněmi trhnouti musel. Okamžik — a byli by ji přejeli.

Ona se teprva blízkým rachocením povozu a pak silným zkřiknutím kočího ze svého zamyšlení protrhla; pozvedla hlavu a poznala Ludvíka. Jeho oděv, skvostný kočár, vzácná dáma, v zadu premovaný služebník — všecko jí okamžitě pověd ělo, čeho se tak obávala. Oudy jí zdřevěněly — nemohla se z místa hnout, a koně — štěstí ještě, že se prudkým trhnutím udidla stranou uhnuli! — uhodili ji do boku, že na dva, tři kroky odletěla a hlavou na hromadu drobného kamení padla.

V tom ji zahlídl Ludvík, jenž byl až posud horlivě s matkou rozprávěl.

„Stůj! stůj!“ zkřikl vyděšen na kočího, a náramná ouzkost sevřela prsa jeho. Jako blesk vyletěl z kočáru a v okamžení klečel u dívky.

„Liduško! — Liduško! — Spravedlivý Bože! co se to děje?“ volal žalostně a poděšeně, bera dívku do náručí. Ona byla bez sebe. Tuhou mdlobou byli poutáni smyslové její; hravé oči byly zavřeny, tváře vybledlým růžovým listům podobny, na bělostném čele rděla se krvavá skvrna. Ta malá, spanilá, kadeřová hlava ležela bez vědomí na srdci Ludvíkově.

„Milosrdný Bože — ona je mrtva!“ bědoval tento, an toho nejmenšího znamení života na ní nepozoroval.

„I neračte mít daremnou starost, hraběcí milosti!“

těšil ho premovaný lokaj, jenž byl nyní také ochotně k pomoci přiskočil. „Taková holka něco vydrží.“

„Jaká holka?“ rozhněval se Ludvík. „Vykládej svou moudrost pro sebe. — A běda tobě!“ hrozil potom kočímu — „já tě naučím na koně pozor dávat.“

Kočí se škrabal za ušima, mumlal něco a slízal s kozlíku. Chtěl také pomáhat.

„Ale synu!“ ozvala se nyní hraběnka, kteráž se byla sama sice také ulekla a v kočáře vzchopila, ale zděšení Ludvíkovo nijak pochopiti nemohla, „jen se tak nelekej — tu máš mou *eau de Cologne* — nastříkej jí do tváře — můj Bože! tys celý bledý —“

Ludvík neodpovídal. Vzal hbitě od služebníka voňavé kapky, a pokleknuv na jedno koleno, položil si nešťastnou dívku na druhé, a začal jí spánky natírat.

„Lidmilo!“ volal přitom třesoucíma-se rtoma — „zpamatuj se! — otevři oči!“

„Kdo pak je ta dívka?“ ptala se hraběnka, jížto nyní důvěrné jmenování a vůbec celé chování Ludvíkovo teprva do očí padlo. „Znáš ji?“

„Znám,“ prohodil hrabě a na okamžik zakmitla se mu plamenná zář po tvářích. Dále si matky ale nevšímal, upínaje celou duši na dívku. Ta se ještě ani nepohnula. Celé tělo její bylo tuhé. S třesoucíma se rukama rozříznul jí nyní Ludvík outlý živůtek; ale ani toto odlehčení nepomohlo. Toť nebyly okovy jako u dámy podle Pařížského žurnálu; to byla jen jako okolo ztepilého tílka jemně urostlá kůra, beze všeho těsnění.

„Milá matko!“ zvolal nyní Ludvík. „My musíme domů —“

„Co ti napadá?“

„To je více, nežli pouhá mdloba, a my ji nesmíme nechat na silnici.“

„Dovezeme ji do blízké vesnice —“

„Ne, ne! Tam není lékaře — tam by neměla potřebného ošetření, a kdyby ji snad něco zlého potkalo — čeho Bůh nedopustí! — padla by vina na nás.“

Hraběnka nemohla při své dobrotě a měkkosti srdce odporovat. Mrzelať se sice na nenadálé omeškání před důležitou návštěvou, i hrozila kočímu pokutou, ale podrobila se přece osudu, jen že přitom nad neobyčejným účastenstvím svého Ludvíka hlavou vrtěla, a bědovala, když bezživotnou dívku s pomocí služebníků do kočáru vyzvedli.

Jakž by se byla vznešeně urozená paní kdy nadála, že se bude se sprostým a k tomu jako bez duše tu ležícím děvčetem tak blízko stýkati, aby ji na svém hedbávném klíně místo pro hlavu udělala? — Jakousi ouzkostí a nelibostí trnula. Ale nelibost trvala jenom několik okamžení a ustoupila vřelému soucitu. S podivením a zalíbením utkvěly oči její na krásné dívčí hlavince — pak na celém těle, a zkušená dáma musela se v duchu vyznati, že takovou dokonalost veškeré podoby dávný čas neviděla.

Tu se jí začala tím větší úzkost o nešťastnou zmáhati — až i koním křídla přála, jen aby již byli na zámku. A když tam konečně dojeli, nastalo veliké běhání mezi komornou, panskou a domácím lékařem.

17.

Za malou půl hodiny po nešťastné příhodě seděl Ludvík již zase na koni a letěl k Podlesí. Cítil, že musí starému otci zprávu o nehodě dceřině sám přinesti, aby ho bolestně neporazila.

Slunce zacházelo již za lesnaté hory, když přijížděl k známému stavení u košatého javoru. Starý ptáčník stál venku a hleděl do dálky na cestu. Postava jeho byla polita leskem vůkol se rozplývajících červánků.

Byla to socha z červeného mramoru. Ani nejmenšího *pohybu v oudech.* Ruce byly křížem přeloženy na zádech; *oči jako v letu zkamenělé* střely.

Z vraníka se kouřilo, když Ludvík skoro u samého ptáčníka zastavil. Skočil s koně a podával starci ruku.

„Dobrý večer, milý otče!“

Stařec sebou teprva trhnul, obrátil k němu oči — ale nepohnul se z místa. Duše jeho, jakoby byla posud z tělesných kolejí vymknuta bývala, nastupovala zase vládu v tuhých oudech, a krev mu začala vříti v nejoutlejším kořání.

„Dobrý večer!“ mluvil Ludvík dále, i pozastavil se poněkud nad chováním starcovým, a jal se koně svého k stromu přivazovati. — „To jsou nenadálí, pozdní hosté — je-liž pravda?“

Starý ještě neodpovídal; jenom zraky jeho upíraly se pořáde na něho, jakoby mu byly chtěly nejtajnější hlubinu prsou proniknouti; ale jazyk jeho nemohl ještě nalezti slova, jímžto by byl bouři vyslovil, jakáž v srdci jeho vířila.

„Já se toho sám nenadál,“ pokračoval Ludvík — „ale kročejové naši stojí v rukou božích, a my jsme slabí — —“

„Co zde chcete, pane *hrabě?*“ zvolal náhle starý ptáčník silným hlasem, jakoby byl řeč Ludvíkovu ani neslyšel a tím jediným slovem všecko pověděti mohl, co s ním jednati měl.

Ludvík se ulekl; ale teď nebylo času, aby byl zapíral; takéť to ani v mysli jeho neleželo. — „Vy mě znáte?“ ptal se polohlasitě.

„Znám — znám, bohužel — právě nyní se dodělávám poslední pravdy!“ odpovídal starý, a řeč jeho nabývala pořád větší prudkosti a plynnosti. „Znám vás, pane hrabě; ale — abych hodinu neproklínal, kterážto vás do mého sprostého domu přivedla — hleďte udělat, abych na vás zapomněl. Vezmu to za milostivý žert, že jste se k nám zahodil — ale pro vaši kratochvíl trvá to již, tuším, dost dlouho — a protož myslím, abyste nás ... upřímně řečeno — déle neostouzel. Na mně sice nic nezáleží; já jsem starý chlap, ačkoli ve všem zacho-

valý; ale holka je mladá — a jaká je — to víte vy sám, já nebudu své dítě vychvalovat. *Té* živobytí zkazit, to by byl přece hřích, a já bych za svou vojenskou krev nestál, že by se tím nerozpálila.“

Ludvík ho poslouchal. Jasný rozum jeho poznal okamžitě, že tu třetí osoba zlého semena nasila; ale nechal starého domluvit, neboť věděl, že tím způsobem první nával hořkosti nejspíše pomine.

„Já vás vyslechl, milý otče!“ jal se pak jemně vážným, mírným, srdečným hlasem mluviti — „a doufám, že také vy tak se mnou učiníte. Ano, jsem hrabě Svojetinský, ale já se u vás nezapřel; omyl dcery vaší, povstalý ze řeči polesného, uvedl mě k vám pod jmenem obyčejného malíře, a já neměl příčiny, abych byl tuto domněnku hned vyvrátil, jelikož by mi byl rod můj u srdce vašeho překážel, v němžto jsem dříve hodně hluboko se umístit zamýšlel.“

Stařec se dal divoce do smíchu. — „Hodně hluboko — ano, mně i děvčeti — aby do toho tisíc — ! a neostýcháte se, mně takovou věc ještě do očí povídat? Pane! držíte mě za tak krátkozrakého, abych neviděl, proč jste v cizí kukli k nám docházel?“

„To nevidíte!“ řekl Ludvík vážně — sic byste v tom nenalezal, co by vás tak pohoršovalo. Ohledy moje byly čisté a poctivé —.“

„Jen že při nich čest mé holky zčernala — haha!“ vyrazil stařec ze sebe. „Známe my ty ohledy!“

„Pro živý Bůh — človečel kdo vám nasadil ty vrtochy? Poznal jste mě dle toho, byste ve mně takové hanebnosti vyhledával?“

„Jakého tu třeba poznání? Není-liž na tom dosti, že jste hrabě a ne malíř, obyčejný člověk, jenž by mohl poctivé děvče šťastným učinit? Co chcete s mým děvčetem? Co můžete s ním chtít? Můžete mu před oltářem opakovat, čím jste je snad už takto omámil?“

„*Proč bych* nemohl? Nejsem-li pán kroků a činů *svých? Nemohu-liž* býti tvůrcem štěstí svého? Či my-

slíte, že nemohu pro vyšší rod cenu dítěte vašeho poznati? anebo že jsem byl hodnější jako pouhý malíř, nežli jsem jako bohatý hrabě, ačkoli jste mě ani dříve ouplněji neznal? Nuže, tedy opravte mínění své a slyšte mou pevnou vůli, že Lidmile ruku svou podám.“

Stařec poslouchal jeho vážná — tak opravdivě znící slova a trnul. Překvapením ucouvnul a hleděl na Ludvíka jako u vyjevení. V duši jeho povstal hrozný boj a hrozil mu prsa protrhnout. To nenadálé štěstí jeho miláčka? — pak ale zas hadí šeptání neusnulého podezření. Slova Ludvíkova zněla tak důvěrně, staré srdce jeho bylo se mladému muži za ten krátký čas tak naklonilo — pak ale zas ousměšky Horinovy — — radost a bolest, sladkost a hořkost vířily v srdci jeho, a potřásly bytostí jeho tak silně, že se nemohl na nohou udržet.

I sklesl pod strom na sedátko — sklonil se, ukryl tvář v obě dlaně a vypuknul v hlasitý pláč. A pláč tento byl blahodějný, vlažný déšť, a rozehřál těžkou, ledovou kůru, kteráž mu prsa svírala. On byl v té chvíli jako pouhé děcko.

Tato jeho ryzí prostota — tento nelíčený, mužný pláč starého člověka uchvátily srdce Ludvíkovo nevýslovným pohnutím. V té chvíli stal se mu milým jako vlastní otec. I přistoupil k němu a položil ruku na rameno jeho.

„Milý, dobrý otče!“ řekl při tom měkkým hlasem — „věříte mi nyní, že byly moje ohledy poctivé?“

„Starý neodpovídal, ale sáhl kvapně po ruce Ludvíkově a křečovitě ji tisknul.

„Tak jako *mně* tato chvíle srdce vaše otevřela“, mluvil Ludvík dále — „že vidím, jak hluboko v něm láska k dceři pevné kořeny své rozepnula: tak nahlédněte i vy do srdce mého a poznejte, že jest beze lsti a klamu.“

Starý kýval prudce hlavou — ale nepromluvil.

„Nedáte mi žádnou odpověď?“ ptal se Ludvík s jemnou prosbou po malé přestávce.

„Nechte mě — nechte mě!“ zvolal najednou stařec *vášnivě* — „*já vám* nemohu dát žádnou odpověď — ta

leží v rukou mého dítěte — to musí samo rozhodnout — já jsem slabý, lehkověrný muž — a váš poddaný!"

„Ne — ne! můj milý, vážený otec jsi, poctivý muži!" zvolal Ludvík a mocně starého se sedadla pozvednuv, přivinul ho k srdci.

Tu se konečně starý voják zpamatoval a opět zotavil. I vyvinul se Ludvíkovi z náručí.

„Odpusťte, pane hrabě!" začal se vážně skromným hlasem omlouvati, „že si počínám jako malé dítě. „Žalost moje o to děvče byla tak veliká, ba snad — Bože mi odpusť! — větší nežli moje k němu láska. Z vašeho vyjádření vidím teď arci, že byla marná — že jsem si nechal starou hlavu pobouřit, a prosím, abyste mi prominul; další věc musíte si s Liduškou sám vyjednat, a tu nemohu jisté strachování zatajit —"

„Jaké strachování?" podivil se Ludvík, vida že stařec v řeči vázne.

„— že se snad ve svém očekávání zklamete. Liduška uzamkne před vámi srdce své, až nabude jistoty, že nejste prostým malířem."

Ludvík se usmál. Znalť sice podivnou povahu dívčí, ale skutečného převratu v srdci jejím se nenadál — a myslil jen, že se ho bude chtít velkomyslně odříkat.

„To zanechte mé starosti!" odpověděl s plnou důvěrou. „Láska její bude dosti vřelá, že se mým prosbám poddá."

„Nevím — nevím!" potřásl stařec starostlivě hlavou. „Jak *já* své dítě znám —"

Ale Ludvík se mu dal zase do smíchu — a hleděl nyní, aby ho opatrně s nešťastnou událostí seznámil.

18.

Skvostné lampy osvěcovaly křídlo zámku, kdež hraběnka *Volšovská* přebývala. Ona sama přecházela nepo-

kojně po měkkém, pestrotkaném čalouně, kterýž pěkně vykládanou podlahu pokojů jejích pokrýval. Veškerá bytost její houpala se na vlnách jakési bázně — jakéhosi teskného očekávání.

Sotva že byla Lidušku do rukou své ženské čeledi odevzdala, myslila již hned zase na to, aby bez dalšího omeškávání k přítelkyni Zalužanské odejela. Tamž zalétaly a spojovaly se nyní nejhlavnější její záměry.

Ale tuť nebylo po ruce Ludvíka; a když se po něm sháněla: oznámilo se jí, že mladý pan hrabě hned zase odejel, sotva se byl na zámku otočil. — My víme, kam to pospíchal! — ale hraběnka to nevěděla, i nemohla se toho také domyslit; jenom tušení, to stohlavé, jedovaté hádě, usazovalo se jí do srdce a vyléhalo v něm nejpodivnější nápady.

Jen kdyby alespoň věděla, kdo to „selské děvče“ je? — Ale na zámku černohlávka neznali. —

„Ale, pane Ludvíku!“ přivítala hraběnka syna svého, když k ní konečně zas vešel — „kde pak vězíš? Tys mi dnes celou radost pokazil.“

„Já, milá matko?“ prohodil Ludvík trochu krátce. „Já nevím, že by se bylo *mou* vinou to neštěstí přihodilo.“

Ludvík nebyl v tom nejlepším rozmaru. Otec Mareš byl mu posléz také Liduščino zděšení při nenadálé zprávě, její o tom smýšlení a projevení a pak rychlý odchod z domu vysvětlil. Takto zvěděl hrabě, co bylo dívku vlastně na silnici vehnalo — tak si vyložil její nepřítomnost ducha a neštěstí.

A najednou začalo se mu srdce tísniti. Doufalť sic ještě nedávno, že by všeliké Liduščino zpěčování nebo odřeknutí-se z pouhé velkomyslnosti pocházeti mohlo; nyní se ho ale jiná bázeň zmocňovati začala. Neobyčejná povaha dívčí byla se před ním otevřela jako kniha plná divných, neslýchaných pohádek — a takž se nyní bál do ní nahlédnouti, aby v ní nenalezl čtení o svém neštěstí — a s rozjitřeným srdcem vešel do pokojů matčiných. —

„Já ti nepřipisuji nešťastnou příhodu,“ řekla hraběnka; „ale když jsem byla já tobě tak dalece po vůli, že jsem selské děvče do svého domu dovezla: mohl jsi pak také ty k vůli matce své tolik učinit, abysi byl neodjížděl a mou návštěvu nekazil.“

„Ale, milá matko, proč pak jsi nejela sama, když ti na té návštěvě tolik záleží?“ namítnul Ludvík. „Já po ní věru nebažím.“

„To vidím — to vidím!“ zvolala hraběnka, mrzutě na hebký divan sedajíc.

„Nejsem v tom rozpoložení mysli —“

„— a snad i srdce — to si mohu pomyslit,“ dokončila hraběnka řeč jeho. — „Kdes byl nyní?“

„Musel jsem otci nešťastné dívky zprávu donest, nežli se mu z jiné strany dodala a tak ho snad ještě více poděsila.“

„Aj, tyť okazuješ náramné oučastenství se vším, co se této selské dívky týká!“ prohodila hraběnka s hořkostí. — „Až ku podivu!“

„A proč?“ snažil se Ludvík mírně odpovídat, ačkoli opětný přídavek „selské“ krev jeho znepokojoval. „Dívčin otec je šlechetný muž, a já si vážím vzácných darů ducha, kdekoli je naleznu: třebas to bylo pod rouchem selským.“

Hraběnka by byla již ráda vypukla. Tušení její začalo se v jistotu obláčet. Ještě se ale přemáhala. — „To bych nemohla říci“, prohodila trpce, „sice bys nebyl slepý při podobných darech u mladé Zalužanské.“

„Jáť nejsem při nich slepý — a již jsem ti řekl, že může někoho šťastným učinit.“

„Žes to řekl!“ zvolala hraběnka, rychle zase vstávajíc — „ale nemyslíš to; sice bysi sám o to dbal, aby tebe šťastným učinila.“

„Já myslím, že by se pro jiného lépe hodila“, řekl Ludvík vážně. „Já si utvořil jiný obraz o dívce, kterouž bych za původ svého štěstí pokládal.“

Hraběnka přešla několikkrát po pokoji; byla pohou-

řena. — „Vím už, vím, že sis jiný obraz utvořil; ale doufám, že nebudeš přitom tak pošetilý, abys hračku smyslů svých — zalíbení očí — za něco více pokládal, nežli co v skutku obnáší.“

„Já ti nerozumím“! odpověděl Ludvík.

„Že nerozumíš?“ obrátila se k němu i zastavila se před ním hraběnka. — „Kdo je to selské děvče?“

„Je dcera poctivého muže, vysloužilého vojáka, nyní našeho poddaného z Podlesí, kde se ptáčnictvím živí. Ona sama je jako divem božím v lesní samotě vypěstovaná květina, plna sladkého tajemství — a že je i dle spanilosti těla okrasou svého pohlaví, to jsi již tuším sama poznala.“

„Já jsem poznala, že je to sprosté děvče — a to jsi ty, myslím, přehlídnul, sic bysi nepadal do takového zanícení.“

„Sprosté děvče? — tuším, milá matko, že jsi chtěla říci: nízce rozené.“

„A kdyby? — jaký z toho následek?“

„Žádný jiný, nežli abysi beze všech předsudků jasným okem na tu dívku pohlédla.“

„Co je mi do ní? Až se zotaví, navrátí se do své vesnice — a kdo ví, zdaž ji pak více kdy uvidím. Toužit po tom alespoň nebudu.“

Ludvík se zamlčel.

„Pro živý Bůh — synu!“ sepnula hraběnka ruce — „nechci se domýšlet, že bysi byl za ten čas, co jsem tě na očích neměla, hlavu svou tak pošetile — romantickými vrtochy naplnil, že bysi teď byl v stavu něco učinit, co by rod náš pohanělo a srdce mi užralo?“

„Prosím, drahá matko“, namítnul Ludvík, „jáť myslím, že je taková starost o mne zbytečná. Vím předobře, co se s pravou ctí rodu našeho snáší — a nikdy na to nezapomenu.“

„Tím líp, tím líp!“ odpovídala popuzená hraběnka. „Já nejsem za to také tak choulostivá a tak přísná, abych tě pro nějaké rozehřátí mladé krve — pro nějaký

rozmar rozpálené fantasie kárala; vždyť jsme k tomu odsouzeni, abychom své slabosti snášeli. Jednej jenom pozorně — a vždy s pováženim."

„Také o rozehřátí mladé krve nebo nějaký rozmar mé obraznosti nemusíš býti ve starostech", řekl Ludvík vážně. „Já nedbal nikdy na hříčky — ani v letech dětinských — snad se na to pamatuješ? — tím méně budu nyní o to dbát, a učiním jen to, co k svému štěstí za dobré uznám."

Po těch slovech se uklonil a pokojně odcházel, ale hraběnka mu rychle nadešla. — „A co — co to bude? Mluv, pane synu! neukrývej svůj oumysl — já jej znám!"

„Tedy mi, drahá matko, dovolíš, abych teď o něm pomlčel!" prosil Ludvík. „Nejsi v tom rozmaru, abychom o věci důležité s mírnou myslí promluvili. Ponechme si to tedy na jinou chvíli. Já se zatím podívám, jak se naší nemocné vede."

19.

A opět přecházela hraběnka Volšovská po svém pokoji. Teď bylo jisto, jasno, již se nedalo upříti, čeho se hned v prvním okamžení lekla, když neobyčejné oučastenství syna svého se sprostou dívkou pozorovala.

Bouřlivě dmula se ňádra její, a v každé žilce napínala se starokmená aristokratka. Každá krůpěj krve hořela v ní tím předsevzetím, že nedovolí, aby se ratolest rodu jejího ve prach snížila, ježto se může k slunečním výsostem vypínat.

„A kdyby byl v skutku tak pošetilý", mluvila sama k sobě — „kdyby byl tak slepě vášnivý, aby zapomněl, co mně i sobě — svým předkům povinen: na mou čest! já bych byla v stavu pramen své mateřské lásky zasypat a vší mocí moudré ženy proti té pošetilosti bojovat."

V tom uvedl komorník do pokoje Liduščina otce.

Starý voják zastavil se u dveří v uctivé postavě — jako počestný, zprávný muž před vrchností, od nížto žádného dobrodiní nežádá. Nevědělť ani, proč je povolán, leda že snad nějakého politování stran dceřiny nehody očekával.

Hraběnka ho bedlivě pozorovala. Srdce její naplnilo se hořkostí, a ta chtěla mocným proudem přes rty se vyhrnout. Ale vznešená dáma se poněkud umírnila — vždyť jí také vážná příma tvář starcova imponovala! — a přistoupila konečně až k samému starci.

„On je tedy otec toho děvčete —?“ prohodila při tom trochu příkře.

„— které milost hraběcí do svého domu přijmouti ráčila“, doložil Mareš.

„Sloužil ve vojsku, jak vidím!“ řekla zas hraběnka, hodíc hlavou po Lipském křížku, kterýž mu visel na prsou. — „Bude tedy na čest držet?“

„Na čest?“ — opakoval stařec a tvář se mu zarděla — srdce začalo bouřit; bylť dnes vůbec snadno k rozjitření. „O tom posud nikdo nepochyboval.“

„Jak mohl tedy trpět, že jeho dcera s mým synem — jak to mám říci, abych se jeho cti nedotkla? — avšak on mi beztoho rozumí.“

„Nerozumím, paní hraběnko!“ řekl stařec rázně. „A jak se mi zdá — ani vám rozuměti nesmím.“

„Jen se nedělal nevinnějším, nežli v skutku je! Či to neviděl, že můj syn s jeho děvčetem zamilované hříčky tropí?“

„Ne — to jsem neviděl, paní hraběnko! Co jsem pozoroval, nebyly žádné hříčky, ale blažená zábava dvou mladých čistých srdcí, na kterou se dvě staré otcovské oči pokojně dívati mohou. Ostatně jsem pana hraběte ani neznal, poněvadž k nám pod cizím jmenem přicházel — ale neměl jsem také příčiny o jeho poctivosti pochybovat, aniž je teď mám — dle toho, co jsem z jeho vlastních rtů doslechl. Nepřicházel k nám k vůli pouhým hříčkám — ale proto, že ho pod mou střechu něco táhlo, čemu my sprosťáci kus poctivé lásky říkáme.“

„Zbláznil jsi se, starý člověče?“ zvolala nyní hraběnka, hněvu a hořkosti uzdu popouštějíc. „Nevíš, jaká mezera mezi kolébkou mého syna a tvého dítěte leží? Nevíš — avšak, co bych proti tobě zbraní rozumu bojovala! Budeme muset jinými slovy rozprávět, aby ti zašla chuť na tak výnosnou špekulací, jako je kus upřímné lásky mladého hraběte k sprostému děvčeti.“

„Pro živý Bůh — paní hraběnko, ustaňte!“ zkřikl Mareš — „a nedělejte bolest poctivému člověku. Já vám již řekl, že jsem pana hraběte neznal, a sotva jsem dnes pravdu zvěděl, ustanovil jsem dvéře domu svého před ním uzavřít. Ale on sám porazil úmysl můj a dotvrdil mi, že to s mým dítětem poctivě myslí.“

„On je bezhlavý blázen i s vámi — a to děvče je asi vychytralé kvítí, že si ho dobře opoutalo!“

„Paní hraběnko — nezapomínejte . . . . . avšak arci, vy jste matka, a já vám jakožto otec rád věřím, že se tato známost pana hraběte s mým dítětem vaší panské mysli příčí — a protož také mlčky slova přijímám, kterýmiž dítě mé ve svém hněvu tak nespravedlivě urážíte. Moje dítě je čisté, nevinné kvítí, jako lilie z boží zahrady, a jestli pana hraběte opoutala: tedy žalujte na samého Stvořitele, že ji tak přepodivně i v její nízkosti ozdobil. Ostatně musím vám pro upokojení hned vyjevit — že nevím, bude-li se dítě moje k synu vašemu ještě hlásit. Ono ztratilo k němu důvěru, an ji vypůjčeným jmenem oklamal.“

Hraběnka zaslechla tuto zprávu s velkou radostí. Byla to sice tenká, slabá nit, ale ona se jí přec rychle chopila i usmyslila si, že ji silněji zapřede. Především ale musela tón celé rozmluvy proměnit. Poznávalať, že s prudkostí mnoho nesvede.

„Jak vidím, jste povážlivý člověk“, jala se tedy po krátkém rozmyšlení velmi mírně mluviti — „a protož také pochopíte, že se musí tato známost přetrhnout.“

„Upřímně řečeno, milostpaní hraběnko! — já bych

to také rád viděl; ale s panem hrabětem bude v tom případu těžké pořízení —“

„Pan hrabě nemá v tom případu žádné vůle a musí moudré rady poslechnout; to musí ale také vaše dcera učinit.“

„Ta to učiní, bude-li potřeba; ale já ji nebudu radit; já se spoléhám na její srdce a zanechám celé štěstí v rukou jejích; ať jedná, jak myslí.“

„Tak?“ řekla hraběnka zase popuzena. „A což kdyby myslila, že s ní hrabě něco opravdivého zamýšlí?“

„Děj se vůle boží!“ odpověděl stařec vážně, ramenama pokrčiv.

„Vůle bláznů!“ rozkřikla se dáma, nastrojenou mírnost odhazujíc. „Já dám tu svůdnici z panství vyhnat!“

„Paní hraběnko!“

„A tebe, ty starý přechovavači, naučím, abysi po věcech nesahal, ježto sama nebesa tak vysoko nad tebe postavila, že k nim bez závrati ani pohlídnout nemůžeš.“

„Ničemu mě neučte, paní hraběnko!“ zvolal nyní starý voják s jiskřícíma očima, na celém těle se třesa — „jste naproti mně tuze mladá, a já už prošel školu života. Milostí císaře pána a pilností těchto svých starých rukou jsem svým vlastním pánem a mohu i se svým dítětem, když je vám tak libo, vašemu panství záda okázat — vy ztratíte poctivého člověka. Ale při tom nesahám po ničem, co mimo mé právo leží — ano, jak vás nyní, moje vysoce urozená paní hraběnko, znám, styděl bych se ruku tam položit, kde vaše ležela.“

„Ha, opovážlivý člověče!“ zvolala hraběnka a přikročila rychle k hedbávné šňůře, kteráž vedla ku zvonci.

„Já jsem poctivý, zachovalý člověk, paní hraběnko!“ odpověděl Mareš, hrdě staré čelo vypnuv — „a neumím-li dosti hlazeně rozprávět — račte prominout; však ony z vašich řečí také třísky do živého masa zalízají.“

S tím se obrátil a chtěl odejít; v tom ale vešel komorník, přivolaný hraběnčiným zvoněním.

„Pryč s tím člověkem ze zámku!“ velela mu nyní dáma — „pryč s ním i s tím děvčetem!“

Mareš se při těch slovech zastavil a hleděl na hraběnku plamennýma očima. Bylot mu, jakoby neměl svým uším věřiti, a v hlavě mu to hučelo. V tom ho vzal komorník za ruku, chtěje ho skutečně ze dveří vést.

„Zpátky!“ zahřměl tu na něho stařec a prudce jím postrčil — „nedotýkej se mne žádný, ať odejdu čistý z domu tohoto!“

Ohněm sršící zraky jeho upnuly se při tom ještě na hraběnku, a nohy odnesly ho potom kvapnými kroky z pokoje.

20.

V malé sice, ale skvostně upravené a visutou lampou jemně ozářené komnatě, na hebkém loži, spočívala ptáčníkova dceruška. U nohou jejích stály dvě panské služky, u hlavy domácí lékař, prostý, zletilý muž.

Liduška byla sice již v rukou jeho procitla; ale hned na to upadla zase do mdlob, kteréž ji nechtěly nyní opustit. Zkušený Aeskulapův žák vrtěl hlavou. Celá dívčí bytost byla jaksi nepřirozeně rozjitřena a tím nad míru sesláblá; nepatrná nehoda hrozila nemilými, dlouho se vlekoucími následky.

U okna stál Ludvík a hleděl do tmavých oblak, jež byly noční krajinu zastřely. Srdce jeho bylo v horečním zanícení; duše jeho tonula v bázni o drahou dívku, pak byla sevřena úzkostným tušením. Věděl, že byla matka starého Mareše k sobě povolala, i čekal, jak se asi od ní navrátí. Čekal to s bázní a nadějí, neboť nemohl před tím se starým mluviti, aby mu byl snad několik potřebných slov napověděl.

Skoro teskllvé ticho panovalo v komnatě. V tom se

rozlítly dveře a přes práh kročil starý ptáčník tak prudce, že se všickni zděšeně i nevrle obrátili.

Ale toho si stařec nevšímal. — „Mé dítě! — dejte mi dítě mé!“ volal při tom s planoucíma očima a tak ouzkostně pronikavým hlasem, že ho nemohl nikdo pochopit. Tak si nebyl ani počínal, když byl své dítě poprvé v jeho nebezpečném stavu zahlídl. Přitom dral se až k samé posteli.

„Ticho, milý muži — ticho!“ odbýval ho lékař mírně, ale pevně. „Váš křik tady nic nenapraví.“

„Co je, milý otče?“ ptal se ho rychle Ludvík, vida na jeho tváři veliké vnitřní pohnutí. „Upokojte se!“

„Mé dítě — mé ubohé, poctivé dítě mi dejte!“ volal zase Mareš — „pak bude pokoj. Svůj poklad chci, kterýž mi ani celý svět nezaplatí — a kterýž tady vyhazujou — mé dítě!“

„Co to mluvíte, otče? Zpamatujte se!“ domlouval mu Ludvík. „Tady se nic takového neděje.“

„Děje se! moje hanba se tu děje — ta zde vyrostla jako prašivá houba po palčivém dešti — a ten déšť — to byla milostivá slova z panských úst — ha ha ha! — o! já přijdu o rozum; dejte mi dítě mé!“

Ludvík pokynul na služky, aby se odstranily, potom vzal starce pod paždí, aby ho poněkud od postele odvedl. — „Otče! umírněte hněv svůj,“ řekl k němu jemně a vážně, bera se s ním k oknu — „a zjevte mi, co vás potkalo. Já jsem tu pánem — já! ke mně se utecte důvěrně, stalo-li se vám příkoří. Mluvte, co vás tak pobouřilo? Vím, že jste byl u hraběnky, i litoval jsem již, nemoha vám dáti dříve jakousi rukověť, dle které byste byl své řeči řídil —“

„Co rukověť, mladý pane?“ přetrhnul mu stařec pásmo řeči. „Já nepotřeboval nikdy poučení, jak mám slova klást — a sestárnul jsem při tom ve cti.“

„Té cti by se nebylo uškodilo, otče — nehorši se! Pomysli jen, že to byla *matka* moje —“

„Ale já nejsem její pes — aby mne vyháněla, a to

před očima člověka, kterýž snad po celý život nic nedělal, nežli že na cinkot jejího zvonce pozor dával. Mne vyhánět i s mým dítětem! — dejte mi tedy to dítě mé, já si je vezmu — náruč moje není ještě tak slabá — já si je odnesu a odejdu z domu, z něhož mi přišlo tolik hořkosti."

„Ale otevři pak oči, starý muži!" káral ho Ludvík již poněkud nevrle. „Jak pak můžeš odejít s Lidmilou, an posud ve mdlobách leží?"

„O mé dítě!" zkřiknul stařec a vymknuv se Ludvíkovi, chtěl se vrhnout na lože.

„Zpátky, pošetilý člověče!" opřel se mu však lékař, vší silou ho zadržev. „Zde jsem já pánem a musím za následky odpovídati. Či chceš býti vrahem svého dítěte?"

„Vrahem? — já?"

„Ty! Cokoli se stalo — stalo se a nepůjde více zpáteční kolejí; aby to ale k horšímu nedoběhlo, to můžeme zabránit a nesmíme si v tom sami překážet. Sedněte a čekejte v mírnosti, až se bude moci dítě vaše na nohy postavit, pak přistupte se svým požadováním."

V tom okamžení uklouzlo hlasité vzdychnutí dívce mdlobami opoutané. Bylo jako ohnivý šíp do prsou otcových a proniklo nejhlubší útrobu starcovu. On zapomněl na hněv a poddal se užíravé starosti o nešťastné dítě. Postavil se zase k posteli a volal sklíčeným hlasem: „Milé dítě — Liduško! — povstaň — otevři oči — tvůj starý otec tě volá!" — Ale dívka ho ještě neslyšela a lékař si ho nevšímal; ten měl teď zase plné ruce díla s nemocnou, stíhaje tlukot žil a srdce jejího.

Za to vynakládal Ludvík všechnu svou výmluvnost, aby starce upokojil.

V tu chvíli povstaly ale nepokojné, hlasité, vadivé hlasy v předním pokoji. Byly to panské služky s komorníkem, kterýž ve jmenu hraběnky přicházel a ptaje se nešetrnými slovy po starém Mareši, bez okolků do komnaty vejíti chtěl. Děvčata mu to ale zabraňovala; dílem je k tomu vedl přirozený outlocit, dílem poznání, že mladému

hraběti na nemocné dívce jaksi mnoho záleží, a že se tedy s dobrou potáží, když se k ní a otci jejímu co nejšetrněji chovati budou.

Ludvík vyšel ven. — „Co se to zde děje?“

„I tu přišel ten nepokojný člověk, milost pane!“ prohodila panská neohroženě — „a chce mermomocí do pokoje; jakoby nemohl říci, co chce, abychom to panu hraběti vyřídily.“

„Co jest?“ ptal se Ludvík krátce.

„Paní hraběnka dala z outrpnosti pro ty lidi zapřáhnout,“ řekl komorník; „a poněvadž je už hezky pozdě, tedy myslím, aby se nezdržovali —“

„Co tu máte vy myslit?“ přetrhnul mu Ludvík další slova. „Vy konejte, co vám panstvo poroučí, ale myšlení při tom nechte; to vám bude prospěšnější.“

„Ale paní hraběnka —“

„— vám dala rozkaz, a já ho beru nazpět. Rozumíte? Dejte vypřáhnout, anebo chcete-li, můžete jet sám.“

Pak nařídil služkám, aby zas do komnaty vešly a lékařovi k ruce byly; sám se odebral k hraběnce.

Tam nastala nyní prudká rozmluva. Hraběnka byla náramně pobouřena; potkaloť ji to, co byla živa, poprvé, aby se jí oblíbené zámysly tak zvrátily — a potom: panský rod, česť, poskvrnění krve, lidské pomluvy — nevěděla, nač dříve mysliti, proti čemu dříve bojovati, ale prsa její byla přeplněna tak velikou hořkostí, že nemohla povážná i prosebná slova Ludvíkova průchodu skrze ni nalezti.

A Ludvík nezapíral nyní svou lásku k Lidmile; on nechtěl matku lží upokojit a vítězství snad klamem získat.

„Ano, miluji tu dívku, podle našich zakrsalých náhledů sprostě rozenou, za to ale od samého Boha bohatě na duši nadanou, že nemohu tento plamen v sobě udusit, nemám-li zradu na svém vlastním blahu a vraždu na dívce zpáchati.“

„*Nuže tedy* z toho nic nepáchej — an vidím, že je

ti slepá vášeň milejší a hlavnější nežli čest domu tvého a život matky tvé."

„Já nevidím žádnou opravdivou pohromu naší cti — a co se týká tvého života, to jsem přesvědčen, že mi tě nebe ještě dlouhá léta uchová."

„Mlč! já se toho nechci ani dočkat; měla bych jen s tvým rozumem co zápasit. My nebudeme spolu od této chvíle nic více jednati; ale já najdu bohdá jiné cesty, které tě k rozumu přivedou." —

Konec rozmluvy byl takový, že dala ještě tu chvíli věci své skládati. Před půlnocí opustila zámek a jela k přítelkyni Zalužanské, k nížto byla před večerem posla vypravila, že nemůže přijeti.

Celý Volšov byl u velikém pohnutí a v těsném očekávání, jak se nemilý stav všech věcí mezi panstvem ukončí.

Ludvík se neuchýlil ani na lože. Liduška ležela jako v ohni, a podivné, děsivé stvůry naplňovaly rozpálenou hlavu její. Nevěděla o sobě.

Mírná, jemná duše Ludvíkova zachvěla se nyní také hořkostí a hněvem. Zpomněl si na Horinu a dal ho hned druhý den zrána předvolat. Považoval ho za pramen a počátek všeho zniklého zmatku a nesváru.

Zlomyslný lesník předstoupil před něho s polekanou duší a se skroušenou tváří. Bylť již doslechl, co se mimo jeho nadání všecko přihodilo, a neočekával pro svou osobu nic dobrého.

Ludvík ho měřil dlouho plamenným okem. — „Pane polesný, měl bych vám dáti na vědomou a poznanou, jak velice jste mě urazil — o čem je řeč, nepotřebuji vám bezpochyby zejmena povídat? ale omlouvám mstivost vaši k vůli nešťastné vášni vaší, a abychom si příště potkáváním hořké okamžení nepůsobili, na jiné panství vás přesadím."

21.

Ve skvostné komnatě, na hebkých peřinách, ležela ptáčníkova dceruška v bělounkém, domácím živůtku z nejtenčího plátna; hlavinka její, v malém pěkném čepečku s drahými kraječky, spočívala na jemné podušce s okrajem ze zeleného hedbáví. Tílko bylo přikryto takovou též pokrývkou.

Tváře její vypadaly jako dva vybledlé růžové lupeny. To nebyla ta srnka, která běhávala křovím a po lukách — to bujné, rozkošné kvítí, které se dařilo na božím slunci, na větru i mrazu. Toť bylo se sebe — alespoň se to tak zdálo — všechen pozemský lesk setřelo, že na něm nic nezbylo, nežli co pocházelo z výšin nadvětrných, a zářilo nyní jakousi tichostí jasných, po trpkém zkoušení k věčnému životu vyvolených duchů.

Při samé posteli, u nohou svého milého dítěte, seděl starý otec — se sklopenou hlavou; tíže minulých dní mu jí byla sehnula, jakoby na ni mnoholetá strast byla ulehla. Tvář jeho byla popsána písmem hlubokého žalu.

Na svém starém místě u okna stál Ludvík, kalným okem hledě na letní, veselou krajinu.

Nyní se dívka poněkud pohnula, otevřela oči a upnula je na otce. Usmála se — ale jakýž to rozdíl mezi jejím bývalým a tímto smíchem! — asi jako mezi večerními červánky a poledním paprskem; usmála se a vztáhla po otci ruku.

Věděla ť již, kde se nachází; ale její pohled a to pohnutí ruky bylo jako patrným znamením, že chce odtud pryč, a že nechce už nikde pobývat, nežli v srdci otcovském. Starý Mareš to také v skutku cítil, a když ji vzal za ruku, vstoupily mu dvě veliké slze do očí.

Při prvním procitnutí z horečního zápalu nevěděla dívka, kde je a co se to s ní děje. Nebyloť jí v prvním *okamžení jinak*, než jakoby byla hrobní branou do jiných

končin odputovala, kdežto se na ni teď celý jiný svět díval. Teprva pozvolna vracela se jí paměť, a když jí otec napověděl, co ji bylo potkalo: vstoupila jí celá událost živě před oči. Slyšela zase otcovu zprávu z Horinova pramene — viděla se na veřejné silnici, viděla Ludvíka v panském kočáře — a nyní byla v jeho domě.

„Oklamal mě, oklamal!“ zašeptala třesoucíma-se rtoma a dala se do hořkého pláče, jako dítě, když se mu nejmilejší hračka pokazí.

Ludvík se přibližoval k posteli, ona kývala prudce rukou a vší silou obrátila se na druhou stranu.

Lékař zapovídal všeliké pohnutí, a tudíž se muselo všecko vzdálit. Jen otec tu seděl jako železná socha. Klášterní poklid rozhostil se zase po komnatě.

Dívka upadla do tichého spaní, z něhož na počátku vykřikovala; ale zpovolna se tišila, až docela utichla. Když procitla, dala si ještě jednou od otce všecko povídat, a velmi pozorně poslouchala. Pak se najednou na polo vzchopila.

„Ale proč nejdeme domů? — v mé malé tiché komůrce bude mi volněji, tam budu mezi svými.“

„O já bych tě odnesl na rukou, zlaté dítě!“ zvolal starý otec — „ale zlý doktor mi nechce dovolit a *on* také ne; nazývají mě tvým vrahem.“

„Vrahem?“ opakovala dívka po krátkem zamlčení. — „A tebe? Nu tedy zde zůstanem; vždyť to snad nebude už tak dlouho trvat.“

Z celé bytosti její vysvitala nyní jemná trpělivost a měkká povolnost; všecko jí bylo vhod ..... všecko tak, jakoby pražádného práva neměla něco očekávati a jakoby v skutku i nic neočekávala. Jen malá starost o starého otce ji klíčila.

„Je ti už dlouhá chvíle, tatínku — viď?“ ptala se ho nyní — ale stařec zavrtěl hlavou. — „Nu, jen se již potěš; dlouho zde meškat nebudem. Je mi tak lehko, *jakoby mi byly peruti* narostly.“

„*A těmi* bys mi chtěla ulítnout, duše moje?“ zvolal

nyní Ludvík, blíže přicházeje. „O ne, ne! Těmi tě obdařilo nebe, abysi poletovala okolo mne a ochvívala moje prahnoucí prsa.“

„Ah, pan hrabě!“ zašeptala dívka, sotva že první zvuk řeči jeho zaslechla, a sklopila oči. „Děkuji vám za vaši laskavou a neunavnou péči — ale byla bych teď ráda s otcem o samotě.“

„Lidmilo! má drahá dívko!“ zvolal Ludvík, ruce na prsou spínaje. „Zasloužil jsem *toho* od tebe? Duše moje tone ve smrtných starostech, práhne po útěše — a ty mě odháníš od pramene, z něhož jedině bych mohl posily nabyt?“

„Pane hrabě,“ šeptala dívka, a lehounkým ruměncem obarvily se tváře její — „prosím vás, odejděte jenom na chvílku; já se pokusím, budu-li moci povstat, abych dům váš déle neobtěžovala.“

Ludvík upřel na ni ještě dlouho trvající pohled, pak zavrtěl žalostně hlavou a vyšel do předního pokoje. Tam nařídil služkám, aby si hleděly nemocné.

Za malé půl hodinky stála již dívka u okna, skrze něžto ji lahodivý letní vzduch ochvíval; ale nebyla to na první pohled ptáčníkova dceruška, ne! to byla rozená slečna. Stála tu v bílém podomáckém oděvu, jakž jej umělé ruce zámeckých ženštin co nejpěkněji zhotoviti dovedly; i stála tu, jakoby v tom drahém, vkusném rouchu odjakživa byla chodila. Stála — a pohlížela v stranu, kde myslela, že leží Podlesí. — Opodál stály služky a divily se její spanilé postavě; ale starý Mareš vrtěl hlavou; on by byl své dítě raději v sprosté sukni a živůtku viděl.

Služky odešly, a Ludvík zase vešel. On sám pozastavil se nad podivnou dívčí proměnou! nikdy se mu nebyla stará, duchaprázdná průpovídka, „že dělá šat člověka,“ v tak úplném světle potvrdila, jako zde. Prsa jeho vydmula se rozkoší a blahou nadějí. — „Kdyby ji takto matka viděla!“ myslil — „zdaž by mohla vzdorovat?“ — *Ten bláhovec!*

„Moje Lidmilo!“ promluvil hlasem, kterýž jindy celé srdce dívčí pronikal, a pospíšil k ní s rozpiatýma rukama. Ona se obrátila, jakoby ji byla elektrická jiskra projela — a tak stáli nyní ztuha před sebou. On chtěl důvěrně ruku okolo tílka jejího položit; ona však ustoupila.

„Nechte mě, pane hrabě!“ promluvila šeptavě, a ty tmavé, jindy tak jiskrné. blahozářivé oči upřely se teď na něho tak prosebně, že mu hned všecka naděje míjeti začala. — „Tak mě již nenazývejte. Co mě potkalo na mém milém hradě, čeho jsem se dočkala pod boží oblohou a v naší tiché chaloupce — to všecko potkalo mě jako zlatý sen, jako krásná pohádka, jako dílo laskavé kouzelnice — a já to nebudu příště za nic jiného považovati. Sladký omam pominul — nerušte mi alespoň památku.“

„Ale pro živý Bůh, Lidmilo!“ zvolal nyní stísněný Ludvík — „co se s tebou stalo? Odkud tento převrat? Proč odtrhuješ ode mne srdce své?“

„Proto že jsi lhal!“ zašeptala dívka s velikou, skoro hrobovou vážností. „Já ti nevěřím!“

„Já nelhal!“ zvolal Ludvík živě. „Ty sama přispěla jsi k tomu omylu, a moje celá vina je ta, že jsem tě dříve z bludu nevyvedl — ačkoli bych to byl již brzo učinil.“

„Brzo? to jsi měl hned učinit; a myslíš-li v skutku, že to byla věc nepatrná, tím spíše mohl jsi mi pravdu pověděti. Ale já ti povím, v čem tvá vina leží. Ty jsi se styděl — snad za mne i před sebou —“

„Lidmilo!“

„Nechte mě domluvit, pane hrabě! — Ty jsi se styděl — ostýchal a bál jsi se.“

„Co ti to napadá! Koho bych se bál?“

„Sebe, svého rodu, svých přátel — to nevím, ale přece se nemýlím; a ty nebudeš chtít dále lhát. Já ti otevřela svou celou duši — ani dost malého místečka v ní nezůstalo, abych ti je nebyla okázala; a ty jsi nebyl s to říci: Já jsem ten a ten! a mluvil jsi se mnou

o budoucnosti, kterouž jsi mi při svém stavu nikdy podat nemohl. Byla-li jsem ti tuze nízká, proč jsi hned nezkřikl: Chraň se!“

„Ty mi činíš křivdu, Lidmilo — a tvůj otec ti vyjeví moje smýšlení; já se mu upřímně svěřil.“

„Můj otec mi neřekne, co bych sama nepozorovola.“

„Ty mi tedy nedůvěřuješ?“

„Ty jsi lhal —“

„O, tys mě nikdy nemilovala!“ zvolal Ludvík opravdivou bolestí uchvácen.

Lidmila s sebou trhla, polotemně vykřikla a sáhla si rychle k srdci. Tam ji to bolestně bodlo, smrtná bledost jí pokryla tváře a mrákota zastřela zrak její. Přitom se zabarvily rty její krví. — Bylť smutný následek rány, kteráž ji byla na silnici porazila a outlým částkám vnitřku jejího uškodila.

„Lidmilo!“ zkřikl Ludvík poděšeně a pochytil klesající v náruč.

„Mé dítě! má zlatá děvečko!“ bědoval starý otec, a dera se k dceři, odstrkoval nešťastného milence skoro nevlídně.

Rychle zavolán lékař, tento ale dováděl. — „Nedáte-li tomu dítěti pokoj, najměte si černokněžníka, aby vám je vyléčil. Ne jenom tělesní, i duševní pohnutí jí posud škodí — a to druhé snad ještě víc. Pryč odtud — pryč, pane hrabě! Co vy zde vyjednávat máte, to vám neuteče; ale mně by tu mohlo zatím něco uprchnout.“

Ludvík se vzdálil. Dívka se zotavila. Druhý den byla zase na nohou, a krásný den ji vyvábil do zámecké zahrady. O loket otcův opřena zanesla se volným krokem pod zelený baldachýn kmenovitých stromů. Služka ji opodál provázela.

Čerstvým vzduchem a jemným pohybováním rozkvětly poněkud tváře její. Dlouhý čas nemluvila, tiše tonouc v bolnosladké rozkoši.

„O, kýž jsem pod naším javorem,“ zašeptala konečně s toužebným zrakem — „anebo ve svém milém koutečku *na starém hradě!*“

„A ba, milé dítě — já bych tam už také raději byl,“ prohodil stařec nepozorně. „Tu nás beztoho vyhánějí.“

Dívka pevně na něho hleděla; stařec viděl, že se podřekl. — „Nemysli na omluvu, milý otče!“ řekla dívka velmi klidně, „a pověz upřímně, co se ti přihodilo.“

Starý popisoval výjev u hraběnky; dívka pozorně poslouchala. Ani dost malé trhnutí jejích tváří neprozradilo, že by se při tom nějak horšila. Jenom ku konci zakmitlo se jí lehounké usmání okolo rtů.

„Ta bláznivá osoba!“ řekla po krátké přestávce — „ježto myslí, že ji nebe jen proto mezi své vyvolené přijalo, že ji panská chůva nosila. Ani vidět ji nechci — abych se za ni stydět nemusela, nemá-li sama kus takového citu. — Víš-li co, milý otče! — jdi, objednej na zejtřek vůz a nech jej někde asi čtvrt hodiny za zámkem stát. My sejdeme zase do zahrady — Bůh dá, že bude zas tak pěkné povětří — já pošlu panskou do zámku, pak dáme pozor, aby nás nikdo nepozoroval — a šťastně odejdem. Ten kus cesty až k vozu mi neuškodí.“

22.

A kde byla mezi tím Ludvíkova matka? — Ta trávila dny u hraběnky Zalužanské; trávila je v hněvu, lítosti a naději. Ano, v naději! Očekávala totiž zajisté, neboť se v ní byla krev již poněkud ochladila, že Ludvík za ní přijede a že ji bude hledět udobřit. Že ani po několika dnech nepřicházel, vykládala si v ten smysl, že je dívka ještě nemocna, a že ji bude chtít dříve ze zámku odbyt.

Hraběnka Zalužanská se nemálo podivila, když tak neobyčejnou, již neočekávanou návštěvou za tmavé noci překvapena byla.

„Musíš mě několik dní u sebe nechat,“ řekla k ní Volšovská. „Já jsem tak mrzuta, že se nechci ani mezi stěnami svého domu vidět.“

„Aj, aj, má drahá,“ divila se přítelkyně. „Ty mě lekáš. Tak jsem tě ještě neslyšela. Ani mezi stěnami svého domu! Co by tomu řekl náš Ludvík, kdyby tě byl zaslechl.“

„Ten bude bezpochyby plesat, že mě nevidí. Ale jen ať se nezmýlí! Moje ruce dosáhnou daleko.“

Zalužanská poslouchala jako u vyjevení — a přítelkyně musela vypravovat. Začala tedy o plánu, kterýž je obě tak dlouhý čas důležitě zajímal a jemuž nyní taková pohroma hrozila. Matka ustanovené nevěsty nechtěla ani svým uším věřit; ale konečně ji přece nic jiného nezbývalo.

Ani jedna, ani druhá dáma nechtěla se však ještě naděje své odříci, ale usnesly se prozatím na tom, že musejí celou příhodu Hortensii zatajit; podtají však vysýlaly pak pilně vyzvědače na Volšov.

Ale věc taková, jako je veřejná rozepře v panském domě pro synovu lásku, nedala se dobře zatajiti. Mimo to mohla si Hortensie na prstech vypočítati, že muselo hraběnku něco důležitého potkat; příjezd její s komorníkem a služkami, její ubytování-se v krajině, kteráž se krásou Volšovské nevyrovnala, semtam prohozené slovo její čeledi — slovem: všecko muselo k brzkému prozrazení vést, a protož uznaly obě dámy konečně, že bude lépe, když jí samy věc dobrým způsobem přednesou.

„Z našich úst bude to docela jinak znít, nežli kdyby k ní pověst s jiné strany dolítla. Celý obraz dostane jemnějších barev. Ostatně je Hortensie moudré děvče a bude vědět, co o té slabosti Ludvíkově soudit; ano vsadila bych se nevím oč, že dostane chuť, aby všechnu svou sílu na to vynaložila a tu kouzelnou síť sprostého děvčete přetrhla, v nížto Ludvík bezpochyby uvázl, že ani sám neví, jak.“

A dámy s ní mluvily. — Hortensie poslouchala — onať znala oblíbený matčin zámysl, a Ludvík nebyl srdci jejímu lhostejný; ruměncem zahořely tedy při nenadálé zprávě tváře její, a prsa její se nepokojně zvlnila. Ale všecko *jenom* na okamžik.

Na to se rychle vzchopila a přistoupila k oknu, aby své pohnutí ukryla. Onať se musela hodnou okázati romantické školy, v nížto byla ducha svého vzdělala.

„Spočívá-li v této lásce Ludvíkovo štěstí," prohodila potom a usilovala co možná býti mírnou — „tedy nevím, proč by se mu mělo rušiti."

„Ale, milá hraběnko!" podivila se Volšovská, „nežertujte, kde se o tak důležité věci jedná."

„Žádné žerty, paní hraběnko! Pravé štěstí člověka leží v jeho srdci — to je jeho svět, a je-li s tímto svým světem v souhlasu, tedy se ho zevní svět ani nedotkne, a kdyby se na něho se vší hrůzou bořil — ačkoli to ani nemůže; neboť moudrý člověk zná tyto hrůzy, a ví, že to jsou dutá strašidla s dlouhými copy . . ."

„Ale dcero, kam pak to zabíháš? Ty jsi zase ve svých knihách, a život je přec něco docela jiného nežli poesie."

„Dílem máš pravdu, *chère mama!*" usmála se dívka, jsouc již jednou ve svém zamilovaném živlu — „neboť život je poetičnější nežli naše celá poesie; jenom že ho neumíme číst jako tištěná písmena."

„Ale vždyť se tu nejedná o poesii — ale o neshodu života, o nerovnost dvou stavů, jako je Ludvíkův a toho děvčete."

„Je-li tu podle vašeho zdání nějaké nerovnosti, tedy se dá mezera vyplniti. Jen si to rozmysleme. — Nebyl otec dívky vojákem?"

„Byl."

„Snad by se dalo docílit, aby ho — jako náhradou za to neb ono — učinili ještě důstojníkem. Takových příkladů máme dost a —"

„Ale dítě, dítě! kam to myslíš? Hodláš proti nám a proti sobě bojovat? Opravdivé spojení Ludvíkovo s tím děvčetem je přece věc nemožná, to sama nahlídneš —"

Hortensie se při tom jen usmála.

„— *a my tu* celou známost považujeme za pouhé *překvapení* —" pokračovala Zalužanská! „za jakési osle-

pení na marném pozlátku, kteréž by ale zmizelo, kdyby se mu lesk pravého zlata zablesknul —"

„Tys hrozně dobrotivá pochlebnice, jestli tvým slovům rozumím," dala se dívka do smíchu. „Prosaicky řečeno: chceš, abych se před Ludvíkem tak zaskvěla, že by k vůli mně na své polní kvítko zapomněl? — Pěkná to úloha — kdyby se při tom dvě srdce nezakrvácela", doložila polohlasitě a zabrala se do myšlenek. Ale dámy jí předstíraly potřebu tohoto kroku tak horlivě, že se konečně musela k něčemu odhodlat. — „Pokusím se o to, co myslíte — ale jen k vůli Vám a Ludvíkovu štěstí, jak mi tvrdíte — jinak bych musela sama sebe nenávidět, chtíc míti při tom vlastní prospěch na zřeteli — a to všecko učiním ještě jen pod jedinkou výminkou. Dříve musím totiž to děvče poznat — a to vám povídám hned napřed, je-li Ludvíka hodno — jakož ani nepochybuji, neboť není člověk obyčejný, aby lpěl zas na obyčejnosti: tedy ustoupím z bojiště."

23.

Jasně hořela denní zlatá lampa na modrém nebes oblouku, když hraběnka Zalužanská s Hortensií na Volšov jela. Byl to milokrásný, veselý den — jako duše panské dcery, kteráž si potají přála, aby nalezla v ptáčníkově dceři dívku, ježto by Ludvíka zasluhovala, Její lehounké sny o jeho milosti rozprášily se v této romantické žádosti jako ranní rosa na slunečním paprsku.

Byla to vlastně dobrá, šlechetná — trochu přepiatá — duše snad s ní hrála také malá marnivost, a tudy si rodohrdé, v samé konvenienci zletilé dámy špatnou pomocnici zvolily.

Ludvík se přicházejícím hostům podivil, ale obratnost jeho nedala nic znát a rozprostřela před nimi lahodnou hostinnost v nejskvělejším světle.

Hortensie ho pozorovala s velikým účastenstvím. Na ubledlých jeho tvářích spočíval tak hluboko vrytý žal, že se nedal sebe větším líčením zakrýti.

„Pane hrabě!“ začala k němu hlasem důvěrným, když byly o samotě — „vy tu máte ještě jiné hosti. Není-li pravda?“

Ludvík na ni bystře pohlédnul. — „Víte-li to z úst mojí matky, tedy se divím, že se po tak nepatrných osobách ptáte.“

„Žádné hořkosti, milý hrabě! Přišlať jsem, abych je poznala.“

„To je mi líto, že jste konala cestu nadarmo. Moji hosté již tady nejsou.“

„Jak? — již tedy uzdravena —?“

„To pochybuji; spíše tuším, že jim tu panské povětří škodilo; proto odešli.“

„A vy jste je — pustil?“

„Oni neuznali za dobré u mne se opovědít, když můj dům opouštěli.“

„A vy zde stojíte?“

„Mám snad muky Taulovy snášet? anebo vraždu spáchat? Ano, divte se, milá hraběnko! Náš bázlivý doktor myslí, že bych svou přítomností pokazil, co on napraví.“

Na to vypravoval obšírněji. Hortensie poslouchala s celou duší. — „Tedy pojedu do podlesí,“ řekla na to. „Co mám Lidmile vyřídit?“

„Vy — hraběnko?“

„Nevěříte mi?“ ptala se Hortensie s planoucím zrakem. — „Myslíte, že jsem společnice matek našich, ježto nám nerozumějí? — Co mám Lidmile vyřídit?“

„Poznejte ji — jak poznáte velikost mého neštěstí a budete vědět, co jí říci!“ zvolav Ludvík a stisknuv ruku její, odkvapil, aby ukryl slze, ježto mu na mužnou tvář vyhrnouti hrozily.

„Vyhráno!“ plesala dívka v duchu, dala hned zapřáhnout a jela do Podlesí.

Tam se ovšem takové návštěvy nenadáli. — Šťastně byli Mareš a dcera jeho z Volšova uklouzli, a když vešla Liduška do své tiché komůrky, dala se sladkou bolestí do tichého pláče. Pak se uložila na smrt umdlena.

Za několik hodin na to přijel za nimi zámecký lékař s potřebnými léky a ponaučením. Při tom huboval, mluvil o nebezpečí a varoval před nepozorností. Ale stařec i dívka ho poslouchali, ani neodpovídajíce, a když odešel, zhluboka si oddechli. Vždyť byli doma, kde se ničeho nestrachovali.

Druhého dne oblíkala dívka sváteční šaty. Nevěděla ani, proč to činí; ale ono jí to těšilo. Vždyť se jí už po nich stýskalo. Potom se postavila k oknu a pohlížela na zámecký vrch.

„Můj zlatý tatínku!“ promluvila sladce prosebným hlasem — „já bych ráda na hrad. Dovedeš mě tam?“

„Milá děvečko, to tě tuze unaví,“ namítal starostlivý otec; brzo ale dívce povolil, ježto se za dosti silnou považovala a radostí z té procházky si mnoho slibovala, i vydal se s ní na cestu.

Podepřena o loket jeho kráčela zhůru; jakési nadpozemské zanícení prochvívalo celou duši její. Bledé, přepadlé tváře její zarděly se horečním zápalem, a oči její se leskly jako leskem kovovým.

Ani jeden, ani druhý nemluvil. Oba se pohřížili v myšlenky, kteréž jim proměnu lidských dní na mysl uváděly. U lesní kaple se Liduška zastavila, poklekla a dlouho se modlila. Když povstala, byla jako na smrt ubledlá. Otec se poděsil i chtěl ji vést nazpět; ona ale zavrtěla hlavou a pohlédla na něho tak prosebně, že jí musel býti po vůli.

Milý tatínku!“ jala se po nějaké chvíli tichým hlasem vypravovati — „Ludvík dostane jinou nevěstu. Divíš se? Já ji viděla dnes ve spaní — a když jsem se nyní modlila, zjevila se mi zase tvář její.“

„Aj, to jsou marné sny, milé dítě!“ káral i prosil ji otec — „a kdybysi na toho člověka nemyslila —“

Liduška se bolestně usmála, stiskla otci ruku a sklopila oči. Cítila, že bude muset na něho mysliti, dokud v ní krůpěje krve bude.

Když dostoupili vrchole a blížili se k oblíbenému útulku, hořely zase dívce tváře, a kolena pod ní klesala;

přitom se chvěla na celém těle. Sklíčený otec počal bědovat, ale ona se jen usmívala a upínala zraky po místech, kde byla poprvé Ludvíka spatřila. Jen s velikým namaháním dovedl ji otec na drnovou pohovku. Ona na ni mdlobou sklesla a napnula se celou délkou pod zeleným krovem hustého křoví a zamhouřila oči jako v blouznivém snění. Otec si vedle ní poklekl a stíhal s bázlivou duší nestejné její oddychování.

V tom přiběhla pěšinou domácí podruhyně. — „Ah, dobře, že Vás nacházím!“ volala. „Podívejte se, jaká vzácná paní se to po vás ptá!“

Liduška otevřela oči a spatřila — Hortensii. I vzchopila se dopola, zkřikla: „To je ona!“ — sáhla si k srdci — a pramen krve zabarvil jí zase ústa. Se smrtelnou hrůzou uchvátil ji otec v třesoucí se náruč a volal s vyděšenou podruhyní k nebesům o pomoc.

Hortensie tu stála ustrnutím jako socha.

Krev se brzo sice utišila — ale tvář dívčí potáhla se alabastrovou bělostí. V tom se ozvalo nad touto kupou žalostí a hrůzy hlasité zkřiknutí, a nad jich hlavami stál Ludvík, jejž byla touha druhou stranou na milé místo přivedla, aniž byl tušil, k jakému divadlu se tu nahodí.

Nyní skočil se zřícenin dolů.

„Zlořečený vrahu!“ roznítil se na něho starý ptáčník, i byl by po něm rukama sáhl, kdyby nebyl nešťastné dítě v loktech držel.

Ale v tom okamžení otevřela také zas dívka oči sklenným leskem potažené a upnula na otce pohled, při němžto se všechen jeho hněv rozplynul.

„Moje Lidmilo!“ bědoval Ludvík a vrhnul se jí k nohám.

Ona pozvedla vší silou ještě ruku a podala mu ji, ledovatě studenou. Nebeský mír oslonil při tom líce její.

„Tady ponejprv a naposledy,“ zašeptala. — „A nyní mě pusť a podej ruku tam té spanilé postavě — to je *tvoje budoucí* — já ji dnes viděla ve snu. Tvá matka *se usmívá* . . .“

V tom umlkla a klesla nazpět.

Ludvík klečel vedlé ní ještě okamžení v hrozné bolesti, zakrývaje si tvář oběma dlaněma. Pak se rychle vzchopil a pobízel zoufanlivě k pomoci. Ale pobízení jeho bylo marné — a Hortensie nemohla dívce už nic vyřídit.

Ramena starcova opnula se křečovitě okolo těla nešťastného dítěte, a šedivá hlava skleskla na prsa jeho, jako vichrem zlomená koruna starého dubu.

Hudební dobrodruzi.

Novela.

(Psáno roku 1833.)

— — Nevím věru, mám-li dobrému ujci za to děkovati, že mě neodhodlal k nějakému ouřadu nebo jiné próze života. Nešetřil arci outrat, kdykoli se o vzdělání ducha mého jednalo, i byl jsem zasypán učiteli, kteří mě žádostivého uváděli do chrámu krásných umění: ale právě proto se nyní obávám, že budu za dnů budoucích malého zalíbení nalezati v tichém živobytí venkovském, k němuž mi ujcova vůle cestu vykázala. Že mně i budoucímu lidu mému blaho připraviti a bratrovce svého před nebezpečím velkého světa zachrániti obmýšlel, to dobře poznávám; těžko mi však dosavad rozhodnouti, s jakou chutí se jednou starati budu o pole a setbu, o lesy a zvěř, o rybníky a jiné věci hospodářské, ježto jsem až dosud nejraději jen při Wielandu a Göthovi, při Mozartu anebo při oblíbeném svém uměníčku malířském s rozkoší pobýval.

———

— Káráš mě, příteli, a uvádíš mi na mysl Horacovo: *Beatus ille, qui procul negotiis* .... Nu, jednak mě arci vábí blaženost venkovská, i milerád si představuji, cokoliv se o ní básníkům kdy říci uzdálo — pak se v duchu již také s poddanými obírám, chvílkami také něco spisuji anebo si hledím svých obrazů: jednak se mi ale duše nepokojí, vidoucímu, že se lidé stáří mého k povoláním vznešenějším ubírají a k důstojnostem připravují. Děj se ale co děj. Vesele pustím se zatím do čarovné Italie.

———

— Mrzutý jsem. Proč? Protože sám sobě zůstávám pohádkou, kterouž uhodnouti nemohu. Jaké to podivné zvíře — nazvané *člověk?* Lítí lesní dravcové oblibují sobě teplý stánek — brlohu pro svou rodinu — domov. Člověk se honí po zemi a po moři, a usadiv se konečně, počne toužiti po jiné krajině. Kdež pak je asi domovem? A kdež asi já? . . . . Ptá-li se mě kdo na vlast, a já řeknu: „Ich bin ein Deutscher“ — ptá se také: Odkud? a já doložím: „Aus Böhmen.“ Český Němec — Německý Čech! Úsměch vidím na tváři cizincově. — Řeknu-li: „Ich bin ein Böhme“ — a nevím o národu, k němuž se takto přihlašuji, ani o jeho jazyku, o způsobech, o žádostech, o jeho bytosti nic jiného, nežli co se mi buď z nepravých nebo nečistých pramenů doneslo: vidím opět úsměch na tváři cizincově a cítím s bolestí, že se nemohu národem a vlastí honositi, jako ty, příteli, nebo jako Vlach, Španěl a Francouz.

— Stál jsem ve Vlaských Benátkách mezi tisíci zakuklenců, jenžto se tu o dnech masopustních škádlívají a obveselují strakatými tanci. Stál jsem v Londýně ve veliké nemocnici, a kvílení několika set bídáků, nouzí a vášněmi usvadlých, ozývalo se po strastiplných ložích. Stál jsem pod Vesuvem, a plamenní proudové vystřikovali ze střev vyduté hory po ustrašené krajině. Stál jsem v Paříži, v jasně osvětlených, královských síních, a vůkol se hemžila strakatá směsice pánů ve skvostných kabátech, na prsou celá nebesa lesknavých hvězd — stálť jsem tam onde, a všude mne pojal cit člověčenstva. Trvalo to však jen krátký okamžik; stál jsem tu zas brzo, nevěda, jak a kde uspokojiti nevýslovnou touhu, ježto mě po celém světě prohání. Ještě se podívám pod míruplné střechy švýcarské. Tam prý bydlí svaté, neporušené ticho. Uvidíme, co pravdivého o tom napsali.

— Náhodo! jsi-li ty ta mocná panovnice, ježto námi, jako dítko míčem, z oumyslu do oumyslu pohazuje — jsi-li ty to? anebo mne vedl dobrý anděl strážce po nynější dráze? — Díky vám!

Nebyl jsem ve Švýcařích; ale byl jtem do nich na cestě. Věci své poslav do Bazileje, pustil jsem se pěšky podlé Rýnu. V rajském údolí napadl jsem osamělou krčmu pro pohovu pocestných i pro odpočinek okolních rybářů. Den byl krásný, já neměl na spěch — i vyšel jsem tedy, abych se ohlídnul v půvabném okolí.

Vždyť jsi byl sám v krajinách porýnských, a znáš jejich kouzelnou krásu. Šel jsem podlé široké řeky, ježto se po levém břehu vážnými vlnami o bohaté vinohrady otírala, v dáli se kroutíc okolo vysokých skal, na nichžto památky bývalých tvrzí černá temena svá k nebi vypínají. — Zdržel jsem se venku až k večeru. Měsíc vycházel právě u plné své jasnosti, an jsem se opět ku krčmě přiblížil. Šplouchání vody a veselý zpěv ozýval se před klidným stavením.

Hospodář vozil dva odrostlé synky kolem břehu na malé kocábce, a přede dveřmi pod košatou lípou seděla hospodyně u zvučné přeslice. Okolo ní proháněl se malounký klučík, a vedle ní seděly dvě dívky na nízkých stoličkách, pletouce z natrhaného kvítí strakaté věnce a poslouchajíce Bürgerovu píseň „Při přástvě“, kteréž je matka líbezným hlasem učila.

Směj se mi, jak směj, an se tuto básnicky napínám, jako bych selanku vytvořiti chtěl. Směji se anebo usmívám se tomu také; usmání moje prýští se ale za sladkého připomenutí. Byloť to věru krásné podívání, hodno, aby se o ně péro Gessnerovo pokusilo!

Když jsem se přiblížil k domu, zarazil hospodář právě u břehu, vystoupil z kocábky, a rovným krokem zaměřil si ke mně.

„Buďte mi vítán, pane!“ řekl a podával mi ruku tak srdečně, že jsem ji taktéž tisknouti musel. „Mimo vás nemáme dnes jiných hostů,“ doložil na to, „a dny

takové slavíváme jako svátky. Jeť jich arci málo do roka, nám ale právě do syta. Tuším, že si nebudeme vespolek na překážku. Pakli se neštítíte, sedněte si, mladý pane, k nám.“

I nemohlť jsem mu srdečné pozvání odepříti, a přisedl jsem mezi rodinu jeho k večeři. Myslilť jsem v té chvíli, že přisedám *ke svým* — jichžto jsem byl nikdy nepoznal! Dobrý ujec mi krátké na něj zapomenutí odpustí.

Málo kdy vídaná domácnost tohoto druhu mě hluboce dojala. Brzo jsem dostal i větší příčinu pozornost svou na lid okolo sebe upnouti a víc a více se diviti. Otec vyjadřoval se bystřejším rozumem a vybranější mluvou, nežli jsem u hospodského naditi se mohl; matka pojila outlost pohlaví svého s věhlasnou obezřelostí domácí hospodyně, a děti objevovaly i v jednotlivých, semotam prohozených slovech lepší nežli obyčejné venkovské vychování.

„Byl jste od jakživa při této živnosti?“ táži se hospodáře s rostoucím úžasem. — On se zasmál a řekl, že nebyl.

„V posledních válkách sloužil jsem proti vojsku nepřátelskému,“ vypravoval dále, „a jednak z mládí něčemu se naučiv, jednak i trochou zmužilosti pravých věcí se ujímaje, stal jsem se poddůstojníkem. Jmena mého vážili sobě představení, a lid poddaný v ně pevně důvěřoval. Bylať mi cesta otevřena k stupni důstojnějšímu. Tu se však válka schýlila ku konci, a s ní zmizelo i nadšení, kteréž mě bylo z tichého domova do bouřlivého světa vyhnalo. I neměl jsem stání, dokud jsem nesložil zbraň a nenavrátil se do krajin domácích, do příbytku otců svých. Že mi cizina pro budoucnost blaha nepodá, to jsem dobře poznával; po které cestě bych je ale v otčině hledati měl, to nebylo ještě rozhodnuto. Tu jsem poznal svou Markytku, a jako bleskem rozednilo se přede mnou. I pokoušel jsem se o její lásku, a obdržev ji s otcovským statkem i požehnáním, zvolil jsem stav sprostinký. *Co však jsou* hodnosti, k nimžto jsem kráčeti mohl, proti *rozkoši, jakáž mi* vykvétá u prostřed rodiny a nízkého

povolání! Tu hleďte, pane, na laskavé oko mé dobré ženy, tu na zdravé tváře zdárných dětí, na pevné přístřeší, na úrodné role, na tučné stádo; jsouť to částky mého vezdejšího štěstí. To mi věřte, mladý pane, chcete-li kdy ráje okusiti na zemi, volte sobě spokojenou domácnost — ale *nota bene:* mezi svými, ve vlasti!“

— Proč jsem ondy list svůj tak náhle přetrhnul a ukončil? Proto že jsem bláhovec. Byloť mi píšícímu, jako bych poznovu slyšel srdečná slova porýnského krčmáře — a poznovu se mi zakalily oči. Jeho duše plynula v rozkoši, an mi o své vlasti vypravoval; já pak pohlížel s bolestnou tváří k zemi, jako bych měl u vnitřnostech jejích nalezti, čeho jsem nadarmo povrchu vyhledával. Stályť před mým duchem krajiny neznámé v takové jasnosti a kráse, že bych je byl rád, na kolena padnuv, rozprostřenou náručí obejmul a zvolal: „*Vítám tě, drahá vlasti!*“ Avšak tou dobou uzrálo ve mně také pevné předsevzetí. Nejsem sice posud Čechem, ačkoli v Čechách narozen; ale vracím se tam s rychlotí, jako by již u pomezí na mne jisté blaho čekalo. Nečinil bych to arci, kdybych se mohl jako ujec uzavříti na venkovském zámku a honositi se národem, k němuž přece nenáležím. Já to nemohu.

Skoumalť jsem i přesvědčil se, že ve mně nevře nepomíšená krev potomků Herrmannových! Obdivuji se velkému národu germanskému, a zastaviv se buď u hrdin Hohenstaufenských, anebo u nejnovějších děl vašich umělců, mám ve vážnosti veleobsáhlého ducha německého; ale Němcem přece nejsem, to dobře cítím, ačkoli Němcem vychován a vůlí dobrodince svého k Němcům připočtěn. Ubohý ujče! dělo se ti jako zahradníkovi, kterýž jmena i rodná znamení květin sobě pomíchav, jarní fialinku jako květ podzimní pěstoval. Dejž milý Bůh, aby mne nezklamala sladká naděje, že v Čechách neznámý poklad naleznu.

— Že jsem nevděčný? Nejsem, drahý Fridrichu, nejsem!.... Či má to býti pohnutkou k vděčnosti, že jsem v mládí zvuky jazyka vašeho slýchal, že jsem německé pěstouny dostal a že mi ujec denně předříkával: „Wir Deutschen?" — Mohloť se to také díti jazykem arabským, muži arabskými, a ujec mohl od rána až do večera na mne volati: „Mladý Arabe!" — Ručíš mi za to, že bych se stal zdařilým synem afrických pustin?.... Ostatně ale dobrého ujce nerozhněvám. Cokoli tobě a listům svým svěřuji, dá se mi před ním ukrýti. Splnilť jsem až posud největší žádost jeho, a nestal se Čechem. Jestli bych ale k tomu chuti neměl?.... na to věru přiznati se neumím. Nu, vždyť sám víš, jak nás o Čechu smýšleti učili!

— Otcové! uložte si tu nezrušitelnou povinnost, abyste dětem svým nevštěpovali křivé soudy o národech cizokrajných, nepobratřených! Pak nezaroste srdce synů vašich škodnými předsudky, a nezabrání jim hleděti na národy světa okem lidumilým — bratrským.

Kéžbych to mohl vetknouti dechem oblažujícím v ňádra všech zemštanů a zapudit všecko záští národní! Kéžbych mohl učiniti, aby se Španěl laskavě naklonil k měšťanu Lisabonskému, Francouz aby kysele nesočil na obyvatele spojených království britanských, Němec aby moudře myslil o Slovanu, a Slovan aby se přivinul celým srdcem k vám! —

Radostí zaplakal ujec nad bratrovcem, jenžto se byl v cizině po čtyry léta napomenutí a žádosti jeho pilen zachoval. Bratrovec pak poznovu se rozloučiv, odjel do krajů českých. I bál se věru, aby neshledal, že jsou horší, nežli si někdy snad potajmu přál; bál se však také, aby na nich většího zalíbení nenalezl, než by ujcova vůle ráčila. Rozedrané baráky a otrhané rodiny vlaské, zoufanlivou bídu chudiny anglické, nevzdělanost francouzských venkovanů a nespokojenost mnohých krajin švab-

ských neviděl ale v Čechách nikde. Požehnaná to země! Otvírát poklady své lidu pilnému, vládou nejmilostivější chráněnému.

— Mnoho na mně požaduješ, Fridrichu! Jakž bych se mohl osměliti a popsání učiniti o národě, mezi nímž teprv asi půl léta přebývám? A pokusím-li se o tento popis, jaké důkladnosti můžeš v něm pohledávati? Co se mi dalo až podnes na venku i v Praze pozorovati, krátce ale věrně poznamenám; vímť arci, že to k zevrubnému naznačení charakteru národního nestačí; slibuji však pro budoucnost učiniti více. —

Cokoliv se týče pospolitého života, objevení zámyslů, žádostí a jednání, jsou Čechové uzavřenější, nežli mnohý národ jiný. Majíť v ohledu tom podobu jakousi s Angličanem. Avšak není uzavřenost Čechova nadání přirozené, jako anglická; ona jesti dcera potřebné prozřetelnosti a spravedlivé nedůvěry, věrných to a z dlouhého utrpení pošlých bliženců. Čechova uzavřenost je plod několika století, za nichžto se národ s protivenstvím a nesnázemi potkával; ona jesti plodem i dosavade trvajících předsudků, s nimižto nejen národové sousední, ale i nejbližší osoby na Čecha zhlížejí. Nepatrný snad, ale pravdivý důkaz uzavřenosti této nalezneš v Praze na všech takořka veřejných místech. Sedneš-li v zahradě na sedadlo, k němuž byl právě také jiný zaměřil, zůstaneš na něm samoten seděti; a byť i druhý přisednul, do hovoru alespoň málo kdy se pustí. Hovíš-li sobě v hostinci, buď jist, že se k tobě nikdo nepřitovaryší, dokud je místa u stolů ostatních; a přisedne-li kdo, zůstane hostem němým. Nemám arci na mysli, abych světomilovného Francouze nebo čilého Vlacha k Čechovi přirovnával, avšak i přívětivému Sasovi, žvavému Prusovi a prostému Rakušanu je s obdivením panující povaha na březích Vltavy a Labe. Patrno tedy z toho, proč mnohý nezkušený cizinec *dotvrzuje*, že se hostinství — tato prý nejušlechtilejší

cnost starožitných národů slovanských — z českých přístřeší již vystěhovala. Avšak je tomu přec naopak. Pohostinnost k pouhému *cizinci*, zvláště ve způsobě vtíravého pobízení a nucení, tu rozený Čech arci nezná; komu se však přátelstvím aneb jiným jakýmkoli svazkem soudružství zaslíbil, ten je mu vždy hostem vítaným, tomu se vždy upřímně a ochotně ke všem službám propůjčí. Na slunci věrného přátelství roztaje snadně ledová kůra české uzavřenosti, a rozčilen a rozehřát projevuje Čech druhou krásnou známku rodu slovanského — veselou mysl, a pak učiní přeplněnému srdci průlev buďto hlučným hovorem anebo hojnými písněmi.

— Jen se mi stav za hradby v kolébce nasbíraných domněnek a bludů! Jen se mi vynášej národní vzdělaností Němců! Já tě s Čechy přece v letu dostihnu. Co se týče řemeslnosti a průmyslu, vynálezů a zlepšení — to arci nemohou Čechové, jakož i vy z veliké části nemůžete všude stejným krokem držeti se za hlavními národy, vedoucími obchod po celém světě roztáhlý; avšak mluviti o příčině toho, zdá mi se v této chvíli zbytečno — a věc sama leží na bílém dni; pak také nevím, zdali bych dle přenáhlenosti a křehkosti lidské na čistou pravdu udeřil. Ostatně je ale budoucnost pokryta rouškou neprohlednou, a kdož ví, zda se za ní také Čechům onen chrám neotvírá, k němuž jiní při okolnostech příznivějších dřív sice dospěli, kam ale Čechové již před mnohými během rychlejším se blíží! Duch a síla nemůže se národu českému upříti, a potřebí jen tajmo doutnající jiskru příhodným dechem povzkřísiti, aby se znítila v oheň všezahřívavý a blahonosný pilnému lidu i spravedlivým pánům!

— Kdybych věděl, že se neprohřeším na nesmrtelné památce vašeho Göthe, směle bych se pustil za nepostíženým *jeho letem* a zazpíval si podobnou píseň, jako *jest Mignonin zpěv:* „Kennst du das Land, wo die Zi-

tronen blüh'n?“ — A víš-li, jakým veršem bych začal? — „Zda kraje znáš, kde láska vykvétá?“ — Lásce bych obětoval nejvroucnější píseň.

Nediv a nesměj se. Člověkem, anebo-li spíše křehkou jeho přirozeností, vládnou tak podivné a rozdílné mocnosti, že mu nelze dnes určiti, kam se mysl jeho zejtra obrátí. Dlouhý čas mi to nedalo, abych ti psal něco jiného, neboť jsem nemohl postihnouti slov básníka, kterýž vlast veškerého člověčenstva v srdci býti praví. Čtvrt leta jsem se zamlčel — zatajil, a konečně pera se zase chopiv, začínám o lásce. Kdo že mne k takovéto písni roznítil?... Dvě krásné oči. —

O kéžbych měl pravdu a snové moji větších základů, nežli je pouhé zanícení ducha! Nemysli, že mne snad již láska do čarokrásných hájů svých uvedla; jenom dvě hvězdy se mi zjevily, svítíce temnou nocí bytosti mé a objevujíce blaženější budoucnost. A hvězdy ty slovou: Dvě krásné dívčí oči!

Hlučná společnost byla u hraběnky Wellendorfové, s nížto po matčině straně spřízněn jsem. Ujec mi byl o paní té mnoho povídával; osobně jsem ji však nepoznal dříve, až po svém příjezdu do Prahy.

Laskavě uvítala mě přítelkyně mé nebožky matky, a ode dne své první návštěvy býval jsem častým hostem v domě jejím, kdežto se nejvybranější společnost hlavního města scházívá. Takž to bylo i před dvěma nedělmi Téměř jako děcko těšil jsem se na tu besedu. Jakož se ale při velkém očekávání nejednou stává, nechtěla se mi naděje v rozkošné obveselení nijak vyplniti, Chyba neležela sice na společnosti, neboť se byla četněji a rozmanitěji sešla, než kdy jindy; chyba nebyla také na mně, neboť jsem byl přišel s celou chutí, jaková nás ve sbor pospolitý vésti má; a přece jsem začal z dlouhé chvíle v jasně osvětlených pokojích blouditi, okem lhostejným z jednoho na druhého přebíhaje. Kdybych se chtěl k oněm přidati, ježto věří v tušení, řekl bych, že i mne *ta nevyzpytatelná* moc tenkráte v klepetech držela, ze-

mdlevši ducha mého sílu jenom snad proto, aby ji náhle výrazem silnějším opět povznesla.

Náhodou ohlédnu se po stole, u něhož bohatý lord s cizím jakýmsi učeným Vlachem seděl, a tu se na mne zableskne dvé kouzelných očí. Mezi oběma muži seděla dívka, pro kterou jsem rychle na bohatství jednoho i na umění druhého zapomněl.

— Skoro strach vzbudili ve mně listové tvoji, v nichžto jsi mi píseň o zamilovaném zazpíval. Přemítám-li na mysli vzdechy a přání, kroky a stání svoje od oné doby, co jsem *ji* uviděl, skoro bych na sobě všechny známky opravdivé lásky spočítal. Dosaváde vidím to velké, andělskou čistotou planoucí oko a ten libostný úsměv okolo malých a zajisté medových úst; dosaváde slyším onen stříbrný zvuk jejího hlasu, ony výlevy vzdělaného ducha i panenské skromnosti; dosaváde stojí přede mnou to štíhlé a přece plné, zdravotou jen kypící tílko; dosaváde vznáší se přede mnou ona neposkvrněná, po všech oudech se jevící půvabnost a krása, dosaváde .... ach, což bych se pokoušel křehkými slovy naznačiti dojem, jakýž ve mně vykouzlila *ona!* Přijď a viz — a skloň kolena před její spanilostí!

— Že ji neznám? Ach totě právě, čím se prudký oheň neustále ve mně rozněcuje, čím se láska moje stobarevnou, divuplnou září protkává. Že je to dívka v hlavním městě neznámá, to vím, to mi již pověděli naši mladíci; že je z venku a zde u přátel na návštěvě, zvěděl jsem také; že ji u hraběnky ještě častěji uvidím, to mi donesli taktéž; a že dle jmena snad z kmene polských šlechticů pochází, toho jsem se o Lidmile, zemance Svojetinské, sám domyslil. Hraběnka prý ji dobře zná. Proč se tedy jí na věc potřebnou nepoptám? Snad se bojím, abych nevyzradil tajemství srdce svého.

— Dobře máš! Smělejším a rychlejším krokem pokusím se o blaho své. Pozejtří je u hraběnky veliký bál; i *ona* bude přítomna. Uchopím se příležitosti nejprvnější a budu o zdar své lásky pečovati.

— O moji krásní snové! Truchli se mnou Fridrichu můj, truchli se mnou! Nejsladší naděje moje počíná se rozptylovati v pouhý dým. Jako bych se na pouť do krajin rajských hotovil, chystal a těšil jsem se po celé dva dny na onen osudný, všerozhodný bál. Duše moje se zanášela obrazy šťastné lásky a zalétala do budoucnosti, a tvořila si tam již chrám požehnané domácnosti. Vzpomínal jsem také na porýnského krčmáře, na rodinu a na Markytu jeho. Byla to vnadná Němkyňka, modrooká, zlatovlasá, jako zdařilá dcera rekovné Thusneldy vašeho Herrmanna. Když jsme se loučili, políbil jsem ji u přítomnosti manžela, a buďto dotknutím plných rtů, anebo slovy, jimiž dílem stydlavě zarděna, dílem slušně žertujíc, pozdravení milence mé vyřídit rozkazovala, vzbudilo se ve mně jakési stěsňující, ale i sladké toužení. Když mě ujec podruhé z domu propouštěl, řekl mi hlasem srdečným: „Hleď, abysi pro sebe hodnou ženu vyhledal a mně laskavou dceru přivedl.“ *To* i *ono* proháněl se nyní myslí mou: všecko ale pojilo se u cíle jednoho, u pomyšlení na krásnou Lidmilu. Ach jací to byli sladcí snové, a jaké žalostné z nich probuzení!

Skoro nejprvnější byl jsem u hraběnky na bále. Společnost v jasně ozářených komnatách se množila, hudba i ples všeobecně začaly, a já se osmělil Lidmilu k tanci požádati. I domníval jsem se, že jsem prosbu svou přednesl s ušlechtilou způsobilostí, neboť si na dvornosti v Paříži dobyté rád něco zakládám; avšak Lidmila sotva že hlavou pohnula — ani slova nepromluvila.

Jaké to hrdé stvoření! Krev se mi počala do tváře *sbíhati. Neznámtě* na outlém pokolení ženském obyzd-

nější poskvrny nad hrdost. I byl bych tedy měl dle víry své na děvu zanevříti — ale veliký hněv rozplynul se v sladké omámení, an mi z blízka bylo patřiti na královnu dnešního bálu.

Postavíme se do řady. Prsty její spočívaly na prstech mých; rámě její doléhalo na rameno mé; pravice má vinula se okolo outlých boků jejích. a zraky mé bloudily brzo po skvělém, drahými kameny ozdobeném čele, brzo klonily se po růžových lících k hrdě sklenuté šíji a panensky se dmoucím ňádrům. Bylot mi, jako bych celý svět rozkoše v náruči držel. I letěli jsme, jako by se hvězdy a slunce okolo nás točily. Co nejvděčněji žehnal jsem všeobsáhlou péči dobrého ujce, kterýž byl při vychování mém ani na tanec nezapomněl.

Pak jsme opět stáli. Maje poslechnouti srdce svého hlas a přiblížiti se alespoň poněkud k cíli svému, musel jsem s Lidmilou začíti hovor. Ale poprvé za svého života byl jsem před rozmluvou v nesnázi. I vymlouval jsem tedy neštěstí své a prosil dosti neobratně za odpuštění, pakli že jsem dobou nepříležitou přišel a snad milejšího tanečníka zapudil.

„Pane, já vám nemám co odpouštět,“ odpověděla mi dívka v líbezné frančině — „jakož i příčiny nemám se horšiti, leda proto, že nemluvíte se mnou francouzsky.“

„*Français — Mademoiselle?*“ opáčím na to tím samým jazykem, poněkud překvapen a pomaten. „Nenadál jsem se, že vás Francie mezi spanilé dcery své počítá. Němec jmenuje všelikou krásu rád svou krajankou.“

„Mne nepočítá Francie ani mezi spanilé, ani mezi ohyzdné dcery své,“ dí zase děva s libým úsměvem, kterýž ji tím více krášlil, čím patrněji se v panenské nenucenosti projevoval. „Francie mne ještě ani neviděla, an jsem až posud pomezí našich Čech nepřekročila.“

„Jak? Jste tedy růže z palouků našich,“ podivím *se opět* — „a nepřejete jazyku našemu?“

„*Jakž mohu* něčemu přáti, čehož ani neznám a co *moje není?*“ odpověděla ona ještě plynnou frančinou;

hned ale na to ústa sešpoulivši, jako by chtěla něco velmi obtížného pronesti, doložila s chybným názvukem: „Ich bin kaine Daitsche, habe im Daitsch also kain gut Fortkommen!“

Já spadl jako s nebe! Několik slov k tomu ještě přidala; že pak jsem nepoznal, je-li to turecky nebo indicky, nemohu ti je napsati. A to je moje neštěstí! — Lidmila, dívka, jížto jsem od prvního okamžení zadal srdce své, dívka ta je rozená Češka, a lpí celou duší na svém národě. Jen jediným slovem osmělil jsem se začíti boj proti její lásce k jazyku povrženému, pro lid nízký určenému; a jako mstitelkyně všeliké hany národu, k němužto chloubně se počítá, zajiskřila velkým černým okem. Proud jejích slov se valil zvučně s vysokých skalin národní pýchy, a zatopil rázem pádolinu cizokrajných ousměšků. Krátké bylo, co nejen k uhájení, ale i ke cti národu svého řekla; znělo to však již dojímavěji, nežli všecka pojednání hajitelů českých záležitostí. Stál jsem překvapen a tuším i zahanben. Pozorovala to, a buď aby přetrhla další rozepři, aneb aby mne vyvedla z rozpaku, podala mi ruku — a hned na to letěli jsme zase kolem do víru hlaholivé hudby.

Jak ale a co tenkráte hudebníci hráli, to jsem neslyšel. Duše moje upínala se jenom na podivnou dívku a hrozila se její nepřízně. Hudba umlkla; řady upocené se rozptylovaly, já jediný držel jsem tanečnici svou ještě pevněji, nežli při tanci. Bál jsem se, abych ji nemusel propustit, an se na mne hněvala. I prosím ji za odpuštění. „Napravím, v čemkoli jsem pochybil, slečno!“ jal jsem se mluviti a přitisknul dívčí ruku na ústa se třesoucí. Dlouhý, jako s podivením a zalíbením promíchaný Lidmilin pohled byl odpovědí na můj slib. Na to rychle mezi davem ostatních hostů zmizela.

— Rozhodnuto jest, bratře, nad celým mým životem! *K štěstí-li* nebo neštěstí? — Kdož může zrakem

smrtelným proniknouti přepevnou budoucnosti záclonu? Lidmilin otec nepřeje krvi německé, rovněž jako můj ujec nenávidí krev českou.

Onen, aby dokázal světu, že vlast jeho obstáti může i s lidem vzdělaným cele bez pomoci jinojazyčné, vyloučil z domu svého všecko, cokoliv se nenazývalo článkem národu českého, a jedinou dceru vychoval bez učitelů německých. Ujec můj pracoval, aby do mne ode dnů nejoutlejších až do let jinošských vštípil nenávist k národu, jehož nejprvnější okrasou je Lidmila — a hle! tyto dvě ratolesti stromů sobě odporných musely se potkati, musely se k sobě skloniti nepřemožitelnou mocí přírody! Proč by se mi to nevidělo býti Božím řízením? Po vlasti se mi stýskalo — a hle! s dívkou nalezl jsem i drahý tento cíl svého toužení! — Drahá vlasti a věrná lásko! Vás volím sobě za vodivé hvězdy na obloze života svého! Tebe, země česká, i tebe, krásná Lidmilo!

Listové tito pocházeli od mladého Alberta z Hardensteina, kterýž byl již v outlém mládí docela osiřel a v tomto stavu přišel k bohatému ujci, kterýž byl umírajícímu bratru otcovskou péči o pachole vésti přislíbil. Starý Hardenstein neměl vlastních dětí, a krom Alberta žádného jiného dědice. Byltě kmen starožitného rodu šlechtického, mravů prostých, slov srdečných — jako na vzdor všem titěrnějším novotám a zmáhajícím se zvykům při stavech vyšších. Jenom *jednu* skvrnu byloby snad oko nepředpojatého pozorovatele a nestranného soudce na něm dostihlo — totiž vášnivé zanevření na vše, co slulo českým. Na svou německou krev byl přepyšný, a cokoli se k němu přiblížilo, muselo býti německé. Proč byl ale na Čechy ode dávna takto zanevřel, to jistotně nevěděl, ačkoli o tom rozličné pohádky panovaly. Rázně projevilo se jeho smýšlení, když se loučil s Albertem, jejž dvacítileého do světa posýlal, aby cestováním ducha svého sesílil. „Alberte!" řekl tu chvíli k němu hlasem

přísnějším, než jindy mluvíval, ačkoli se mu k posledu přece oko slzou zarosilo . . . . „choval jsem tě jako vlastního syna, zakládaje v tobě rozkoš svého stáří. Domníváš-li se tedy, že mi proto, cokoliv ti moje láska již připravila, anebo proto, cokoliv ti na budoucnost ještě uschrání — domníváš-li se, že mi povinnován jsi vděčností: navrať se mi z cizích krajů, jak tě z domu vysýlám. Prohlédni světa řády a mravy; napí se z potoka radostí pozemských — jenom se mi nestaň Čechem!" Rukou dáním a posledním políbením přivolil jinoch v žádost podivína ujce a zajel do světa. Vyňatky z několika listů, jakž je byl později v rozličných dobách příteli posýlal, poskytují dostatečného světla o celém stavu jeho . . .

Nyní stál v lehkém letním obleku, s malým koženým vakem na zádech, u nepatrného městečka v kraji Klatovském. Neohlédaje se na půvabnost okolní krajiny za pěkného času letního, probíhal modrým okem jenom jasný oblouk nebeský. Ale ani tam ho nejímala krása. Hlava i srdce jeho byly uchváceny jakýmsi nepokojem — a v tomto rozjitření hledal jenom nějakého místečka, na němž by smysly své poněkud upnouti a snad utišiti mohl.

Přemítal na mysli všecky doby života svého, počínaje od bezstarostného, míruplného dětinství až do té chvíle, kdyžto se mu pozdnější jaro věku jinošského kaliti začalo pochybováním o svém stavu, o vlasti a národu, a se sladkou bolestí upamatoval se také na pevný slib, kterýž nedávno učinil jazyku českému a drahé dívce.

Živě stavěly se mu na oči sladké chvíle, kdež mu byla Lidmila s blahostným vyznáním své lásky do náručí klesla — prvním plamenem panenské milosti uchvácena jsouc, na vůli otcovu pozapomněla, a jinochu německy vychovanému věčnou milostí se zavázala.

Živě stavěly se mu na oči ony sladké chvíle, a slast jejich rozlila se poznovu po toužebných prsou jeho; přitom vzbudily však také zpomínku na cenu, za jakouž byl dívčí milost odkoupil — na přízeň ujcovu.

Horlivěji totiž, nežli bohužel za našich časů mnohého rozeného Čecha vídáme, obrátil Albert z Hardensteina, Lidmilou podnícen, zřetel svůj nejdřive na jazyk, bez něhož dívka dle otcova návodu žádný rozkvět národu svého neočekávala. Albert nejsa tak dalece ani národní nenávistí, ani nerozumnou nezkušeností cizokrajanů zaslepen, pochopil brzo i krásu jeho, a váben dvojími pohnutkami, žádostí totiž, aby přízeň Lidmilina otce získal, a pak i dokonalostí samého jazyka překonán, záhy se češtiny ouplně zmocnil. Na to vystoupil co nejvroucnější zástupce české národnosti.

Lidmila plesala, a vidouc neunavené toto a vroucí snažení, nemohla panenské srdce před prosbami spanilého jinocha zavříti. Zamilovalať jej takovým plápolem první lásky, žeby vřelosti jeho nebylo mohlo přirůsti, byť se i byla dověděla, že přivinutím-se k národu českému přátelství jeho s drahým Fridrichem trpělo, že se proti ujcově vůli, proti svému jedinému dobrodinci provinil, a že k vůli své lásce přízeň jeho, s ní pak i celou svou budoucnost v nejistou hru postavil.

Rádi oddali se milencové krásným snům o dnech budoucích. Cokoliv jim jako překážka do cesty vstupovati se zdálo, hodlali obrovskou silou své lásky odstranit anebo překročit. Jinoch doufal, že ujce přemůže, dívka, že otce nakloní. Brzo však počala se obloha jejich naděje měniti. Albert byl totiž jen pozdálí o své milosti k české dívce zmínku učinil, a neustupné záští ujcovo začalo se hned novou silou v zastaralém srdci bouřiti. Hroziltě Albertovi hněvem svým — a chudobou. Tu však vzbudila se jinochova pýcha. Vlastní mocí chtěl sobě světem dráhu proklestit a na té dráze dívku vydobyt. Mohlť nyní sice jako Čech postaviti se před otce drahé své Lidmily a prositi o její ruku; neměl ale ještě, co by dívce byl podal k zachování příštího života — a statkem nevěsty se živiti? — to nepřipustila mužná jeho *pýcha*. *I rozloučil* se na čas s Lidmilou, vzal od ní slib *nezrušitelné věrnosti*, a sám setrváním se zavázav, odešel

ještě jednou do šírého světa, doufaje na cestách pobouřeného ducha zotaviti a na pevném oumyslu se ustanoviti.

Vyšel si pěšky do krajů českých . . . .

Z městečka v kraji Klatovském přicházel pohřební průvod, kterýž mohl svou neobyčejností upoutati pozornost i zamyšlenějšího člověka, nežli byl té chvíle mladý Hardenstein.

Z předu si vyšlapoval kluk, nesa černý odřený kříž; za ním nesli čtyři muži v černých, ošumělých pláštích rakev, jiní čtyři kráčeli vedle nich, aby se s nosičemi střídali, neboť je hřbitov na čtvrt hodiny za městečkem vzdálený.

Za rakví šel tamější duchovní správce s kostelníkem, a za těmito kráčeli tři pocestní muzikanti. Jinak nebylo ani truchlících přátel ani plačtivých žebráků viděti, jako by to mělo býti znamením, že je tu zemřelý úplně cizincem.

Prostřední muzikant byl hřmotného, spíš ale kostnatého, než masitého těla, silných oudů a dlouhého rozkroku. Pískal na fagot, a měl přitom tváře tak silně nadmuté, že se k vážným jeho kročejům dobře hodily. V pravo vedle něho valil se houslista malé, složité postavy a plných tváří. Jindy býval snad i veselejšího pohledu, než jaký se teď na něm jevil, an se při tak truchlivé ceremonii nacházel. Po levé straně vedle fagotisty vykračoval si ale hubený a vysmáhlý mužíček. Jeho obličej podobal se larvě, pod nížto se v hlubokých jamkách dvě velké, černé oči jako dva plamínky v tmavém sklepě míhaly. Hrál na housle; ale všecko jeho pohybování a vládnutí smyčcem bylo ráznější, nežli houslisty prvního.

Takto kráčeli všichni tři zdlouhavým krokem za rakví, v níž bezpochyby čtvrtý jejich soudruh ležel; neboť na příkrově visela obstárlá flétna, a kolem ní na velkém, černě malovaném archu bylo rozmočenou křidou napsáno:

Vojtěch Komárek, rodilý z Vokounova.

Duchovní správce, vykonav na hřbitově obyčejné modlení a nebožtíka pokropiv, zůstavil rakev péči hrobníkově. A tento počínal již provazy okolo ní otáčeti a soudruhy zemřelého prositi, aby mu ji do hrobu spustiti pomohli, an ho nenadále tloustounký houslista v počínání tom zadržel a takto promluvil:

„Ne tak zčerstva, příteli! Neboť stojí psáno: Maličko uzříte mne, a maličko neuzříte mne. Přišlať poslední hodina, kde s přítelem ještě jako pospolu stojíme; hodina uběhne — musíme mu ještě dáti s Pánem Bohem. Dovoltež tedy, přátelé moji, abych, nežli se bratr naš dočista od nás odebeře, v několika slovech o něm pochvalnou zmínku učinil."

„I ať si to motyka kopne!" zabručel hrobník. „Nechtěl byste mě daremným tlacháním zdržovati? Tamhle čeká nový hrob, a vaše jalová řeč —"

„Zdlouha, kmotře hrobaři, zdlouha!" zakřikl ho řečichtivý houslista a strčil mu hbitě do ruky blýskavý dvacetník. „Chtěl bych se skoro dušovati, žes tu na daremné tlachání již uvykl; není-li tomu ale tak, tedy se kliď k svému hrobu, abysi z mé řeči bolení hlavy nedostal. Slova moje ale nepřetrhuj!"

Hrobník mumlaje cosi o bláznu, pospíchal za svou prací na druhou stranu hřbitova. Z brusu nový řečník si ale odkašlal, šňupcem tabáku posilnil nos i paměť, a rozkročiv se, počal z pohnutého srdce takto mluviti:

„Přítel náš, Vojtěch Komárek, byl Čech, a to je největší chvála, kterouž mu vzdáti můžeme. Čechem se narodil, po česku byl vychován, česky mluvil a jednal — protož mu byli Čechové také nakloněni. Nám nezbývá nic jiného, nežli říci: Škoda, že jsi již umřel, statný Čechu! Plakati nám nesluší, aniž sobě posesknouti: Bože, dejž mu věčné odpočinutí! neboť se ví, že Čechové odjakživa po pravici Boží touží, kdež je pravý, blahoslavený odpočinek. Ba ani slavnější průvod nebylo *třeba příteli* našemu vystrojiti, neboť by se byli mohli *k němu přimísiti* lidé, kteří ani o Melantrychu, ani

o Komenském té nejmenší vědomosti nemají. My pak jsme upřímní, praví Čechové; nám přísluší zde o něm říci s básníkem:

Měl dobré srdce, ducha upřímného,
  A za to Boha odplatitele;
Dal chudým, co měl —

.... co měl — co měl —" opakoval několikráte po sobě, an se mu pamět při uvádění textu ztrácela, a rozpačitě ohlížel se brzo po soudruzích, brzo po rakvi, brzo i po oblacích, jako by mu odněkud měla posila přijíti.

Náhle mu však ze zadu přejal neznámý hlas nedokončenou řeč a doložil:

„Dal chudým, co měl — slzu oka svého,
  Dal jemu Bůh, co žádal — přítele.

Houslista radostně překvapený se obrátil, a na pravou cestu opět uvedený sám poslední verš vysokým hlasem dokončil:

„V tu svatou skrýši nenahlédej mnoho,
  Co jeho křehkost a co byla čest;
To obé trna složil před trůn toho,
  Jenž milým jemu otcem, Bohem jest."

A na to, jako by na hrob i na nebožtíka byl zapomněl, otočil se rychle po člověku, jenž ho byl v pravé době z rozpaků vyvedl. Byl to Albert, jenžto se jako bezděky k sprostému průvodu přibočiv a více s osudem svým, nežli se zemřelým hudbařem na mysli se obíraje, až na hřbitov byl vešel.

„Čechu, krajane, příteli! dovolte, ať se k vám po česku přivinu!" začal nyní k němu houslista mluviti, oběma rukama se ho uchopiv. „Milovanější host nemohl pohřeb našeho Komárka oslaviti, jako ten, kterýž *elegii na hrobkách veských* čítává."

„Nemáte-li jiné příčiny, z přítomnosti mé se radovati, nežli že české básně čítám: tedy třebas na mne

brzo s takovou hořkostí zanevřete, s jakovou sladkostí jste mě uvítal," odpověděl jinoch, a jemný úsměv rozložil se mu okolo úst. „Co je dobré, čítám všecko; buď si to již domnělá píseň Lumírova: *Ha, ty naše slunce!* buď Shakespearovo: *To be, or not to be — that is the question!*"

„Vám je tedy všecko jedno, buď si kniha česká nebo turecká?!" zvolal houslista s ustrnutím. „O! tedy...." rozkřikl se na to ještě hlasitěji, a sepnuv ruce, byl by si bez pochyby na zaslepenost lidskou postěžoval; že však mladíka neznal, spolknul, co již odporného na jazyku měl, a nevěda, jak by s Albertem další rozprávku začal, požádal ho prozatím, aby jim nebožtíka do hrobu uložiti pomohl.

Albert se nedal dlouho pobízeti, a uchopiv se provazu, pomohl spustit rakev do tmavého lože. Fagotista vzal potom do ruky rejč, kterýž jim tu byl hrobník zanechal, a zarachotiv několikráte hromadou pískové země na smrkovou umrlčí truhlu, podal jej druhým, aby se při poslední službě všickni vystřídali.

Mezi tím obrátil se houslista zase k neznámému mladíkovi, a jako by se již opět nemilé odpovědi strachoval, ptal se ho nejistým hlasem, je-li Čech?

„Nejsem," odpověděl tento zkrátka.

„Že nejste?" ulekl se řečník vrtkavé paměti. „Kdo pak tedy jste?"

„Člověk jsem," řekl Albert po několika okamženích, mezi nimiž byl houslista na něj s podivením hleděl. „Člověk jsem, a užívaje i zachovávaje práva člověčenstva, doufám najíti krajanů po všech země končinách."

Houslista byl by mu rád něčím odsekl, a sice tím raději, čím prudčeji v něm žluč kypěti počala, an se v naději své — že totiž v pocestném dobrého Čecha nalezne — zklamána býti domníval. Musel však právě do rukou vzíti rejč, a protož i mrzutost svou na vyhrabené prsti vypouštěl, an ji plným náhrnkem opět do vnitřnosti země shazoval.

Albert přistoupil zatím k nejbližšímu hrobu. Kolem něho pasly se sazenice z čerstvé rozmariny, u nohou červenal se keř měsíčních růží, a za hlavou stál čtverhranný kámen. Na kameně byl pak takovýto nápis:

Krásně květl mi syn Vít,
Maje šperkem vlasti být;
Láskou se mi umořil,
Naděje mé pobořil.

Silněji počalo srdce v prsou Albertových bíti, an byl prostý nápis tento přečetl. Okem upřeným hleděl na písmena deštěm již trochu setřená, jako by ho čarovnou mocí přitahovala. Bledé tváře se mu zabarvily jako leskem vycházejícího slunce, a do očí mu vstoupily dvě horké, veliké slze. Byloť mu, jako by je nad svým hrobem vyléval. Najednou však ozval se v něm hlas mužného strpení a vytrvání; i zatajil dech, aby s ním i rozmáhající-se bolest udusil, a jako by si chtěl pot stírati, přejel si dlaní po čele a po zraku. Na to přistoupil k hudebníkům. Ti byli zatím zesnulému soudruhu dosloužili, a chystali se k odchodu.

„Líbí-li se pánu s námi?“ tázal se ho nedávný řečník, housle si pod paždím urovnávaje — „bude nás velice těšiti.“

„V patách přijdu za vámi,“ odpověděl Albert; „jenom se ještě trochu po hrobech ohlídnu.“

„S Pánem Bohem!“ řekl houslista. „Tedy v nárožní hospodě, v pravo na začátku náměstí — tam se shledáme?“

Zvaný pokynul mlče hlavou, a hudebníci zaměřili kroky svými k městečku.

„Do toho mladíka byl bych se málem pustil,“ začal po krátkém pomlčení první houslista. „Nevím věru, co o něm souditi. *Člověk* prý je — člověk! — Člověk ale má býti ještě něco více, než pouhým člověkem. A tuším, že se mu chtělo také do pláče. Nevšimnul jste si ho, Jedličko?“

„Nevšimnul," prohlásil se fagotista hlasem zvučným a hlubokým, jako na první linii basové *g*. — „Duše moje byla pohřížena v bolesti pro nebožtíka. Ubohý sirotek bude po něm v trampotách. A jakžby také nebyl? Vždyť nemáme na světě nic jiného než samé *kvaltování* a rozličné *fresuňky*. Možno-li, pane Dolanský, přispějte sirotečku na *retuňk*."

Mrzutě zavrtěl Dolanský hlavou — ne sice proto, že se od něho pomoci požadovalo, nobrž pro způsob, jakým se byla prosba přednesla.

„Milý Jedličko," řekl důtklivě, jakoby chtěl fagotistu poněkud pokárati, „nedělejte mi svým kvaltováním v našem jazyku fresuňky, sice vám bez retuňku pojdu. Což pak nevíte, že se ti barbarové již dávno z Čech vystěhovali, a že na místo nich přišly *namáhání*, *usilování*, *starosti* a *nesnáze*, po nich ale i *pomoc* a *zproštění*?"

„Což ale z Veleslavína?" ozval se na to fagotista s takovým výrazem, jako by měl fortissimo pískati. „Já nemám ve zvyku pronášeti věci jinými slovy, než na jakých měl zalíbení nesmrtelný Adam Daniel."

„I dejte mi pokoj s tím Adamem! Čest, komu čest — Adamovi pak přede všemi, to je pravda," odpověděl houslista, čepici posmeknuv. „Veleslavín je živá studnice blahozvučné češtiny; on je líbezná harfa českých hlaholů. Avšak i do přikryté studně napadá někdy smeť, i nejlepší harfa může falešně zazvučet. A kdož by chtěl se odívati šatem na několika místech pokáleným, a nesetříti s něho nečistotu jen proto, že se jím tak a nejinak lidé odívali před třemi sty lety? Milý Jedličko, od té doby se mnoho změnilo!"

„To vím — to vím!" zabručel fagotista, začínaje ze svého nástroje jazejček profukovati, což pokaždé činil, kdykoliv se mrzel. I věděl to dobrosrdečný Dolanský, a na vzdor vlastní hořkosti musel se nevrlému počínání soudruha svého zasmáti.

„*Tu to máme!*" řekl — „místo, co bych já měl *jako zmokřený prach* prskati, mračí se nám Jedlička.

Hej, příteli Moravane! zažeň mi s čela ty bubáky, sic se na tebe nezasměji, dokud budu na českou zemi šlapati, a že to bude do mé nejdelší smrti, o tom jsi se, tuším, dávno přesvědčil."

„I vždyť již vychází sluníčko, hehehe!" zachechtal se až dosaváde tichý hubený houslista, a jako by něco vtipného byl pronesl, okázal potutelně na Jedličkovu tvář, na nížto se mrzutost a usmání přepodivně míhaly. Na to však obrátil se k houslistovi prvnímu a řekl: „Je to ale přece jen pravda, že máte s tou češtinou samé *elenty*."

Jakoby ho byl zvuk nějakého pekelného nástroje projel, utrhl se Dolanský.

„Vomáčko!" zkřikl na hubeného mužíka, zastavil kroky a zaťal pěstě. „Vomáčko! — pro živý Bůh, takové muky mi nedělej! — *Elenty!*" naříkal hlasem skoro plačtivým. „Ach, ba s vámi jsou věru *elenty*. Kdož by to hledal v člověku, kterýž všechny Klicperovy almanachy přečetl, a *Točníku* i *Vítkoviče* ani dost nabažiti se nemohl — kdož by to, pravím, v něm hledal, že neví, že je německý Elend a česká *bída* všecko jedno!"

„I kdožpak by to nevěděl!" řekl mírumilovný, druhý to houslista, a z hlasu i pohledu bylo znáti, že mu na dobrém srozumění s prvním mnoho záleží. „To je jen tak dávný obyčej."

„Ba právě ten proklatý obyčej!" skočil mu Dolanský opět do řeči. „Ten šeredný, pošetilý návyk mohl jste již dávno odložit. Tak se to ale děje: co jsme vssáli s mateřským mlékem, to nás po pět a třiceti letech nerádo opouští. *Přes vás* asi Pražská matinka hodně *jamrovala*, že má *fotrlínek* a *mutrlinka* s *ercíhunkem* dětí hrozné *unkeleknhaity* — jakoby se pravidelně nad někým bědovati dalo obtížněji vysloviti, nežli rachotivé „jamrovati", jakoby srdečné tatínek a maminka hůře znělo, nežli zpotvořené „fotrle" a „mutrle", jakoby přespolní „ercíhunk" něco vzácnějšího bylo, nežli domácí vychování, a jakoby „unkeleknhaity" něco více platilo, nežli všecka nepříležitost, a tak *jste to* v srdci a paměti věrně zachoval až po dnes.

Nerozumná, lesní zvířata ozývají se toliko hlasem sobě přirozeným; lvové řvou a zamítají bučení volské, kůň řehce, aniž psí štěkání do toho míchá atd. A pak, milý Vomáčko! slyšel jsi někdy Němce, aby do řeči své takovýmto způsobem česká slova vplítal? A náš milý jazyk český — není-li ohebnější a líbeznější — německému se přece tuším vyrovná?“

„Do té rozepře nebudu se s vámi pouštěti,“ odpověděl Vomáčka, „neboť bychme my dva ani tou nejprudší hádkou obecnému zlému nepomohli. To zlé vězí v jazyku *všech* národů, a těžko jest opříti se proti vševládnoucímu pořádku.“

„O zaslepenosti lidská!“ zaúpěl zase Dolanský. „trestuhodná svéhlavosti! Věděti a poznati zlé, a přece oumyslně při něm setrvati! A kdyby se to dělo z chudoby našeho krásného jazyka, anebo s jazyky sobě poněkud podobnějšími, nežli je německý a český — ale tak! I tedy si míchejte plevy s perlami. Ale to vám povídám: jak se vrátíme domů, sednu si na vůz a pojedu do Prahy! Tam budu šťárati, až vypátrám spisovatele, který se mi za dobré slovo a za plat veřejně proti tomuto neřádu prohlásí! Jako bedlivý lovec musí se prodrati chamradím u všelikých stavů; musí se zastaviti u tříletých dítek a dovleci se až k stříbrným šedinám; začíti u křiklavé nosičky a doplaziti se až k upejpavé jemnostpaničce; trknouti o záplatovaného drvoštěpa a pokloniti se před pánem s pentlemi a křížky. Vždyť je ta naše mantlanina pro cizince tou nejplatnější příčinou k posměchu!“

„Zapříti nedá se arci, že se těch prohřešků v hlavním městě více nachází, nežli kde jinde,“ usoudil češtinu míchající houslista, an si první zatím po dlouhé řeči oddychoval; však může se to poněkud vymluviti náramnou pomíšeností cizorodých v Praze obyvatelů. Křivdu ale činíte městu hlavnímu, myslíte-li, že to pouze *v něm* tak vypadá. Také již *na lontě* —“

Dolanský se ušklíbnul a začal si uši zacpávat.

„*Na venkově,* na venku nebo v kraji,“ opravil Vomáčka *poněmčilou* záplatu, i v kraji se usazuje neřád.“

„Ba pohříchu!“ vzdechl si horlivý Dolanský. „Již i venku rozlézá se to jako nakažlivý hmyz. Avšak odkud béře ta bažina svůj počátek? Mladí hejskové, pobyvše několik neděl v Praze nebo v cizině na zkušenou, počínají hned ubohou češtinu prolamovati a prostrkovati, nevědouce, jak by jinak o své domnělé vzdělanosti důkazy podali. Ba sama ta naše školní mládež, opustivši Pražské lavice, kdežto se byla po panu *lérovi* několik *frage beantvortovat* naučila, zaráží napotom do českých uší tak nečeské klíny, že ubozí venkováci znamenitý pokrok v dobrých způsobech dělati se domnívají, když i sami do úrodné půdy našeho jazyka nakažlivou stoklasu natrušují. O kéžby učitelové naši, veřejní a domácí, aspoň trochu péče o to vedli, aby se česká mládež jazyku mateřskému čistě mluviti učila! Vždyť pak by se tím při stejné práci dobrá jejich pověst jen více množila, a naše obecné prospěchy by zrůstaly.“

„Nevím ale, zdali by to vždy pomohlo, pane Vzdychale!“ ozval se fagotista, vážnou až dosavád rozprávku v žert obrátit hodlaje. „Na našem Vomáčkovi máte dost dávného učenika — sám vzdělání jeho všemožně fedrujete, a přec byste mu zajisté premium nepřiřknul.“

„Bohužel, to máte pravdu, pane Veleslaviňáku!“ posteskl si houslista, jakoby si s rozmarem fagotistovým stejně počínati chtěl. „Tuhle vomáčku nemohu dle své chuti připravit.“

„Proto mi však přece, doufám, svou přízeň zachováte,“ řekl ten, jehož se to týkalo. „Srdce mé je lepší, nežli zle navyklý jazyk.“

„I což pak to nevím?“ rozhorlil se dobrosrdečný Dolanský. „Vy jste můj, dokud se vám samému u mne nezlíbí. Musímť vás již i vady vaše jako metlu Boží snášeti.“

„Nedejž Bůh, aby na vás horší metla dolehla, nežli jsou moje slabosti!“ zvolal s patrnou srdečností hubený houslista, druhého samou vděčností za ruku chopiv. „Co *se mne týče*, vzácný pane —“

„Mlč!“ zakřikl ho Dolanský a ruku svou z jeho ruky vymknuv, ústa mu jí zacpával. „Co tu žvatláš o vzácném pánovi? Nevíš-li, že jsme ho doma nechali? Zde jsme sobě všickni rovni; ty, Jedlička a já jsme cestující hudbaři, anebo, jak se mnohým říkati ráčí: šumaři.“

„Pst, pst!“ pokáral ho fagotista, prstem hroze.

„A proč?“ zasmál se houslista. „Toť by mělo pro nás právě velmi čestným a pochvalným jmenem býti; neboť jen dobrá, hlučná hudba *šumí* — a proto se jmenujeme šumaři.“

„Zdráva buď pana Dolanského důvtipnost!“ zaradoval se Vomáčka. „Škoda, že vás neslyšela celá česká země. Umíte to dobře vyváděti.“

„Což pak myslíte, že jsme se proto pustili do světa, abychme hlavu věšeli, jako zmoklé slepice?“ žertoval ještě Dolanský. „Veselá mysl má provázeti Čecha všude, buď si to i při vážném a důležitém zaměstnání. Toho se držím a napomínám i vás, abyste činili jako mistr a pán váš — arci že pokudž tomu zármutek pro nebožtíka dovolí. Jsmeť, jakž u našich starých psáno stojí, věrní *dobrodruzi*, anebo dle novějších vykladačů: tuláci a Abentheuer-ové.“

Takto hovořili mezi sebou, až se do městečka dostali.

V prostranné jízbě venkovské hospody řádili dva šviháci, jakoby si byli do českých krajů pro mrzutost a pohoršení lidu vyjeli. Jeden klel na nečistotu českých hospod a hostinců, na špinavost nábytku, na černá hejna ohyzdných much, na nelíbý zápach a na nechutnost připravených pokrmů. Druhý zlořečil lenivosti krčmářů, škaredosti hospodyň, tuposti čeládky a nejapnému posloužení.

„Verwünschte Nester!“ znělo to hněvivě z úst jednoho, a —

„Verdammtes Hottentottenland!“ ozývalo se ze rtů druhého.

A hrdinské lání jejich množilo se tím více, an se *domnívali*, že se jim nikdo neopře. Hospodský nebyl

doma, hospodyně a čeládka nerozuměly německému hovoru, a tři nepatrní šumaři, jižto v koutečku za stolem sedíce z plných žbánečků hrdlo proplachovali, nezdáli se býti mladým, reptajícím panáčkům tuze nebezpečni. Nevšímalit sobě, jak se právě těmto lidem tváře kaboní, čelo vráskuje, obočí stahuje, ruka zatíná — ano jak se jim i žbánky vyprazdňují, anto častým douškem zalívali hněv, působený nerozumným a nestydatým hovorem prostořekých hejsků.

Bystrým okem pohlížel na mladíky zvláště Dolanský, an se jako divé sršně po sednici točili. Pohlížel na ně, jakoby chtěl pozorovati, kdo asi jsou, a jakými slovy by se do nich pustiti měl.

Byli to hebounci, vysoustrovaní panáčkové, jací nám po lidnatých ulicích hlavního města zhusta do cesty vbíhají. Načechrané vlasy a přičísnuté voskované vousy, táhnoucí-se od uší pod bradou jako hustě ostříhaná křovina v anglických zahradách — to byly na nich nejhlavnější známky tehdejšího mladého světa. Strakaté, na stehnách těsně přiléhající, na lejtkách ale široko odstávající nohavice a kratinký kabát s osmi postrannými kapsami svědčily o krasochuti mladíků, jichžto největší starosti v tom záležejí, aby se dle nejnovější módy strojili. Lehounký jich kočár, bujní koně, sněhobílé prádlo, náprsní drahé jehlice a zlatý řetízek u kapesních hodinek byly dosti patrným znamením, že se počítají k stavu zámožnějšímu.

„Snad jsou to nějaká hrabátka?“ zašeptal v koutě se tulící hubený houslista, mžouraje zpytavým okem brzo na mladíky, brzo na své soudruhy.

„Ďáblátka a ne hrabátka!“ zabručel na to fagotista. „Povrchní skořepina se tomu arci podobá — jádro ale! — jádro, pravím, nestojí za špetku červotočiny. Co tomu říkáte, pane Dolanský?“

„Žebych se ještě dnes na žíních svého šmytce oběsil, kdybych se měl obávati, že mladé větve šlechtických kmenů našich takto mluví o zemi a národu, kterýž byl

druhdy jich praotce povýšil, jměním a slávou nadal, a kterýž nyní svou naději v bohatýrskou mysl jejich zakládá," řekl na to polohlasitě první houslista. „Totť jsou hejskové, jakých Bůh mezi nás jen proto posýlá, aby naši trpělivost zkoušel."

Sotva že dokončil, udeřil jeden z mladíků dlouhým bičíkem na stůl, u něhož hudebníci seděli. Ne snad žeby byl zaslechl, co se o nich právě soudilo, nýbrž jen aby rozpustilosti své uzdu popustil. I podařilo se mu to dle žádosti. Hubený houslista sebou trhnul, až se lebkou pozadu do stěny uhodil; fagotista si musel odplivnouti a Dolanský zůstal na okamžení jako zdřevěnělý seděti. Plné jeho tváře zalily se krví, že vypadaly jako dvě pivoňky. Oči se mu blyštěly a poletovaly jako dvě jedovaté střely na jinocha, jenžto si byl s ním a soudruhy jeho tak nelíbezně zažertoval. V srdci mu kypěl náramný hněv, a protož i pomalu se vzchopil — neboť na celém těle cítil třesení — a oběma rukama na stůl se podepřev, celým pak tělem ku předu se nahnuv, ptal se prostopášného mladíka, zdali blázní?

Mladík, jenž po ráně jakoby nic opět po sednici přebíhal a reptal, na otázku nepatrného šumaře se zastavil a brzo na Dolanského, brzo na svého soudruha jaksi blbě pohlížel. Konečně se na onoho drze obořil.

„Aby mu pekelní muzikanti zahráli!" řekl. „Cože povídal?"

„Ptal jsem se ve vší zdvořilosti, zdali, pane, bláznite?" rozkřikl se nyní rázným hlasem Dolanský. Hněv mu dosavád nedal více mluviti.

Ještě hlouběji nežli po první otázce vyvalil rozpustilý mladík oči na rozhněvaného houslistu. Bylo patrno, že by mu rád něčím důtklivým odsekl; ale v tom okamžení zmítal se ještě na rozpacích, nevěda, jak prudce a dalece by se mohl neznámému opříti. Vida však, že Dolanský ani slova více nemluvě, nepohnutě u stolu stojí, měl to za znamení bázně, a rychlým krokem si k němu zaměřil, bičíkem okolo sebe švihaje a odporníku jím hroze.

Tu se však tento ze svého stanoviště náhle pozvedl a na mladíka rozehnal; ale Moravan fagotista i houslista Vomáčka hrnuli se za ním; první ho chytil za ruku, druhý za kabát, a oba ho táhli nazpátek.

Zatím však postavil se i druhý mladík mezi rozpustilého soudruha a podrážděné hudebníky; onoho strkal pravicí do zadu, proti těmto opíral se levicí a hleděl působiti mír.

„Zpátky, poblázněnci! — zpátky!“ volal z plného hrdla se při tom chechtaje. „Pokoj budiž mezi vámi!“

„Nech mě!“ křičel jeho soudruh, vydíraje se z ruky, kteráž ho pevně držela.

„Zůstaň!“ volal zase druhý.

„Pusťte mě!“ řičel Dolanský, náramně sebou mezi míruchtivými hudebníky trhaje.

„Pamatujte se!“ prosili oba, ještě pevněji horlivého Čecha se chápajíce.

„Pokoj budiž mezi vámi!“ zvolal ještě jednou mladík druhý, a chtěje svým slovům potřebný důkaz dáti, dupal nohama jako posedlý. Na to z jedné strany na druhou se obraceje, mluvil takto dále: „Ty se tamto postav, hrdinský Karle! — a ty, jehož jmeno sice neznám, z jehož tělnaté, převelebné postavy ale znamenitá zmužilost vysvítá — ty nepověstný obře, postav se tamto. Já soudce postavím se do prostřed, a stoje v prostředku, zajisté i prostředek naleznu, abych rozepři vaši zprostředkoval.“

Řekl, uchopil se židlice, a postaviv ji mezi vadivé, chtěl se na ni posadit. Dolanský mu to ale překazil. Vytrhnuv se z rukou přátelských, odkopnul židlici, že se až pod stůl svalila. Pak se obořil na míruplodného mladíka a odstrčil jej k druhému.

„Žádné frašky, nestoudný holobrádku!“ zvolal všecek rozpálen. „Postavte se oba do jednoho řadu. Oba jste lživým jazykem pohaněli zemi a národ, k němužto se také my počítáme — a kdo Čechem sluje, nemůže chladně poslouchati, aby se jmeno českého národu poskvrňovalo.

Staré a dobré přísloví praví: Kdo se nedrží nás, pracuje proti nám — my ale nemůžeme takových pracovníků mezi sebou trpěti. Dorostlyť nám ruce i hlavy, že rouhavá ústa snadno okřiknem anebo zacpeme.“

Oči jeho se při té řeči jiskřily, a v rozhorlení svém byl se těsně až k mladíkům přiblížil. Onen s bičíkem ucouvnul, druhý se přestal smát.

Křikem a působeným hlukem přivábena zběhla se domácí čeleď, a s ní též kočí cestujících mladíků. Jak mile tento do sednice vkročil, zdálo se, že jeho velitelům zmužilosti přibývá. Novou silou chtěli se na stranu odpornou již obořiti — hudebníci chystali se na outok, a domácí lid je obklopil, nevěda, na kterou stranu se přidati. Takž tu všickni stáli pohotově jako bojovníci před bojem.

V tom se otevřely dvéře, a mezi nimi zjevil se Albert, přicházeje zrovna ze hřbitova.

„Ah dobře že přicházíte, přítelínku!“ zvolal naň hubený druhý houslista, drobným ale kvapným krokem se k němu utíkaje. Bezpochyby se počínal strachovati, žeby oni tři, totiž první houslista, fagotista a on sám, nad stejným počtem mladých odpůrců, nad kočím totiž a dvěma jeho mladými pány, třebas nezvítězili, a protož se mu viděl býti Albert potřebnou, v čas nouze od Boha poslanou podporou.

„Dobře, že přicházíte, přítelínku!“ zvolal ještě jednou, vleka jinocha mezi Dolanského a mladého původce všeho nesváru.

„Což pak to zde máte?“ tázal se jinoch jako z myšlének se probíraje a s podivením na shluklý sbor lidu se dívaje. — „Co pak se tu děje?“

„Myslilť bych, že vás to až na posvátném místě zastihlo a sem přitáhlo!“ odpověděl horlivý Dolanský, s potěšením vida přicházeti jinocha, jehož si byl na první pohled oblíbil. „Co by se jinde velikou vinou jmenovalo; co by *se v cizině trestalo* jako provinění na cti obecné: to se *nám Čechům smí díti* jako na vzdory a ze žertu. Vizte

tyto dva mladíky!“ mluvil bez ustání dále. „Oba rozumějí a mluví česky, oba jsou bezpochyby mlékem českým napájeni, českým chlebem se živí, v Čechách se po rozkoši shánějí — a přece zem i národ slovem utrhačným zneuctívají.“

S podivením hleděl Albert na prostého šumaře, jenžto se věci (jak se podobalo) nad stav jeho daleko vznešenější tak vroucně ujímal. Již na hřbitově překvapilo jej sice houslistovo neobyčejné vlastenectví a známost českých spisů; nyní ale nad vřelým a prudkým výrazem srdce jeho užasl.

Nastala malá přestávka. Albert hleděl z jednoho na druhého; mladíci pak nevědouce, jak o něm souditi, ještě mlčeli. Konečně začal onen sám další rozprávku.

„Kdo nad celým národem soud pronesti se opovažuje,“ řekl mírným, ale vážným hlasem, vak svůj přitom skládaje, „musel buď po mnohá leta vlastnosti jeho přísně zkoušeti, nebo švatlá jako papoušek, co se jiným v zaslepenosti souditi uzdálo, anebo je tak sprostého rozumu, že se neostýchá slabotu svou veřejně ukazovati. Že tito pánové k třídě první nenáležejí, podobá se velice; druhá třída lidu nemůže však rozumného člověka k hněvu popudit.“

„Hrom a blesky!“ osopil se nenadále mladík, jenžto se byl až dosavád žertovně snažil, aby mezi rozpustilým soudruhem a rozhněvanými hudebníky mír způsobil. Nedbalť na horlení těchto posledních, an se mu zdáli býti sprostými; ale slova Albertova i jeho vzezření jevily stav i ducha vyššího, a proto se i mladík člověkem jemu rovnějším uražena býti pocítil. „Hrom a blesky!“ ozval se, k Albertovi přistoupiv. „Pane, vy se opovažujete —?“

„Co se opovažuji?“ přejal mu tento rázně řeč. „Pronesl jsem v rouchu největší mírnosti, co se mi v prsou pravdivého ozývá. Jestli se vás moje slova bolestně dotkla — to je vina vaše.“

„Víte-li pak, s kým mluvíte, příteli?“ nadmul se teď *pánovitě mladík* s bičíkem, o krok se přiblíživ.

„Zamlčte jmena svá," odpověděl Albert lhostejně. „Věřím rád, že jsou lepší, nežli vaše smýšlení."

„Vaše je však bezpochyby ještě horší, nežli surovost, jakovouž jste nás neznámé urazil," řekl druhý mladík, očima po příchozím zajiskřiv.

„Já jsem šlechtic z Hardensteina," řekl tento zkrátka.

„Šlechtic?" ozval se onen, podivně překvapen. — „Tak? — Tedy mi rozumíte, pane z Hardensteina, když vám řeknu, že jste mě — urazil. Jmeno mé je z Dobrohrádku."

„Vždy vám stojím k službám, pane z Dobrohrádku," doložil na to Albert kvapně. „Volte zbraň —"

„Stůjte!" zkřikl mezi to náhle Dolanský, a hbitě se k mladému rozpustilci přitočil. „Z Dobrohrádku se jmenujete? — a snad Karel z Dobrohrádku? — syn starého Jana z Dobrohrádku?"

„Ano — ten samý —" odvece mladík, s náramným podivením hledě na houslistu, jenžto se tak horlivě po jmenu jeho vyptával.

„Ten samý?" opáčil ještě horlivěji Dolanský. „A neslýchal jste nikdy o starém zemanu Svojetinském? Neslýchal jste o dceři jeho Lidmile?"

„Člověče řečí nezpytatelných!" ulekl se mladík. „Co je ti o těch lidech povědomo, a proč mi je tady jmenuješ?"

„Proto že Bohu děkuji, že jsem vás, pane z Dobrohrádku, dříve poznal, nežli vám Lidmila do ruky padla," řekl houslista. „Ejhle! jakby se vyjevily poctivému Čechovi krásné sny, kteréž míval o zeti svém! Ale já mu otevru oči — já jej poučím."

„Jak že, člověče? Ty bysi chtěl se opovážiti —" zkřikl mladík, houslistu za rameno popadnuv. Dolanský však sebou při tom zahrození ani nepohnul.

„Ano, opovážím se, nepovážlivý mladíku!" odpověděl mu slovy hřmotnými, zraky ohnivými jej bodaje. Patrno bylo, že ještě více říci chtěl, náhle však na četné posluchače okolo sebe pohlídnuv, zamlčel se, jakoby před cizíma ušima nějaké tajemství ukrýval. Přitom chopil mladíka

za ruku a několik kroků ho dále odvedl. Stoje s ním v koutě, šeptal mu cosi do ucha. I bylo viděti, že se mladík diví, leká, nevěří, pak bledne a před houslistou uctivě se drží.

„Dovolte, pane —“ začal k němu něco hlasitěji; Dolanský ale zacpával si uši.

„Své mínění jsem vám již projevil,“ řekl k němu, „a neopominu o vás panu Svojetinskému i dceři jeho Lidmile věrnou zprávu podati.“

Tak řekl a na znamení, že je rozprávka mezi nimi skončena, před mladíkem se uklonil.

Tento mrzutě taktéž učiniv, zkřikl na kočího: „Zapřáhni!“ — a než minulo deset minut, ujížděli oba mladíci z městečka.

S otevřenými ústy a vyvalenýma očima pohlížela zatím domácí čeleď na nepatrného šumaře, kterýž byl krátkou, tichou rozmluvou vzácného panáčka přemohl. Jedlička mrkal na Vomáčku, a oba se těšili nad hloupým divením domácího lidu. Nejhůře dělo se však Albertovi. Onť byl slyšel houslistu o Lidmile Svojetinské a jejím otci mluviti, a nemohl pochybovati, že se to vyvolené dívky jeho týká. Jakáž ale její neb otcova známost s pocestným šumařem? Jaké to řeči o sňatku mezi ní a mladým pánem z Dobrohrádku? —

S tlukoucím srdcem přiblížil se k Dolanskému, jenžto se byl pro ukrocení pobouřené krve do vedlejší, na čas od hospodského najmuté sednice uchýlil.

„Nemějte mi za zlé, pane,“ promluvil k němu, „že snad nevčasnou otázkou na vás doléhám. Ale poslední vaše rozprávka s panem z Dobrohrádku jeví, že znáte rodinu, na kteréž mi velmi mnoho záleží. Znáte opravdu zemana Svojetinského a dceru jeho Lidmilu?“

„Jestliže je znám?“ opětoval Dolanský, brzo na Alberta, brzo na své společníky se dívaje. Na tváři se mu střídaly podivení s usmáním, nedůvěra s rozpačitostí.

„Ano, znám je; tito muži vydají svědectví,“ doložil konečně, na soudruhy své okázav.

„Dobře pravíno, pane Dolanský; my vydáme svědectví, že zemana Svojetinského znáte,“ odpověděl fagotista hlasem hlubokým, udeřiv se při tom na prsa a zachechtav se, jakoby šest dvakráte vázaných *C staccato* přednášel.

„Ano, my vydáme svědectví,“ posvědčil také druhý houslista, chechtaje se o osm tónů výše, nežli svědek první.

„Ó, vždyť není svědectví vašeho ani potřeba,“ řekl opět Albert. „Věřím vám samému, neboť bych se rád o domě tom něco dověděl.“

„Zdali možná? Aj, aj, vyť máte na něm, jak se mi zdá, velikéhooučastenství, pane — tuším z Hardensteina? — Nesměl bych se ptáti proč?“ řekl houslista vrtě hlavou a jinocha bedlivým zrakem stíhaje. — „Znáte zemana?“

„Otce neznám, ale dceru.“

„Dceru že znáte?“ podivil se Dolanský. „I hleďme, hleďme!“

„Ano, dceru znám,“ opáčil jinoch. „Seznámil jsem se s ní v Praze. Vaše tvář, pane, má tolik půvabů, že navzdor vašemu stavu — odpusťte mi světský úsudek — že navzdor našemu ještě neuzrálému seznámení důvěrně se k vám obracím, doufaje u vás taktéž potřebné pravdy nalezti . . . . Já miluji mladou zemanku Svojetinskou.“

„Že — ji — milujete?“ podivil se houslista, nemoha v té chvíli překvapením ze sebe více vypravit.

„A kojím se nadějí,“ doložil Albert, „že Lidmila také mne miluje.“

„Lidmila — miluje také vás?“ zkřikl Dolanský, ruce sprásknuv u větším ještě podivu.

„Jen pak si pomyslete, milí přátelé!“ obrátil se na to rychlým slovem k druhým hudbařům; „Lidmila je milována — snad sama miluje — a já o tom ani vidy ani slychy.“

„*Zemanka* neměla snad ještě potřebu anebo příležitost *o té záležitosti* s vámi mluviti,“ usmál se Albert

všechtivému muzikantovi, jehož prostý stav se podivně s tajnostmi zamilované slečny srovnával. — „Mlčení její vás nemůže naplniti takovou starostí, jaková se mne při vaší rozprávce s panem z Dobrohrádku zmocnila. Proč jste mu, jak se podobalo, zemanem Svojetinským vyhrožoval?"

„I ďas aby s ním jinak rozprávěl!" řekl Dolanský s probuzenou opět horlivostí. „Vždyť je to skutečný ženich Lidmily Svojetinské —"

„Ženich?" ulekl se milující jinoch, a bledá jeho tvář pokryla se barvou umírajících. „Tedy opravdu —?"

„To jest, on *byl* jejím ženichem; nebo teď nemůže již o svazku přátelském mezi nima řeči být," opravil Dolanský svoje slova, ve své horlivosti jinochova leknutí si nevšimnuv. „Starý zeman je kmen stromu nezkaženého. Je Čech, jako slavní předkové jeho bývali, a největší chlouba jeho zní, býti statným, zdárným synem českého národu. Dle tohoto smýšlení vychoval také jediné dítě své, Lidmilu. Slavně o ní platí Čelakovského píseň:

Hrabě Pulkava měl dceru roztomilou,
Všemi sedmera krasotek ozdobenou,
Třikrát pět
Počítala let,
Očka co trnky v hlavě jí hrály,
Ústa co růže se smály.

Bez chlouby může to sám otec o ní říci; avšak to všecko nestojí za špetku slovíček, za pouhou zmínku. Lidmila je ale Češka; ona je zrcadlo českých šlechtiček — a to něco platí! Znáť svůj jazyk mateřský, shodne se s Polanem, s Rusem, promluví s Francouzem, s Vlachem, s Angličanem, tancuje jako Taglionka, zpívá jako Catalanka, kuchyni rozumí navzdor naší Rettikové, a o hospodářství mohla by knihu sepsati."

Takto byl Dolanský opět s obzvláštním zalíbením v řeči své pokračoval. Najednou však se zarazil, pronikavě na Alberta pohledl, zasmál se a kvapně k němu přikročiv, za obě ruce ho uchopil a jako starého známého k srdci přitáhl.

„Což pak ale *vám* o tom povídati?“ mluvil jako blahostně rozčilený z vesela dále. — „Vyť Lidmilu milujete, a láska nalezá vždy ještě víc dokonalosti, nežli oko studeného diváka.“

„Na Lidmile nalezne i oko nejpřísnější jenom cnost a krásu,“ odpověděl Albert s opravdovou roznícenosti. Počínalť zase volněji dychati, ačkoli o protivných záležitostech mezi milenkou a jejím tak nazvaným ženichem dostatečného světla ještě nenabyl. Nechtěje však déle v temnostech blouditi, obnovil opět rozprávku o Dobrohradském, vyzvídaje, jak se takový Nedočech vyvoleným znamenité vlastenky stal.

„Starý zeman Svojetinský,“ odpověděl na to houslista, „kojíval se tou sladkou myšlénkou, že svou dceru za statného Čecha provdá. Mohlť se arci rodem a statkem postaviti na bok rodinám nejvzácnějším; proto však přece neobracel mysl svou dychtivě po zeti z domů takových. Pro všecko na světě vás prosím, příteli, jakéhož pak syna mohl se také odtamtud nadíti? Před malou chvílí měl jste tu dva obrázky, jakových za našeho věku po panských stěnách na sta visívá. — Třeba byl milenec jedinkého dítěte i rodu sprostého, jenom když ve vlasti dobrým jmenem vynikne — to byla myšlénka starého zemana Mívalť pak Svojetinský za dnů mladých přítele, ačkoli ne ve všech věcech smýšlení naskrze stejného, proto však přece přítele věrného a milého. — Jak pak, řekl jednou sám k sobě, abysi dceru svou zasnoubil synovi starého Jana? Hocha sice neznáš — dle tatíka možno se ale dobrého, nezkaženého plodu nadíti. Pomyšleno, otci oznámeno, a tím také svoleno. Aby ho však ďas! Krásně si jedináčka vychoval. Píše a nadělá řeči o jeho zlatých vlastnostech, sype chválu na chválu — chytře ho ale pozornému tchánu na oči nepošle. Je prý ještě na cestách — již prý se ale vrací a snad jenom ještě Čechy projíždí, aby poznal krajiny, kteréž miluje. Kéžby se byl *Krakonoši dostal* do klepet! Bohu díky, že ho aspoň *mně náhoda na cestu* hodila. Pošeptám já zemanu a dceři

jeho něco do ucha, co se jim tak líbiti bude, jako skřípání mastného šmyčce na mokrých strunách.“

„O kdož by se mohl na vaše slova bezpečiti, blahozvěstný anděle!“ zvolal Albert, neunaveného řečníka mocně k srdci přivinuv. „Vašemi slovy probuzuje se mi nový život!“

„Oho, jen zvolna — zvolna, přítelínku! sice blahozvěstného anděla umačkáte!“ řechtal se dobromyslný Dolanský, dera se z jinochova náručí. „Ačkoliv tím hrozně málo křesťanské lásky projevujete, an potěšení máte, že pan z Dobrohrádku košem dostane: můžete se přece na moje slova bezpečiti.“

Jako jemný květ jarním dechem zmáhala se naděje v prsou Albertových. Nevěděl sice, jakým právem by pocestný hudebník udání svá tvrditi, anebo za jakou příčinou by on v něj důvěřovati mohl; ale přece ho jakýsi vnitřní hlas popouzel, aby se mu se vším svěřil, a buď o radu, buď o pomoc ho požádal. Nyní teprva zdála se mu Lidmilina milost býti jediným pramenem jeho života — nyní teprva, když mu byla na okamžení opravdivá ztráta drahé dívky hrozila.

I přebíhal po sednici, nevěda, kudy svým slovům cestu proraziti. Konečně chopil se houslisty pod paždí, vnutil mu klobouk do ruky a hrubě se nezdráhajícího vyvedl padesát kroků z krčmy do šíré krajiny.

„Nemějte mi za zlé, pane, žebych s vámi rád potají promluvil,“ dí tu k němu. „Vidím, že jste v domě Svojetinském dobře známý, a zpráva muže takového je mi teď nad míru potřebná! Veškerá bytost vaše je obraz laskavosti, a k takovému se láska ráda utíká.“

„Aj, aj, mladý pane!“ usmíval se houslista. „Vyť počínáte řeč svou tak vznešeně, jako:

Zvěstuju vám pověst veleslavnou.

Ha, ha, ha! Z přímu a krátka — co byste rád?“

„Já miluji Lidmilu —“

„To jsem slyšel,“ pousmál se zase Dolanský, vlídně na jinocha pohlednuv.

9*

„Ona miluje mne.“

Dolanský pokynul hlavou. Bylo na něm viděti, že se do myšlének zabírá.

„Snažení mé nezná jiného cíle,“ začal opět Albert, „nežli nazvati Lidmilu svou.“

„Na vašem místě toužil bych snad po tom také.“

„Zemanův zeť musí prý býti ale Čech?“

„Nu, nemáte-li jiných překážek — za *tou* příčinou nemusíte snad se strachovati,“ prohodil houslista polohlasitě; všecka mysl jeho byla pohřížena v přemýšlení.

„Já ale nejsem Čech,“ doložil jinoch nesnadně. Dolanský pak, buďto že byl v tajném přemítání svém již u konce, anebo že se neočekávanou zprávou ulekl, sepnul ustrnutím ruce a zkřikl: „Co že pravíte —? že nejste Čech?“

„*Rozený* Čech totiž nejsem,“ opětoval Albert, „jakož jsem se vám již v prvním okamžení našeho seznámení vyznal. K národu však, na nějžto jste, jak se mi zdá, poněkud zanevřel, také počítati se nesmím — to jste mohl již sám dobře poznati. Nejraději nazýval bych se Lidumilem. Každého člověka upřímně milovati, buďsi on jazyku jakéhokoliv — milovati ho bratrsky, dokud nezhanobí člověčenstva důstojnost a právo: to by mělo býti hlavním zákonem všelikých národů.“

„Mělo by, mělo! ale zdaž i jest?“ ozval se zprudka Dolanský, jehož horlení se nesrovnávalo s jinochovou mírnější myslí. — „Jmenujte mi, pane z Hardensteina, jediný národ, kterýž by na obyvatele krajů cizích pohlížel okem lidumilovným? To vězí v lidské přirozenosti, že se každý za ratolest stromu nejšlechetnějšího pokládá. Co není druhu tohoto, je ničemné. A proč bych medle měl posudky takové poslouchati, maje dobrou příčinu, vynášeti se tak jako moji utrhačové? Proč bych je měl trpělivě snášeti, maje sám dost síly, nad jich zdánlivost duševní silou vyniknouti? Trp si, kdož takové zlehčování *trpělivě snášeti* se naučil; já to neumím a učiti se tomu *nebudu.*“

„Nemohu se arci pravdě vašich slov protiviti,“ odpověděl jinoch; „neřekl jsem ale, jakž to na světě *jest*, nýbrž jak bych se já nejraději ku světu choval. Ke mně nepřišlo požehnání, ani když jsem byl Němcem, ani když jsem se stal Čechem. I protož jsem vyvolil kráčeti cestou opatrně vyměřenou, jako nad hltavou propastí. Zastati se totiž práva tam, kde utlačeno bývá, a protiviti se neprávu, kdekoli hru svou prováděti se osmělí. Chci býti bratrem celého světa. Můžete mne z oumyslu mého trestati?“

„Nu, trestati — hm, oumysl váš není arci trestuhodný,“ vypukla z mrzutého houslisty horlivá rozpačitost.... „co pak jste ale trpěl, an jste se stal Čechem?“

„Nebude-li vám obtížno poslouchati, rád vám věc vyjevím,“ řekl Albert; „nebo totě právě, proč jsem s vámi o samotě rozmlouvati chtěl.“

U cesty, po nížto kráčeli, stála košatá lípa. Vonným květem zapáchalo celé okolí, a pozdržeti se u líbezného stromu zdálo se příchozím proto ještě příjemněji býti, an se před nimi slunce za lesnaté hory potápělo. Po celé krajině plynula růžová záře.

Houslista se usadil. Albert sedl podlé něho, a tu počala mezi nima nová rozprávka.

Krátkými ale srdečnými slovy vypravoval jinoch o rodu, o ujci a o vychování svém; přišel až na Prahu a na seznámení se s Lidmilou. Z pohnuté duše mluvil o lásce své, a hlas jeho ledva že hořkostí zazníval, an se o ztrátě ujcovy přízně, o zrušené naději v budoucí dědictví zmiňoval....

„Nejsem srdce zlého — ba někdy o sobě soudím, že dobrý jsem,“ končil své vypravování. „Lidmila je dobrota andělská; blažený život kynul nám v obapolné lásce. Tu se nám ale staví předsudky na cestu, a rozdírají blaho dvou srdcí!“

Takto řekl s bolestným povzdechem a povstal se země, jakoby hoře své stoje spíše přemohl, kteréž ho s upamatováním překonati hrozilo.

„Máš ji míti, máš ji míti, Alberte!“ zvolal nenadále Dolanský, a vyskočiv přivinul jinocha žasnoucího k srdci. Slza radosti a pohnutí leskla se mu v oku. — „Kdož pak by se tedy mohl jmenem českým honositi, pakli že ty nemůžeš? Tyť jsi pro vlast a pro dívku již příkoří a protivenství vytrpěl. A jakžto praví náš Kolár?....

Půlku jednu vlasti, druhou Míně!

Mysl tvá je blažený mír; je — jakž pak bych řekl? — je jako tiché jezero, rádo na hřbetě svém plavoucího nesoucí; toho ale, kdo ti do vnitřnosti sáhne — toho pohltíš. Ano *mír! mír!* Takž, holečku, zní také heslo moje, a dokud mne z teplého hnízda nikdo vypichovati nepočne, rád se pod zelenými ratolestmi jeho ukrývám!“

„Vaše slova znějí arci překrásně, a pro mne obsahují obzvláště mnoho potěšitelného,“ posvědčil jinoch, nemoha se nad mládeneckým roznícením obstárlého muže malého úsměchu zdržeti. „Nač ale mám svou víru založiti? Jak se mi zaručíte za stejné smýšlení a vůli zemana Svojetinského? Vy, jenžto —“

„Jenžto jste pouhý šumař,“ doložil Dolanský žertovně, „světem putující houslista.... či že ne? hahaha! Aj, aj, panáčku! držíváte vy tak mnoho na skořepinu, že soudíte za nehodné vyskoumati, co by v ní asi ukryto vězelo?“

„Jste na omylu, pane Dolanský!“ vymlouval se Albert, ačkoli potajmu houslistovi za pravdu dáti musel. „Ani stav, ani osoba vaše nezbudily ve mně nedůvěru; moje nelíčená srdečnost může vám býti toho důkazem. Toliko můj nynější stav zplodil ve mně onu námitku, a rcete sám, neudobřím-li ujce, t. j. nebudu-li před ním se přetvařovati... což nikdy nemohu..., jak si mám při chudobě na Lidmilu pomysliti?“

„Třesky, plesky! nechte marných vrtochů,“ těšil ho *rozmarný* houslista. Nežli koš vody uplyne, zasvítí nám *sluněčko na nejzdařilejší* sňatek ve všech šestnácti krajích *země české!*“

Mezi tím se přiblížil večer, a obadva se vraceli k městečku. Mlčíce kráčeli oba vedle sebe. Dolanský si mnul chvílemi ruce, jako by se z podařené věci radoval. Albert se odevzdával do rukou šťastné náhody.

„Ale jakž pak,“ ozval se houslista, kroky zastaviv a ruce o boky si podepřev — „jakž pak, kdyby vás, pane, děvče teď nechtělo?“

V Albertovi se zarazila na první okamžení všechna krev — tak strašlivo-pravdivě zněla ta otázka. Brzo však se zpamatoval.

„Jaké příčiny měla by Lidmila sliby své najednou zrušiti?“ ptal se, sobě samému důvěry dodávaje. „Myslíte, žeby ji mohl otec nutit?“

„Ne, ne — to nemyslím,“ řekl Dolanský. „K tomu je tuze šlechetný. Ale dívky mívají vrtochy — mně to jen tak napadlo.“

„A věru, také to nemůže nic více být, než pouhý nápad. Lidmila mě miluje, a ještě poslední dopis její zavzníval tou nejvřelejší láskou.“

„Je-li možná?“ zvolal houslista nově překvapený. „Tedy si také dopisujete?“

„Měl jsem se i té útěchy ve svém dobrovolném vyhnanství zbaviti?“ ptal se Albert.

„A já o tom ani slova!“ lomil onen rukama v směšné mrzutosti. — „Oni tak daleko, a já o tom ani nejmenšího zdání! Nu, počkej, holubinko! počkej! Proto panenka hlavu klopila, když se jí o mladém Dobrohradském mluvilo! — a my blázni jsme to měli za panenskou stydlavost — za nedůvěru horlivé vlastenky k člověku neznámému. Nu, počkej, panenko, počkej! však on tě otec napraví.“

„Ale drahý příteli!“ chtěl Albert něco omlouvavého namítnouti, nevěda, jak si houslistovo počínání vyložiti.

„A vás také napraví,“ mluvil tento dále, na mladíka nedbaje. „Vy svádivý pane z Hardensteina — ano, ano, vás také napraví! . . . . Ale, nebojte se ho — on je dobrá *duše, starý* podivín, rád má okolo sebe šťastné, veselé

tváře,“ dokládal hlasem nejsrdečnějším, Albertovi na ruku poklepávaje — „a *vás* uvidí rád s blahým úsměvem. Musím vám svěřiti, že ho cele dojmete, jak jen vaše jmeno uslyší.“

„Moje jmeno?“

„Vaše jmeno — jste-li jinak opravdu bratrovec Hardensteina, toho starého mládence, kterýž dlouhá leta jako královský panoš Tkadleček pro svou milou naříkal. Musím vám říci — váš ujec a Lidmilin otec zamilovali se před lety do *jednoho* děvčete — já to vím dozajista, neboť jsem měl od jakživa s rodinou Svojetinskou mnoho dělati — oba tedy snažili se o jedno děvče; zeman ale byl šťastnější nežli ujec váš a odvedl svou vyvolenou k oltáři. Hardenstein arci zuřil, a v tomto svém zuření uvrhnul hněv na vše, co z české krve pocházelo, poněvadž lid toho rodu za pramen svého neštěstí považoval.“

„Jak?“ divil se Albert. „Můj ujec byl by tedy k vůli tomu, že jiný člověk trochu většího štěstí v lásce měl — k vůli této vášni byl by na celý národ zanevřel?“

„Myslíte, že to není možná?“ řekl Dolanský. „O můj zlatinký, to ještě tedy člověka neznáte, ačkoli jste bez pochyby čítal:

Však ze vší hrůzy nejhroznější
Jest člověk ve svém šílení! —

K vůli nepatrnějším věcem, nežli je láska, prochvívající veškerou bytost lidskou, zanevře mnohdykráte člověk na veškeré člověčenstvo. Nu, však my o tom ještě promluvíme. Zejtra se vydáte s námi na cestu, a pod mou ochranou dostanete se do zámku Svojetinského.“

„Můžete mi to slíbiti?“ zvolal Albert živě. „Vaše slova znějí tak důvěrně —“

„Tedy jim důvěřujte! — a teď si popilme. Našim soudruhům se bude stýskati.“

Na zámku Svojetinském panovalo neobyčejné pohnutí. Všecko bylo na nohou a činilo přípravy k uvítání domácí dcery, kteráž byla minulou zimu v hlavním městě u příbuzné ztrávila a dnes opět domů se vracela.

Nejčileji počínal si přitom sám pán domácí. Nařizoval, napomínal, aby vše uchystáno bylo, čím jediné své dítě, milovanou dceru, překvapiti chtěl, a obcházel, mna si dle obyčeje ruce tajnou radostí, že ji sám na přivítanou něčím překvapí, o čem posud nikdo ani slovíčka nevěděl.

Konečně vjel kočár na prostranný dvůr. Povětřím se rozlehlo hlasité vejskání domácího lidu a školní mládeže, kterážto se vždy z obzvláštní přízně mladé zemanky těšívala.

Otec a dcera padli si vroucně okolo krku.

„Nu — a teď pověz, Lidunko, jak jsi se měla?“ ptal se zeman, když byli z hluku obecného unikli a do svých pokojů vešli. „Povídej, jak se ti Praha líbila?“

„O Praha je skvostná studnice rozmanitých rozkoší, a pro venkovské poupátko, jako já jsem, pravý ráj,“ odpovídala dívka. „Já ztrávila těch několik měsíců, jako bych byla ve zlatých snech zpočívala.“

„A co pak tam říkali *tobě?*“ ptal se zeman dychtivě.

„Nejdřív se divili jako zvířeti z dalekých, neznámých končin — to si můžeš, milý tatínku, pomysliti. Já je ale nechala diviti se. Potom se chtěli usmívati; ale smích jejich neměl dost zmužilosti při mých slovech a mém pohledu se rtů jim slítnouti. Držela_t_ jsem je na uzdě. Ostatně myslím, že jsem svému jmenu a vychování ani toho nejmenšího nezadala, nýbrž obojí modním článkem učinila. Takořka se o mne trhali.“

„Jen kdyby si také z tebe příklad vzíti a tebe následovati chtěli!“ řekl zeman s upřímným povzdechem. „To bude ale ještě marné doufání — je-liž pravda? Nu povídej, co jsi pozorovala? Jací jsou tam lidé? — jak smýšlejí? Co dělá ten mladý svět?“

„Ten jsem neshledala jinak“, řekla dívka, „než jak *jsi mi ho byl* dříve zobrazil. Zde onde puči arci pěkné

semínko — nic ale není rozkvětlého, nic dozrálého. Mluvím arci o životě, v jehož okresu jsem po boku paní tety se mohla pohybovati. Níže zelená se to ovšem bujněji a začíná milostně rozkvítati."

„Nenalezli tedy panáčkové ze salonů milost před tvýma očima? — Neuvízl ti žádný v srdéčku?"

„Nebylo velikého nebezpečenství," prohodila dívka s lehounkým uzarděním. „Byli to bojovníci slabých rukou a špatné zbraně před mým silně ohrazeným srdcem."

„Tím líp, tím líp!" zaradoval se otec, a mna si opět ruce, přišel jednou, dvakrát po pokoji, tajemně se usmívaje. Potom přistoupil k dceři hezky blízko, vzal ji za ruku a šeptal jí do ucha: „Já pro tebe něco vyhlídnul."

Dívka se ulekla, a všechna krev jí vběhla do tváří. Potom z nich opět zmizela.

„Milý otče!" — chtěla mluviti, ale zeman ji nepustil k slovu..

„Nu, nu, jen se tak neděs, holubinko!" smál se v dobrém rozmaru, „jako bysi krahujce nad sebou viděla. Ješté nejdeš k oltáři. Povídám jen, že jsem ti něco vyhlídl. Dřív to musíš arci poznati; dřív to musíme oba zkoušeti, a ruce ohledati, v kteréž bychme tak veliký poklad svěřily."

Nepokojně dmula se dívce prsa. Chtěla mluviti — zdálo se, že chce jakési tajemství odhaliti, a přece opět váhala oponu s něho strhnouti.

„Že tě nedám jinému, nežli poctivému synu vlasti své — té vlasti, kterouž i my oba milujeme: to si můžeš pomysliti, duše má!" mluvil zeman dále. — „Mám přítele — to víš — starého Jana z Dobrohrádku. Ten má syna — a psal mi o něm několikráte mnoho pěkných věcí. Já si myslil: je-li ta ratolest šlechetná, že bychme na ni mohli květinu z vlastní zahrádky připnouti. Teď záleží jenom na tom, abychme v té věci jistoty nabyli, a protož jsem uzavřel vlastníma očima viděti a vlastníma ušima slyšeti — ale tak, aby mě jiný neviděl

a neslyšel. Mám něco na mysli — ty se tomu snad zasměješ; ale je to kapitální prostředek. Podívám se k starému Dobrohradskému, aby nic nevěděl; vystihnu kroky syna jeho, anebo vyzvím alespoň, co se doma bez přetvářky o něm povídá. Neměj starosti — já to chytře navléknu."

Lidmila nic nenamítala. S citem svým uchýlila se do hlubin duše své, a důvěřovala hlasu tajnému, kterýž jí sliboval, že cesta otcova dobře pro ni vypadne. Doufalať, že bude mladý Dobrohradský človíček obyčejného rázu a smýšlení, a že se otci nezalíbí.

Takéť se neosmělovala otce z dobrodružného předsevzetí zrážeti. Znalať pevnou, ba tvrdošijnou vůli jeho, když se oblíbeného plánu týkala, i byla na podivné kousky jeho od nejoutlejšího věku již uvyklá.

Zeman se vydal tedy za svým oumyslem na cestu, maje v průvodu tři ze svých nejdůvěrnějších domácích lidí. —

A opět činily se na zámku veliké přípravy. Všecko bylo živo, pohyblivo. Hostinské pokoje se otvíraly. V kuchyni praskal veselý oheň. Kuchařky se potily.

Lidmila stála v bílých atlasových šatech u zrcadla. Oči její spočívaly na lístku, jejž byla den před tím od otce dostala.

„Mnoho štěstí, dcero má!" psal jí zeman. „Raduj se. Vedu ti ho. Rozumíš? Jako že jsem vždy jen tvou blaženost chtíval —. tak vím, že ti vedu štěstí. Učiňte přípravy k radostnému uvítání. Ostatně ale . . . . nebudeš-li chtít, nebudu tě donucovati."

Celý svět podivného tušení bouřil v duši její; ale nad vlnami citů a myšlének smíšených vznášela se pevná vůle, že učiní, k čemu ji váže slib a navádí hlas lásky.

Zatím se přiblížil večer, a první soumrak ulehl si na krajinu.

Polní pěšinkou okolo pěkné, rozlehlé osady kráčeli tou dobou k zámku Svojetinskému tři osoby: primarius *Dolanský*, *fagotista* Jedlička a nově přibraný flétista Al-

bert. Sekundarius Vomáčka byl se hned první den od nich odrazil a za důležitou příčinou — jak Dolanský Albertovi svěřil — napřed k domovu pospíchal.

Nyní vešli pocestní hudebníci v pěkné, dlouhé stromořadí, přímo k zámku vedoucí. Okna rozlehlého stavení byla osvětlena jako o slavnosti a hostině.

Na konci alejí se zastavili, a líbezní hlasové jich nástrojů rozlétali se brzo po dvoře. Najednou se počal i vchod do zámku osvětlovati, a z lůna jeho vyhrnulo se množství pochodní, svíček a lidstva. Všecko bylo slavně vystrojeno, nejslavněji mezi nimi ale spanilá dívka.

V Albertovi se zarazila krev, fletna mu vypadla z rukou, zraky jeho upíraly se na sbor lidu jako u vytržení, a rtové jeho zvolali: „Lidmilo!"

A děva, až posud s očima sklopenýma se blížící, lekla se hlasu toho, pozvedla očí svých, hleděla po hudebnících a spatřila — Alberta. Blahostí ztrnula. Radostný povzdech vyletěl z prsou jejích.

Tu se dal Dolanský do smíchu.

„No, co pak se neznáte?" ptal se překvapených milenců. — „Blíže, blíže!" mluvil dále, jinocha a dívku k sobě sváděje. Pak se obrátil k sboru ostatnímu. „Paničky a pánové — teď se smějte starému Svojetinskému dle libosti; dobrodružná jeho pouť nebyla daremná. Tentoť jest nastávající můj zeť, mladý pán z Hardensteina, věrný a zaslíbený ženich Lidmily Svojetinské.... Nu, dceruško, jak jsem to vyvedl?" ptal se pak s radostně pohnutým srdcem Lidmily, a dívka mu padla s blaženým pláčem okolo krku.

Tak spočívali několik okamžení v tichém objetí; když pak se jí starý z náručí posléze vyvinul, přistoupil k Albertovi, kterýž tu dosaváde stál v blahém zamlčení.

„Tuto je náš domácí učitel, pan Jedlička," řekl k němu, na fagotistu okázav; „tuto můj početní, pan Vomáčka; třetí soudruh odpočívá v pokoji — a tuto jsem *poslední já* — *tvůj* příští otec, milý synu — otec tvé *Lidmily*. *Vyšelť* jsem — dosti směšně — abych poznal

a vyhledal dceřina ženicha, a hle, také ho skutečně přivádím. O veselých a smutných příhodách našeho dobrodružství povíme si později. Teď honem ke stolu!“

V několika dnech na to letěl Albert k ujci. Stařec ležel na smrtelné posteli. Stářím a bolestí byl zchřadl; odpustil však milovanému jinochu v tomto velikém okamžení.

„Bůh budiž s tebou, Alberte!“ žehnal ho ve smrtelném chrapotu. „Jdi pravou cestou, a nebuď nikdy ......“

„... Čechem!“ chtěl bez pochyby říci; ale smrt mu nedala řeč dokončiti, a Albert si z hluboka oddechl.

Láska zmohla plod staré nenávisti, a v lásce objaly se větve, kteréž měly dle úsudků lidských z obou stran rozděleny uvadnout.

Vlast a matka.

Novela.

Vlast a matka.

Novela.

Paní Kateřina byla vzor domácí hospodyně a jedna z oněch tvorů ženských, ježto s pokladem srdce svého z hluku světského utíkají, aby jím skrovný okres tiché domácnosti tím hojněji obohatily. Duše její byla věčně tekoucí studně ženské dobroty a lásky.

Byla o deset let mladší nežli Podhajský, outlá, drobná postava, jemných tváří, laskavého pohledu. Z jemně modrých očí jejích hleděla citlivá duše a tichá, moudrá povážlivost.

Šťastnějších manželů nebylo daleko široko. On byl pánem, ona paní — a přece řídil se jeden vůlí druhého. On ctil její měkkost — ona jeho sílu. Pětadvacet roků byli pospolu; ale ani jednoho večera neskončili denní svou úlohu, aby nebyly struny srdcí jejich líbezně souhlasily.

Třetí osoba, chystající se do kostela, bylo sedmnáctileté děvče, ozdobené vším půvabem, jakový se v tomto věku po dospívající panně rozkládá. Byla domácí miláček, a oupravný, skoro malebný šat její, pěkná směsice z kroje venkovského a městského, dokazoval obzvláštní péči, kterouž hospodyně i hospodář na ni nakládali.....

Nyní stáli všickni tři již pohotově, majíce před sebou čtvrt hodiny cesty do nejbližší osady. Paní Kateřina dávala jenom ještě nejstarší děvečce některé rozkazy stran dnešního oběda — Růženka, s modlitební knížkou v ruce, hleděla oknem na cestu a Podhajský popocházel se svou sukovitou holí již po světnici.

V tom se klepalo na dvéře.

„Ave! — jen dál!“ zvolal hospodář, a do světnice vešel hubený, vytáhlý, asi třidcetiletý človíček. Jeho modrý frak se žlutými knoflíky, přistřihnutý podlé vlaštovčích vidliček, byl sice již na loktech do běla otřený, pod paždím propocený — šedivé letní pantalony byly o dva prsty krátké, za to ale dlouhými podšlapky ostře natažené: přece však bylo na něm jakousi strojivost viděti, a bažení jeho po uhlazeném zevnějšku bylo zvláště na bílé pikové vestě, na červeném polohedbávném šátku na krku a na žlutých rukavičkách pozorovati. V ruce měl

klobouk a tenounkou rákosku, s kterou skoro pořád zahrával.

Tvář tohoto člověka byla nad míru pohybná a téměř bez ustání se usmívající. Řeč jeho zněla sladkošeptavě, a celé tělo bylo nastrojeno jen k samým poklonám.

Byl to panský ranhojič z blízkého zámku.

„Vespolek dobré jitro a na celý den hojnost božího požehnání!“ řekl, sotva byl hlavu do dveří strčil.

„Ah, pan Koníček!“ uvítal ho Podhajský. „Dejž to Pán Bůh! — Již z Prahy nazpátek?“

„Již před včírem. Nebylo mi ale možno, svou poklonu dříve složiti. Nahrnuté práce — několik těžkých případů — *typus meridionalis*...“

„Co dělá náš Antonín?“ ptala se nyní domácí hospodyně, blíže přistoupivši. „Viděl jste ho, pane doktore? Mluvil jste s ním?“

„Viděl — mluvil!“ dosvědčoval panský ranhojič. „Neopominu zprávu podati. Zde ale“ — přitom hodil okem po služebné holce — „zde není rádno o takových věcech mluviti. Jak znamenám, chystáte se do božího kostelíčka — dovolíte-li, tedy vás vyprovodím, a na cestě vám povím, co jsem v Praze zpozoroval.“

„Snad ho nepotkalo nějaké neštěstí?“ ptala se paní Kateřina s propukávající starostí, a posýlala děvečku do kuchyně.

Koníček se usmál. Vypadalo to, jako by se omlouval, a také jako by chtěl pečlivou matku potěšit.

„Nic — nic ho nepotkalo,“ řekl při tom — „žádné neštěstí, jak se obyčejně v životě říkává, když se myslí na tělo a na zdraví. Jinak arci nemohu zapříti, že se malá změna s ním udála.“

„Tedy mluvte! Nekažte mi hodinu před božími službami,“ prosila nyní matka — „a nechtějte, abych přede tváří otce nebeského s nejistou, rozptýlenou duší státi musela!“

„To nemusíte, mnohovážená paní Podhajská,“ ušklebil se zase Aeskulapův miláček. „Věc není o sobě tak

důležitá, aby vám nepokoj činila. Je to spíše malé sběhnutí s moudré cesty opatrného života, čehož se mladá krev snadno dopustí.“

„Aj, tedy jenom pořád nenabízejte, ale také jednou spusťte!“ přejal mu nyní Podhajský další slova trochu ostře. „Nerozkládejte před námi své nabroušené nástroje, ale pusťte nám už raději žilou, a uberte nám trochu krve. Co víte o našem Antonínovi? — Což by to bylo, abyste to hned ze srdce svaliti nemohl? Tak něco velikého to přece nebude, aby se to pod domácí střechu nevešlo!“

„Nerád bych ale, abyste k vůli mně pozdě do božího kostelíčka přišli....“

„Bůh nás nepožene k soudu, kdyžto z pravé a jemu milé lásky a starosti o své dítě o několik minut později přes práh jeho kročíme. Jen mluvte!“

„Nu, tedy s Pánem Bohem — ale to si vyprosím, aby proto ani jiskra vašeho hněvu na mne nepadla. Činím, co mi jen křesťanská povinnost káže. Také vy, rozkošná Růženko, neračte střely hněvu svého na mne házeti, anebo mě mrakem čela svého strašiti, řeknu li tu něco nemilého.“

„Vy byste jí za to stál!“ prohodil Podhajský brumlavě polo pro sebe.

„Co ráčíte?“ obrátil se k němu Koníček se svým obyčejným úsměvem.

„Abyste pověděl,“ řekl mu rázně, „co vás pohnulo, naší matce stran Antonína starosti působit?“

„Nu tedy vězte,“ odpovídal ranhojič, nutě se noviny svoje s nejdůležitějším posuňkem tváří svých spojiti — „tedy vězte: váš pan Antonín *vlastenčí!*“

To řekl a hleděl s jednoho na druhého s jakousi vítězoslávou. Ale slova jeho neměla žádného oučinku. Nikdo jim nerozuměl.

„Co že dělá?“ ptal se ho Podhajský pokojněji, než kdyby mu byl někdo o novém způsobu setby pověděl. Matka vrtěla trochu hlavou, a dívka se nevědomky usmívala.

„*Vlastenčí!*“ opakoval Koníček krátce a trochu rázněji

Podhajský se podíval na manželku, pak na dívku, potřásl hlavou, a uchopil se klobouku i hole, kteréž byl mezi tím odložil.

„To nám můžete po cestě pověděti!“ řekl k ranhojičovi. — „Věc vaše zdá se býti trochu zatemnělá; snad se nám pod širou oblohou lépe vyjasní! Pojď, matko — pojď! a nedej si mysl marnými bubáky kaliti.“ —

Podhajský byl vzorný hospodář, daleko široko známý pro své mnohostranné zkušenosti ve všech oddílech venkovské živnosti, byl poctivý muž, ctitel boží vůle a věrný poddaný. Co se ale mimo tento okres na světě dělo, to nebylo pro něj, a zůstávalo mu neznámo. On spojoval veškeré síly své jen k vyplnění úkolu, jakýž si byl co držitel výnosného dvorce pro svůj živ. t vytknul, a mimo to nehleděl ani na levo, ani na pravo. Hnutí národního ducha českého za let posledních — to mu bylo posud egyptskou tmou zastřené tajemství. Odtržky rozličných pověstí o češtině byly sice jako zaváté lupení i k němu doletěly; ale byly se jen ledva uší jeho dotkly — hloub neuvázly, nenalezajíce půdy příhodné a vzdělané. —

Nyní byli všickni tři domácí i s hostem na cestě do kostela. Kolem nich pnulo se bujné osení, ženoucí do klasů — nad nimi pnula se modroskvělá obloha. Srdce poctivých lidí šířilo se rozkoší nad krásným, velebným pohledem.

„Teď můžete povídat,“ promluvil Podhajský k ranhojiči — „a myslíte-li, že nebudete se vším ke kostelu hotov, můžete si kus i po božích službách nechati. — Co že tedy dělá Antonín?“

„Vlastenčí,“ řekl Koníček, jako by měl radost, že jeho krátké a přece důkladné i úplné odpovědi nikdo nerozumí.

„Ale u všech živých... ať nekleji!“ ozval se Podhajský již netrpělivě. „Co pak je to? Co to znamená? Co to vlastně kutí?“

„Maří čas děláním pošetilých zámyslů a výmyslů,“ začal nyní člen zámecké honorace ohebným jazykem vy-

kládati — „vyhazuje peníze za daremné české knihy, běhá po kafírnách s lidmi, kteří chtějí ubohé staré češtině na nohy pomoci, přitom ale takovým jazykem mluvějí a takovým pérem píší, že jim živá duše nerozumí: uvádí se v posměch před očima všech rozumných — upadá v podezření, že...“

„I toť aby do toho všickni živí ďábli uhodili!“ zvolal starý ökonom, slyše tuto litanii domnělých přestupků.

„To že dělá náš Antonín?“ ptala se paní Kateřina tak malomyslně, jako by se již o vezdejší a věčné spasení jediného syna jednalo.

„Hlouposti vyvádí?“ ptal se otec dále.

„Do kafíren chodí?“ bědovala matka, rukama lomíc.

„V posměch se vydává?“

„Do zkázy upadá?“

Aeskulapův miláček krčil ramenama a pokrýval tváře tím nejpodivnějším úsměvem.

„I toť aby do toho všickni živí...!“ rozkřikl se Podhajský, pádnou hůl svou hluboko vedlé polní pěšiny do kypré země zabodnuv.

„Rodičko boží!“ naříkala manželka jeho. „Mé ubohé dítě!“

Nyní nastalo ze všech stran trudné mlčení. V podivných pocitech brali se všickni dále. —

„A to se jmenuje *vlastenčit?*“ prohodil konečně Podhajský zase otázku.

Koníček pokynul rychle hlavou. „To — i všecko jiné, co je s češtinou nějak spojeno!“ řekl přitom. „A to bývají věci ještě mnohem horší. Nepozorný, lehkověrný člověk upadá při tom mezi lid, jejž ani nezná, a má s ním býti hned jako s bratřími. Hlava i srdce vznáší se přitom nad nebezpečnou propastí — a já viděl pana Antonína ve společnosti a slyšel o něm věci vypravovat, že mě spravedlivý strach pojal. Co byste řekla, moje rozkošná!“ obrátil se nyní k schovance Podhajských — „*že i na vás nějak* zapomíná?

Dívka sklopila oči, zarděla se a pak zbledla.

„Co že pravíte, pane doktore?“ zděsila se Podhajská. „Jakou to vinu uvalujete na dítě mé?“

„Následek jeho vlastenčení,“ kroutil se Koníček, žalobu svou nejsladším hláskem omlouvaje. „Seznámil se — jak dozajista vím — se sladkou ochechulí, a dává si teď od ní rozkošné písničky zpívati.“

„Pane! — to je lež!“ zvolal poctivý hospodář, úplnou důvěru v syna svého klada. — „To je utrhání!“

„Nazývejte si to, jak se vám líbí,“ usmál se Koníček, tenounkou svou rákosku v obou rukou ohýbaje — „já nemohu jinak mluviti. Ostatně je to věc přirozená — proto že vlastenčí.“

„I ať si třeba čerty kuje!“ odsekl rázně Podhajský — „to se mu promine; vždyť je mladá krev a musí také vybouřit. Že by ale tropil daremnosti — to mi, pane, nenamluvíte!“

„To ne!“ zvolala nyní manželka jeho živěji, z hlubokosti žalu a úžasu svého mocně se vypínajíc, a jemné oči její zanítily se blahonadějným plamenem. „Já vychovala dítě své v boží bázni a v lidské kázni — já své dítě znám, a raději pustím od víry ve svou blaženost, nežli bych uvěřila, že se mé dítě daremností dopustí!“

Hbitě chopila ji po těch slovech Růženka za ruku, a tiskla ji křečovitě svými outlými prsty. Libý ruměnec rozlil se po tváři její, a oko její navlhlo radostnou slzou.

„Nelekej se toho, zlaté dítě!“ promluvila k ní outlocitá žena — „měj pevnou víru, milá děvečko! Antonín je můj syn, a já vím, jak jsem ho vychovala.“

„Dobře, pěkně — jakž to mohl celý svět viděti, dokud rostl panáček před vašima očima,“ začal zase Koníček šeptati; — „a já jsem toho pevného přesvědčení, že by byl tou cestou dále šel, kdyby nebyl mezi vlastence upadl. Ale což se budu tady s vámi hádati, když nechcete mým slovům nijakou víru přiložit? Pochopuji arci, že byste na syna svého neradi něco připustili, jako každí rodičové . . .“

„Pane, to není pravda!“ ozval se nyní Podhajský hlasem vážným . . . . „ne jako každí — tedy i nemoudří

rodičové; ale jako lidé, kteří vědí, že svou povinnost vykonali, a kteří by sami nad sebou žalobu pronesli, kdyby krev svou k dobrému konci nepřivedli."

„Nu, tím samým!" řekl na to ranhojič. „Právě proto jsem vám také pověděl, na jaké cesty pan Antonín zabíhá — proto že vím, že na něj pěkné naděje budoucích dnů svých skládáte, že jste v něm takořka celý svůj život založili — a že bych nerád, aby se tak nadějně vzcházející símě na panu synovi daremně zmařilo."

„Vy tedy pořád ještě na své žalobě stojíte?" ptal se Podhajský, pronikavě oči na zlého novináře upínaje.

„Žádné žaloby, vážený pane Podhajský," kroutil se tento pod jeho vzhledem — „pouhé zprávy o věcech, které se v skutku tak a nejinak vynacházejí, které jsem na vlastní své oči viděl, a o kterých tedy pravdivě mluviti mohu."

„No — však uvidíme!" vyrazil Podhajský ze sebe v návalu zmahajícího se hněvu.

„Co uvidíme?" ptala se rychle manželka jeho. — „Máš něco v mysli?"

„Mám!" přisvědčil onen; „ale teď toho nechme, matko! Tuhle stojí dům boží — tam se nám v duchu zableskne, že budeme vědět co činiti."

„To doufám také!" doložila zbožná žena s hlubokým povzdechem.

Mezi tím šeptal Koníček ještě něco tichému děvčeti; nenacházel ale žádné odpovědi a žádného oučastenství.

2.

> . . . S tebou smím — o slasti!
> Bodromyslně k velké duchů vlasti
> Dokonání během letěti.
> Blaze mně!
>
> *Purkyně dle Schillera.*

Parní loď vracela se z Drážďan do Prahy. Byla tichá, vlažná noc, temně modrá obloha rozepnutá nad krajinou, jako nesmírné, tisícem a tisícem hořících lamp přeplněné klenutí. Břehy tonuly v magickém osvětlení.

Hučivě rozrývalo ostré lodní čelo šumivé vlny, ježto se pak vůkol v širokých kolech točily. Vysoký dymník u prostřed paluby vyplivoval po chvílích větší menší chumáče létavých jisker šlehajícího plamene, a v takových okamženích zplanul vždy celý povrch její podivnou, jaksi tajuplnou září.

Částka pocestníků byla se uchýlila do kajit první i druhé třídy — částka jich meškala na palubě, a to zvláště z oněch, kteří k druhé třídě patřili. Tu leželi jedni na lavicích, jiní se krčili na podlaze vedlé parního stroje; jiní, zahaleni v pláštích, seděli a dřímali po sedadlech okolo lodního zábradlí, a jiní se procházeli mezi směsicí naloženého zboží.

Vzadu, okolo vrátného a jeho řídícího kola, bylo nejprázdněji a nejtišeji.

Zde seděly dvě osoby, asi čtyradvacetiletý mladík a o něco mladší dívka. Ruce jejich byly důvěrně spojeny. — Oba byli v svrchním šatě elegantních cestovatelů.

Dívka se byla zamlčela. Zdálo se, že upadla v zajímavé zpomínky. Mladík ji nevytrhoval. On sám byl plný podivných myšlének a pocitů. Konečně ale, jako by se jich rád zprostil, otevřel ústa k polotiché otázce:

„Kam vás fantasie opět zanesla?“

„Myslím na Rýn,“ řekla dívka poněkud ze svého snění vytržena, a při nové aršce létavých jisker pozoroval mladík na tváři její blahostné usmání.

„Jenom na Rýn?“ ptal se jí dále.

„Nu, ano — ještě na někoho! Byla to právě takováto noc, když jsem Ferdinanda poznala. Jeli jsme spolu po Rýně.“

„Šťastný Ferdinand!“ řekl mladík s malým povzdechem, a ruka jeho tiskla jemně ruku dívčí.

„Proč pak to pravíte tónem, jako byste mu to záviděl a sám byl nešťastný?“

„A nemám-li vás celému světu závidět? — nemusím-li se obávati, že moje štěstí pomine, jak mile se *k vám někdo přiblíží*, kdo se může starším právem v srdci

vašem usídlit? Mé štěstí je tuze pěkné, aby na něj svět podezřivým okem nezhlížel. Mé štěstí je květina, jejíž kořeny hloub rostou, nežli kam jádro země dosahuje — a libovonná koruna její vypíná se k výsostem nebeským. Co tedy s ní na zemi? Já to cítím. Ale jak se jí mám odříci, ježto můj život novým duchem naplnila a bývalou mdlobu zapudila? Jak se mám tvého sladkého přátelství odříci, ježto osvítilo dny mé, a co věčná hvězda na obloze mé zářiti bude?“

„Tys blázínek, milý příteli!“ řekla dívka, a jemné tisknutí ruky provázelo slova její. „Kdo pak ti tvou podivnou květinu beře? Kdo pak tě z přátelství mého vypovídá?... Čeho se strachuješ? Což je úvazek srdcí jako tenká nit, kterouž každé dítě přetrhnouti může?“

„To nemůže — a toho se také nebojím. Ale nevím — přece mě přepadá jakési tušení, že svazek srdcí našich pohromu utrpí. Mluvím k vám upřímně — jak se mi to v hlubinách duše ozvalo, když byl čarozvuk prvního zhlížení-se našeho ve mně dozněl — mluvím k vám hlasem nelíčeného přátelství: řekněte mi sama, nebude-li mi svět blaha mého závidět a rušivým prstem po outlém květu jeho sahati?“

„A co je vám do toho? Jste si nějaké viny povědom? Anebo se musíte za štěstí své hanbiti?“

„Emilie!“

„Co tedy chcete s těmito strašidly? Proč je citujete násilně z hrobu, kde by měla věčně práchnivět? A co si myslíte konečně o mně, ježto bych jako něžnocitá ženština těchto strašidel dávno byla měla se lekati, a přece mužněji nežli vy do očí jim hledím, anebo s tichým úsměvem na ně zpomínám?“

„Emilie!“ zvolal mladík hlasitěji — „v jaké nesnáze mě to uvrhujete? Neslíbili jsme si slibem upřímným, že vždy srdce své před sebou věrně a nelíčeně odhalíme? Neslíbili jsme si to přátelstvím docíliti, co *někdy ani láska* nezmůže — prokazovati si totiž úplnou, *neobmezenou* důvěru? A mám ti teprva ještě dokazo-

vati," mluvil dále a pozvednuv ruku její, položil ji na srdce své — „mám ti povídati, v jaké záři se krásná duše tvá přede mnou vznáší? Ale právě snad jen proto, že je štěstí mé tuze velké a posud neporušené, bojím se lidské závisti; kdyby se bylo nad ním už dost malé nebezpečí vyskytlo, snad bych se té bázni smál a jí vzdoroval. Jakž ti ale mohlo napadnout, stíhati mě v myšlénkách... na pochybnostech o tvé dostojnosti..?"

„Vždyť je dobře, milý příteli! — vždyť je dobře — a já sama musím vyznati, že má naše přátelství něco ve své podstatě, nad čím obyčejný člověk nosem pokrucovat může. Vy máte dívku, jížto jste bohaté srdce své na celý život obětovati přislíbil — já mám milence, v jehožto duši se mi čarovné báje lásky otevřely — a tu zatím uzavíráme spolu svazek svatého přátelství. Ale mě to ještě nenapadlo, jak o tom svět souditi, co tomu říkati bude. Můj svět je srdce mé — a to si zachovám tak diamantově čisté, že se ho dech cizího světa nechytí. Ostatně nepochopuji, proč vás právě dnes tak teskné myšlénky přepadají. Je toho snad tajuplná noc příčinou? Z té povstaly již ovšem přepodivné stvůry mysli básnické — a jedna z těch je snad také vaše bázeň, že mě ztratíte!"

„Jen se mi posmívejte — to je ta nejmoudřejší pokuta."

„Anebo je snad srdce vaše ourodná půda pro všelijaké tušení?"

„Věříte vy hlasům, ježto v nás povstávají, aniž víme odkud se prýštějí a kam tekou?"

„Jakž bych nevěřila, an toho právě na vás pravdivý příklad nalezám? Ano — ano, příteli! Bylo to pravé tušení, že svazek srdcí našich nějakou pohromu utrpí."

„Co pravíte?"

„Co bych vám i beze vašeho tušení tyto dny byla svěřila... že se záhy rozloučíme."

„Kdyby vaše slova žertovným zvukem nezaznívala, myslil bych, že mě chcete za mou prvnější bázeň potrestat."

„Ne, ne — drahý příteli! já musím zase do světa. Krásné naděje, kteréž mě přivedly do Prahy — ty se rozptýlily... co bych tu měla déle meškati? Hrob jejich nepotřebuji viděti; vždyť ponesu v duši jejich památku."

„A co se stane ze mne?"

„Aj, aj — příteli! Což nemáte nic jiného před sebou, nežli denní hovor s prostým děvčetem? Neznáte žádný jiný cíl života, nežli přátelství s divadelní zpěvačkou?"

„Vy jste nespravedlivá sama k sobě, že si..."

„...tak malé ceny přikládám — není-li pravda? Měla jsem se domýšleti, že budete toužením po mně usychat, že se mým odjezdem obloha vašeho života zatmí a t. d. Nechme toho, milý příteli... a promluvme, jak na rozumné lidi přísluší."

„Srdce tedy nemá u vás hlasu žádného."

„Srdce? — ba právě to bláhové srdce — to mě zas odvádí, jako mě bylo přivedlo. Srdce to bylo, ježto se rozkoší ve mně zachvělo, když ke mně první zpráva o vašem novém divadle dolítla; a srdce to bylo, kteréž mi od té chvíle pokoje nedalo, svodným hlasem štěbetajíc: Jdi, přines a polož i ty sílu svou na oltář obětní! — pomoz i ty na novém chrámu stavěti a čestné věnce plésti! — to pošetilé srdce to bylo, ježto mě posléze i sem dohnalo, abych smutné zbytky pěkných nadějí nalezla."

Hlasitěji, citem zmožena, byla Emilie tato slova pronesla; nyní se na chvíli zamlčela.

„A jinak není možno, abyste mezi námi zůstala?" ptal se jí po chvíli mladík tónem polotichým a nejistým.

„Jak pak? — Nebuďte bláhový. Nepatřím sice k oné třídě blahých roznícenců, kteří vlast po každém třetím slově na jazyku mají, ale ona žije v srdci mém, a tichá avšak vroucí láska k té drahé provázela mě cizinou jako anděl útěchy.... kdyby nebyly teď okolnosti jinak určily, *byla* bych toho zajisté dala důkazy; tak veliká blouznilka *ale nejsem*, abych si k vůli této lásce snad celý běh *života zkazila*. Já se oddala divadlu, i shledala jsem, že mohu

na té dráze svoje i rodu svého jméno k oslavě povznesti, a myslím ostatně, že se dá vlasti doma i mimo dům sloužiti.“

„Vím, vím — vždyť nejsem dítě, leda lítostí nad ztrátou vaší, a protož bych si také jako dítě přál, abyste mezi námi zůstala. Jeť tu jenom jiným na příklad...“

„O jiné se nestarejte! Již tu máte pěknou květnici, a tak spanilá bylina, jako je láska k vlasti v prsou ženských. množí se hojně, jak mile jen úrodnou zemi nalezne. — Mimo to, drahý příteli!“ doložila Emilie s malým úsměvem — „nebyla bych pro panny v každém ohledu dosti dobrým příkladem?“

„Co vám napadá?“

„Či myslíte, že budou tuto naši cestu chváliti?“

„Emilie, kdo by se mohl opovážiti...?“

„Ten, kdo vám prvé strachu nahnal, že by mohl závistivým okem na štěstí vaše pohledět. Je to půjčka za oplátku — náhrada za to vaše pěkně poukryté mravokárnictví, ježto ze strachu vašeho mluvilo. Já vám musela také říci, že jsem se na více nežli vy odvážila, an jsem s vámi přátelství uzavřela. Ano, milý Podhajský! já ti musím říci, že mi větší pohroma hrozí, nežli tobě, mladý panáčku; Ženská pověst je pel na té nejoutlejší květině: — jediné dotknutí, a na vždy ztratí se její milostný lesk. Ale já nejsem zvyklá, radosti své tuze ouzce podlé vůle obyčejného světa přisťihovati. Vím, co ve mně vězí — a mohu se tomu roztomilému světu s pokojným srdcem do očí podívat.“

3.

Z domu ven:
Kolem kynou boží divy:
Uzřete jich, vždyť jsme živí
Jednou jen! *Píseň.*

Bylo to o desáté hodině. Po břehu, délkou Roudnického předměstí procházel se člověk v krátkém, obnošeném plášti. Na hlavě měl plstěnou čepici s velikým *stínidlem,* v ruce sukovitou hůl.

Nyní se zastavil u selského pacholka, kterýž tu o strom podepřený jako na rozkazy jeho čekati se zdál.

„Vrať se ke koním, Jakube!“ řekl teď k němu člověk v obnošeném plášti — „a zejtra hleď, aby si kolář pospíšil. Po polední můžeš býti snadno v Praze. Rozumíš? Nebo ti natáhnu uši!!“

Pacholek slíbil, že se dle rozkazů těchto zachová, přál milému pánu, jenž mu natáhnutím uší hrozil, dobrou noc, a bral se podlé břehu do města. Muž v plášti začal se opět procházet... Byl to starý Podhajský.

Noviny vrchnostenského ranhojiče bzučely mu ještě okolo uší jako jedovatý hmyz, a ležely mu na prsou jako olovo. Jakkoliv se u své pevné důvěře i namáhal, aby tato strašidla zapudil: nemohl jich přece pozbyti, a břemeno jejich bylo tím nesnesitelnější, an si jich na mysli dobře zobraziti neuměl, a vlastně tedy ani nevěděl, čeho se bojí nebo čeho se báti má.

I manželka jeho byla se nadarmo lesklou zbraní své mateřské lásky opásala a při božích službách s těmi nejvroucnějšími slovy k Bohu utekla: podivné zprávy o jediném dítěti zatemňovaly přece milojasnou oblohu duše její a nepopřály jí po celý den utěšené chvíle.

A Růženka! — To milé poupě bylo ještě nejmírnější. Onať nebyla ještě do světa nahlídla. Až posaváde stála jako outle pěstovaná květina v blažené osamělosti. Pro svět a jeho poměry nebylo v ní míry. Ona si nemohla pomysliti, jak by Antonín jiným býti mohl, než jak ho od svých nejoutlejších let znala. Ona zůstala tichá.

Ale pěstounové její znali svět a nebyli tiší. Věděliť sice, že byli dítě své do hluku a tísně světské dobře opatřené a ozbrojené vypravili... ale nebyli přece pokojní. Věděliť z prvnějších let, že je lákání světa veliké a svodné.

I netajili si vespolek starosti své, ačkoli se také *zdálo,* jakoby tím jeden druhého z nich vyrážeti chtěl.

„*Tomu udělá*me pojednou konec!“ řekl náhle Pod*hajský pevně* odhodlán. — „Já se podívám do Prahy.“

I dal také hned dávnoletý kočárek z kolny vytáhnout, prohlídnout a připravit. Druhý den byl na cestě.

Ale hraví, škádliví osudové, jižto se člověku rádi v těch nejdivnějších postavách do cesty pletou, vzali tehdáž na sebe podobu dvou vozních kol, a rozsypali se — ještě dosti milosrdně! — po několika mílech při prvním zahrčení na Roudnické dlažbě.

Podhajský dováděl na nepozorného pacholka, ten ale sváděl vinu na starý, zpukřelý a přeschlý vozík, kterýž dlouhé časy ani z kolny nepřišel.

Nyní nezbývalo nic jiného, nežli pod ochranu ochotného koláře se uchýlit, a ten slíbil kola i voj do druhého dne v nové podobě odevzdat. Ale Podhajský byl jako na trní. Co tu měl zatím tak dlouho meškati! On chtěl jen jako letmo do Prahy nahlídnout, se synem promluvit, a pak zase tak rychle k matce s útěchou se navrátit.

I chtěl si jiný povoz najmouti; ale podivnou nehodou bylo se toho dne všecko do všech úhlů světa rozstřiklo. Na zejtří bylo tu příležitostí dost... jenom dnes ne.

„Ale co si budete hlavu lámat, pane!“ řekl hospodský, k němuž dal své koně zavesti. — „Máte-li tak na pospěch, sedněte si tu dnes na parní loď, a zejtra časně ráno jste v Praze, ani nezvíte.“

To byla šťastná rada, a Podhajský se jí také hned uchopil.... Nyní se procházel po břehu a čekal na loď.

Myšlénky jeho byly v Praze. Jako nekonečná nit otáčely se napořád okolo Antonína. Srdce jeho nebylo pokojné.

„Držel jsem ho arci trochu přísně“ — mluvil sám k sobě po malých přestávkách — „trochu těsně, a když pustím mladého koně z otěže, začne divné skoky dělat, a všechna luka jsou mu ouzká... ale Antonín není nerozumné hříbě! Ne, ne — mně se zdá, ten prokletý olejkář si neviděl do huby. Buď mu hoch něco na nos pověsil — anebo nám chce ten lízavý lidobijec sám oči zastřít. Pozoruji, že ho naše holka píchá. — Oho, pa-

náčku! zůstaňte při laskominách.... Ale což kdyby — kdyby v těch jeho proklatých novinách přece kousek pravdivého zrna vězelo?“ mluvil dále, a popouzen divným nepokojem, začal se ještě rychleji pohybovati . . . „kdyby byl kluk udidla překousal, uzdu přetrhal a jako splašený se honil... nedej Bože! abych něco daremného doslechl... to by byla jeho zkáza... a matčina smrt.... Ale však já ho popadnu — železnýma kleštěma ho sevru, že se nebude moci pohnout... já mu napravím ten jeho vyvyklaný rozoumek... já mu přejedu tu jeho češtinu!“

Veselý smích vytrhnul ho z dalšího rozjímání. Z města přicházelo několik hovorných mladíků. I zastavili se na břehu, a zase popocházeli; zdálo se, jakoby také na parní loď čekali.

Podhajskému se zkazila tichá procházka. Okolo rozveselených mladíků nechtěl přecházet, od přístavního místa se nechtěl tuze vzdalovat; sešel tedy po úzké pěšince s břehu k samé řece, odkud měl do lodi vstoupiti. Ale ani tam nezůstal samoten. V malé chvíli přicházeli za ním hovorní pocestníci.

„Musíme si přece místo prohlídnouti, kde Jason se svou Medeou přistaví,“ ozvala se mezi nimi zvučným hlasem vysoká postava v letním šedivém kabátě — „aby nám ani ta nejmenší maličkost k jeho životopisu nescházela.“

„Ah, ten by byl famósní — to máš pravdu, bratře!“ odpovídal na to hebounký mužíček, a na znamení své úplné spokojenosti pohrával si prstami okolo brady v licousích. „Tuhle náš kamarád mohl by z toho jednou interesantní novelu upříst.“

Přitom okázal na mladého muže v dlouhém tmavém svrchníku, kterýž se byl až k samé řece přiblížil, a nyní po temné hladině její do dálky hleděl.

„I dejte mi pokoj s novelami!“ řekl tento. „Já mám teď smysl pro věci důležitější. Pohodlné lehátko v kajitě, hezký stoleček a něco dobrého na něm bylo by mi teď milejší, nežli ta nejpěknější novela. V tom ohledu *je Podhajský šťastný* chlapík. Ten si teď hoví při plné *sklenici anebo* ssaje med z růžových rtů své bohyně.“

„Dobře se mu děje!“ prohlásil se čtvrtý, jehož hustě porostlá brada, zašpičatělý klobouk a krátký kabátek dosvědčovaly, že k některému uměleckému cechu náleží. — „Já jsem jen žádostiv už vidět, jak bude koukat, až se do kajity přihrnem. Toho by se dozajista do nejdelší smrti nenadál, že bychme mu přijeli naproti!“

„Nejraději bych viděl, kdyby ani na lodi nebyl, a se svou princeznou tak někde po saském Švejcarsku se toulal.“

„Hahaha! to by byla kvintesence našeho výletu, a kousek romantiky do knihy našeho všedního života.“

„Podhajskému to bude také všecko jedno, přijede-li o den později nebo dřív.“

„Ale vždyť mi slíbil...“

„I jdi mi s takovým slibem! Po boku takového démona, jako je Emilie, vypadl by ti také mnohý slib z paměti.“

„Šťastný chlapík! Plné kapsy, v kajitě na měkké pohovce, kouzelnici okolo sebe.... na mou duši, toho se nenadál, když ovce pásal.“

„Co že?“ ozvalo se najednou z ostatních úst.

„Jak vám povídám. Tatík jeho je starý podivín a odhodlal ho k venkovskému životu, aby pěkný dvorec jeho do cizích rukou nepřišel. Podhajský musel co kluk všechny práce okoušet, které se při velkém hospodářství naskytují. Musel orat, sít, žít, sklízet, mlátit, stromy očkovat, k dobytku přihlížet, včely chovat, podmáslí tlouct...“

Ostatní se dali do smíchu.

„Snad nevěříte? Nu, to je přece stará, známá historie! Přitom chodil k starému faráři a k blízkému polesnému na lekce, a ti mu vlívali všechno své vědění tak dobře do mladé kotrby, jako kdyby kluk všemi školami proběhl. Otec ho nechtěl pustit do světa, a matka ho chtěla mít pořád na očích.“

„To musí být famósní pářeček!“

„Ba že je! A já bych na to chtěl přisahat, že to s ním dobře myslili.“

„Co pak by asi říkali tomuto jeho výletu?“

„Křižovali by se — to je patrno. Teď ale nechme daremné rozprávky, a hleďme tamhle do tmy. Vidíte ji — tu prorockou záři! To je její předchůdce. Hned se nám ten leviatan se svou soptící tlamou objeví!“

„Parní loď!“ volalo se nahoře na břehu, a v blízké krčmě všecko obživlo. Blížení se lodi bylo znamením k obecnému pohnutí všech čekajících.

Jenom pro starého Podhajského nemělo toto okamžení žádného půvabu. Celá duše jeho byla upnuta na lidech, kteří o jeho synu mluvili; ti se mohli nyní do Saharských pustin obrátit — jemu bylo, jakoby se jim na paty zavěsiti musel.

Všecko v něm hořelo. Hned první vyslovení jmena jeho projelo jej co palčivá, prožíravá jiskra. V *prvním* okamžení byl jist, že se tu mluví o jeho synovi — a další řeč utvrzovala tuto jistotu. I třásl se na celém těle a musel všechnu svou sílu sebrati, aby se před časem neprozradil.

V nitru jeho děly se náramné převraty; sloup důvěry jeho se bořil, a sutiny jeho vrážely mu krvavé rány do srdce. Co měl nyní o dítěti svém věřiti... o tom dítěti, ježto byl dlouhá léta tak přísně ostříhal?... Záhy se měl o tom přesvědčiti, měl seznati, jak dalece ústa ranhojiče Koníčka pravdu mluvila, a jak nyní hovor synových přátel pochopil... příští hodina to mohla rozhodnouti... on se jí děsil — on se třásl hněvem a žalostí.

Mezi tím sešel z blízké krčmy člověk s lucernou dolů k samé řece, a drže světlo do výšky, dával blížící se lodi znamení, že tu noví pocestní čekají. Loď přihučela ku břehu, a po spuštěném prkně lezli do ní mladí cestovníci, kteří byli příteli Podhajskému naproti vyjeli. V patách za nimi šel rozjitřený hospodář v obnošeném plášti.

4.

— synu můj, mé požehnání
Na pouť do světa dalekou,
— slzy moje při shledání
Radostí více netekou.
V. J. Picek.

Antonín a Emilie seděli ještě na palubě.

„Můj celý život,“ vypravoval podivný přítel podivné přítelce — „rozpadával se na dvě části sobě tak odporné, že se nikdy sloučiti nemohly. Doma zdálo se mi, že jsem otrokem, neživotným strojem ledové, nelaskavé vůle otcovské. Tam jsem byl jen poslušným, vycvičeným zvířetem. Co se mi poroučelo, to jsem vykonal. Otce jsem se bál při pouhém pomyšlení; já se lekal jeho mrknutí, i třásl jsem se, když na mne promluvil. Já nemohl pochopiti, co to je láska otcovská. Držel jsem ji za pouhou smyšlenku. Ani v tom nejsmělejším, v tom nejpodivnějším snu nemohlo mi napadnouti, že by mě otec miloval, že by mě z lásky tak vychovával. Srdce moje toužilo po něčem jiném. Doma jsem to nenalezal, ale tím hojněji venku pod šírým nebem, u velikém svobodném chrámu přírody.

Blízko našeho dvorce táhne se dlouhé údolí. Je to jako bohatá pokladnice, do níž divotvorná ruka Stvořitelova těch nejrozmanitějších darů nastřádala. Skaliska v nejpodivnějších podobách, sluje a strže, křoviny a kusy hustého lesa, trávnaté paloučky a šumivé potůčky — vše tu je rozestláno v přepodivné směsici a souzvuku. V ta místa jsem zabíhal, když mě doma ruka otcova z otěže pustila; zde jsem pomeškával, když jsem se od svých učitelů navracel; zde jsem pak z hrobů vyvolával vavřínem ověnčené hrdiny, o kterých mi starý duchovní v řeckých a římských dějinách povídal; zde jsem vedl vlastní život svůj a lezl po skalinách, skákal do roklí, šplouchal se v potoce, honil se za motýly, hlídal ptáčata, provaloval se po trávě, a hledě vzhůru do modrých nebes, zpomínal

na oči matky své... té dobré, drahé, měkké ženy!... té jediné, o které jsem ještě věděl, že mě miluje, a kterou jsem i já miloval.“

Sladkým ohněm zanícen mluvil Podhajský, až konečně pohnutím umlknul a jako přeplněnou mírou citů svých unavený hlavu k prsoum sklopil.

Emilie mlčela. Slova jeho byla v ňádrách jejích sladké ozvěny zbudila. Jemně tiskla ruka jeho a sklonila hlavu na rameno jeho.

Podhajský ovinul okolo ní pravici a tak seděli dlouhou chvíli mlčíce.

„Vaše matka je zajisté velmi šťastná!“ řekla konečně Emilie hlasem blaženě pohnutým.

„To si také myslím,“ dosvědčil Podhajský — „neboť se domnívám, že blaho, ježto v druhé osobě nalezáme, i tuto blažiti musí. A já byl v lásce matky své blažený — tak blažený, že mi napotom svět nic podobného neposkytnul, až jsem konečně vás nalezl.“

„Aj, aj — milý příteli!“ prohodila dívka hlasem polokáravým — „zapomínáte na svou Růženku?“

„Nikdy!“ zvolal Podhajský živěji a rychle se vzchopil. Že však Emilii ještě za ruku držel, přinutil ji také, že se pozvedla. — „Nikdy!“ řekl nyní ještě prudčeji — „já se ti zaklínám touto hvězdnatou oblohou — nikdy jsem na ni nezapomněl! Ona má můj slib. Ale já jsem zrostl v lásce její jako v živlu, kterýž mi byl k životu právě potřebný; já jí nebyl zanícen — já jí nebyl nad povrch tohoto života unešen. To se mi stalo teprva u tebe!“

„Ano, ano — bylo to jakési unešení nad povrch vezdejšího života a jeho dávnověké zvyky,“ dokládala Emilie

 pološeptmo, svou krásnou hlavou zvolna potřásajíc — „když mě okamžení tak překvapilo, že jsem vám slíbila přátelství, jakého snad na tomto úzkoprsém světě ještě nebylo...“

Mezi tím byla parní loď k břehu přirazila, a jela nyní, zase obnovenou silou hnána, k výšinám Mělnickým.

Nově způsobeným hlukem a pohnutím jako z tichého zasnění probuzeni, byli Emilie a Podhajský místo své opustili a začínali nyní po palubě malou promenadu. Ruka její spočívala v loktě jeho.

Po chvíli blížil se k nim posluha z kajity. Zdálť se býti potěšen, že je konečně nalezá.

„Račte, milosti, dovolit...“

„Co dobrého?“

„Pěkné poručení od několika pánů z kajity, kteří vašnosti toužebně očekávají a o vašnostinu přítomnost prosejí.“

„Nás oba? — nejsi na omylu, příteli?“

„Oh, nižádným způsobem — pánové mi dali tuze dobré popsání — a mimo to nemáme dnes na lodi žádného, s kým bych se mohl mýliti.“

Přátelé Podhajského byli se totiž domnívali, že ho naleznou v kajitě, a protož také co možná jedním rázem do ní se vtlačili; ale na první pohled viděli, že se v naději své zklamali.

„Tu máte nadělení, Podhajský tu ani není!“ ozvala se mezi nimi ústa, pod nimižto se vousatá brada leskla.

„I neprorokuj hned zkázu Jerusaléma,“ odbyl ho šedivý letní kabát — „že ti tu Podhajský již na hřebíčku nevisí.“

Přitom se obrátil k posluhovi a začal se vyptávati po dvou pocestných tak malebným a plastickým způsobem, že tato vytřelá hlava ihned osoby hledané poznala a přítomnost jejich dosvědčila.

„Tedy sem honem víno — ale to nejlepší — a šestero sklenic!“ rozkazoval třetí, zahrávaje si radostně ve vousech. — „Ať je přivítáme nabitými puškami, jak mile nos do kajity strčejí!“

Sklepník učinil vedlé rozkazu a poslal zatím druhého na palubu.

Mezi tímto krátkým výstupem vyhlídl si starý Podhajský místečko v nejoddálenějším a nejtemnějším koutečku pěkné kajity. Tam se usadil, stáhnul si dlouhé

stínidlo do čela, límec pak u pláště vytáhnul si přes uši a bradu, a po celé tváři jeho nezbylo ani památky. Zdáloť se, že se chystá ku spaní; zatím ale pod stínidlem bystrýma očima na každé hnutí v kajitě pohlížel. V této chvíli bylo mu teskno a ouzko, jako člověku, kterýž očekává rozsudek nad živobytím a nad smrtí.

Konečně se otevřely dvéře — na posledním stupni do kajity objevila se Emilie a v patách za ní na ouzkých schodech Podhajský.

„Poutníkům z dalekých končin plesavé přivítání na zemi domácí!" ozval se hlas mezi přátely, jižto se byli okolo blízkého stolku shromáždili, a jeden z nich povystoupil, drže v ruce plnou sklenku vína.

„*Er ist da! er ist da!*" začal outlý mužínek dle známého nápěvu z Heroldova Zampy zpívati, a ostatní hlasové dokládali na to tím samým tónem: „My také! My také!"

Emilie znala tyto přátele Podhajského a jevila své překvapení líbým úsměvem.

Nyní vešel Podhajský... a v otci jeho začala krev jako zžíravý plamen přebíhat, i srazila se mu všecka na srdce, a rozletěla se na to k hlavě, div že mu očima nevystříkla. Podobného okamžiku nebyl ještě ve svém živobytí okusil. Teď bylo všecko pravda, co mu byl panský ranhojič oznámil... ba šetrný člověk jim ani úplnou pravdu o synově stavu nepověděl!

Chladná, jindy mu tak přirozená povážlivost jej opustila. — Toť byla v očích jeho strašnější případnost, než kdyby byl ztrátu celého jmění utrpěl. Tu viděl duši do zkázy pádit, z kteréž měl jedenkráte oučty skládat — a na jejímž blahu tolik let byl marně pracoval!

Přátelé synovi zdáli se mu býti prostopášní hejřilové, tuláci a svůdcové. On si nemohl v té chvíli vyložit, že by pořádní lidé bez nevyhnutelné potřeby na cestu vydati se mohli. Smích jejich zdál se mu býti škodochtivým šklebením nad chycenou kořistí — nad záhubou syna jeho.

A pak ta ženština? — Což mohla býti jiného, sama a sama ve společnosti mladých lidí — což mohla býti nežli ochechule, kteráž podvodným zpěvem duše do sítí láká a utracuje... jak to byl miláček Aeskulapův pověděl? A po boku jejím teď jeho syn! — to dítě, jejž byla žena jeho, ta perla mezi matkami, svou láskou napájela... pro nějž doma ten nejčistější kvítek z říše panenské se rozvíjel... to bylo více, nežli otcovská přísnost, nežli otcovská láska snesti mohla! Tato myšlénka zbavila ho poslední úvahy.

I vyřítil se z kouta svého, nevěda co činí, a rovným krokem, ačkoli se nohy pod ním chvěly, vrazil mezi přátele, jichžto se po krátkém uvítání ten nejsrdečnější rozmar zmocňovati začínal.

„Pryč od něho, číhaři, kteříž tělo i duši do věčné záhuby lákáte!“ zkřikl silným hlasem, Antonína za ruce uchvátiv, jakoby ho jižjiž do propasti letícího udržeti chtěl.

Hned první tón řeči jeho projel synova prsa jako meč. Mezi tisíci byl by Antonín hlas tento rozeznal, a účinek jeho byl omamující. Mladík zbledl a zachvěl se v hlubinách duše své.

Ostatní to pozorovali za žert, třeba i trochu nevčasný a nejapný. Podoba starého ökonoma v krátkém, chatrném plášti a v plstěné čepici byla poněkud komická. I zdál se jim v prvním okamžení býti veselý patron, jenžto by se byl rád neobyčejným způsobem v jejich společnost uvedl. Bezděky vypukli tedy všickni ve hlasitý smích.

„Co se smějete, světoběžní svůdníci?“ obořil se na ně přísný venkovan, smíchem ještě více popuzený. „Pamatujte raději na hodinu, až nastane pláč a zubů skřípání.“

„Historie začíná být interesantní!“ ozval se hlas mezi přátely, a ruka si vjela do vousů.

„To je zbytek z posledního maškarního bálu, který až dosaváde cestu domů nalezti nemůže!“ řekl druhý.

„Ale jak přichází Podhajský k té obzvláštní cti, že v něm tak statného hlídače těla i duše nalezá?“ ptal se třetí.

„To ti může, pane, on sám jadrným slovem pověděti," odpověděl rozjitřený hospodář, „a zvědavost vaše umlkne.

„Aj, tedy mluv, mluv!" ozvalo se to ze všech úst najednou — „abychme umlkli."

„Zde není místa k takovýmto výjevům," vynutil Antonín ze stísněných prsou... „a tento pán..."

V té trapné chvíli, kdežto se již oči všech pocestných na toto tragikomické intermezzo upírati začínaly — teď se mu zdálo nemožno vyznati, že je to jeho otec.

„Tento pán udělá nejlépe, když tam opět zaleze, odkud nepovolán vylezl!" doložil rázným hlasem dlouhý přítel v šedivém letním kabátě, chtěje Podhajskému pomoci z nesnází, do nichžto jej, dle jeho důmínky, hrubý žert neznámého člověka uvedl. Při tom byl pohled jeho tak opravdivý, že na okamžik i starého ökonoma zarazil.

U ostatních stolů ozývaly se již hlasy, napomínající, aby se netropila váda.

„Já nemohu vůbec pochopiti, jaký je to pořádek a jaká správa," prohlásila se nyní Emilie — „že tu má člověk dotíravé hrubosti neznámých lidí snášeti."

„Ty mlč!" rozkřikl se otec Podhajský, hlasem jejím na novo popuzený — „ty mlč, svodná ochechule! Nebo právě tys to..."

Dále nemohl promluviti. Mezi přátely povstalo prudké pohnutí. Antonín se mu byl vytrhnul a vedral se mezi něj a dívku.

„Pro živého Boha, umlkněte!" zvolal vášnivě, a tváře jeho zahořely temným plamenem a ruce jeho sepnuly se bezděky ve dvě pěstě. „Pokálejte kohokoli pěnou pošetilé zlosti — ale toho anděla se nedotýkejte!"

„Co? ty se opovažuješ —?" zkřikl nyní otec, a náramný hněv zatřásl celou jeho bytostí. Jednou rukou po něm sahal, druhou nevědomky pozdvihoval.

„Ano — opovažuji se!" odpověděl syn, těmito nedostojnými posuňky ještě více popuzen, a odmrštiv ruku jeho, postavil se proti němu.

„Ha, nešťastníče!“ zaúpěl starý Podhajský, a přemožen, zdrcen touto smělostí člověka, jejž byl až dosaváde za stroj své vůle považovati uvykl, sklesl na blízké sedadlo. Něco hroznějšího nemohlo jej potkati — nic nemohlo duševní sílu jeho tak zlomiti. Všecko se mohlo na dalekém světě přihodit — všecko! — tiše byl by snesl každou ránu osudu; ale že by mu někdy vlastní syn odpor učinil a urputně se proti tváři jeho postavil: toho by se byl nikdy nenadál. Celá bytost jeho byla na okamžik zvrácena.

„Jsoutě mezníky,“ mluvil zatím jaksi křečovitě roznícený mladík dále — „jsou mezníky, u kterých i nejsvětější povinnosti přestávají a proti bezprávému násilí opříti se musejí. Myslíte-li, že zde máte co jednati — jednejte se mnou — ale nedotýkejte se neposkvrněné cti tak podivně vznešeného tvora, že dostojnost jeho ani pochopiti nemůžete. — Odpusťte, Emilie!“ nahnul se pak pološeptem k ustrnulé, skoro ve mdlobách tu stojící dívce — „záhy se vám všecko objasní“

Po těch slovech bral se rychle z kajity, pohlednuv přitom na otce, jako by ho vyzýval, aby šel za ním.

Ten se také prudce vzchopil, a hnal se jako nově štvaný po úzkých stupních za synem na palubu. Ztrnutí jeho otcovské síly bylo již opět pominulo, a na místo jeho vstoupilo nové vědomí jeho důstojnosti, popichováno nevídanou posud zpourou synovou.

I kvapil v patách za ním až na zadní část lodi. Zde bylo ještě prázdno.

Tu se Antonín zastavil, kvapně se obrátil, a v okamžení stál otec a syn proti sobě. Bylo to okamžení trapného očekávání.

„Co tu děláš?“ vyrazil konečně ze sebe otec hlasem, v němžto se celá bouře duše jeho ozývala.

„Malá projížďka po domácí řece,“ odpověděl syn, „nezdá se mi býti tak velkým proviněním, abyste k vůli němu ve hněv upadati musel.“

„Nezdá se ti? — Nu, tedy ti povím, že je to cesta *daremná*, a že budoucně všem takovým projížďkám přítrž

učiním. Proto jsem tě nepustil z domácích otěží — proto jsem tě neposlal do světa.“

„Mně se zdálo, že jste mě proto z otěží pustil, abyste hlas svědomí svého ukonejšil, kterýž vám již dávno pravil, že jste mladost mou v tuze ouzké meze vtěsnával.“

„Ty se opovažuješ — kluku?!“

„To není žádné opovážení, když vám chci pověděti, že tato moje cesta není tak daremná, jak se vám snad zdá, jenžto v nynějším životě svém žádné jiné cesty neznáte, nežli do polí neb do lesů. Vy jste mě ale poslal na několik let z těchto mezí ven, abych se i v dalším světě ohlídnul, abych na jeho pestrou tvářnost pohleděl, abych se v kolotání jeho uvrhnul a k srdci jeho se přitulil — abych se napil z té kouzelné číše života, kterou jste mi dlouhá léta skrbivě ukrýval. Já dle toho jednám, hledě spolu na radu hlasu vnitřního, kterýž mi cesty předpisuje. Zní-li hlas ten o trochu jinak, nežli zněl blízko vás, dokud jste mu z nepokojných, toužebných prsou vystoupiti zabraňoval: to nevím; ale ujistit vás mohu, že mě až dosaváde na daremné cesty nesvedl.

V němém úžasu poslouchal jej otec. Tolik slov jedním tokem z úst syna svého nebyl ještě zaslechl. Vždy patrněji vdírala se mu tedy myšlénka, že ho veliká změna potkala.

„Zcela daremné cesty tvoje nebyly — to vidím,“ řekl nyní. „Alespoň jsi se přiučil mluviti. Jakého také divu! Mezi lidmi, ježto jsi za své společníky si obral, musí se jazejček obrousit.“

„Prosím, otče, zbavte se všeho podezření stran lidí, kteří k těm nejpočestnějším třídám pospolitého života našeho patřejí. Jsou to šlechetní, vůbec vážení mladí mužové, jichžto přátelstvím se honosím, a kteří k vůli mně na několik hodin Prahu opustili, aby mě líbezně překvapili.“

„Tebe — anebo tvou společnici, tu hanebnou...“

„*Zadržte,* otče! a neházejte kamením hněvu svého po dívce, kteráž je ve své panenské důstojnosti tak vysoká a skvělečistá, že jako sluneční záře obyčejný zrak

oslepuje. Já vám na to přisahám, že v ní všecko spočívá, co jste snad někdy sám v tvoru ženském krásného pohledával.“

„Mlč — svedený pošetilče! a děkuj nebesům, že mě dosti časně na tvé stopy uvedla, nežli jsi úplně do zkázy upadl. Já učiním, že tě ta vysoká a čistá ochechule déle mámiti nebude.... Minulou hodinu mluvil jsi s ní naposled.“

„Já s ní budu ještě také příští hodinu mluviti. Já jsem na této cestě jejím společníkem, a musím mou službu až ku konci provesti.“

„Ty se mi nehneš z místa...!!“

„Ušetřte si hněvu, otče! Pomyslete, že nestojíte ve svém dvorci, a že nemluvíte s chlapcem, který se druhdy před vámi třásl... poněvadž jste mu jiný cit vštípiti neuměl.“

„Ha, ty nevděčné plemeno! Je to řeč dítěte s otcem?“

„Proč mi vynucujete vyznání, kteréž bych bez vašeho násilí na věky byl v hlubinách duše své ukrýval? — Ostatně buďte ubezpečen, že vím předobře, co vám povinen jsem, a že na tyto povinnosti své nikdy nezapomenu.“

„Poslušnost je tvoje první povinnost — a já i nyní poroučím, abysi z místa se nehýbal.“

„Chcete, abych se k vůli vaší nedůvěře — k vůli vašemu nápadu směšným učinil?“

„Lid, mezi kterým vězíš, může se ti vždycky posmívat; hleď jen, aby tě posměch rozumných a rozšafných lidí nepotkal.“

„Pro dnešek vidím, že vás k jinému přesvědčení nepřivedu — a hanobu přátel svých nemohu poslouchat. Mimo to nehodí se také toto místo k vyrovnání rozepří a žalob, jakové jste začal; mějte strpení do zejtřka — v klidné domácnosti dá se o tom lépe mluviti. Pak mi povíte se svou přirozenou povážlivostí, co vás v tak pozdní hodinu na loď přivedlo. Já musím nyní ke společnosti, abych zase do koleje uvedl, co jste vy prvé z ní vymrštil.“

„Stůj, nešťastníku!“ zvolal nyní otec zprudka i hlasitěji, *nežli byl až* dosavad celou rozmluvu za synovým

příkladem vedl, a vstoupil mu do cesty. — „Stůj a pověz, řekni mi, děťátko — nemyslíš nikdy na matku a na děvče, kteréž pro celý život tvým býti má!“

„Na matku?“ opětoval Antonín, a všechny struny srdce jeho zavzněly hned jiným — jemným, bolnosladkým tónem. „Zda-li na matku nemyslím?... Před hodinou mluvil jsem o ní na těchto místech, a duše moje tonula v slastech. Vzpomenutí na lásku její obletuje mě jako strážný anděl na všech cestách mého nynějšího života, a dosavád nemám příčiny, abych studem před ním se uzarděl. I obraz Růženy prohlédá ke mně usmívavě a kyne mi důvěrně... ale nechme teď rozprávku o věcech, ježto nám nadarmo mysl rozpalují. Beztoho zbudili jsme zřetel soucestníků — již začínají po nás zvědavě hleděti... a tamto mě hledají přátelé. Zejtra tedy o těch věcech více...“

S těmi slovy mu proklouzl, a za chvíli na to seděl starý Podhajský samoten na tom místě, kdežto byl před nedávným časem jeho syn v rozmluvě s Emilií meškal.

Prostý, prudký venkovan zde seděl a snažil se tichou myslí, jasným okem pohleděti na stav věcí, jakož byl po celý život činiti uvyknul. Rozhorlenost ustupovala pomalu chladné úvaze a přecházela v neustupnou tvrdošíjnost. Jenom někdy probleskla veliká, nikdy neokušená hořkost duši jeho, a v takových okamženích vyrazil ze sebe krátký, trpký smích, nebo udeřil holí o palubu.

„To je krev moje — ha, ha!...“ držel mezi tím krátké samomluvy. „Já se dočekal veliké radosti! To je ratolest z kořene mého, nad nížto jsem ostražitě bděl? — o zdařila se proklatě a vydává rozkošný květ — ha, ha! — Ale já se jí zase chopím!... já ji vytrhnu z půdy, kde ji hmyz ožírá.... On se minul rozumem, a v takových případech musí se silných léků užívat.... Zde nemohu ničeho začínati — to má pravdu; zde nejsem proto, abych s otcovskou přísností divadlo prováděl; já se nechal hněvem překvapit a uchvátit... ale doma nebudu rušiti cizí pohodlí... tam s ním promluvím po otcovsku — ha, ha! — že svou starou poslušnost opět nalezne.“

5.

Vůle vůli podrobená
Nehodna jest šlechty cnosti;
Vůle s cnosti spřátelená —
Tato nezná povinnosti.
Bol. Jablonský.

Druhého dne vešel starý Podhajský do synova příbytku.

Od včerejší noci, od té chvíle, co se byli otec a syn na palubě rozešli, nebyli se oba již skoro ani okem spatřili. Starý se nehnul po celý čas z paluby, a syn nevyšel z kajity. V Obřiství z lodi vystoupivše, byli se opět bez setkání rozešli. Mladý si najal s přátely zvláštní povoz, a starý odejel s obyčejným dostavníkem....

Nyní stáli otec a syn zase proti sobě.

Starý vešel, aniž mladého pozdravil. Tvář jeho byla pokojná; železná chladnost ležela v každém tahu. — Ani nesejmul čepici — a jak byl sedl do vozu, ve svém obnošeném plášti, s holí v ruce, postavil se do prostřed pokoje. Ohlížel se kolem, jako by se dle nábytku, pořádku a celé podoby příbytku přesvědčiti chtěl, zda-li si pravdivý obraz o synu svém učinil.

Po chvíli přistoupil ke stolu, na němž vedlé rozličných hromad papírů i několik kněh leželo. Pohledl do nich, a malý oušklebek potrhnul ústy jeho. Byly české.

Na to se přiblížil ke stěně, kdež několik obrazů ve zlatých ouzkých rámcích viselo — a nový ousměšek zatemnil opět tvář jeho. Byly to podobizny několika výtečných českých spisovatelů.

Ještě neotvíral ústa. Obrátil se a přešel dvakráte pokoj. Antonín tu stál v podivném, trochu traplivém očekávání.

„Neodpočinete si, otče?“ začal konečně starého se tázati. „Odložte a pohovte si.“

„Chystej se na cestu!“ odbyl jej ale starý krátce a příkře.

„Na jakou cestu?“ divil se Antonín.

„Pojedeš se mnou domů.“

„Přihodilo se doma něco?“ ptal se mladík tónem starostlivým.

„Aby se zde nic více nepřihodilo,“ řekl starý důrazně — „proto se mnou pojedeš.“

„Já se zde ničeho nebojím.“

„To věřím. Komár se také hořící svíčky nebojí, až si křídla popálí. Já ti chci okázati, že jsem pečlivý otec, a zbavím tě nebezpečenství.“

„Nebezpečenství? — já nepochopuji, v jaké domínce to vězíte — a co vás sem tak náhle za mnou přivedlo!“

„Neptej se. Na to je dost času, až budeme míti Prahu za zády.“

„Ale vždyť ještě čas nevypršel, který jste mi dovolil mimo dům ztráviti.“

„Kdybych se byl mohl nadíti, že mé otcovské slabosti takovým způsobem nadužiješ — ani toho bych ti nebyl poskytl.“

„Jak jsem jí nadužil?“ ptal se Antonín, hlas i čelo poněkud povýšiv. „Vy jste mě na radu mých učitelů vypravil do světa, abych v davu jeho sesílil. Já se do něho pustil, a cítím, že se teď ve svém živlu nacházím. Já užívám tedy jenom práva svého, a nepožádal jsem až podnes k jeho vyvedení od vás více prostředků, nežli kterých mi vůle vaše poskytla.“

„Já ti ale neporoučel všechen čas v Praze promařit!“

„Já viděl také kus jiného světa, ale srdce moje zůstalo v něm jako na poušti a nenalezlo rozkoší, až se uchýlilo do Prahy; zde cítilo, že není v cizině — ale že je ve vlastním domově.“

„Tím spíše pojedeš tedy se mnou — to budeš v nejvlastnějším domově,“ řekl starý zpurněji, než posud rozprávěl. „Dělej — chystej se na cestu!“

„To nejde tak na kvap, milý otče!“ omlouval se *Antonín*. Já stojím v rozličných poměrech, mám známosti *a spojení* —“

„*Vím, vím* — ale právě ty se musejí náhle přetrhnout.“

„Já vás v několika dnech navštívím —“

„Ty pojedeš hned a navždy!“

„To nemohu!“

„Chceš, abych ti pomohl? Víš, kdo ti poroučí?“ zvolal nyní starý, a postavil se těsně před syna.

„Otec“ — řekl tento mírně. ani dost málo v tváři se nepohnuv, „kterýž si ale také na mysl uvede, že s děckem nemluví, a kterémuž bych rád zpomínky na tuto chvíli nemilé ušetřil. Já si při svém vstoupení do světa umínil, že si z každého kročeje oučty složím — a protož nemohu Prahu opustit, dokud nevím proč.“

„Chceš tedy, abych ti to pověděl?“

„To bych si přál. Alespoň by se mi snad ledaco vysvětlilo, co až dosud živou mocí pochodní rozumu svého proniknouti nemohu.“

„Ty tedy chceš?“ ptal se starý ostře, a zraky jeho napnuly se ve tvář jeho jako hladové pijavky — „ty tedy chceš mermomocí, abych ještě jednou o věcech mluvil, které mi již včera žlučí zamíchaly? Anebo myslíš, nezvedený, že nevím, do jakých osidel jsi padl?“

Po těch slovech přistoupil ke stolu, udeřil na knihy, a obrátiv se ke stěně, okazoval holí po obrazech. — „Co je *to?* — a co je *to?*“ ptal se přitom.

„To jsou díla některých českých básníků,“ řekl Antonín pokojně — „a toto vůbec podobizny našich učených.“

„Co je ti do českých básníků? — kdo je to? jací jsou to lidé? kdo jsou ti učení? Poslal jsem tě proto do světa, abysi mi s lidmi se přátelil, kteří jsou u moudrého člověka v posměchu?“

„Ale co pak vám napadá?“

„Mlč! Anebo myslíš, nezdárníku, že nevím, že — *vlastenčíš?*“

Na vzdor mrzutosti, ježto v něm při nehodném a nespravedlivém dotýkání-se cti jeho povstávala, musel se Antonín usmát podivné důležitosti, s jakou otec poslední slova pronesl.

„A proto se horšíte?“

„A není to, zaslepený, k spravedlivému hněvu dosti veliká příčina? Neupadl jsi právě proto lidem do rukou, kteří na tvé zkáze pracují? Tito přátelé — ta svodná ochechule... i bodejž do toho všickni živí...! já si na to nesmím zpomenouti, jak ta čeládka včera o mém domě mluvila. Ale já jí zmatu počty, že se po čertech omejlí."

Antonín začal netrpělivě po pokoji přecházet. Krev se začínala v něm bouřiti, a v takovém případu měla pak jeho povaha mnoho podobnosti s otcovou.

„Nemluvte o věcech, o kterých žádného přesvědčení nemáte," řekl poněkud již nakvašen.

„I ty ničemo! Chceš mi zdravé smysly moje upříti? Neviděl jsem a neslyšel jsem? Můžeš mi říci, že nevlastenčíš?"

„Ale pro živého Boha! — což je vlastenčení, o němž vám bez pochyby někdo tak zamotanou pohádku pověděl, že nevíte, kde je konec a kde začátek... je toto vlastenčení jediná příčina horlení vašeho, jemuž nerozumím? Nevíte nic jiného?"

„A není míra poklesků tvých ještě dost veliká? Je mi třeba ještě něco věděti?"

„Nu, to ať vám tedy jiný člověk rozumí," řekl Antonín s propukávající nevrlostí — „já nevím, co myslíte. Vlastenčení, jakž vy to nazýváte — je ten nejskvostnější poklad, kterýž z davu světa pod tichou střechu domova přinesu, a přál bych si, abyste vy sám, jediným paprskem blahozářivého plamene jeho osvícen a roznícen, mysl a srdce ještě na něco jiného upoutal, nežli jenom... na chlévy a stodolu."

„Jakže, nesmyslný? Ty se opovažuješ, poctivé, zachovalé jmeno moje káleti důmínkou takovéto pošetilosti? Vyzul jsi se již tak ze všeho studu a počestnosti, že na sebe samého zapomenuv, i mne chceš do proudu strhnouti, kterýž tě mezi smeť a plevy odnáší? — Mlč, mlč! — a chystej se na cestu. Doma ti vlastenčení zaženu!"

„Můžete-li mi duši z těla vytrhnouti," řekl Antonín poněkud příkře — „tedy se o to pokuste. Za jedno ani

nevíte, o čem se tu jedná — a za druhé neumím i nechci se tak přetvařovati, abych vás utišil nadějí, že zanechám věci, kteráž novou záři do temnice života mého vpustila. Já děkuji nebesům, že mi ještě dosti časně zraky otevřela a skvostnou, libě páchnoucí květinu vlastenectví nalezti dala, kterouž nyní jako divotvorný amulet ve skrýši srdce svého ukrývám. Teď teprva vím, k čemu na světě jsem a jakou cenu život má... teď teprva rozumím hlasu božímu, jenžto s námi přepodivným jazykem mluvívá."

„Mlč — a nerouhej se, nesmyslníku!" zkřikl starý Podhajský, zapomenuv, že byl přišel, aby s ledovou myslí všecko dle vůle své v pořádek uvedl a natrženou nit mezi dvěma srdcemi s pevnou rozvahou zacelil. Krev se mu valila do tváří... pohoršení otcovské sršelo z celé jeho bytosti. „Třebas ty se byl jazykem hýbati naučil," mluvil dále — „moje lebka je přece, Bohu díky! tuze tvrdá, abysi ji tím ohebným strojem svého rozoumku provrtal. Ušim a očím v této své lebce věřím více, nežli velikému hejnu řečí tvých — a teď toho mám také do syta! Delších slov nemohu dělati! Chystej se — ještě dnes jedeme."

„Dnes... nemohu!" řekl syn jeho pevně.

„Ty se mi chceš zpouzeti?" zvolal na to tvrdohlavý ökonom, a v povýšený hlas jeho mísil se názvuk hořkého smíchu.

„Já chci jen marným řečem zabrániti, kteréž by snadno o mně povstaly, kdybych tak náhle, beze všeho připravení odtud odešel," řekl Antonín, pevně oči své do zraků otcových potápěje.

„Do toho ti nic není — to se děje za tebou — tebe se to nedotkne — tvůj svět a tvoji lidé budou nyní mezi mezníky našeho domova — a tam půjdeš hned... anebo mi více na oči nepřijdeš."

„Myslíte mi tím důkaz otcovské lásky poskytnout?" zvolal Antonín s názvukem trpkosti, a srdce i hlava jeho vřely divým plamenem; „nebo se chcete přede mnou svým

otcovským právem zaskvívat? Já ctím oboje a přijedu domů, jak mile si tu věci potřebné spořádám... ale to vám pravím napřed, pouhou hračku ze sebe již dělati nenechám, sice bych musel nad cenou života svého zoufati."

„Nuže tedy zoufej, nevděčný kluku!" zkřikl otec, jako v hlubinách své podivné bytosti poraněn. „Já nechci o tobě slyšeti! Roztrhej úvazek poslušnosti — já zdrtím pouto péče otcovské. Ty nejsi můj — já nejsem tvůj!"

S těmi slovy se hnal ke dveřím, jakoby chtěl uniknouti z plamene, kterýž ho z jádra bytosti jeho užíral.

„Otče! otče!" volal syn, tímto převratem celého vyjednávání náhle zdrcený, a kvapil za ním a chopil jej za ruku. „Stůjte, otče! — a nedejte hněvu a hořkosti tak velikého místa v srdci svém, aby tam ani jiskry náklonnosti k synovi nezbylo. Já se podrobím, pokud vůle vaše..."

„Budeš poslouchat?" obrátil se k němu otec s rychlou otázkou. „Svlekneš se sebe nynějšího člověka? Budeš jako jsi býval? — volný, ohebný nástroj v rukou mých? Zahodíš všechny přívěsky ze své nešťastné pouti?"

„Ne, ne! to nemohu!" zvolal Antonín, při těchto otázkách otcových pořád víc a více bledna. „Já nemohu nic slíbiti, co se veškeré mé duši protiví a co zplniti nemohu. Na své pouti světem nabyl jsem teprva jistoty a pevnosti — nyní teprva vím, jak budoucí dny své rozměřiti, aby žádaný užitek vydaly. Já jsem a zůstanu synem poslušným — ale buďtež jen také laskavým otcem."

„Budeš poslušný bez výminky?" ptal se otec příkře a zamračeně.

„Otče!" prosil Antonín s rostoucí zanícenosti — „otče — to nemohu! — já tě znám a vím, co budeš požadovati! Ale ne k vůli sobě — k vůli tobě samému zaklínám tě, nepožaduj ode mne více, nežli co moudrá otcovská láska žádati může. Pomysli na svět — pomysli na matku — pomysli na svědomí —"

„Mlč!" *rozkřikl* se starý hlasem náramným, a plamenné *oči jeho* chtěly syna zničiti. „Mlč, a hleď, abysi

od této chvíle sobě samému dobré naučení dával! Ty opovrhuješ útočištěm, kteréž ti moje péče podává — tedy stůj sám, a chraň se sám a živ se sám. Práh mého domu je pro tebe bodláčím zarostlý, a na stráži stojí tam kletba otcovská!“

6.

Pryč mi z cesty!
Matka jde, a s krokem jejím
Přichází též láska . . .
Dechem jejím zkamenělý
Budí se proud srdce.

Činohra.

S napnutou zvědavostí očekávala zatím Podhajská návrat manželův. Duše její zmítala se na vlnách pochybnosti a důvěry. Chvílemi strašily ji noviny vrchnostenského ranhojiče — pak ale zmizely zase před lesklou září lásky její.

Konečně přijel manžel — dřív nežli se nadála.

I vyběhla mu s Růženkou naproti, na prostranné nádvoří; ale pohled jeho nebyl jí milým, dobrým prorokem.

Starý Podhajský byl ještě oka nezamhouřil; s chomáčem jedovatých hadů v rozedraných prsou spěchal k tichému domovu. Krutý boj vášní byl na tvářích jeho patrné známky zůstavil. Leza s kočárku ani žádného nepozdravil, nýbrž tiskna starostlivé ženě ruku, bral se mlčky do světnice.

Čeládka začala hlavy sestrkávati. V takovém stavu ho nebyla ještě spatřila.

„Co je ti? co se stalo?“ dotírala teď na něj polekaná hospodyně.

Podhajský se ale vrhnul na svou starou lenošku a z hluboka si oddechnul. Nyní teprva zdálo se mu, že je v jistotě; až posud mu bylo, jakoby se ohavné příšery nevděku, hněvu a pomsty za ním honily a jej stíhaly.

„Co mi přinášíš?“ mluvila paní Kateřina dále.

„Neptej se — nejsem ještě v tom stavu, abych ti pověděl — dosti časně se dovíš“ — odpovídal Podhajský, chtěje se její zvědavosti uhnouti a nějak ji uchlácholiti.

zatím ji ale svou rozpačitostí jen více popouzel a hlubší ránu jí zasazoval.

„Čeho se dovím?“ ptala se matka s rostoucí úzkostí...

„O mluv tedy, mluv! Co dělá Antonín? co dělá naše dítě?“

„Naše dítě?... Ubohá, nešťastná matko! Zbav se té myšlénky... o tom dítěti nemohu ti radostné zprávy podati.“

„Nebeská dobroto!“

„Bůh ho zatrať!“ zvolal starý — „že jsem této chvíle dočkati se musel, kdežto tě, ubohá ženo, slovy svými jako kapkami jedu otravovati mám!“

„Ale co pak se stalo?“ prosila Podhajská, napořád blednoucí a opět se zardívající. — „Co dělá Antonín?“

„Veta po něm! Vyzul se ze vší povinnosti, zpouzí se otcovské vůli mé, tone v bahně daremných spolků...“

„Spasiteli na nebesích!“ zkřikla Podhajská, a trnouc po celém těle musela se zadržeti stolu, aby neklesla.

Na to se jal Podhajský vypravovati, jak byl Antonína nalezl a jak se konečně s ním rozešel.

Matka hlasitě plakala a sklesla na židli. Růženka držela ruku její, tiskla ji k tlukoucímu srdci svému, a veliké, skvělé slze kanuly jí po tvářích.

„Můj syn! — mé ubohé dítě — můj Antonín v osidlech zkázy!“ bědovala matka, rukama lomíc, když byl Podhajský vypravování skončil. „Zničena péče moje! — strhán květ lásky mé! — zbořen sloup radosti a naděje mé!“

Byl to okamžik veliké, všechna srdce rozrývající bolesti. Chvíli nebylo nic jiného slyšeti, než usedavý pláč bědující matky.

Náhle se však tato vzchopila. Tváře její se zarděly; líbezné oči její svítily se nadpozemským zápalem.

„Nikoli! syn můj není ztracen — já to nemohu věřiti!“ zvolala živě. „Ty jsi se oklamal, otče! — mé dítě se nemůže tak zvrhnouti! Ty jsi dobře neviděl a dobře jsi neslyšel!“

„*Nezastihl* jsem ho ve společnosti darmodrahých svůdníků? *a nepoznal* jsem je? neslyšel jsem jejich rozprávku?“

„Jestli nemluvili nic horšího — tedy je nemůžeš na to jediné vyslechnutí zatracovat. Měli pravdu — a to jsi měl povážit!“

„Pravdu?!“

„Či choval jsi dítě své jinak, nežli to popisovali? Mohl ti kdy Antonín skrze přísné tváře až k srdci dohlédnouti a přátelům pak jiný obraz o svém otci podati?“

„Jak? ty ho chceš omlouvati? Chceš i to snad s jeho beder sníti, že mě před cizími zapíral? — že se opřel vůli mé? — že se svodnou ochechulí —“

„Já neomlouvám viny jeho,“ vskočila mu paní Kateřina rychle do řeči, nechtíc, aby se jeho slova milé Růženy bolestně dotknula — „já neomlouvám hříchy jeho, jestli se jakých dopustil; také ho ale nemohu zatracovati, dokud nevím, zda-li co v pravdě provinil.“

„Neshledal jsem hříchy jeho *já?* — Nemluvil jsem s ním? — nejednal jsem s ním?“

„Ale *jak* jsi mluvil? *jak* jsi jednal? Byla řeč tvoje povážlivá? Bylo srdce tvoje laskavě pohnuto? Zněla tvoje slova libezně?“

„Co?“ ozval se Podhajský nevrle. „Měl jsem s ním hrát a žerty provádět? Nejsem jeho otec...?“

„A není on tvůj syn? Ty všecko na něm požaduješ, ale sám ničeho podati mu nechceš. On se však vydařil po tobě — je krev krve tvé, a jakou hlavu na tobě shledal, takovou i sám sobě utvořil. Tu jste stáli křemen proti oceli — tu nemohlo nic jiného nežli oheň povstati. Ale až *já* se proti němu postavím...“

„Ty?!“ zvolal Podhajský, oči své u náramném podivení na manželku upínaje.

„Ano — já!“ opětovala tato důrazně. „Ženin okres a říše je arci jen domácí práh a ohniště; ale zvláštní příhody požadují také zvláštního kročeje. A protož dohlednu sama k Antonínovi!“

„A co u něho?“

„Což není můj syn? Nemusím-liž jedenkráte před soudce nejvyššího s ním vstoupiti a říci: Hle, Pane, tak

jsem pěstovala duši, kterou jsi mi svěřil? Nemusím-liž tedy všechno učiniti, abych jej šťastně z osidel tohoto světa vyvedla?“

„To nemusíš! On se vymknul násilně z rukou našich — my nemáme za něj co odpovídati! Já ho vymýtil ze srdce svého a uzavřel před ním bránu domácnosti své.“

„Nuže, tedy já mu otevru srdce své a ozdobím v něm stánek. kde mu bude blaze pobývat!“

„Ty bysi chtěla...?!“ zvolal starý zprudka se pozdvihnuv.

„Ponejprv tvé vůli se protivit!“ řekla žena pevně a mírně. „Tu se jedná o blaženost čtyr lidí — a k vůli té musím odvážný krok učinit.“

„Jdi ven!“ poručil nyní Podhajský Růženě, stojící tu posud v bázni a nevědoucí, jak se tato nevídaná bouře na zdejší domácí obloze přežene. Chvěla se na všech oudech.

„Jdi ven!“ zkřikl Podhajský, chtěje další výstup, kteréhož se nyní sám strachoval, před nevinnou dívkou ukryti.

„Jdi ven — jdi, má děvečko!“ obrátila se k ní také Podhajská. „Přichystej mi můj manžestrový živůtek s beránkem a velký zelený šátek — sama si vyber kousek čistého šatu — a řekni Jakubovi, aby hned zapřahal. Jedni koně od včerejška stojejí.“

Růžena si utřela zástěrkou oči a brala se ze dveří.

Podhajský přešel několikráte pru ice po světnici. Paní Kateřina přistoupila ku skříni, kde svou zvláštní domácí kasu chovala....

„Ty chceš tedy opravdu jet?“ ptal se konečně Podhajský, blízko ní se zastaviv.

„Chci,“ řekla ona krátce.

„Mně tedy nevěříš?“

Podhajská potřásala hlavou. — „Já tě znám — ty se ale neznáš; já znám také Antonína — ty ho neznáš. Mladý, světem prošlý muž nenechá s sebou nakládat jako *nezkušené pachole*, kteréž musí chodit a se ohýbat, jak *jím otcova ruka* zatáčí.

—

„Ty tedy myslíš, že jsem jednal nemoudře? — sama že jsi moudřejší a že něco lepšího dokážeš?"

„Já nebudu dbáti na hlavu; — já poslechnu jen hlasu srdce svého, a vím, že nezbloudím.

„Zkrátka — ty se domýšlíš, že s Antonínem lépe vládnouti umíš?"

„Já budu mluviti k srdci jeho, a vím, že najdu cestu k jeho nejtajnějším hlubinám."

„A já bych měl pak před klukem státi, jako zahanbený preceptor, v jehož počtech pomocník notnou chybu našel!" vypuknul nyní Podhajský s trpkou, až posud ukrývanou prudkostí. — „Já bych se měl studem zardívat, an by on zatím, to nezvedené klouče, předemnou... i ať do toho všickni živí ďáblové! — ne a ne! — já vím, co jsem učinil — a ty se mi nebudeš do díla míchati. Však ona mu nouze tvrdou lebku sama oblomí! Ty nepotřebuješ za ním jezditi!"

„Já ale pojedu," řekla Podhajská s důstojností manželky i matky.

„Ženo! — ty nepojedeš! — Či to má k vůli nezdárnému, zkaženému dítěti tak daleko přijíti, že...."

„Nezlořeč dítěti mému a nepřelamuj ten hebounký proutek naděje, kterého se ještě chytám — neprobodej srdce mé, dokud vlastníma očima nepohlednu, nad jakou propastí syn můj se kotácí. Tys pánem mým — ale já nejsem otrokyní tvou; ty mi nemůžeš veleti: Jdi, zabij syna svého anebo nech ho zabiti!"

„Nebe a země! ženo — pozbyla jsi rozumu?"

„Či hodláš něco jiného počíti? Nestrojíš vlastní rukou záhubu synu svému? — Těsně vyměřil jsi okres života jeho a vpustil kořeny jeho do půdy, z nížto jej nyní vyvrhuješ! Kam se má schýliti, když od něho ruku odtáhneš a všeliké podpory ho zbavíš? Má v boji s bídou a hladem zajíti? Má ve smrtném chrapotu sebe i otce proklínati? To nesmí — a kdybych ho měla vlastní krví zachovati! Já ho vysvobodím a ušetřím sobě i tobě těžkého odpovídání."

„Já ho ale nechci vidět!“ osopil se Podhajský, tvář zamračiv.

„Ani když cestu mezi vašimi srdci vyrovnám a dítě své s povolnou myslí domů přivedu?“ ptala se Podhajská hlasem povýšeným.

„Nikdy! — mysl jeho nepovolí — ty ho nepřivedeš — nikdy! On musí býti prutem v rukou mých, jenžto se na vše strany ohýbá! Tak ho chci míti — tak jedině znám syna svého — jinak nikterak. A chceš-li, ženo pošetilá! za dnů blížícího-se stáří najednou jasněji viděti, nežli já; chceš-li muži svému se zpouzeti a úklady mu strojiti s odpadlým, nezdárným synem: tedy jdi... jdi a nenavracuj se do domu, z něhož poušť udělám!“

Prudkým krokem opustil na to jízbu.

„Bůh nám budiž milostiv!“ vzdychla Podhajská z hlubokosti duše své, a sepnouc křečovitě ruce pozdvihla uslzené oči k nebesům.

Tak tu stála dlouhou chvíli.

Podhajský byl se zatím vyhnal přes nádvoří ven pod šíré nebe, a bloudil nyní mezi ourodou bujných rolí.

7.

Zasviť mi, ty slunko zlaté,
Na poslední z vlasti krok —
Zahřej v prsou city svaté,
Usuš v očích slzí tok.
Baron Villani.

Nepokojně přecházela Emilie v tom nejpěknějším pokoji velkého hostince. Hebounký koberec prohýbal se pod její outlou nohou.

Byla to přepodivná bytost, plna zvláštností a úchylek od úzkých mezí obyčejného světa ženského; velikolepá postava, plna svodných půvabů a přece i plna oné důstojnosti, kteráž každou dotíravost vzdaluje. Divadelní enthusiastové plesali při myšlénce, kteráž jim poskytovala *možnost,* že ji co Romeo nebo Fidelio a Normu uvidí; *jakož v prvních* úlohách půvabná, musela v poslední být

vznešená. I šla s ní veliká pověst umělecká: ale Emilie nechtěla teď v Praze zpívati.

Měli mě tu dříve — a nevšímali si mě. Ovšem — z domácí půdy nemůže nic dobrého vykvesti! Blázni. Mimo to jsem nepřijela, abych si dala věnce z cizopanského kvítí házeti — ne, ne! Já chtěla vidět, jak to na divadle *českém* vypadá... ale po jeho pohřbu nemohu zpívati. Nechám si to až k jeho vzkříšení!"...

Emilie byla časně osiřela. Léta svého mládí ztrávila u pěstounky, kteráž byla hlas její pozorovala a ve zpěvu ji cvičiti dala. Později ztratila i tu — a nyní stála na dalekém světě samotna. To snad zavdalo také větším dílem příčinu její nynější bytosti, jejího smýšlení a citu.

Když odcházela z vlasti, prochvívalo její duši jen temné tušení podivného převratu, kterýž ji pak v cizích končinách potkal a co libovonný květ z hlubokosti prsou jejích vystřelil. Teprva v cizině začali v ní zřetelnější hlasové proskakovati, kteříž jí domov a jeho poklady, jeho řeč a písně, jeho život a konání v mysl uváděli a pevné, ustálené vědomí v ní prostírali. Nyní teprva cítila se k daleké otčině připoutána tak svatými řetězi, že je nikdy více přetrhati nebo zničiti nemohla. Utěšené zprávy o blahoplodném, požehnaném zdaru české národnosti bývaly pro ni slavnostmi, kteréž — aniž sama věděla, jak? — duši její povznášely a hrdostí naplňovaly. I zahořela nyní žádostí, aby mohla hřivnu sobě svěřenou také na oltář vlasti položit... a to ji přivedlo zase do Čech a do Prahy.

Zde sice již neshledala, co ji bylo hlavně přivábilo; ale za to se otevřel jiný, posud netušený svět před jejíma očima. Octnula se najednou mezi lidmi, kteréž podobný cit, jako ji, rozněcoval, a kteří zároveň s ní ve zdaru a rozkvětu národních záležitostí hlavní střediště svých tužeb a svého blaha nalezali. Najednou byla mezi bratřími a sestrami.

Zvláštní jakási náklonnost — neuměla ji jmenovati — *láska* to nebyla, ta světitelka zemského plamene — tu znala

v hloubi a výšce, ta to nebyla — něco docela jiného vábilo ji zvláště k mladému Podhajskému, jejž nalezla ve společnostech, jimiž ji ona část spanilomyslného obecenstva uctiti se snažila, kteráž v ní byla příbuzného ducha shledala. Bujará, ohnivá mysl její potápěla se s jakousi dětskou rozkoší v jeho sladkém blouznění, z něhož přece pevná, odvážlivá vůle a vřelý, pravý cit probleskovaly. I byla k němu pevněji přilnula, nežli snad obyčejná míra světská za dobré uznávala; ale srdce její nebylo také dle míry tohoto světa, svědomí její bylo jako diamant a vůle svobodná jako peruť orlova Druhdy — nežli znala svého Ferdinanda — přávala si míti bratra; nyní se jí zdálo, že ho nalezla — a když si časem příští svůj život hodně vábivě vymalovati chtěla, postavila se vždy mezi Ferdinanda a Podhajského. Onen panoval celou silou v srdci *ženštiny* — tento zaujímal srdce *vlastenky*.

Nyní byla o něj v starostech. Dva dny nedával o sobě věděti.... Jak vypadlo druhé setkání-se s otcem? — Byla plna nepokoje.

Konečně vešla její panská s usměvavou tváří, zakrývala potutelně hlavou — a v patách za ní vkročil Podhajský.

Ale pro živý Bůh, jak to vypadal?... On byl za ty dva dny o deset roků sestárnul. Tváře jeho byly ubledlé, avšak spočíval na nich výraz takové odhodlanosti, že se podobala vzdoru. Krok, pohybování těla, celé jeho vzezření bylo v tom kratinkém čase zmužilo.

Emilie naň hleděla s patrným úžasem, i zapomněla ho skoro přivítat.

„Je mé čelo již tak patrně kletbou znamenáno, že se i moje přítelkyně leká?“ promluvil Podhajský vážným, ale trochu trpkým hlasem.

„Co je vám, Podhajský? Co se přihodilo?“ zvolala Emilie, a rychle k němu přikročivši, vzala ho za ruku. „O pojďte — pojďte, milý příteli! a nenechávejte mě v ouzkostech.“

S těmi slovy ho vedla k sedadlu.

„Já přečkal život minulý, a vymknuv se z náručí nenadálého časného úmrtí, narodil se k životu novému,“ řekl Podhajský, po boku jejím na pohovce usedaje.

„Co je? — chcete mě jazykem nějakých mysterií lekati? Mluvte zřetelně! Jak jste vyšel s otcem?“

„Dobře — alespoň jsme se dobře rozešli.“

„Jak —?“

„Že se více nesejdem.“

„Podhajský — pro živý Bůh! ... z vás mluví zoufalost! Co se to stalo?“

„Nic nového. Historie lidského srdce může se mnohými příklady vykázat.“ — A na to jí vypravoval, co se bylo mezi ním a otcem událo.

Emilie poslouchala s celou duší. Když byl dopověděl, vzchopila se rychle ze sedadla a počala prudce po pokoji přecházet. Prsa její se bouřlivě vlnila.

„Jaké to nepřirozené roztržení těch nejsvětějších svazků!“ jala se mluviti. „Je-liž možné, aby se něco takového za našich dnů událo? Otec opouští šlechetného syna, že ho nemůže jako dětský míč z ruky do ruky přehazovati ...“

„Já se otci nedivím,“ prohodil Podhajský. „Náhledy jeho jsou tuze obmezeny; on nezná ze světa nic jiného, nežli co jeho pluh objímá.“

„A já jsem říkajíc vaší spoluvinnicí!“ zvolala Emilie u svém rozvažování pokračujíc a krátké omluvy Podhajského si nevšímajíc. „K vůli mé osobě roznítil se největším dílem hněv otce vašeho — já to pozorovala již na lodi —“

„Emilie!“ prosil Podhajský.

„Co budeme omlouvati věci,“ obrátila se tato k němu — „ježto se v skutku tak a nejinak vynacházejí? Neštěstí nechtějme si nikdy zmenšovati. V celé jeho velikosti postavme si je před oči — a pak naň zmužile zraků svých upřeme. To nám podá pravou míru našeho konání. — Já nesu díl vaší nehody — ačkoli nevinně ... já musím nyní také díl myšlének převzíti, kteréž by tuto nehodu *zase zničily.* ... Co hodláte počíti?“

„Já se nemohl po tuto chvíli na ničem ustanoviti.“

„Zkusíte to ještě? — budete domů psát? nebo se utečete osobně k srdci otcovu?“

„To ne — alespoň ne hned. Já znám otce, a vím, že bych teď ničeho nedospěl, kdybych se vůli jeho úplně nepodrobil — a to nemohu. Nikoli! Mně nelze opět hračku obmezených nápadů jeho ze sebe učinit.“

„A můžete — odpusťte, že se vás přítelkyně na to táže — můžete bez otce existovati?“

„Já cítím k tomu v sobě dost síly — ačkoli v tomto okamžení ještě nevím, v kterou stranu a ku které věci ji obrátím.“

„Budeť to také pro vás těžká úloha.“

„To nezapírám. Ale mužnou vůlí dají se všeliké těžkosti oblomiti. Ostatně má svět tolik rozmanitých tvářností, že se některá přece na mne usměje.“

„Proč ne — když jí dovedete usmání vynutit. Jinak ale ukazuje svět jen škaredé tváře.“

„Vy mi dáváte málo útěchy.“

„Proto že jsem světu do tváří nahlídla — a že mne odtržení vaše od posavadního života bolestně dojímá. Nemůžete se nijak v předešlou kolej navrátit?“

Podhajský vrtěl hlavou.

„A co bude říkati matka vaše?“ ptala se Emilie.

Podhajský bolestně sebou trhnul.

„A co se stane z Růženky?“

„K čemu mi vrážíte jedovaté šípy do prsou, ježto až posud krvácejí?“ zvolal Antonín, rychle se vzchopiv. „Takto ptal jsem se tuty dny již bezpočtukráte, ale ani jedna odpověď neposkytla mi úlevy. Já nevidím pomoci aniž jakého vyklouznutí z tohoto smutného labyrintu. Zdá se to býti chod osudů — a podlé toho musíme nyní všickni alespoň na čas běžeti.“

Tváře Emiliina zastínila se tichým zármutkem. Vnitřní nepokoj nedal podivné dívce ani postáti.

„A na čem se tedy ustanovíte?“ ptala se napnutě.

Podhajský krčil rameny.

„K veřejné službě mě nevychovali, a k početí této dráhy jsem také trochu přestaralý... jáť si již věru hlavu až do bolení nalámal, kde bych se měl ohlídnouti; ale mysl má je až posaváde tak sklíčena, že nevím, kde se v tomto vlnobití břehu zachytit.“

„Myslil jste na vychovatelství?“

„Já?... Moje drahá, já nemohu na věci myslit, při kterých mi teprva školní atestace dosvědčiti musejí, že bych je mohl podstoupiti; takových divotvorných papírů nemám ani lísteček. Ne, ne — já musím něco počíti, co jako ze mne vyroste — k čemu nepotřebuji cizího výkazu... něco se mi již arci na mysli zablesklo, ale já si posud netroufal tuto myšlénku pochytit, ze všech stran ohledat a pak jako oživující jiskru v sebe uložit.“

„Nu —? a tato myšlénka?“ ptala se Emilie, důvěrně vedlé něho usedajíc.

Podhajský s odpovědí poněkud váhal. — „Nechtěla byste hádati?“

„Což je to něco takového, co vám těžko s jazyku sklouzá?“

„Já chci uhodnutí vaše za osudné orakulum považovati.“

„Ale což vím *já*, k čemu se mladý muž vašich schopností oddati může?“

„*To* můžete věděti... leží to ve vašem okresu.“

„Snad ne divadlo...?“ prohodila Emilie kvapně.

Podhajský posvědčil.

„Ale, milý příteli!“ prosila dívka — „co pak vám napadá? Což jsou všechny jiné cesty mnohotvárného života před vámi uzavřeny, že chcete právě tuto voliti?“

„A proč bych ji nevolil? Tať mi ještě nejspíše rychlého a jistého postavení poskytne — a byť i bylo sebe skrovnější. Vímť arci, že se tomu stavu trochu pozdě oddávám — ale to se mi namítne u každé jiné obživy.“

„A což pak víte, že u divadla obstojíte? — Zkoušel jste se někdy?“

„Ty můj Bože! u divadla máte tolik chatrných, nedospělých žáků, že mezi tou velikou hromadou také snad ještě pro mne kousek místa zbude. Vždyť netoužím po věnci a vavřínu. Chci se jenom nějakým novým poutem k životu připnouti — dokud se přetrhaná stará vazba opět nezacelí..., kteréžto naděje ohledem matky a Růženy ovšem zpustiti se nemohu.“

„To je něco jiného!“ řekla Emilie s vyjasněnou tváří. „Nebo abych se vám přiznala — mne pojal strach z vašeho oumyslu. To naše ubohé umění považuje se obyčejně za květnatou louku, kteráž medem a strdí přetéká, a kde třeba jen ústa otevřít, aby člověk rozkoší užil. I není věru jiného stavu na světě, kterýž by tolik nepovolaných přechovával, jako stav herecký — a vás by bylo škoda, kdybyste měl navždy snad jen ouvozem obyčejných komediantů se potloukati. Chcete-li ale divadlo za ochranné útočiště považovati, dokud se zbouřený proud dnů vašich zase neutiší; chcete-li na ten čas spíše jako dobrovolný ochotník přijmouti, co vám jeho chrám poskytne: pak vám to nemohu zrazovati. Bude to pro vás dobrá škola, kde člověka dle jeho vášní, dle jeho veškeré bytosti lépe seznáte, nežli v celém ostatním životě. Pozbudete přitom arci několik pěkných obrazů mladistvé obrazivosti — přijdete o všelijakou naději — ale nabytý poklad zkušenosti vám tu ztrátu mnohonásobně nahradí. Teď se již sama těším!“

„Já se ještě netěším — nebo při celém tom rozkošném návrhu nedostává se mi ještě maličkost... totiž místo; a v tom ohledu nejsem dost pošetilý, abych se domníval, že mi na první zaklepání hned otevrou.“

„Aj, tedy budete dvakrát i třikrát klepati! Nechte jenom, až vás některá direkce uvidí — zvláště bude-li její representantka hlava ženská. Ty mívají hezké muže rády okolo sebe.“

„*Moje* přítelkyně začíná býti veselého rozmaru —“

„*A jakž bych* nezačínala? — Prosím tě, milý mládenče — *jen* si to dobře rozvaž, není-li to zpropadená

ironie osudu? Tatík tě vychoval mezi lesem a skalami, aby o tebe svět ani prstem nezavadil — a ty se chceš nyní na prsa jeho s tou nejbujnější čeládkou vrhnouti! Mně se zdá, že by vás otec raději za pluhem, nežli před lampami viděl — s nalepenou kozí brádkou, s dlouhým peřím na sametovém biretu. Jeho vychovací soustava ho šeredně zklamala."

„Tedy myslíte, že bych se mohl na to odvážiti?"

„A proč ne?" mluvila zpěvačka se svou přirozenou, lehko zanícenou živostí. — „Nehodnýť člověk svého štěstí, kdo se o ně nepokouší — a kdyby v zápasu i poslední žíla praskla. — Já tě již vidím, spanilý jinochu, jak budeš očima kroutit, ruce roztahovat... doufám přece, že budeš milovníky hrát?"

„I třeba stoly vynášet!" zvolal Podhajský tónem položertovným a polozoufalým — „jen když přijdu na sucho — nebo vlastně na prkna. Ale jak se *tam* dostanu — to je jiná otázka."

„Já vás engažuji, pane Podhajský!" zvolala Emilie, a rychle se před něj postavivši, podávala mu ruku. „Nebudu míti sice potěšení, s vámi zároveň na prknech stávati — ale z přátelství člověk ledaco učiní. Tedy...? ... chcete?"

„Ale, milá Emilie..."

„Budu psát Ferdinandovi. Jemu anebo mně k vůli direkce něco udělá... a nebude-li místa u nás, bude místa jinde, kde naše jmena také něco platějí. V jakých rolích chcete vystoupit? Jako Carlos, Werner, Savage..."

„Pro živého Boha — Emilie, netropte žerty."

„Žádné žerty! Vy jste herec od maličkosti — rutinované nářadí... snad nemyslíte, že bych vás jako pouhého začátečníka někam rekomandovala? Tys, přítelíčku, ještě nezkušený, neotřelý nováček! Odhodlaně, s jistotou — jako byste již celé koše bobkových věnců a několik balíků básní v kapse nesl, musíte vystoupiti. Však já vás k tomu připravím. Kus postavy a hlasu máte — srdce a hlava *nejsou* také prázdny — ostatek těla též zatím

nějak přihladíme. Počkejte — já budu hned Ferdinandovi psát.“

A mysl Podhajského se znítila slovy podivné dívky, a naplňovala se vábnými obrazy. Zapomněl na minulost i přítomnost, a žil jen v budoucnosti.

Neníť stavu na světě, kterýž by svým lichocením tak léčivých prostředků na mladé srdce přikládal, jako stav herecký. V jeho okresu — v pouhé naději, že se podaří v čarodějné kolo jeho kročiti, spočívá tolik mámivé útěchy, že mladík na všechny rány zapomíná, kteréž byl snad posud utrpěl....

Emilie psala, potom sedla k fortepianu a zpívala. Potom dělali s Podhajským krásné plány o budoucnosti.

8.

O vlasti má, ty krásná země,
Ty ráji v světě jediný,
Jen tobě bije srdce ve mně,
A pro tvůj národ milený. —
Tvůj jsem celý, o vlasti má!
V. J. Picek.

Podhajský byl zase ve svém příbytku a — byl skormoucený. Napnuté perutě obrazivosti jeho byly klesly — bílé vyduté plachty jeho naděje byly splaskly, a loď jeho ploula zase tichou hladinou vážného rozmyslu. Pořádal věci své. — Každá maličkost uváděla mu zašlé časy na pamět. Tuto věc měl od matky — onu od Růženy. Jemným pohnutím trnulo srdce jeho. Myslilť na obě — myslil na to, co jindy bývalo — i na to, co asi bude. Bytost jeho rozplývala se plamenem bolnosladkých citů.

A čím dále, tím živěji, tím tížeji usazovala se na dně duše jeho hryzoucí žalost a rozrývající bolest. Omamující zápal, jenž ho byl u Emilie bezděky uchvátil — ono sladké zanícení bylo vyhaslo; nyní naň otvírala skutečnost své lačné oči, a ledové trnutí prochvívalo oudy jeho.

Myslil jenom na matku a na Růženu. Novým hořem pukalo srdce jeho. I vrhnul sebou na kanape a zakryl

tvář v jeho podušce. Bylo mu, jako by se chtěl před děsivými podobami ukryti.

V tom se ozvaly ženské hlasy na předsíni — klepalo se na dvéře, a v okamžení na to vešla do pokoje Podhajská s Růženou.

„Matko! — matko, matko!“ zkřiknul Antonín, když byl hlavu pozvedl, a poznav příchozí, letěl jí naproti. I ležel na prsou jejích a plakal jako dítě.

„Upokoj se, milý synu!“ pravila matka, sama proudem slzí tvář jeho smáčeje — „upokoj se — vždyť jsem *já* u tebe, abysi nekvílel a nezoufal. Přicházím jako spravedlivá, milující matka.“

„O nyní je po vší bolesti a žalosti!“ zvolal Podhajský, a úsměv blahosti rozjasnil tvář jeho. „Nyní se ulehčí srdci mému a před očima tvýma nebude se podoba synova jako šalebná stvůra, plna hanobících poskvrn míhati. Jen s tebou ještě mluviti — moje matičko! — to jsem si přál, to jsem vyprošoval na Bohu; pak bych byl rád bedra svoje opásal a chopil se berle poutnické.“

„Nech řečí, Antoníne, kteréž ti u příchodu matčina nesluší a ježto mi srdce jako meč probodávají. Seber smyslů svých, abys mě rozumně do té tkaniny uvedl, kteráž tak záhubně okolo nás všech se otočila.“

„O pojď, pojď, matičko! — pojď i ty, moje milá Růženko!“ mluvil Antonín, a přivinuv radostně se chvějící dívku lehounce k srdci svému, vedl je obě k své pohovce. — „Sedněte si — budete umdleny — odlož, pohov si, matičko — odlož klobouk, Růženo — já obstarám zatím...“

„Nech všeho, Antoníne — a obrať smysly od věcí vedlejších. Či-li se domníváš, bláhový, že bych mohla mysliti na pohovu oudů nebo na tělesní rozkoš, dokud mi srdce ouzkostí trne a starost mou duši svírá? Přisedni ke mně, synu — otevři srdce a ústa svá, ať zvím pravdu, co jsi provinil, nebo co na tebe podezření viny uvrhlo.“

„O ptej se — ptej, matičko!“ odpovídal Antonín, a sedal si na nízkou stolici mezi matku a Růženu. —

„Ptej se, má Růženo! — Co jste o mně slyšely? Před vámi je dokořán otevřeno srdce mé.“

Podhajská upřela na něj své jemné oči, a blahost mateřské pýchy nad ušlechtilým synem, jejž nebyla delší čas viděla, a kterýž byl mezi tím půvabně dozrál, rozlehla se jí po laskavé tváři. Také tichá Růžena pohlížela na něj s hlubokým pohnutím své něžné duše, a sladký míruplný ples ozýval se její útrobou. —

„Řekni mi, Antoníne!“ začala Podhajská po malé přestávce... „je to pravda, že vlastenčíš?“

„Ale pro milé nebe!“ zvolal Antonín — „co pak to máte s tím vlastenčením? Také otec nacházel v tom něco hrozného, ačkoli se zřejmě nevyjádřil. Co to myslíte?“

„Nu... to, co nám doktor Koníček povídal.“

„Ten kobylčí mastičkář — který mi tu minulý týden dotíravě na krk lezl? A co pak vám povídal?“

„Že na daremné věci myslíš...“

„Ten hanebník!“

„... že za daremné české knihy peníze vyhazuješ...“

Podhajský se dal do smíchu.

„... že se nebezpečných spolků chytáš...“

„Nic víc?“

„... a že — do kafíren chodíš...“

Antonín se chechtal a vesele se vzchopil.

„Ty se směješ?“ ptala se matka vážně.

„Ale kdož pak by se nesmál, moje zlatá matičko? K vůli takovým výparům necháte si hned celou oblohu zakalit! To jsou tedy vaše starosti? a ta stran kafíren je snad ta největší?“

„Doktor mluvil také o nějaké — ženské osobě...“

„Jak?“ rozpálil se Antonín. „Ten hanebník se opovážil —? Ten by měl jenom na kolenou, s rukama přes kříž, s hlavou skloněnou její jmeno vysloviti! Matko — moje drahá Růženko!“ mluvil horlivě dále, a klekl si vedlé dívky, a vzal ji za ruku a tiskl ji ke rtům a na *prsa*... „moje zlatá duše, ty jsi mohla něco zlého o mně *mysliti?* Mám se také před tebou očistovati?“

„Ale tak pak mi jen tedy pověz," řekla Podhajská — „co to všecko znamená? Obelhal nás doktor?"

„Hlavní věc vám pověděl, ale smysl její převrátil; z černého učinil bílé, z pravého levé — a já nepochopuji, jak jste tomu člověku víru dáti mohli. Kdybych to já byl učinil — byl bych nehodné věci o tobě, zlatá Ruženko, uvěřil —"

„Co že pravíš?" ptala se Podhajská.

„Že mi chtěl ten váš hubený pijavkář o Růžence namluviti, že našeho kancelářského ráda vidí..."

„Ten hanebník!" zhrozila se Podhajská.

„Já ho arci odbyl, jak se slušelo — on ale poděsil na to z nešlechetné pomsty vás, a já to musel zaplatit."

„Ale nebeská dobroto — proč pak jsi to nepověděl otci?"

„Ten o tom nečinil zmínky, a já nemohl tušiti, že by na tom něco záleželo."

„Nešťastná tvrdohlavost! — nešťastné nedorozumění!" bědovala matka... „Teď ale mluv! Co to vlastenčení tedy obnáší? Co je to? Pověz mi to moudře a pravdivě, ať se jasně ohlídnu."

„I povím, zlatá matičko, povím!" řekl Podhajský, zase mezi obě usedaje. — „Totě věc, která se hlavně srdce týče, a tuť naleznu u tebe dozajista půdu, v nížto moje slova pevnými kořínky se zachytí. Dej pozor, matičko — tobě, Růženko, nebudou také slova moje na škodu.... Co bysi říkala, kdyby tvůj Antonín na všechnu tvou lásku zapomněl, kdyby pustil z paměti, co jsi pro něj učinila, kdyby nechtěl nic o tvých starostech, o tvých probděných nocech, o tvých modlitbách věděti..."

„Ale Antoníne!" namítala milující žena.

„Neměj starosti! — vždyť povídám: Kdyby! — Teď si ale uveď na mysl, že má každý člověk *dvě* matky."

„Dvě?" divily se ženštiny.

„Jedna je ta první drahá rodička, jako ty jsi ta moje, zlatá matičko! — a druhá je naše *vlast* — totiž ona země, kde jsme se zrodili a k něčemu dobrému dospěli."

Podhajská hleděla na Růženu, jakoby synovi docela nerozuměla; ale v očích a na tvářích dívčích spočíval sladký úsměv vypravováním Antonínovým zbuzený — jako by celou duši její blahé tušení prochvívalo. Tím se prostá žena upokojila a dávala zas pozor na syna.

„Ty jsi ovšem až posud hrozně málo o vlasti slýchala, matičko!" mluvil tento dále — „není-li pravda? — ty ale za to nemůžeš — to není vina tvá. Tys odrůstala v časech, kde stran vlasti naší ještě zlá zaslepenost panovala. Také moje vina to nebyla, že jsem o ní skoro nic nevěděl, dokud jsem po domácích lukách běhával. Teď ale o ní vím a musím se k ní chovati jako k matce své — sic bych se dopustil viny tak veliké, jako ta je, kdybych tobě nevděkem splácel lásku mateřskou. Vždyť je to země, kde jsme božího světla spatřili, kde jsme zrostli, radosti okoušeli a v starostech se tužili — země, kteráž nám jako pravá matka všech pokladů svých poskytuje, jimiž vezdejší svůj život ozdobujeme, a kteráž ve svém lůně duše přechovává, s nimižto v jednom jazyku mluvíme, jedny písně zpíváme, jedněmi obyčeji život pořádáme, v nichžto po jedněch otcích pravé sestry a bratry nalezáme; — vždyť je to země, kteráž je naší kolébkou, naším domovem, naším chrámem... a tu bychme neměli jako matku milovat? Řekni ty sama — přiznej se, drahá matičko — zdali na ten kousek země jakživa radostně nezpomínáš, kde jsi se narodila a mládí své ztrávila? Jakž bysi tedy neměla milovati celou tu krásnou zemi, kteráž nesčíslné množství takových míst v sobě chová — a sice míst, která jsou domovem našich milých krajanů, kde se učení mužové zrodili, kde udatní hrdinové krev svou prolili, kde slavné činy povstaly, kde se znamenité nálezy učinily — a to všecko jen k oslavě a ve prospěch nás všechněch, kteříž jsme v této zemi zrozeni a jedním národem se nazýváme!"

„To je všecko hezky," řekla Podhajská, hlavou potřásajíc a slova synova uvažujíc, pokud je na první podání postihnouti mohla — „to je všecko hezky, ale já v tom

ještě nic nevidím, co by se podobalo věcem, o kterých náš doktor mluvil.“

„Také na ně dojde. — Pomysli si, že někoho miluješ, že jsi mu díky povinna — tak asi jako dcera matce: zdaž nebudeš také vše činiti, co by osobě této užitek přineslo, co by jí radost působilo — nebo co by jí ke cti sloužilo?“

„To jsou zbytečné otázky. Každý poctivý a rozšafný člověk musel by tak jednati.“

„Nu — tedy si nyní pomysli, že také vlast miluješ i díkami jí povinnována jsi — a snadno pak uzavřeš, že i v její prospěch pracovati a ji zvelebovati musíš. To však nedokážeš lépe, nežli když díl vezdejších starostí svých ve prospěch lidí obrátíš, kteří v lůně jejím přebývají, s tebou jednoho rodu, jednoho jazyka, jedněch obyčejů jsou, tobě nejblíže stojejí a také dle božího přikázaní největšího práva k tvé lásce mají. Tím právě matku potěšíš a šťastnou učiníš, když o blaho dítek jejích pečuješ — či-li mluvím nedobře?“

„Já ti rozumím. Vždyť nepovídáš nic jiného, nežli co nám křesťanská povinnost činiti poroučí. Ale ještě nenahlížím...

„To přijde hned. Když bysi tedy vlast milovala a služby své lidu jejímu, totiž krajanům svým, obětovati chtěla: jednalo by se ještě o to, jakými prostředky bysi to dokázati měla. Dle mého zdání může se to díti dvojím způsobem — buďto skutky, dary, dobrodiním, ochotnými příspěvky a jakoukoli činnou pomocí anebo radou, poučením a všelikou jinou službou jazyka. Z obou těchto způsobů je druhý, tuším. důležitější; za jedno nemůže každý člověk činnou pomoc poskytnouti — každý nemá, co by ze své majetnosti mohl udělit a oželet, k tomu náleží vždy jakási zámožnost nebo aspoň schopnost ku šlechetné oběti; a za druhé záleží všechno lidské štěstí hlavně na tom, aby měl člověk všechněch věcí dobrou známost, protřelou hlavu a zušlechtěné srdce — aby tedy *moudré naučení* poslouchal, je pochopil a podržel. Rozumíš,

matičko?... Lidský jazyk — lidská řeč je tedy prostředek nejhlavnější, kterým se může blaho národu rozšířit a tudy i vlasti posloužit. Musí to býti ale jazyk takový, kterému lid rozumí, v kterém uvyknul mysliti a myšlénky i city své vyjadřovati — totiž jazyk mateřský. Tím se musí lid vyučovati, tím se musí k němu mluviti a povinnosti jeho do hlavy i do srdce mu vštěpovati. Naši vlast potkalo ale chodem války a jiných nehod to neštěstí, že přišel jazyk její před mnohými lety k oupadu; nic se v něm nepsalo, lid se jím neučil, ani neřídil — a tudíž počal se oupad a zkáza jeho i na lidu okazovati, a obyvatelé jiných zemí, jiní národové začali nás v umění a vědění přestihovati, jmeno i statky své mocněji rozšiřovati a nás ve všem všudy zatemňovati. Byl to bolestný stav lidu našeho, kterýž na slavnou památku předků svých zapomínaje a minulý skvělý stav svůj z mysli pouštěje, jen leda bylo život vedl a pravou cestu po blahém osvícení neviděl, ani nehledal. Konečně ale vzchopili se někteří mužové, jimžto byl Bůh ducha osvítil a jiskru své lásky v srdci roznítil — ti se vzchopili, poněvadž poznali, v čem chyba vězí, proč náš lid vázne, a začali zase mateřským jazykem k němu mluviti; začali mu vysvětlovati, že je tento krásný jazyk nejdražším dědictvím po jeho praotcích, že ho musí milovat a naučení v něm přijímat. Mužové tito píší nyní knihy v tomto jazyku, a těmito knihami rozprávějí s lidem, jejž ve všech potřebných a užitečných věcech vyučují — a o těch mužích se praví, že vlast svou milují. — Dokud jsem byl doma, nepřišlo mi o tom ani slova k sluchu; teprva venku — zde se mi rozjasnilo v hlavě, zde se mi rozehřálo srdce; zde jsem poznal muže, kteří svou láskou k jazyku, k lidu, k vlasti toho nejčestnějšího jmena i uznání zasluhují — a s těmi, zlatá matičko, přátelím. Myslíš, matičko, že mohou takoví lidé něco daremného tropiti? — daremně čas a peníze mařiti? — v daremných společnostech tonouti?“

„Ne — to nemyslím!“ řekla Podhajská jemně a přemítala ještě slova jeho. „Co mi tady povídáš, zdá mi se

pěkné a dobré — ačkoli, abych se upřímně vyznala, všemu ještě nerozumím...“

„Ale já mu rozumím!“ zvolala Růžena, jejíž tváře mezi Antonínovým vypravováním neobyčejně byly zahořely a jako květ nového života se jevily. „Já mu rozumím — a cítím, že mluví pravdu. Nyní vím, co mě bolívalo, když si zámečtí pánové posměšek z českého lidu tropili! Já to nemohla vysloviti — ale srdce mi pukalo. Nyní tomu rozumím!“

„Růženo!“ zvolal Podhajský radostně překvapen a chopil ji za ruce. „Je-li možná? Ozývá se i v tobě hlas, kterýž naplnil duši mou? Vykvětá v prsou tvých ona čarodějná květina, po nížto práhne touha má?“

„Co to myslíš?“ ptala se dívka tiše.

„Byla bysi v stavu mě pochopit, kdybych s tebou o vlasti a národu rozprávěl? Nalezla by láska k těmto věcem místa v krásném srdci tvém?“

„Já to neumím pověděti — ale když mluvíš, tu poznávám, že jsou to slova srdce mého — a že budu věčně jako ty smýšleti.“

„O moje Růženo!“

„Vy jste hodné děti,“ ozvala se Podhajská po kratinkém, ale blahém zamlčení se všech stran... „ale já nemám ještě pokoje. Což je to tedy všecko, o čem náš doktor rozprávěl? A proč viděl samé daremnosti?“

„Každá dobrá věc má svoje protivníky, milá matičko!“ řekl Podhajský — „to je stará pravda. Také počínání šlechetných mužů, kteří vlast naši upřímně milují a protož přirozeně *vlastenci* jmenovat se mohou — také smýšlení a jednání těchto mužů nalezlo svých nepřátel a odpůrců, kteří se jim protivějí nebo posmívají, ano podezřelými je učiniti se vynasnažují, a myslejí, že kdo ví co vtipného pronesli, když o nich řeknou, že *vlastenčí*.“

„Ale otec mluvil o svůdnících, o hejřilech...“

„Matičko — moje zlatá! prosím tě, neopakuj věci, které mi již tolik bolestí způsobily. Kdybysi ty muže *znala, kteří otci* tak nevinně hlavu pomátli, řekla bysi

dozajista, že svému Antonínovi jakživa jiných přátel nepřeješ. Vážní a zamračení arci nebyli; ale můj Bože, což pak se nemá člověk veseliti, když si jednou k zotavení do širého pole vyběhne?“

„Ale... co to bylo s tou — ženskou osobou?“

„Chceš ji vidět? — chceš ji poznat, matko? Já ti nebudu o ní mluviti, ale přesvědč se vlastníma očima.“

„Já nemám veliké chuti seznamovati se s podezřelými osobami...“

„Ne, ne, matičko! — tak nemluv, a nechceš-li ji viděti: tedy poslechni.“

A nyní začal o Emilii vypravovati; mluvil ohnivými slovy a líčil živými barvami. Popisoval život její, smýšlení a city její — pověděl, co ji bylo do Prahy přivedlo, jak ji poznal — a mluvil také o jejím Ferdinandovi....

„Takovou osobu nesmíš, matičko, podlé jiných děvčat posuzovati.“

„To bych neřekla. Co je v ženské ženského, to musí v každém stavu zachovat.“

„To ona také zachovává a střeží, jako poklad největší.“

„A zná chování její člověk, jemuž, jak pravíš, svou lásku darovala?“

„Jakž by neznal? — ona nemá před ním žádného tajemství, a nebyl by jí hoden, kdyby o ní dost malé pochybnosti měl.“

„Ale tak svobodně po světě...!“

„Toť přináší stav její. Ona jest neobmezená paní vůle své a ví, že je všude vítána, kde se umění její zaleskne.“

„A co znamenala ta jízda s tebou po vodě?“

„Chuť navštíviti krásné Drážďany a viděti rozkošné břehy našeho Labe. Cesta není daleká — je pohodlná, a já se jí nabídnul za společníka, chtěje také hlavní město přívětivého Saska poznati. Ostatně měla s sebou také svou panskou — myslíš-li, že tím jakési vážnosti nabude.“

„*Má ta osoba* panskou?“ podivila se Podhajská — a *Antonín se* dal do smíchu.“

„Již vidím,“ řekl, „že se musíš na ni podívat, sice ti uvízne v paměti přepodivný obrázek — tak asi jako o mladé světoběžnici. Není-li pravda, moje růžičko! ty se na ni také podíváš, aby ti všechno děsivé myšlení z hlavičky zmizelo.“

„Já jsem spokojena se vším, co se tobě líbí,“ odpověděla dívka tiše — „a ničeho se neděsím.“

„To jsi moudrá, moje panenko!“ zvolal Podhajský — „a matička nebude zatvrzelejší. Či nejsi ještě pokojná?“

„Jsem — jsem! ale ta osoba se mi přece nelíbí... měla by té své neženské hry a svobody nechati.“

9.

O pojď a viz mé slze!
Synu poslyš! Ústa, jež tě
Nejprvnější líbala, tu
Lkají.

Smutnohra.

„A nyní buď veselá, moje zlatá matičko!“ zvolal Podhajský, když byl honem přípravy k nějakému zotavení a občerstvení obou ženštin učinil. Chutné pečivo a dobré víno stálo na stole; káva se vařila.

„Nyní buď veselá. Zapomeň na to, co se bylo událo, a raduj se z této chvíle.“

„Raduj se, raduj!“ opětovala matka, po jejíž tváři chvílkami ještě malé obláčky kmitaly. „Myslíš, nepovážlivče, tím že je všecko zpraveno, a že jsem jen proto za tebou přijela? — Nezpomínáš na otce?“

„Co je mi platno na něj zpomínat?“ prohodil Antonín hlasem temným. „Pomůže mi zpomínka?“

„A jakž by nepomohla, když to bude zpomínka *synovská?*“

„Ale jakž to může býti zpomínka synovská? Mohu-li na něj zpomenouti jako na *otce?* Nezrušil on sám svazky, jež ho ke mně poutaly? Neodřekl se práv otcovských, *když i moje zničil?*“

„Mlč!... dítě, nemluv ke mně ve smyslu takovém!“ prosila i kárala ho matka hlasem, kterýž celou duši jeho projímal. — „On je *otec* tvůj — to je moje celá odpověď — to si měl povážit, to mělo všechnu tvou hořkost osladit. On je *otec* tvůj — to ti mělo v uších zníti, a kdyby ti při tom bylo srdce pukalo. Jáť vím dobře, že ti přišlo požadování jeho za těžké; ale kdybysi byl na vše zapomenul: měl jsi aspoň na mne pamatovati.“

„Matko! nečiň mi křivdu. Já na tebe pamatoval... ale otec nedal k srdci svému přistoupit.“

„Nu, tedy nedal — já ho neomlouvám — starým lidem se musí ledaco prominout; ale nyní dá k sobě přistoupit, když se jako syn přiblížíš!“

„Matko! — co to požaduješ?“ lekal se Podhajský.

„Abysi jel se mnou domů,“ řekla matka svým nejmírnějším hlasem a vztáhla po něm ruku.

On ji uchopil, sklonil se k ní, tiskl na ni tváře své a řekl úpěnlivě: „Já nemohu!“

„Že nemůžeš?“ ptala se matka se srdcem mocně tlukoucím.

„Ty žádáš mou smrt!“

„Umučený Spasiteli!“ zděsila se milující žena, a vstávajíc od stolu, spínala ruce. — „Já... tvou smrt! Nešťastné dítě... Bůh ti odpusť nerozumné slovo... já tvou smrt!“

„Matko!“ prosil Podhajský.

„To je tedy cíl a konec lásky mé?“ mluvila žena dále hlasem se třesoucím. „Tak mi tedy rozumělo dítě mé?... O jdi tedy, jdi — a poslechni svou moudrou hlavu — nedbej na matku! Nedbej na to, budu-li se trápiti — budu-li si dělat nezasloužené výčitky, že jsem dítě své nevychovala, jak sám Bůh poručil: aby ctilo otce i matku svou. Na mém hrobě můžeš pak...“

„Ustaň, ustaň, matko — a nerozdírej mi srdce novou žalostí!“

„*Ale nemysli*, že tak snadno synovské povinnosti *se sebe odhodíš!* Já se nehnu od tebe! Odstrkuj mě,

odháněj a zapírej mě — já tě budu jako stín provázet — budu jako duch klatby kroky tvé střežiti a denně ti blednoucí tváře své okazovati. Já slíbila otci, že tě přivedu nazpět, i dostojím tomuto slovu svému — anebo zahynu!“

„Ne, ne — ty nezahyneš!“ zvolal Podhajský v zimničném zanícení — „ale *já* nevidím žádného vysvobození.“

„O pošetilče!“ mluvila matka dále. — „To je tedy ta tvoje láska ke mně — a ta vychválená k vlasti, že se bojí v zápas jíti s otcem? To je hlubokost a pevnost její, že se bojí člověka přesvědčiti, kterýž tě z celé duše miluje, třebas i srdce své do tvrdé slupiny ukrýval a hlavu svou podlé tvé míry ukloniti neuměl? Jdi — jdi, bázlivče! Tys nemiloval a nemiluješ ani matku, ani vlast: sic bysi k vůli nim rád něco snesl, a tímto snešením i ve své lásce se otužil.“

Nastalo pomlčení. Antonín ukrýval si dlaněmi tvář. Matka tiše plakala.

Tu se přiblížila Růžena k Antonínovi, pojala ho za ruku a položila ji mezi sepnuté ruce své na prsa svá. V očích se jí leskly dvě drahé perle.

„Antoníne!“ jala se mluviti nejistým, ale nesmírně dojemným hlasem — „poslechni matku! Pojeď s námi domů. Vždyť pak i nemůžeš nic jiného učinit! Či bysi mohl na nás tak zapomenout, že bys neměl té nejmenší starosti, jací budou příští dnové naši?“

„Antoníne!“ zvolala nyní Podhajská, plamenem veliké lásky své na novo uchvácena.... „Antoníne! ty necháváš i dívku nadarmo k sobě mluviti, kterou jsi na vždy ve svém srdci chovati — s kterou jsi radosti a žalosti tohoto světa zdíleti slíbil? Synu — synu! Což mám opravdu nad tvým srdcem zoufati? Což pak je to věru něco tak těžkého, učiniti matku a otce a dívku svou šťastnými?“

„Mou krev — můj život — mou blaženost pro tebe, matko moje!“ zvolal Podhajský — „ale vůle otcova požaduje ode mne ještě víc! Ona chce zničiti bytost mou...“

„To není pravda — tomu nevěř! Žalostí a hněvem *byla* *přeplněna* duše jeho. On si nevěděl jiné pomoci,

jak by tě ze zkázy vytrhnul... on to myslil dobře, já to vím jistěji, nežli on sám, a věřím v to tak pevně, jako jsem věřila, že tebe nazpět přivedu. Či-li jsem se v tobě zklamala?... Synu, synu! Což pak již ani tolik důvěry k své matce nechováš, abys ji uposlechl a přesvědčen byl, že jenom na tvé štěstí myslí — a že by tě k ničemu nenutila — a o nic neprosila, kdyby nevěděla, že je to štěstí tvé?“

„O já vím — já vím! Ty jsi byla odjakživa anděl milosti, kterýž mě zlatými perutěmi ochvíval; dech tvůj a myšlénka tvá je láska mateřská... jak bych ti nemohl důvěřovati? Ale nemůže se i láska tvoje mýliti? — nebo nemůže mi jiné cesty vykázati nežli tu k domovu?“

„A kdež by čekala na syna lepší cesta, nežli je ona k domu otcovskému? Kde postojíš tak jistě jako před očima otce a matky své? O pojď, pojď — neuvaluj na sebe hřích, že tě matka nadarmo prosila.“

„A můj nový život — moje nynější smýšlení, ježto mám otci v obět přinesti a mimo sebe pustit, jako lehké ranní sny... co bude z toho, matko má?! Či budeš pokojně a utěšeně na to hleděti, když mě vůle otcova jako nedospělého chlapce sevře a ztrýzní, záměry moje zkazí...“

„To neučiní, Antoníne! Já se ti zaručím svou mateřskou láskou, že se celá obloha domácnosti naší vyjasní, když se povolným — když se synem ukážeš. Není ti toto rukojemství dosti veliké?“

„O je, je veliké!“ volal Podhajský vroucně a líbal ruce matčiny... ale tváře jeho bledly.

„Anebo myslíš, Antoníne, že pranic u otce nezmohu? Že nedovedu svou vůli a svůj zámysl provesti?“

„Vím, vím! — a odevzdávám se do rukou tvých. Čiň tedy se mnou, co se ti líbí, a co láska tvoje za dobré uzná!“

S těmi slovy se jí vrhnul okolo krku, a oba potrvali v dlouhém a vřelém objetí. — Růžena se blaženě usmívala.

10.

Zas vidím vás, otcovské luhy,
A vás pahorky zelené,
Vás, klasem zlatým kryté pruhy,
Vás, lípy v dolci milené!
Synův návrat od V. J. Picka.

Nepokojně přecházela opět Emilie po svém pokoji. Před půl hodinou odešel od ní Podhajský s matkou a Růženou.

Živá, citu plná, obrazivá divadelní rekyně, kteráž celému světu do tváří hleděla a žádného soudu se neštítila — tato podivná ženština nemohla nyní obraz prosté ženy z mysli zbýti, a v duši ji zaznívaly ještě poslední slova její.

Paní Kateřina si dala říci a navštívila dívku, jejíž bytost pochopiti nemohla. I zděsila se takořka jejího pohledu. Byla něco prajiného očekávala, nežli se jí ve spanilé, půvabné a elegantní dámě zjevilo. I začala ji v duchu již odprošovati. Šťastná žena byla by na to přísahu složila, že pod takovýmto zevnějškem nic... takového vězeti nemůže, čeho se byla na počátku obávala.

I Emilie byla prostou, ale jemnocitnou ženou dojatá. Pudilo ji to k ní, jako k vlastní matce, kterouž arci již dávno – dávno byla pohřbila. A srdce její otevřelo se před ní jako drahá pokladnice, v nížto se diamanty a rubíny blýskaly — otevřela se před ní jako divůplná obloha, na nížto se měsíc, slunce a hvězdy honily — otevřela se před ní jako stará, vzácná kniha, kde se báchorky o zaklených kněžnách, nábožné žalmy a veselé písně střídaly.

Podhajská tušila velikou vnitřní cenu její, ale přece potřásala starostlivě hlavou, a tisknouc jí ruku pravila: „Já bych té nebezpečné hry nechala, a vrátila se do světa ženského.“

Tato slova zněla nyní Emilii v celé duši a naplňovala ji tesknotí. Byl to hlas tajemný. Dívka nemohla říci, proč by se jich strachovati, proč by se jimi děsiti měla.

V tom se dávaly návštěvy opovídat — a v okamžení na to vešli Antonínovi přátelé. Emilie na ně čekala.

V okamžení sletěl všechen mráček s čela jejího. Dáma nejoutlejšího tónu a přítelka otevřeného srdce vítala mladé muže.

„Pánové, já vás dala volati, zdali byste se mnou malé dobrodružství podniknouti nechtěli.“

„Běží-li při tom o krk — můj vám stojí k službám,“ nabízel se známý šedokabátník.

„Takového nebezpečí při tom není — ačkoli jistit nemohu, zdali nás někde škaredá tvář nepotká. Slyšte! Dnes nám odjede Podhajský. Jeho matka nám ho odvádí, aby ho s otcem smířila. My jsme dílem také příčina, že se na syna rozhněval; — tu mi napadlo, zdaž by nebylo slušno, abychme také něčím k obecnému smíření přispěli a domácí krásnou slavnost nějak oslaviti pomohli.“

„To by bylo arci famósní!“ radoval se outlý přítel. „Ale jak?“

„Abychme za Podhajským vyjeli, a brzce za ním na otcovský dvorec vrazili. Tu přijdeme právě mezi rozjitřené affekty a budeme moci nejsnadněji celou věc k dobrému konci otočit.“

„Já jsem přitom! — Já také!“ ozvali se přátelé — a nežli uběhlo čtvrt hodiny, začali se na improvizovanou cestu chystati. Slibovaliť si veliké rozkoše a chytili se podivného návrhu se vší chutí....

Starý ökonom neměl mezi tím ovšem ani zdání o všelijakých nábězích a outocích, které se na srdce jeho strojily. Nyní nebyl ani v stavu na svět pomyslit. Bylať se s ním v tom krátkém čase hrozná změna udála.

Zdálo se mu, že je na poušti. A také na ni skutečně byl. Domácí čeleď se mu vyhýbala, on se štítil čeledi; ona to činila z bázně, tento ze studu. Projímalť ho chvílemi hlas, že se byl přenáhlil... a to mu nemohl *až posud* nikdo vyčítat. Plamenně to nyní cítil, že tu *krom hrudy* a prsti ještě něco je, nač byl srdce své

upoutal, třebas to i pověděti neuměl, nebo to časem ukrýval — a to byla žena jeho... Růženka... a Antonín.

Ano, on ho miloval! S blahým trnutím uváděl si na mysl postavu ušlechtilého jinocha... ale srdce jeho bouřilo dvojitým hněvem, když si na jeho vzdory zpomenul. S plamennou touhou čekal, jakou zprávu od manželky dostane, proklínal ranhojiče, proklínal Antonínovy přátele — doufal, že se manželčina slova vyplní... jednou chvílí se třásl, druhou zuřil, třetí by byl slzel.

Plesavé zkřiknutí vyrvalo se mu rázem ze stísněných prsou, když náhle domácí kočárek na nádvoří vjel a Růžena s něho skočila. I chtěl jí běžet naproti — ale nohy pod ním klesaly... a pak chtěl zase na přísného otce hráti. Ale tato vůle jeho se brzy rozpraskla; — vždyť viděl jenom Růženu slízati!

„Kde zůstala Kateřina?“ ptal se vtupující dívky.

„Dobrého zdraví, tatínku!“ odpovídala tato, lehounkým kročejem k němu letíc a ruku i ústa mu líbajíc. Zdálať se býti jako novým životem nadchnutá. — „Pěkné pozdravení od matinky...“

„Ale kde je? kdes ji nechala?“ skočil jí Podhajský do řeči... „Pověsila se na toho proklatého nezdárníka...?“

„Ne, ne — neklej, nehorši se, tatínku!“ prosila Růžena, outlou ručinkou ústa mu zacpávajíc. „Nic zlého o našem Antonínovi — sice ti nepovím, co ti matinka zkazuje.“

„Zbláznila jsi se?“

„O, proč ne?“ Rozkoší se zbláznit — toť nemůže býti nic blaženějšího. Pro tenkráte ti ale povídám s úplným, zdravým rozumem, že tě dává matinka prosit — pěkně prosit, abysi obměkčil srdce své a nezatvrzoval se ve hněvu.“

„Co?“ zkřikl Podhajský, a mžikem vrazila se mu všechna krev do tváře. Myslilť, že byla cesta matčina marná, a že chtějí nyní srdce jeho k vůli nepovolnému synovi podrývat. — I uchvátil ho nový hněv.

„Co? — já se mám obměkčovat, aby jiní tím urputněji na svém bezpráví setrvati mohli? To je tedy ovoce vaší cesty?"

„I tak pak si jenom nech pověděti, tatínku!" chlácholila ho zase dívka. „Naše cesta vydala pěkné ovoce — a já tě nyní jen prosím, abysi mu ve svém srdci místečka vykázal."

„Co je tedy? — mluv! Jak vidím, musely se divy dít, neboť i ty jsi něčeho nabyla, co jsem dříve na tobě nikdy nepozoroval."

Dívka se líbezně zapýřila.

„Ano — stalo se něco," řekla sladkým hlasem — „slyšela jsem Antonína mluviti, a kouzelným jeho slovem praskly kruhy okolo duše mé. Tatínku... také ty ho musíš ještě jednou vyslechnouti —"

„Koho?" ulekl se Podhajský. — „Kde je? — já nechci..."

„Matinka tě dává prositi, abysi zpomněl na její lásku, na její oddanost..."

„Kde je? — kde je Kateřina?" ptal se Podhajský netrpělivě. „Co mluví o své lásce ústy cizími? Kde je sama?"

„Tu je!" ozval se hlas ženský za ním, a na prahu, mezi otevřenými dveřmi, stála Podhajská s Antonínem.

Ona byla přede dvorcem s kočárku slezla a zahradou do domu se vkradla.

„Tu je!" ozvala se nyní — „a splňuje slovo své. Přivádí syna tvého."

„Otče!" zvolal Antonín a sepnuv ruce na prsou, posýlal k němu prosebné zraky.

„Syn tě volá, otče!" řekla matka, blíže přicházejíc.

„Já měl syna," promluvil starý, s očima k zemi upnutýma, hlasem žalostí a radostí se třesoucím... „já měl syna poslušného —"

„Ten opět přichází!" zvolala matka horlivě — „a navrací se lítostně."

„A poslušně?"

„Poslušně.“

„Beze vší výminky?“

„Jako dítě tvoje za let pacholetských.“

„Jako dítě moje za let pacholetských?“ opětoval starý ökonom s blahou zpomínkou, a hlava mu sklesla ku prsoum.

„Otče!“ zvolal Antonín — a vrhnuv se k němu na zem, objal kolena jeho a tulil se k němu s dětinskou důvěrou.

A starý se k němu sklonil — položil hlavu svou na hlavu jeho, ovinul okolo něho ruce své — nemluvil, ale horké, veliké slze na osmahlých tvářích mluvily za něj.

Živý proud rozkošné rozpravy uchvátil nyní čtyry blahé lidi. Tu bylo vyobrazování a vysvětlování, vyptávání a zpytování — ale všecko s přívětivou tváří a laskavými slovy.

Kde zůstal přísný otec?

Ach, ten zmizel rostoucím zalíbením, jež nalezal v ušlechtilém synu, a namáhal se, aby postihl všechny ty pěkné věci, o nichž mu nyní mladý vlastenec z plného srdce vyprávěl.

Vrtěl při tom arci ještě tuze často hlavou, ledaco nemohl pochopit... ale bolest jeho za dnů právě minulých byla tak veliká, že se nyní takořka nutil věci uvěřiti, které se mu v obmezené přihrádky starého rozumu jeho vtěsnati nechtěly — nutil se věřiti, jen aby zas podobné bolesti neucítil, a touto vůlí začalo se v něm i přesvědčení zmáhati.

A když byl nejjemnější souzvuk srdce všechněch opanoval, zarochotily dva pěkné povozy na prostranném nádvoří.

„Hvězdy nebeské!“ zvolal Antonín, kterýž se byl s ostatními k oknu přihrnul. „Totě Emilie a moji přátelé!“

S rozličnými pocity hleděli šťastní obyvatelé osamělého dvorce na hosti i na sebe, a nežli si mohli otázku

předložiti, co tato návštěva znamená, otevřely se dvéře, a domácí děvečkou vedeni, vstupovali pocestníci přes práh.

„Pokoj s vámi — a nám laskavé uvítání!“ mluvila Emilie hned při prvním kročeji. — „Dovolte nám vejíti pod střechu, kdežto se dílem naší vinou, ačkoli nevinně, nemilý duch nesváru hostiti začínal — nyní ale, jak pozorujeme, již opět, šťastně začarován, zmizel; dovolte nám také nějakou částí k všeobecnému dorozumění a pospolnému shodnutí-se přispěti. — S těmito drahými se již známe,“ mluvila dále, živě k staré Podhajské a Růženě přistupujíc a obě objímajíc — „s panem mladým Podhajským mám podobné potěšení, a tudy mi nezbývá nic jiného, nežli abych toho i u ctihodného domácího pána dosáhla. Povrchně jsme se již arci poznali,“ obrátila se k starému ökonomu s nejdvornější poklonou, „ale já bych ráda, aby mě za jasného světla poznal — aby v paměti tak váženého muže ani nejmenšího stínu na obraze mém nezůstalo.“

Starý tonul v nesnázi a začal něco mumlati, co mělo jako výmluva vypadat; mladý přistoupil k přátelům a projeviv své překvapení, seznamoval je s matkou a s Růženou.

„Já jsem ona pověstná ochechule,“ mluvila zas Emilie s nejpůvabnějším úsměvem k starému Podhajskému — „kteráž vás ohledem pana syna tak hrozně poděsila. V skutku ale, zdá mi se, nemám na sobě nic hroznějšího, nežli tito pánové — vůbec přátelé vašeho pana syna a znamenití vlastencové — a jakož, doufám, poznáte, nežli vás opustím.“

Nyní začal Antonín přátele své dle jmena i stavu uvádět. Rodičům zněly titule doktor a právník velmi líbezně, a když tito konečně sami přistoupili a srdečnými, nenucenými slovy příjezd svůj omlouvati a podezření jejich zvracovati začali: nemohl starý venkovan hned slov nalezti, aby své mrzuté přenáhlení omluvil, jakož i milé překvapení své vyjádřil. Jakž nyní ty pány pod svou střechou, za denního světla, s utišenou myslí viděl, nemohl sám pochopiti, jak o nich co zlého mysliti mohl.

I poznával, že jim byl ukřivdil, a tímto poznáním změklo srdce jeho tak, že je říkaje s dětinskou radostí vítal a jako starým známým ruce jim tisknul.

„Vidíš, pantáto — vidíš, jak jsme se mýlili!“ usmála se paní Kateřina. „To jsou ti pánové, s kterými náš Antonín vlastenčí — kterých jsme se strachovali; — a teď jim tiskneš ruce!“

„O však já to přivedu také tak daleko, že mi pantáta ruku stiskne!“ ozvala se nyní Emilie. „Dovolte mi jen, zlatá matičko! abych tu směla dvakráte čtyryadvacet hodin jako dcera pobyti. Popřejte mi jen té rozkoše, abych se mohla k srdci vašemu jako k srdci mateřskému uchýliti a od ruky vašeho ctihodného manžela jako od ruky otcovské na dalekou cestu požehnání si vyprositi. Snad navždy opustím nyní drahé kraje vlasti naší — a ráda bych zpomínku na dny mezi vámi ztrávené jako zlaté listy do knihy života svého vložila.“

I přivinula se k Podhajské, a jemnocitná žena přitiskla ji k srdci svému....

Blahostně plynuly na to příští dnové. V osamělém dvorci panoval nový, ojařený život. Hlavní jeho jiskrou, nejbohatším jeho pramenem byla Emilie. Se starým Podhajským procházela pole a dala se o setí i o žněch jako nastávající hospodyně poučovati; s paní Kateřinou přihlížela ke stájím, s Růženou házela pokrm drůbeži, navštěvovala oblíbená místa Antonínova — a zde rozlévala své nejkrásnější písně. Zdáloť se, že si byla umínila šťastnou náhodou nalezený zdroj rozkoše před svým odjezdem z krajin domácích do poslední krůpěje vyprázdnit.

A na všech stranách nalezala ochotného, živého souhlasu.

11.

Pro jedno kvítí
Slunce nesvítí,
Vždyť já tě, má milá,
Nemusím míti.
Národní píseň.

„Bohu díky, že jsem zase doma!“ oddechla si Emilie, kdyžto, opustivši kočár, se svou panskou zase do pěkného pokoje ve velkém Pražském hostinci vstoupila. „Já bych byla samou rozkoší onemocněla. Teď je mi právě nejlíp — teď začneme věci skládat, a zejtra pojedeme do božího světa.“

Po cestě poněkud unavena odhodila klobouk a vrhla sebou na hebounkou sofu. Přemítalať na mysli příhody minulých dnů — zabrala se do budoucích a zastavila se s celou svou podivnou duší u Ferdinanda.

V tom přinesla domácí panská zapečetěné psaní. Nedávno byl je tu poštovní posel zanechal.

„Od něho?“ zvolala Emilie bezděky, sotva že list v rukou dívčích zahlídla, a hbitě se vzchopila.

Tušení ji nezklamalo. Byla to ruka Ferdinandova.

„Ten mi jistě honem oznamuje, že učinil dle prosby mé,“ řekla Emilie sama k sobě, blaženě pohnuta; — „ale tenkráte jsi nadarmo se namáhal, můj laskavý! Přítel náš je novými ouvazky k rodinné zemi své upoután... ten již naší pomoci nepotřebuje.“

I rozevřela jemně šustěcí papír a četla řádky Ferdinandovy.

„Blahorodá slečno!

Z Vašich roztomilých dopisů — zvláště ale z toho posledního výlevu romantické mysli Vaší vysvítá i slepému, že Vás dávno nevídaná vlast jakýmisi magickými kruhy k sobě upnula — a poněvadž ji celou za hranice vzíti nemůžete: tedy jste bez pochyby všechnu svou plamennou vášeň na jediného krajana přenesla. Ten se má nyní dle žádosti Vaší blízko Vás blýskati,

aby se vám nestýskalo po vlasti — a já mu mám vyhledati místo, kde by mohl pohodlně — pro sebe i pro Vás — hlavu skloniti? Ne, ne — moje laskavá! Co bych byl pro Vás učinil, to víte; ale tak pošetile slepá není moje slabost, abych zklamán a podveden... pláštěm Vaší milůstky... lituji Vás, ale neproklínám... přeji, abyste na mne snadno zapomněla... jako já se přičiním... abych na Vás zapom..."

Jako v divých kotoučích tancovala jí písmena před očima; — čím dále, tím přetrženější zdály se jí řádky, mlha naplnila oči její a zastřela jí všechny smysly.

Ve mdlobách sklesla podivná dívka na zem. Osudný list držela křečovitě v ruce....

České granáty.

(Psáno roku 1839.)

Omluva.

Krom *naší panenské* není snad již na světě literatury, kteráž by nebyla dopisy a přípisy, denníky a notata památných osob na veřejný trh přinesla; ano četli jsme jednou, že v Němcích z pozůstalosti Götheovy i krejčovská konta tiskem vydati hodlají. —

V *naší* literatuře nepokoušel se posud o podobnou věc nikdo, leda některá vtipná hlavička, kteráž laskavým a tudíž i lehkověrným čtenářům vlastní rukou sepsané listy za dílo cizí prodati chtěla. Uvádím zde na příklad jen vůbec povědomé i pochválené listy *nepatrných osob* z Musejníku Jinák ale vypadá to s dopisy, kteréž *já* tuto mnohováženému obecenstvu na odiv a obdiv podávám, jsa té naděje, že se mezi ním veliký počet věřících nalezne. Totoť jsou skutečné, ryzí, nepodvržené originaly, a nejsilnější můj protivník nebude moci dokázati, že nejsou pravdivy, aneb aspoň *pravdě podobny*. Já k nim nepřidal nic, leda někdy nějaké nevinné poznamenání.

Co *v nich vězí?* — o tom se čtenář dobrých očí a posluchač zdravých uší sám nejlépe přesvědčí; kdo je ale slepotou a hluchotou poražen, tomu těžko věc okazovati, tomu těžko o ní povídati; byť i sebe jasnější a zvučnější byla, on ji neuvidí a neuslyší. Že *v nich něco vězí*, na to se může laskavé čtenářstvo spolehnout; *nadarmo*, z pouhého kramářského průmyslu, nenazývám je *Českými granáty*.

Mnohý navrhne snad otázku: Kde jsem těch *drahých kamenů nabral?* — to je moje tajemství; mohu však doložiti, že se to stalo dovoleným způsobem. A proč je nyní u veřejnost přináším? — to je moje druhé tajemství; nebudu se však hněvati, jestli někdo tu neb onu roušku odhrnouti dovede.

To jediné musím napřed všem všudy ujistit, že ani pod jednou, ani pod druhou nic liškou nebo ježkem podšitého nevězí, a že by tedy marná práce byla, kdyby se pod nimi něco potutelného neb pichlavého vyhledávalo. Jáť mám přitom zajisté dobrý, ba pravý beránčí oumysl, a nechci žádného *pohněvati.*

Ostatně — bude-li chtít někdo někdy ouplné a důkladné naučení o písemnostech, zvláště o českém listovním slohu, vydati — jakéhož posud věru nemáme — tomu kladu již nyní tu skromnou prosbičku na srdce, *aby tyto listy a listiny* ve svém pojednání *za vzory* předložil, neboť vím zajisté, *že je u nás ještě hodná hrstka učeníků,* kteří je u příležitosti a v potřebách rádi za příklad vyvolí.

1.

Václav Mrskáček, pomocník ve škole vesnické, Jiříku Švihalovi, präparantu na škole normální.

Milý Jiříku!

Víš-li pak ještě, jak jsme o vánocích zpívali: „Radujme se, veselme se!“? — Nuže tedy, radujme se, veselme se — mámeť vyhráno! to jest: *já mám vyhráno*, neboť jsem ve Hlupíně *mládencem*. To ty koukáš, viď? Však ono to také přišlo z čista jasna, jako hrom o svaté Dorotě.

Já myslil, že si ještě nanejmíň pět roků posedím: ale ono kdesi cosi — inu, také školní mládenci mají své osudy, a láska je hrozná věc! — Bývalý zdejší pomocník přiženil se totiž do selského statku, a místo metly nosí teď bič a bodku. Dobře udělal. Člověk se těch kluků napere, až ruka brní, a přece jen pořád prázdnou slámu mlátí; je-li sedlákem, nemá se toho vždy co strachovat. Obilí přece někdy dobře podsejpá.

Abych ti ale všecko a pořádně popsal — příští pátek budou tomu čtyry neděle, co jsem dostal dekret.

* K tomuto listu není potřebí velikých výkladů; myslímť, že každý hlubokost jeho i bez brejlí až na dno prohlídne. Je to nejčistší výlev mladého, pro své povolání plápolajícího srdce, a člověk se nemůže jakéhosi nábožného pohnutí zdržet, když si dle tohoto trefného obrázku stav učitelů venkovských na mysl uvede. Já se dal přitom radostí do pláče.

Starý Pískálek, zdejší učitel, mi to dávno sliboval, a také to nyní u vrchnosti vymohl. Jsem tomu hrozně rád. — Ročně tu mám svých 20 rýnských. Z koledy a pomlásky dostanu třetinu, ze Řehoře polovičku — proto že budu sám nedvěda dělat — a co vytlučeme o posvícení, z toho mi slíbil starý ošatku koláčů a tolar na novou podrážku. V poledne jídám u něho, ráno člověk mnoho nepotřebuje, a večer se pozvu do pivováru nebo do mlejna. Ob den mohu také do hospody vrazit; tam vždycky někdo sklenici piva nebo kus chleba a syreček za mne zaplatí. Kabát nosím teprva půl druhého léta, kalhoty jsou dobré, a na svátek mám ty vybledlé ankýnky. Postel moje stojí ve školní světnici za kamny — a tak mám pohodlí, jaké si jen žádati mohu.

Sousedé mi přejí. Já si ale také svatě umínil, nežli jsem do školy jen pách', že budu děti jenom *jednou za den* bít, a proto by mě teď matky radostí na rukou nosily. Starý Pískálek je prával rok do roka ráno i odpoledne — a proto si dělám také velikou naději, až jednou skapne, že mi zdejší místo neujde. *Deset roků budu rád na Hlupín čekat!* Učitel tu má 80 rýnských jistého, pět kop otýpek, půl sáhu dříví štěpinového, celé vědro piva a sobotáles. *Ten* musí ovšem, abych řekl, *vytloukat;* ale to nic nedělá, trochu počká, trochu se povadí, trochu požaluje — a není-li pak jiné pomoci, vybere to v másle nebo vejcích — při tom bývá to největší vyražení.

Ostatně umí náš starý se zdejším lidem chytře zatáčet. On s ním pije, on s ním louská noviny, on s ním cvikuje; řeč přijde k řeči — a za dobré slovo zavorá mu Kuba ten kousek pole, Filip mu to zaseje a sklidí, Matěj vymlátí. Já ho ještě neslyšel, aby si byl stejskal. *Což mu také schází?* Pomysli jen: má dva kabáty, a ženu pochoval. Doma uklízí teď dcera.

Musím se dát vždycky do smíchu, kdykoliv si zpomenu, že jsem jednou kdesi cosi četl, jak *prý je svrchovaný čas, aby se vůbec na zlepšení stavu vesnických*

učitelů pomyslilo. Blázni byli, kordy měli! Jako by jim něco scházelo! Jsou prý nuzáci, živi z mozolů nedělní muziky; jejich vážnost je prý zašpiněna hospodským prachem, a důstojnost jejich ovyklána nedostatkem a žebrotou. — Prosím tě, Jiříku! nedbej na takové městské žvatlání. *Máš-li, čeho bysi se najedl, co je ti potom do toho, jak se lidé na tebe koukají?* A oni se přece vždycky jen jako na učitele koukají. Měl bysi vidět našeho starého, když on v hospodě s houslemi pod bradou si povstane, a mezi hlukem na vejrostky zahoukne! Oni se mu dají arci do smíchu ale to nic neškodí; on zůstane přece učitelem, a má právo jim vynadat.

Ach, což bych já za to dal, kdybych už tak, jako on, dlouhý a hubený, hlavu nad ostatní vystrčiti a pak si zadupnouti mohl, aby se hned řeklo: „Vida, tamhle stojí Hlupinskej učitel! — Ale do té chvíle máme ještě oba daleko, *já i ty!* Proto však s chutí do toho!

Jenom si hlavu nelámej! Není toho potřebí. Já měl Bůh ví co strachů, jak to půjde, nežli jsem ponejprv hubu ve škole otevřel; ale ono to šlo a chodí posavad. Mezi námi řečeno — *na světě není nic lehčího jako učitelství, jen když člověk ví, jak to popadnout;* proto se také nedivím, že moudří lidé na zlepšení stavu učitelského ještě nepomyslili.

Za mých časů mluvilo se v městě, že budou *zvláštní ústavy pro školní čekance zakládat, že prej jich posavadní vzdělání k důležitému jich povolání nedostačuje*, atd. Ale na to bych se podíval! Co sedlák potřebuje, tomu se našinec i za *čtvrt léta* v präparandě naučí; lidé jsou ale věční mudrlanti, a nikdy vlastně nevědí, co chtějí. My ale nebudeme na ně dbát, a zůstaneme, jako jsme bývali — ty můj a já

tvůj.

2.

Slečinka z venku — slečince do Prahy.*

Ma šér Lotinko!

Pro Boha tě prosím, kam pak jsi dala pamět? — to je už *cu* moc. Já tu vězím v té největší ouzkosti. Den po dni čekám, kdy přijde pomoc — a den po dni se klamu. Co pak není ta modistka ještě hotova? Stydím se už na ulici vyjít. Inspektorovic Lori má od té doby dva nové klobouky, jeden *líla*, jeden *žamoa* — a já pořád ještě tu starou muchomůrku! —

Ostatně jsem zdráva. S Karlem byla jsem dva dny *fašé* — teď je zas dobře. Na kolenou mě odprosil. Celý ten čas byl *hin*.

Nového tu nemáme nic, leda že sládkovic Bábi umřela. Měla prej to z tance. Nevím. Nynčko tu leží půl patalionu myslivců. Několik oficírků je u nich *komifó!* Máme zde také nového, mladého doktora. Přišel nedávno z Prahy. U radního Berounka ho chválej. Hojí prej všecko vodou a je při tom *ukrutnej vlastenec.*

Apropó! Víš-li pak, co to je: *vlastenec?* Od nějakého času přišlo to slovo u nás do módy (přinesli ho, tuším, študenti z Prahy), a naši páni se teď jinák nepozdravujou, než: *Pane vlastenče!* Byla bych se už ráda zeptala, *co to vlastně znamená;* nerada bych si ale něco zadala. Dělám, jako bych to už dávno věděla, ačkoli

* Tento i následující list je vlastně psán francouzsko-německy — čemuž se ovšem u vzdělaných slečinek diviti nesmíme; i měl jsem je tedy také původně v tom samém jazyku i se všemi mluvnickými a pravopisnými chybičkami tuto položiti; že jsem však při své dobrosrdečné prostotě myslil: „Vždyť jsou snad v Čechách ještě někde pouze české panenky, a těm by tedy *důležitá krása tohoto přátelského dopisování dvou ušlechtilých krajanek ušla, kdybych jim to podal v cizím jazyku:“ odvážil* jsem se na charakteristický překlad těchto písemností, *a v českém* rouše je tuto uváděje, doufám, že se jimi všechny *rozumějící* potěší.

jsem o tom ani v geografii, ani v Meidingrově gramatice neslyšela. *Mon Dié!* Kdo pak může také všecko vědět? Dost možná, že o tom ani moji učitelové nevěděli. Já vím dost jiných věcí, a krom protivného vaření a mrzutého šití nevyrovná se mi žádná holka.

Něco to bejt musí to vlastenectví — snad nějaká móda nebo hra, nějaké nové způsoby, nějaká špekulace nebo podnikání s akciemi, nějaký spolek nebo kasino — *něco to bejt musí.* Snad jsi o něm už také slyšela (aspoň to z Prahy sem přišlo, to vím už dozajista), a protož bych tě, *ma šér*, prosila, abys mi o tom co nevidět něco gruntovního napsala. Já tu už *teď* říkám, že jsem také *vlastenec*, a naši mladí lidé mohou se radostí zbláznit; což pak teprva potom, až budu o tom něco vědět? To bude *famós!*

Jen mi všecko hezky obšírně popiš: *musí-li člověk při vlastenectví něco vědět, něco umět, něco mluvit, něco dělat* — anebo co jiného. Něco s ním spojeno bejt musí, to poznávám, a jak se mi zdá, jsou při něm také nějaké *tajné*, před světem *ukryté radosti;* jinak bych sice nevěděla, proč by se ho naši lidé tak chytali. *Vidět* to ovšem není — já jsem alespoň ještě nic neviděla — ale něco takového při něm bejt musí.

Již tedy na mne a na to vlastenectví pamatuj — a kdybysi mohla dostat asi čtyry prsty široké roza-pentle, veliký vděk bys udělala své

nejupřímnější.

NB. Nezapomeň, prosím tě, na pevný kartandl, aby se klobouku nic nestalo — můžeš do něho také to vlastenectví strčit, aby se nepomačkalo. — A jak pak? ještě nevyšlo nic nového od Klaurena? Ondyno jsem ti čtla něco francouzského, bylo to od nějakého *Paul de Kocka* — a něco delikát! Ach, ti Francouzové jsou přeci jen andělé! *Co jsme my Němci proti nim?* — Těch několik skládaných oplatků jsem sama pekla; doufám, že ti budou chutnat, jen jestli je poslice nerozdrobila.

3.

Slečinka z Prahy — slečince na venku.

Mon bižú!

Tu ho máš — ten *ominés* klobouk. — Málem bych se byla k vůli němu s modistkou rozkmotřila. Vypad ale *aincik!*

Mnoho ti psát nemůžu, protože poslice čeká; ale ty oplatky byly *deliciés!* Od Klaurena nevyšlo nic nového, ale zdejší Německá literatura dočkala se klasického novorození. Kdykoliv jdu na Malou stranu, zastavím se v Jezuitské ulici u kněhkupeckých krámů a prohlížím za sklem vyvěšené novinky. Tu je: Dračí jeskyně a podoba půlnoční s krvavou dýkou — Psíhubý čarodějník a v slzách utopená princezna — Hladový rytíř v okovech — a jiné roztomilé titule. Člověku srdce v těle skáče, když se na ně podívá. Také jsem už dva romány koupila, a na druhou cestu ti je pošlu.

Nekrč nosejčkem, panenko, že dnes *cu* vysoko a učeně píšu. V městě — to víš — musíme všecko vědět a všecko umět. Ach, ty bys ani neuvěřila, co já toho už vím! Ale tomu se člověk nenaučí ve školách. *Du mein Himmel! ve školách!* Kdyby nebylo procházek do Šárky, do Hvězdy — nebo *tancšulů* a *reunionů*, nevěděla bych toho ani polovic. Venku takových příležitostí arci nemáte, a proto není divu, když venkovské zboží v Praze hned poznáme.

Teď mám *feš* hocha — juristu z pátého roku, *mord fešinébla!* Má kaštanové *loky* a *paknport à la China.* Sluší mu to *aincik!*

Toni má už prošlé ohlášky; pozejtří je kopulace. Nevím věru, jak taková osoba k takovému štěstí přišla. Inu, co je mně do toho; ale já bych — aha, poslice *už vstává!* Zpropadená žena! *Adié, mon kér!* Tisíc hubiček od tvé

Loti.

P. S. Odpusť mému špatnému písmu; mám hrozně naspěch.

Vida! na něco bych byla zapomněla. O tom vlastenectví nemůžu ti dát žádnou *richtik* zprávu. Je to něco mezi mužskými — a já mám *cu* moc jiné práce, abych se také o mužské hračky starala. Prosím tě! *holka v Praze jako já* — a vlastenectví! Kdyby byl bratr doma, musel by ti několik řádků o tom napsat, neboť se mi všecko zdá, že si také s některými vlastencuje, a nejsem-li na omylu: tedy se to všecko jenom o *češtinu* otáčí. Ano, pomysli si! Ti lidé chtěj *českou řeč do módy* přivest. Je sice pravda, že teď v mnohých velikých domech české *amle* — nebo jak oni jim říkají, *chůvy* — držej, ale *mon Dié! čeština a móda!* Česky umí každý sedlák. Právě mi ale napadá, že jsem na bratrově psacím stolku několik listů papíru viděla — počkej, doskočím pro ně. — — Tu je máš. Zapomněl je zavřít, neboť jindá všecko uklízí, protože se mu doma smějeme. Je to jeho ruka — ale já to neumím číst. Pod čtrnácte dní nepřijde domů; dej si to zatím přečíst; možná, že se z toho něco dovíš. Potom to ale pošli zase *retúr!*

Také našinci?... *No, per se!*

Motto: Veselé myšlénky mrzutého člověka.

Pan Omastil.

Pan Omastil je notný, tlustý vlastenec. Dokud byl študentem, neslyšeli jste z úst jeho nic jiného, nežli: „*Jen si hleďme lidu! Nám pomůže jen lid! Z lidu přijde spasení! V lidu je naše síla! Náš lid má jádro!*" To víte, študenti mívají bláznovské nápady — ještě dobře, že to jen při nápadech zůstává.

Ale nápady pana Omastila se nám líbily, a my se těšili jako děti, co z našeho lidu vyvede, až se mezi něj dostane.

Po študiích odešel k venkovskému úřadu a stal se kancelářským. Dle svých dávných nápadů obrátil i také hned zřetel svůj na lid, t. j. na sedláky, a ačkoliv mu při jeho tehdejším snažení pan správec a důchodní ještě překáželi: přece již i v tom obmezeném stavu dle staré vlastenecké zásady: „Hleďme si lidu!" nedbaje na žádné klepy a klevety, na žádné pomluvy a domluvy, s velikým prospěchem si počínal. „*V lidu je naše síla!*" — na to pevně věřil a — nezmýlilť se . . . ten pan vlastenec!

Jakž ale zaplesalo srdce jeho, když se konečně *správcem*, samovládcem krásného panství a živým zákonem několika tisíců selských duší stal! „*Nám pomůže jen lid!*" to si napsal velikou zlatou literou nad postel, a vstávaje léhaje počítal, *čím* by asi onen statkář nebo tento chalupník pomoci mohl? Daliť již ovšem, co měli — ale kdy pak může člověk dost velikých obětí vlasti přinest? A „*lid náš má jádro!*" — proč by ho tedy pan Omastil vlastenecky nesvlíkal, až by se dostal na jádro?

Ach zlatý vlastenec! — Při tom všem namáhání *zbývá mu* ještě času, každého roku *článek o vznešenosti lásky vlastenecké, o blahu a vzdělání* národu, nebo stesky

o domácí chudobě do našich časopisů zasýlati, a dvacet zvláštních otisků pak mezi ostříhané ovečky své zdarma rozdávati, aby se mezi nimi čeština zmáhala.

Pan Pleskáček.

Jindy se myslívalo, že musí každý vlastenec *knihy psát;* pan Pleskáček ale dokázal, že je dost na tom, když vlastenec *knihy kupuje.*

I vydávát on hezkou sumu peněz do roka! Není subskripce, není prenumerace, aby se nezapsal, aby si předplatní lístek nekoupil; a páni vydavatelé nemají co žalovati, že jim své jmeno nesrozumitelně psané zasýlá, nebo jen leda bylo udává. *Na tom* neschází ani puntíčku. Celé jest a ouplné — od první čárky křestního názvu až do posledního kroužku nejnovější úřední jeho důstojnosti. *Důkladně musí to svět viděti, že je pan Pleskáček vlastenec* — protože knihy kupuje.

Co s nimi potom dělá? — na to se nemá žádný co ptát, ani sám vydavatel. Jenom ať se jich hodně vydává — ale *nota bene*, vždy na předplacení! a vzadu ať se jmena všech předplatců přitisknou — pak máte Pleskáčka jistého; jinak ale ať nakladatel nedoufá, že u něho exemplaru odbude. Jmena předplatitelů musejí býti při knize — jediné *na tom* záleží; ostatně buď si v ní, co buď — pan Pleskáček ji nečte, a hezky svázanou do skříně postaví. Jen když ho, jak říkáme, *dobrá napadne*, to jest: když ho z dlouhé chvíle vlastenectví pošimrá, pak ji vezme zas do ruky, prohlíží titul a počítá *prenumeranty.*

Je to kus vlastence.

Pan Zakysal.

Pan *Zakysal* je také vlastenec. Mnohému se naučil, mnoho ví a také mnoho pracuje. *Duch* jeho je dost jasný, *srdce* dobré — ale podívejte se na obálku

těch dvou drahých kamenů! — prohlídněte si tělo a celý jeho povrch! Na první pohled zdá se vám, že vidíte někde na pasece polo-otesaný doubek.

Stojí — a nedbá, aby se narovnal; kabát na něm visí napřed bez knoflíků, nazad s rozpáraným loktem. Na botách se mu lepí osmidenní bláto, a na bradě strmí třínedělní strniště. Pro kouř, valící-se před ním z malé hliněné dýmky, není vidět, zda-li se dnes myl.

S ramenem zabíleným stojí opřen o stěnu, a — chcete-li, bude s vámi bystrým okem prohlížeti filosofický pluk od Kanta až do Hegela a Schellinga — bude s vámi rokovati o slovníku Pařížské akademie, aneb o důmyslném bádání našeho Purkyně, bude rozbírati „Libušin soud" nebo nejzapletenější proces. Ale řeč jeho drsná, hučivá. Ozve-li se třeba dost mírně v neznámé společnosti, hned se každý ohlídne: Kdo to huláká? — Jde-li po pokoji, otřásají se stolice.

A největší radost jeho je přece u veřejnosti mluviti .... a jak mluviti! — že si každý hned uši zacpává.

Pan Zakysal ovšem pro národ a jazyk jen *hoří;* když ale ústa otevře, ptá se hned soused souseda: *„Ich bitte Sie, wer ist der widerliche Schreier?"*

„Ein böhmischer Patriot!" odpoví druhý s úsměchem.

Ach, ty milá slovanská líbeznosti — neopouštěj nás! Stůj při nás, líbě usmívavá! — neboť oči nepřátel točí se po nás, a kdekoliv dosti malou vadu vyslídí — střílejí po nás! A já to vím, tys ráda při lidech, a nežádáš od nich nic jiného, než ochotnou vůli a povolnou mysl.

Pan Hvizdálek.

Jmeno páně *Hvizdálkovo* čítal jsem již na titulech spisů českých, sotva že jsem ještě světoborného rozdílu mezi Jotou a Ypsilonem znal. Čítal jsem je potom i v našich časopisech — a vždy byla při něm slavná intráda! *Jakž jsem neměl věřiti,* že je pan Hvizdálek *velikánský vlastenec?* Mělť jsem to před sebou černé na bílém; měl

jsem to před sebou v listech kritických — a když by nevěřil *kritice*, aspoň *české* kritice?

Neznalť jsem pana Hvizdálka, nežli ze spisův jeho — ale ty nebyly vlastně ani sladké ani hořké — (aspoň se to mně tak zdálo, ačkoli jsem si to veřejně říci netroufal, protože mnoho let přede mnou dobří jeho přátelé vůčihledě dokázali, že pra-prasladké jsou) — a takž jsem ho tedy aspoň za dobrého *vlastence* měl; ačkoliv bych si přál, aby *vlastenectví* své jinak dokazoval, nežli půl kopou špatných kněh. —

Jel jsem do lázní. Seděli jsme na lehkém dostavníku; naproti mně hezká brunetka. Kdykoli vůz po kameně přejel, ťukly se naše kolena. I musel jsem posléz dívku prositi, aby odpustila. Dívka byla spanilá, v pěkném novomódním šatě — měl jsem tedy vlastně po německu začít. Mám ale tu slabost, že, kdykoliv se hezkému děvčeti do očí podívám, česky promluvím.

„Račte milostivě odpustit —“

„— *Hat nix zu bedaiten.*“

Po akcentě jsem poznal, že je Němkyně — z Prahy. Mimo to, jak jsem viděl, i mé *české otázce* rozuměla... musel jsem ji tedy ještě poškádlit.

„Račte býti cizozemka?“

Ona se na mne podívala, nevědouc, nemám-li ji za blázna. I zapýřila se.

„*Ich bin aine Pragerin.*“

„Není možná? Aj, toť mi cesta jako v ráji uplyne. Tedy *Češka?*“

„*Wenn Sie durchaus wollen — ja. Eh, so sitz doch ruhig!*“ obrátila se k veselému hošíku, jenžto se vedlé ní na sedadle bez ustání vrtěl. „*Da, iss ainen Kuchen!*“

Přitom vyndala z malého košíku několik koláčků, zaobalených do návěští o nejnovějším díle pana Hvizdálka. Já do toho nahledl.

„*Wie mir schaint,*“ usmála se brunetka, „*sind Sie ain Fraind vom Böhmischen? — Da kennen Sie vielleicht mainen Vatter? Er befasst sich auch mit der Sache.*

wenn er sonst nix zu machen hat. Hier haben wir eben aine Ankündigung saines naiesten Werkes."

Mně bylo, jakobych s nebe spadl! *To je tedy rodina vyhlášeného vlastence?*... O vychování! o vychování — — a vy si, pánové, dáváte *přezdívati vlastenců?*

4.

Básník Cinkálek příteli a žáku svému.

Bůh tě pozdrav!

Tuhle ti posýlám nejnovější perlu naší literatury, mou velikou národní, epicko-dramatickou báseň: *Hladový kat, či-li devatero věder vycákané krve.* Není potřebí, abych se chlubil, ale to mi můžeš věřit, něco takového nečetl jsi ani v anglické, ani ve francouzské, tím méně v německé literatuře; o slovanské ani nemluvím. Victorův Han je proti mému katu bojácné jehňátko; nesmrtelného malkontenta Don Juan je proti mým rekům upejpavý mládenec — slovem, dílo mé je kvintesence vší srdcelomné hrůzy a velikánské nepřirozenosti. A takové to musí za našich časů býti. To popadá!

Vím sice, že tomuto nadobyčejnému úkazu na suchopáru literatury naší ani desátý neporozumí; ale to nic neškodí. Básník nespadl s nebes, aby se povaloval v popeli a prachu; a kdo nemůže za ním — nechť jako psík na měsíc štěká.

Těším se již na to kroucení našich kritikastrů. Že jimi opovrhám, to víš; tenkrát si ale s nimi zvláštní žertík vyvedu — tenkrát se jim vysměju. Jakobych je už slyšel: Jaká to čeština! Jaký verš, jaká forma! A to je dílo *slovanského básníka?* Jakoby člověk *mého* ducha jejich jazykem vystačil, a přitom ještě pedanticky odměřeným veršem se mordovati měl! — aneb jakoby jen *slovanským* duchem psáti musel, že se mezi *Čechy narodil!* Právě naopak. Já velebím Apolla a všech jeho

sedm nebo devět služek, že jsem nikdy ani slova slovanského nečetl; teď aspoň beze všeho zotročilého nápodobení svou vlastní, genialní cestou kráčím, a — svět otvírá oči.

Tobě mohu při té příležitosti svěřiti, že jsou mnohé moje věci, kterým se lidé naši divili, pouhé překlady z jiných jazyků. U nás mohu je snadno za original vydávati; neb co není v Praze a v Králové-Hradci tištěno, o tom se u nás neví. Jsem-li ale právě v dobrém rozmaru, udávám cizí pramen, portugalský, švédský nebo arabský — ačkoli to sám jenom z německých překladů předělávám. To jsou však vtipy, kterých náš lid nepostihne a neprohlídne; k tobě o nich *sub rosa* mluvím, protože stojíš pod mým protektorátem, a že jich také použiti můžeš.

Nyní ještě poslyš, jak to navlékám, že díla moje, buďsi romány, buďsi básně, tvárnost tak náramné hlubokosti a spolu i nesmírné výsosti mívají. Hlavní cnost každého díla básnického — to si pamatuj — je *nesrozumitelnost*, a básně *moje* zasluhují z této strany eminenc! — Ptáš se, jak bys toho i ty dosáhl? Udělej si slovníček (dá ti arci trochu práce) ze všech neobyčejných, zastaralých nebo nově tvořených slov a jazykových forem — nejsnadněji to dovedeš, když si rejstříky z některých teprva před několika lety vydaných kněh: z Kralodvorského rukopisu, ze Starobylých skládání, ze Slovesnosti nebo Vznešenosti přírody vypíšeš; — sbírku takovouto zhotov, a potom s Pánem Bohem básni. Jsa u konce prohlídni ještě jednou *verše* a *slovníček*. Najdeš-li ve verších slova, kterých ti slovník ve starší způsobě poskytuje — honem nová, srozumitelná vyhoď a starými nepochopitelnými je nahraď. Až několik set veršů upleteš, *obsoleta* sama sebou v paměti tvé uváznou, a hned při básnění jako voda do péra ti potekou. Moje nejkrásnější, t. j. *nejtemnější* básně povstaly tímto způsobem.

Co se týče metriky a rýmu — na to obojí ani nemysli. Což je metrika? Pouhá forma. A při díle uměleckém není forma ničím. Venuše Medicejská bylaby Venuší, kdyby i křivé nohy měla. Verš beze vší míry je znamení

genialnosti, a člověčenstvo nehřešilo hruběji, jako když podobné výlevy nadšených duchů *Knittel*-veršemi nazvalo. Věk náš poznává tento poklesek, a já pozoruji s velikou lítostí, že se již i mnozí básníkové naši této formy čili vlastně genialní neformy chápají. Mně posléz nezbude nic jiného, nežli robiti zase verše přísně vyměřené — jen abych měl něco zvláštního.

Rým ti velkých prácí nedá. Jazyk český má tolik *ostí*, *áti*, *ého*, *ání*, žebys na dvě *Iliady* vystačil, a jestliže někdy přece uvízneš — je tu Puchmajerův *rýmovník*. Ten hezky vedlé sebe na stůl, oči pilně do rukou — a půjde to jako na másle. Byl to nejšťastnější nápad nebožtíka Jaroslava, když začal pírka a stebýlka na toto hnízdo slávy své snášeti, a divím se, že mu básníci naši již dávno monument nepostavili — neboť, což by byli bez rýmovníku?

Co do *myšlének* v básních tvých — *per Deos immortales!* to budiž *poslední* tvá starost. Nejlépe bude, když do nich pražádné nevložíš — to dá čtenářům nejvíce hlavy lámání. Zvol si jisté obrazy a floskule, jako *vánky* a *červánky*, *bouř* a *kouř*, běduj pro ztracené blaho, hoň se za uprchlou vidinou — my, *inter nos*, víme, že jsou to pouhé bubliny z mydlin... *mundus autem vult decipi*, *ergo:* šiďme kde můžeme. Bez koketování žádná poesie! — to si pamatůj! Tvůj etc.

5.

Paní Háta Vyběráčková, direktorka v Y-ích — pensionistce Hladomřilové. *

Milá paní sestro!

Tuto Jim odesýlám mého Poldíčka a dva krocany. Prosím Je, daj mi na něj hezky pozor jako na vlastní dítě; *já je oba* sama nasadila a vykrmila. Oni se nemůžou ani

* *Listů* podobného obsahu, jakož je následující, mám, *chvála Bohu!* hodnou hromádku. Všecky je otisknout — to

pomyslit, jakou radost mi ten hoch dělá! — a já ho mám tak ráda — viděj, že bych se k vůli němu třeba ještě jednou vdala, kdyby mi Pánbůh mého starého vzal. Ať chodí jen pilně do školy — a dobře, že jsem si zpomněla: prosím Je, zač pak je teď v Praze telecí maso? ráda bych ho tam něco poslala — a abych nezapomněla: *chodit* do školy musí, rozuměj? — ale mučit se tam tuze nemusí. K čemu to? On je trochu slaboučký na prsou, a až jednou tatík oči zavře, bude beztoho hotovým pánem — a to vědí, s penězi přichází tak dobře rozum jako s ouřadem. Nejlépe by snad bylo, kdyby se naučil tancovat, trochu francouzsky a několik kousků na fortepiano — to mu dá jakýsi *nóbl ónsegn.*

Především Je ale, drahá paní sestro, žádám a prosím, aby ho tou *češtinou* nemořili. Nevím sice, jestli se ten mor už také v Praze ukazuje, ale u nás jim to jde *truc* * cholery. Já si nemůžu ani pomyslit, co si to ti lidé najednou začínaj. To jsme jim sem dostali učitele,

---

jsem nechtěl, poněvadž říkaje všecky jako na jedno brdo jsou. Kdyby jich ale někdo k privátnímu studium, nebo z nějaké jiné zvláštní pasí, použiti chtěl, rád mu jimi posloužím; přede vším co nejochotněji se prokáži našim skladatelům novomódních, tendenčních, vzdělavacích novel a konversačních veseloher, kteří z nich zajisté velkého užitku vytěží, neboť jsou (tyto listy totiž) krásné zrcadlo nenucenosti, ohebnosti, dvornosti, jemnosti a přitom přece i jakési *rásnosti.*

* *Truc!* — to mi udělalo velký *truc.* Jsemť kritický filolog a vím, co tu vlastně místo *truc,* tak jako místo hořejšího *ónségn* státi mělo; ale estetické svědomí moje nedopustilo tuto oprávku filologickou učiniti, ježto by se tím celý effekt a komický nástin setřel — a tohoť jsem si v tak výborně psané listině ovšem dovoliti nesměl. Mimo to slíbil jsem podati našemu mnohováženému čtenářstvu jen ryzí original, a za to nemohu, že lidé tak strakatou češtinu melou. — — „Ale, ale — slyším vás — k čemu tolik slov k vůli jednomu *truc?*“ Vidíte vám se vede, jako se mně stávalo, když jsem druhdy pochopiti nemohl, proč mnohý pan preceptor pro samou interpretaci k moudrému slovu dostati se nemůže a žáky své čtyry neděle pouhým „*Quousque tandem* —“ mučívá. Ale jeť to pak ovšem spasitelná věc — *taková* filologie!

pouhého holobrádka — já myslila, že bude po mně, když u nás první svou vizitu skládal. Jen si povážej — řekne on mi: Račte mě, jemnostpaní, ve své milosti zachovati. — *Račte! Vy — mně!* a *jemnostpaní* bez *direktorky!* Počkej, já ti dám milosti, ale nebudou to jistě Boží milosti. A ten člověk pokazil mého starého do gruntu. — Jindy aby byl dal krejcar za knihu, a k tomu za *českou?* I to, to! — Nynčko? Vyhazuje peníze jako zmámený. Ta čeština ho zbláznila. A co mě už nejvíc dopaluje — že mě chce podvádět, *mne!* Nejsem tak hloupá, jak vypadám. Tu mi onehdy začne kdesi cosi: „*To je pro matici.*" Ale já mu dala matičku! Jako bych nevěděla, že je *matka* jeho už dávno nebožkou. Na to dělal, jakoby mě chtěl udobřit. Slíbil mi, že pošle do Prahy pro nějaké květiny či květy — a že mě přesvědčí — a Pánbůh milý sám ví, co. Já mám květiny ráda, i těšila jsem se; ale pomoz Bože! tu mi přinesl posel trochu potištěného papíru s malým věnečkem — a to měly bejt ty květiny. Já Jim povídám, k vydržení to není s tím člověkem; ta čeština ho celého zkazila. A já bych nic neříkala, kdyby to byla věc, která by něco vynášela: ale tak! Pro Boha Je prosím — no, vždyť vědí samy — my jsme také *Češky, a co z toho máme?* Že jsme musely hezky doma sedávat; do společnosti* jsme nesměly, aby se nám nevysmáli, že neumíme německy.

A proto Je, paní sestro, ještě jednou prosím, jen mi Poldíčka češtinou netrápěj. Jiné *nace* prej se vychloubají — říká teď můj starý, a *to* mu napískal nový učitel! — že jsou Němci, Francouzi nebo Angličané; my prej bychom to měli také tak dělat, a *chlubit se, že jsme Čechové; bez jazyka svého prej žádný lid se nezmůže, k ničemu to nepřivede*, každý prej v chudobě zůstane — — ale já nejsem tak hloupá, abych takovým hloupostem věřila. Prosím Je, měly by husu radši, kdyby kvákala, nebo

* Tuhle by mělo vlastně státi: do *kselšoftu*, i nevím, co *paní Háta dělala*, že jí toto význačné slovo uklouzlo. Avšak *ovšem, někdy i tatík Homerus* pospává!

kachnu, kdyby kokrhala? *Kdo nám za to co dá, že česky mluvíme* — kdo? Tak se tady ptávám několika hodných paniček, ježto se také omámit daly, a nyní se nafukujou, jako by Bůh ví co byly a uměly, když řeknou: *My jsme Češky!* S Pánem Bohem! Já jim to nezávidím.

Maj se zatím dobře — a prosím, nezapomenou na tu teletinu; ona mi leží hrozně na srdci.

6.

Z pozůstalosti p. Mluvilka, bývalého redaktora časopisu: Všehochuť, listů zábavných pro všech 100 milionů Slovanů.*

a.

Bůh vám dej deset tisíc — odběratelů!... Umím-li pak přáti — co? *čtenářů* ovšem tolik máte; ale to nejsou vaše medunosné včely — to jsou pouhé vosy a brumbáli. Časopis *váš* je však hoden všeliké podpory již proto, že ho tisknete *latinkou* — tou roztomilou, spanilou latinkou. Jeť to krásný kompliment pro celý národ, na nějžto důvěru skládáte, že to již tak daleko přivedl — že umí latinské litery číst. Věru, to mu dělá velikou čest před světem.

Jenom jedno bych si ještě přál — abyste totiž opravu našeho pravopisu ve svém žurnále zavedl. Jak ho posud máme, je plný velikých, oči urážejících vad, a po dnešní chvíli čekáme ještě na bystré oči, na hluboký rozum a odhodlané ruce. Jak náramný, daleko široko sahavý užitek vyplyne na př. z toho, až jednou místo *w* štíhle rostlé *v*

* Ať se nikomu nezdá, že jsou následující listy pravdě nepodobny, porušeny anebo podvrženy. Já na nich ani písmena nezměnil — jsou, jak mi dědictvím připadly, a pochybujícím mohl bych ještě houfem podobných dokumentů z vlastní zásoby posloužit. Také já si přestál očistec již na zemi — také já byl redaktorem a měl jsem takové dopisovatele. Bůh jim *to odpusť* — já se již za ně pomodlil.

psáti budeme! Kdykoli pak o ty dvě čárky míň udělám, pomyslím si s národní hrdostí: Hle, dostali jsme tě přece, panáčku! — Potom se bude ještě jednou tolik psáti a padesátkrát více kupovati — neboť pomyslete: Horvaté, Srbové, Krajinci, Poláci a Rusíni budou se potom o knihy naše trhati, jelikož takovými oprávkami dle slušné vzájemnosti nejméně o deset kroků jim v oustrety vyjdeme, a tu naši milou češtinu jim tak srozumitelnou učiníme, jako by se jí byli od chův učili.

Může být, že vám později sám několik návrhů stran této věci učiním; neboť jsem potřebná k tomu studia již před dvěma lety skončil, a od té chvíle o té věci přemýšlím.

Slamoslav Slintáček,
absolvovaný posluchač čtvrté grammatické třídy.

b.

Tuhle posýlám panáčkovi dvacetník; je to na čtvrt leta napřed za to slíbené čtení. Ten první arch se nám ovšem jak náleží líbí — zvláště ale nasmáli jsme se, až nám slze po tvářích tekly, při té povídačce, jak ten tatík tu svou dceru na tom zámku zavřel, protože nechtěla ženicha, kteréhož on jí vyhledal — a jak ta dcera potom s okna skočila a hlavu si roztřískala.

Jenom o jedno bychom milého panáčka prosili: aby totiž ty věci netiskl tou učenou literou — to není pranic pro naše oči. My se tomu neučili, a kdybychom teprva teď slabikovat začali, daly by se nám děti do smíchu — a slovem: *My nechceme* tu učenou literu! *Mý ji nechceme* — a to je, tuším, pro pána dost platná i moudrá příčina. Když něco nechci — kdo mě může nutit? Může sice být, že je dost jiných blázínků, jižto by tu novomódní literu v našich knihách rádi viděli — my jsme ale poctiví starověrci, a nechytnem se tak snadno lecjakých novinek. Na všechen způsob učiní panáček nejlépe, *když každý* arch pro naši obec tou starou obyčejnou *literou vytiskne* — pro jiné může to tisknouti novou literou.

Potom bych panáčkovi také radil — a já jsem člověk zkušený, to mi může panáček věřit — potom bych mu radil, aby tu věc tak *nedražil.* Dvacetník za čtvrt leta není žádný pakatel — to jsou čtyry dvacetníky do roka — a za to mám 20 mázů piva.

Dobře si to rozvažte, nebo dost možná, že i jiní moudří lidé takto smýšlejí, a že by tedy snadno panáčkovi odběratelů odpadlo. Já při něm arci vydržím až do leta, protože ve svém ohlášení, *salva venia:* ve své suplice pro Boha a všecky svaté o *laskavou podporu* prosil; za léto ale nemohu panáčkovi stát; v letě budu jedenácté složení stavět a tu mi nezbude ani chvilky času ku čtení; abych však peníze nadarmo z okna vyhazoval, to nebude panáček na mně chtít.

Váženého panáčka

upřímný

Matěj Lopatka,

mlynář.

c.

Račte Vašnosti dovoliti, abych Vašnostem na důkaz veliké úcty své, toto nejnovější dítko ducha svého podati, a na Vašnostino srdce tu poníženou prosbu vznésti směl, aby je Vašnost ve svém časopise dobrotivě, milostivě, přátelsky a otcovsky ohlásiti a posouditi ráčila.

Vím sice, že mnohý řekne: „*Zase básně!*“ ale Vašnost umí rozdílu dělati mezi plevami a perlami — a uvidí, že jsou moje na *na velinském papíře se zlatouořízkou* tištěny.

Kdyby ale Vašnosti k laskavému referátu času nezbývalo — tedy učiní pan Cvrček. On mi to rukou dáním přislíbil, když jsme ondyno spolu na víně byli, a aby na to nezapomněl, strčil jsem mu ještě láhev Žernoseckého do kapsy.

Vašnosti ponížené pokořený

Mastimil Cinkálek,

národní básník.

d.

Servo! Jak se vede? — Co dělají rukopisy? Nic — je-li pravda? O, já znám tu naši mizeru; ale člověk o tom nesmí mluviti.

Tuhle máš něco kritického. Vím, že se ti toho nedostává — nebo *kritika* a *my?* Poledne a půlnoc. Na mou duši! kdybych já nepsal — *co by* tu bylo? — a *jaké* by to bylo?

Nevím sice, jak s Ticháčkem vycházíš; on mi ale nedá pokoje — pořád do mne mluví, a mimo to mi půjčil pět zlatých. Jeť sice — *inter nos* — geniální oslíček, ale člověk musí jednou z milosrdenství oko zamhouřit — a mimo to je dobrá duše; o košili by se s člověkem rozdělil. — Nebude-li ti závěrek mého referátu po vůli a chuti, můžeš ho takto změniti:

„Vůbec vysvítá z novel p. Ticháčkových, že ohledem na magnetické pojmutí a elektrické proniknutí oboru zevnitřního, jakož i jeho skladnosti a rozervanosti, potom transcedentalního vštípení v srdce básníkovo, jakož i subjektivního dojemu povstalých vidin a těmi nověrozených pocitů nadsmyslného světa: brzo jako nevídaná kometa mezi hvězdami prvních novelistů našeho věku skvíti se bude. Sloh jeho je hrčení veselého potůčku, řvání hromu, brekot beránků — a považíme-li rozmanitost lidských vášní jakož pořád se obnovující pramen jazyka: musíme se podiviti, jak potahmo na jednotlivce u rozsáhlém člověčenstvu a neskonalé říši přírody p. Ticháček mistrným krokem brzo jako tanečník jemně se otáčí, brzo hrdinsky si vyšlapuje a vždy — abychom řekli — *na place stojí.*“

Tímto, doufám, žádnému neublížíme — a to je u nás věc nejhlavnější. Jenom žádného nešťouchněme — to jest: žádného, kdo nám něco dáti může. To je nejmoudřejší zásada na cestě českého kritika.

Vale et fave! Tvůj

Ostříž.

e.

Chcete-li, pane, příspěvků do svého časopisu — umějte si lépe vážiti spisovatelů a nenakládejte s jich pracemi tak barbarsky, jako v posledním archu mou hádankou. Víte-li pak *co to je hádanka?* Víte, jakého potu a lámání hlavy stojí? — Vy ledabylo vezmete své redaktorské péro, přetrhnete v cizích prácích, *mně nic, tobě nic*, jak vám co napadne, a naškrábnete na místě toho, co se vám zalíbí! Abyste ale věděl — ode mne nedostanete ani řádečku. Já vím, *co jsem i co umím*, a nedám se od každého bičovat.

Kornoutek,
kupecký mládenec.

f.

Velevážený pane vlastenče a velectěný podporovateli mladých talentů!

Nepovědoma bude vám sice ruka moje — a nebylo by divu! Osud, ten ukrutník, mě zaklel, že musím sklenice oplachovat, punčochy plést a brambory loupat; ale já cítím v sobě síly k něčemu lepšímu — k něčemu velikému: k českému spisovatelství! I nemohla jsem to již vydržet — nedalo mi to pokoje — tuhle to máte! Čtěte, ale pomyslete, že to psala outlá, slabá fialinka nebo sedmikrásá — žádný habr nebo dub, a podlé toho to také posuďte.

V tichounké noci, když okolo mne všecko líbezně chrupalo a jen kohout kokrhal a psíkové hafali, seděla jsem u kahánku a psala tyto povídačky. Vím sice, že v tom budou ještě nějaké chybičky; ale já také nechci bobkový věnec; já budu spokojena, když dostanu těch několik zlatých, které jste spisovatelům přislíbil — neboť, abych se Vám upřímně vyznala, potřebuju *nové šaty*. Co jsem odešla ze služby, nemohla jsem si ničeho pořídit.

Ostatně račte opravit, co se Vám líbí — třeba ani slovíčka z práce mé nezůstalo, jen když pod tím moje jmeno bude. Na tom záleží; neboť dokud jsem byla ve službě, slíbila jsem panu Pekelnémn, že budu *vlastenkou*, a ráda bych slovo držela.

Znáte pana Pekelného? O to je horlivý vlastenec! Dokud jsem mívala ty pivné džbánky pod svým dohledem, domlouval mi každý den a sice přede všemi hostmi (až se mu hloupí lidé smávali), abych česky mluvila, nosil mi české čtení, pobízel mě, lákal a přemlouval mě, až jsem poslechla — ze služby odešla a spisovat si umínila.

Račte se mě již tedy, velevážený pane vlastenče, ujmouti. Jáť vím beztoho a doslýchám, že se všickni páni vlastenci mezi sebou *až hrůza* milujete, laskavě snášíte, ochotně podporujete, že jste živi jako bratří a oudové jedné rodiny; račte mě tedy mezi sebe jako sestru přijmouti, a já se přičiním, abych se *vlastenecké* lásky Vaší hodnou učinila.

Lásky? — Ach, hle jak mi slza do očí vstupuje! Víte-li pak, že je láska z rejstříku života mého vymazána? Ano — celá pryč! Protož také ve svých povídkách proti ní bojuju, a kdybych se našich neromantických ouřadů nebála, chodila bych jako paní *Dudevantka* nebo český *Jiří Písek* v kalhotách. Zatím jsem ale veleváženého pana vlastence

ochotná
Amálie Jaroslavna Nožičková,
bývalá sklepnice, nyní švadlena.

9.

Pane! — to bych si vyprosil! Chcete-li o našem divadle referáty psát — nu . . . . tedy je pište. To si ale vyžádám, abyste o mně pražádné zmínky nečinil, *alespoň ne* takovým způsobem, jako jste v posledním čísle *si dovolil.* — „Napověda, *vulgo* sufiér, držel se toho dne *zas jako neohrožený* hrdina. Byli bychom ale raději, kdyby

po druhé prsou svých trochu šetřil, aby k žádnému ourazu nepřišel; neboť kam by se podělo divadlo naše bez něho?“

Nic! nebudu se šetřiti — já znám své povinnosti, a myslíte-li, pane, že napověda žádného svědomí nemá: tedy bych Vám radil, abyste si za to, co za redakcí berete, v apatyce koupil, čeho vám s hůry nedáno. A vždyť sám připouštíte — „kam by se naše divadlo podělo?“ — nač mi tedy mou horlivost vyčítáte!? — Mohu-liž já za to, že naši herci tak *slabou paměť* mají? Jako slepí v hustém lese brkali by a trkli se každé okamžení, kdyby jim hlas můj za jisté vodítko nesloužil.

Vám je dole hej, a snadno se dívat na komedii; vám to neuškodí, podřekne-li se hrdina, nebo uvázne-li milovník — vy se dáte do smíchu. Víte-li ale, *co mne* potkává, nedovedu-li pánům vždy a všude pomoci? Tu vám začne krupobití přezdívek a hrozí mi hlavu roztříštit; tu se vám vyhrne celé stádo dlouhouchých a dvourohých hovádek, a všecky mají se jakožto bratří ke mně hlásiti! A zasluhuji to? já? — na němžto vlastně celé divadlo spočívá?

Nechte si, pane, svého vtipkování; a nemůžete-li je na uzdě udržeti, obraťte je na člověka, jenž toho zasluhuje, ale ne na mne, rozumíte? — já nejsem jenom *napověda*, já jsem také *vlastenec!* Ano, jen koukejte! Také já připravuji dílo k tisku, i nebude to nejhorší, ježto kdy z našich tiskáren vyšlo.

S neunavenou pilností a ohromnou těžkostí sbírám totiž od několika let všechny poklesky proti českému jazyku, jichžto se v našich komediích jen hemží — a z té sbírky bude první díl kritického slovníku; v ostatních dílech budou se nacházeti chyby našich herců proti jazyku, a těch bude tolik, že se počet dílů ani určiti nedá, jelikož pořád hojného materialu přibývá. Myslím a vím zajisté, že práce moje našemu obecenstvu velmi dobře za neklamné vodítko poslouží, aby přec vědělo, jak se ze stavu divadla svého radovati, kdy tleskati, a kdy a koho vyvolati má. Chtělť jsem vám na ukázku

asi dvacet archů do časopisu vašeho podati — ale tak vtipnému pánu není potřebí cizí pomoci. Páni redaktoři sami všecko vědí, sami všecko umějí. —

Šeptálek,
napověda národního divadla

h.

No? — co pak to znamená? Proč pak až dosavad ze všech prací, které jsem vám poslal, žádnou v časopise vašem nenacházím? Bylbyste v skutku tak zaslepený, abyste nenahlížel, že moje důkladné popsání *zbořené panské stodoly, zchváceného honícího psa a rezivé kudly bez železka* pro zpytatele českých starožitností *ukrutný* interes míti bude? A což ono kritické pojednání: *Důkaz, že nebyl Žižka slepý* — myslíte, že by mezi našimi historiky žádnou sensaci neudělalo? A moje basně: *Zlámaný planžet, Žabka na chodníčku* nebo *Rozmáčknutý chroust* — myslíte, že naše outlocitné dívky nad nimi sladkobolestné slze neprolejou? Slovem: nemohu jinak pochopiti, proč moje práce posavad pod zámkem držíte, a svůj časopis jimi neozdobujete? Píšete ovšem k některým článkům: „Pro množství příspěvků opozděno“ — jinde zas: „Nahrnulo se nám tolik příspěvků, že pány spisovatele o laskavé shovení žádáme“ — to je všecko dobře; ale mezi příspěvky a příspěvky měl byste dělati rozdílu. Přiznejte se: je každý spolupracovník váš také vaším *abonentem?* Vidíte! A já jsem již před půl druhým měsícem předplatil! Dosti hodná, tuším, to pohnutka, abyste práce moje před mnohými jinými přijímal.

Prosím vás tedy — slyšíte? já *prosím!!* — prosím vás tedy, mějte rozum, a nebuďte sám sobě na zkázu. Vytiskněte práce moje třeba na *zvláštní přílohu,* máte-li tuze mnoho příspěvků do řádného archu — *vytiskněte je!* — sice ztratíte jednoho předplatitele. Rozumíte mi?...

Přitom posýlám ještě hluboké bádání o *trpaslících* — *je zvláště* pro časopis psáno, a proto jen 25 archů.

Jsem žádostiv, jak dlouho je v temnostech mučiti budete. Pamatujte jen, že jsem váš *abonent*, že jím ale věčně býti nemusím. Nejsmeť již takoví blázni, abychom z *vlastenectví* časopis kupovali; teď máme již jiných příčin a důvodů.

7.

Smolarinský, herec, umění svého první milovník, takto ale intrikán u národního divadla v Neznámovicích, příteli svému u baletu . . . ského. *

Jak se máš, rachoto? — *Gut? trés bien? — Bene, optime!* Mně se vede jako pánu bez panství. Dnes máme pátého, já nemám již ani vindry — a patnáctého je tuším teprva za deset dní. *Patnáctého!* Ach, jazyk všech národů nemá tak líbezného a spolu přece i rázného — tak mysticky-allegorického slova, jako je to čtyrslabičné: Patnáctého! — a kdybych měl přece některému přednost dáti, bylo by to jen trojslabičné: Prvního! Kdyby bylo po celý měsíc každý den patnáctého a prvního — *bei den Gebeinen meines Rollers!* — byla by to radost, býti sto let u divadla. Pak by snad nemusel člověk pořád na gáži čekat!

Dobře, že jsem začal o divadle — byl bych skoro zapomněl. A kdož může také všecko v hlavě nosit! —

Jakživ bych byl neřekl, že může míti takový trulant, *alias* pan Kačer, přítomného času náš vysoce vážený pan principal, takovou kapitální myšlénku, jako *ta* byla: *založiti české divadlo.* Chlap ti sedí teď v rákosí až nad hlavu, a místo píšťalek řeže píšťaly jako fagoty. Avšak arci! — toho se nemohl *on* i *my*, tulipánové, nadíti!

* Když jsem tento lísteček ponejprv na světlo Boží vyslal, bylo některým, jakoby nad ním obočí a nos krčiti museli. Zatím ale uplynulo několik let — mnoho obočí se vyhladilo, mnohý nosejček spadl; teď uvidí a ucítí snad všickni, že tu není *nic přehnaného*, nepravého — nic jiného než pouhá natura.

Našinci chňapají po všem, co jen trochu vlastenectvím zapáchá, jako ryba po kebuli. Vyskytni se, s čím chceš — mohou-li při tom lidé jen drobátko ukázati, že jsou Čechové: tu je máš, tu jsou při ruce; slov jako vody, chuti plná míra, peněz jako želez! —

Nemysli, že jsem se přepsal — nikoli! — *Auf Ehre!* praví Nestroj, a já jsem rád, že jsem to vloni ze své Vídenské cesty profitoval — *auf Ehre!* Já se nepřepsal — *ich kenne meine Pappenheimer* — *auf Ehre!* A proto se zlobím, že jsme *my dva* na tu myšlénku nepřišli. Teď jsme mohli *my* sedět u kasy — *ty* vybírat, *já* vydávat.

Ostatně jsem spokojen; publikum dělá, jako by bylo spokojeno, a věřitelové musejí býti spokojeni. Ti milí věřitelové! Šťastný člověče při své sprostotě, kterýžto nevíš, jaký je to národ! Tak pozorný, tak ostražitý, tak delikátní — ještě více nežli publikum. *S tímto* se také raději potkávám. Před publikum vstoupí člověk, třeba nic v mozku neměl; před věřitele jde nerad, když nic v kapse nemá. Publikum — a zvláště *to naše* publikum, je pravá ovce! člověk, jako já, může s ním dělat, co mu napadne. Mluv, jak jsi bez gramatiky, bez kněh, bez učení mluviti se naučil — ono bude rádo, jen když tě uslyší; sypej chyby z rukávu, ono bude nábožně poslouchati; mluv nesmysl, ono řekne, že je to vysoká čeština. Toho bych utopil, udávil, uškrtil, komu by napadlo, čistou, přísně gramatickou mluvu na naše prkna uváděť — aneb kdo by našim posluchačům uši tak otevříti chtěl, aby všechen neřád v přednášení našem viděli!

Jsou zde arci flouskové — škrabáci, kteří nás Bůh ví z jakého záští v žurnálech tepají; na štěstí to ale nikdo nečítá — a vezmu-li *já* někdy v kafírně list do ruky, kde si někdo na mne vyjíždí: začnu si jen z obou stran fousy natírat, ušklebím se, zachechtám se a řeknu hodně na hlas: „Kterej vosel to zasejc psal?“ — *Nota bene! Referent* sedí u druhého stolu a pije vodu s cukrem — *ale já mu ji* osladím! já! — Rozumíš? *Ich kann auch witzig sein, aber mein* Witz ist Skorpionstich! — Co je

těm lidem do toho, jak hrajeme a jak mluvíme? Oni při tom čerta ztratí, a... pak, co potřebuje o mně *cizí* psát? Já si to dám napsat *známému*, anebo si napíšu sám něco o *sobě*. Redaktor si oblízne prsty, když mu pikantní článek zašleme — třebas byl polovypsaný a z estetik celého světa stlučený. Což je mu do toho? Jen když se publikum hádá: Kdo to psal? *Vive la speculation!*

Pomněnky z Roztěže.

Arabeska.

(Psáno roku 1837.)

1.

Znáte Roztěž? — zdá se mi skoro, že neznáte. Je to líbezné, lesnatými pahorky obklopené, malým potůčkem protáhnuté, ouhlednou kapličkou ozdobené, poněkud i lučnaté oudolíčko, as půldruhé hodiny od Kutné Hory. Pod kapličkou prýští se bohatý, čistý a studený pramen, z něhož tady — pokud pamět lidská dosahuje — příchozím hostům lázně připravují. Asi před dvacíti lety dělo se to ještě v dosti chatrném, dřevěném a sotva několika komůrkami opatřeném domě, pod velikými, hustými javory. Tehdáž byla kaplička s divotvornou Rodičkou boží o mnoho menší, toliko z prken vystavená; tehdáž poskytovala jen sprostá krčma na vršku hladovým a žíznivým navštěvovatelům žádoucího okřání, a času svátečního vřískaly v ní jen klarinety a trubice z blízkého Malešova; přece však mi nyní připadá, jako by se tenkráte v tom oudolíčku mnohem půvabnější, jakási divá, romantická krása byla skrývala, a památka na radostné hodiny, ježto jsem tam po boku rodičů svých za dnů svátečních trávíval, provází mne až dosavad jako všecky kouzelné obrazy šťastného dětinství.

Jakže nyní lázně Roztěžské vypadají? — Ouhledné stavení na šíré prostoře, v něm světlý sál, příležité pokoje, slušné koupele, chutné pivo, dobrá kuchyně, opodál dlouhé stoly pod stinným stromovím, kolem zelené pahorky a zpěvavé ptactvo. Kdo se půldruhé hodiny cesty nebojíš, navštiv z Hory mou roztomilou Roztěž!

Na lehkém vozíku po pěkné silnici dostaneš se tam arci dříve; ale jakáž proti tomu krása cesty na pěší! Od samého města vine se rozkošné oudolí. V něm stojí mlýn za mlýnem, zahrada vedle zahrady — od jednoho k druhému běží jako živé pásmo Malešovský potok mezi vrbovím, mlýnská struha mezi olšovím, a ryborodné splavy, příhodné pro šťastné udice. S obou stran, od města až k samé Roztěži, hradí se vrchové a skaliny, dílem s polní ourodou, dílem s lesní pustinou, a když pak na to všecko s jasných nebes milé slunéčko svítí, a sedmihláskové kolem hrdélka otvírají, a po chomáčích peřestého kvítí motýlkové se houpají: pak mizí pověstná, hojně navštěvovaná Šárka u Prahy před oudolím na Malešovce jako stín, jako slabá podobizna proti bujarému životu!....

Byl den, jakový za deštivého leta co posel nebeského utěšení k milovníkům venkovských zábav přicházívá — jasný, čistý a neposkvrněny, jako by byl z ráje vyklouzl. Byltě to po delším čase opět první den, že člověk s rozkoší a bez bázně před koupelí dešťovou paty z města vytáhnouti mohl.

Přehodiv kabát přes rameno, bral jsem se vedlé potoka k Roztěži; se mnou šel Máchův „Máj“. I četl jsem a četl — ale brzo musel jsem vedlé sebe do čistých vln na hravé rybičky a dále opět na dovádivou koupající-se mládež hleděti, brzo za pískotem ptáčat do hustého křoví lézti aneb u vrkavých holubů a štěbetavých housat se zastaviti; brzo opět musel jsem v bujné trávě aneb na libodeché mateřidoušce spočinouti a zamhouřiv oči, krásný kolem svět jako v nějakém kouzelném zrcadle ještě krásnější si představiti, abych litostí a bolestí nepovzdychl, že se na takovém rozkošném světě také tak smutné věci vyskytují, jako byla příhoda na podzim r. 1836, kdyžto jsem nad smrtí nešťastného přítele, v prsou svých božskou jiskru nesoucího básníka „Máje“, zaplakal! — *Requiescat in pace et lux perpetua luceat ei!*

Já ho miloval, a láska moje musela zde o něm *zmínku učiniti.* Musím však již přestati; neboť mám

o věcech veselých vypravovati, a k tomu se nehodí zpomínání na Máchu. Kdož ho také poznal, aby slova má úplně pocítil? Nepoznán zemřel. Jakož on se nehlásil ke světu, nehlásil se také svět k němu!...

U stolu před lázněmi byto živo. Nehemžila se tu ovšem ona tancechtivá strakatina, jakovou sem zvučná hudba za času nedělního vábívá; byla to však dosti rozmanitá, z krásného, teplého dne a studeného piva nebo vřelé kávy se radující společnost. Shledal jsem mezi ní také dva bývalé spolužáky, nynější úředníky z vůkolí. Ti mě uvedli i hned ke svým ostatním přátelům, a tak jsem se v okamžení octnul v kole plném veselosti, z něhož i několik ženských očí přemilostně hledělo.

Ale v tom okamžení shrklo se na mne také trápení. Jeden z mých spolužáků byl kdesi a kdysi zaslechl, že se, jak říkáme, češtinou obírám; jinému pánu při tom napadlo, že jsem nějakou komedii přeložil, ano jedna z přítomných paniček se nyní upamatovala, že mě v Praze jednou něco čtveráckého o ženských *deklamírovati* slyšela — slovem: v okamžení stalo se ze mne divotvorné zvíře, tak že na mne všickni kolem sedící s nezamknutými ústy hleděli.

I nevěděl jsem, jak si pomoci, nežli že jsem plný skromnosti všechny zásluhy, jimiž mě staří i noví přátelé tady jako zasypati chtěli, všemožně setřásal a řekl: „Paničky, slečinky a pánové — dobře máte, češtinou se obírám; ale můj Bože, jaká to zásluha? Vy byste snad něco podobného dělali, kdyby vám času zbývalo. To musíte ale jednak v kuchyni a při dítkách, jednak při šperku a na bálích, jednak při oučtech a revizích se meškati, a zbývá-li kdy trochu toho skoupě odměřeného času, musíte opět na procházky, na spolky a na jiné potřebné věci mysliti. To je u mne všecko jinak. Já nemám ani kuchyně, ani dítek; na šperky a bály nedbám, a ouřadem nebo revizí soužiti se nedávám. Nemusel li bych Pánu Bohu den zhola ukrádati, kdybych aspoň *něco nedělal?* *I* obírám se tedy češtinou! Mimo to jsem blá-

zínek, a myslím si: veliký, drahý, nevyrovnaný poklad jest jazyk národní — jazyk mateřský, a tento jazyk nemilovati, nezvelebovati, anebo z pouhé nedbalosti, lenosti, nebo lhostejnosti ani ho neuměti, znamená tolik, jako zapírati svých rodičů, nehlásiti se k svému národu, nevděkem spláceti drahé vlasti, ničeho nevěděti o národní hrdosti — slovem: nemíti v těle kouska cti a zasluhovati opovržení všech šlechetných. — Co se dále té přeložené komedie týká, musím se přiznati, že mi v skutku jednou takové bláznovství napadlo, a že jsem jistou komedii — nepřeložil sice, ale překladateli přepsati pomohl, a tudy snad slávy své počátek založil; ale stran té třetí věci, totiž toho čtveráckého *deklamírování* o ženských — to se rád před vzácnou společností vyznávám, že na světě milejšího vyražení neznám, nežli je vychvalování krásného pohlaví, zvláště když na mne tak spanilýma a milostnýma očima hledí, jako dnes tuhle v oudolí Roztěžském. Nechť se to děje způsobem vážným neb čtveráckým — chválu je vždy dobře přijmouti, a hana v ústech šprýmovných nebolí. — Pán Bůh nás račiž vespolek zachovati, a sklenice naše na zdraví všech přítomných naplniti! Píme ho!“

„Píme ho, píme ho!“ zvolal po mé oraci hlučný chorál okolo sedících, nalévaje do sklenic, až přetýkalo.

„Bratříčku!“ zvolal pan kancelářský z blízkého panstvíčka, a padl mi okolo krku — „bratříčku — *diesen Kuss zum Freundschaftsbunde* — já nevím, jak bych to po česku vyvoslil, ale však ty mi odpustíš; my víme dobře, že jsi *zamasatělý Čechoslovec!*“

„*Bravo, bravo!*“ tleskali někteří ze společnosti — mně ale káplo při tom něco na nos. I pozdvihnu oči, a hle! buďto mou dlouhou řečí, anebo zvoláním pana kancelářského přičarováni, vznášeli se nám nad hlavami začernalí buráci a ti byli první kapku na můj nos pustili. Hosté tímto neočekávaným úkazem pobouřeni rychle vstávali a bědovali; každý zpomínal na domov, a žádný nevěděl, jak se za sucha do svého doupěte dostane. Někteří, a to zvláště z nejbližšího okolí, utíkali do svých

kočárů a těšili se, že rychlým cvalem přicházejícímu lijavci ujedou. Jiní zase — a mezi nimi také já — vidouce, že není možno před nastávající slotou domova pěšky dostihnouti, odhodlali se s hrdinskou resignací v lázenském stavení déšť přečkati a třeba celou noc pobyti. A jaké zlé mohlo nás také potkati, kde hospodář a kuchařka otcovsky a mateřsky o nás pečovati slíbili?

Vítr začal vysoké topole ohýbat a kotouče prachu k jich temenům povznášet. My se ukryli před ním do pokojů vedlé tanečního sálu, rozhostili se za stoly, a začali si v bázni boží čas hovorem, pitím a sousedskou bulkou krátit. Při bulce (já bych se vlastně neměl prozradit, neboť každý, kdo mě zná, ví, že jsem špatný bulkář) při bulce tedy seděli jsme: pan kancelářský, pan polesný, pan učitel a moje osoba. Za introdukci k tomuto přátelskému karbanu mohla se považovati ještě velmi učená rozmluva o češtině, kterouž ale, kdybych tuto trefně popsati měl, aspoň Lichtenbergovo nebo Jean-Paulovo péro míti bych musel.

Mně i zajisté mnohým přátelům jazyka našeho se již přihodilo, že netoliko nevědomí hloubálkové a posměváčkové z krve německé otázku před námi prohodili, jak se *to* neb *ono* z mluvy jejich v jazyku našem vyjadřuje, ačkoli snad právě tentýž smysl buď z latiny, řečtiny neb frančiny na strom jazyka svého byli vštípili — a takové otázky bývají moudrému k smíchu! Přihází se ale také někdy, že rodilí, pouzí Čechové, zavedeni jsouce buďto jakousi dětinskou nedůvěrou a bázní, aby ani jednoho slova cizího v jazyku našem se nenalezalo, aneb nevědomostí, že ani jednoho jazyka živoucího není, kterýž by nebyl méně více slov z jazyků jiných přijal, a že přednost jazyka hlavněji v ústrojí čili organismu jeho, nežli v čistotě a přesnosti pouhých slov záleží — pravím tedy, že sami rodilí Čechové někdy po českém názvu těch nebo oněch věcí se vyptávají, kteréž byly již za nepamětných časů nejen v jazyk náš, ale i v mnohý jiný z cizího pramene přetekly, a ježto překřtívati by zby-

tečno, nebo i neplatno a nemožno bylo. Ale v Roztěži měl jsem ještě jiných oříšků rozlousknouti! Nejen že na mně věděti chtěli, jak se to neb ono z krajů cizích u nás jmenuje, ani jmena dobře, *pouze* česká neobstála před jich kritickým parátkem.

I nevěděl jsem již, mám-li se smáti nebo zlobiti! Sotva jsem byl pana kantora ubezpečil, že může směle *basa*, *klarinet*, *flétna* říkati, jakož naši předkové dělávali, berouce v hudbě všelicos od Vlachů a Francouzů na půjčku: zarazil mě pan kancelářský otázkou: „Jakž ale máme *houslím* říkati?“ — A měl vlastně právo k této otázce, neboť nevěděl, kde toho slova kořínek hledati, a nežli jsem nabyl času, abych mu byl k pomoci přispěl, ujistil ho již pan polesný, že se housle vlastně *skřipky* jmenují, jakž prý to byl v Prachynsku a Táborsku, v těch nejzachovalejších krajích českých, slýchával.

„*Fiat voluntas tua!*“ pomyslím si v duchu, a začnu karty míchati....

Rád bych také toto své vypravování hodně promíchal, a protož jsem k němu těchto několik posledních kvítečků přimísil. Povšimnouť si jich snad začátečníci na drsnaté dráze spisovatelské — ti především, jižto se plody pěkné literatury obírati chtějí — a uvedou si na mysl, že ne libování-si v neobyčejných, semotam pracně sehnaných a potom na zdařbůh užívaných slovíčkách, alebrž v *tom jediném* jich čest a zásluha záležeti bude, když nejdříve co možná srozumitelně a jazyku českému přiměřeně, pak teprva plynně a ozdobně psáti budou.

„Kopská duška“ — „denárský touš“ — „šest a dvacet!“... bylo po bulce, a já ji shrábnul. Náhodou vyhrávají lidé celá panství, proč bych nebyl já mohl bulku vyhrát? Se smíchem vysejpal jsem peníze s talířku, an se tu za mnou kdosi ozval, řkoucí: „Dobrého zdraví, panáčku! Pekně prosím — dajte mi také krejcárek!“

2.

Slova, jako byla tato: „Pěkně prosím“ a t. d. potřebí jenom jednou slyšeti, a mezi sterým skuhráním lenivých, svévolných, zakuklených žebráků je člověk zase pozná. Jeť mi také věru tato prosba se svou upřímností a viditelnou potřebou (vyjmu-li bázlivě sklopené oko neb ostýchavá ústa skutečných a nevinných žebráků) ze všech žebrot nejmilejší — dá-li se vůbec dokládati, že může věc milá býti, která člověčenstvu kusa cti nedělá. Sotva tedy za sebou hlasu zaslechnu, vyndám krejcárek z kapsy (z bulky jsem ho dát nemohl, neboť z peněz vyhraných ubírati, to přináší neštěstí) a podám jej srdečnému suplikantovi.

„Zaplať Pánbůh!“ řekl dráteník, a okolo rohu se otočiv, přistoupil s novým „Pěkně prosím“ k panu kancelářskému. Ale pan kancelářský nebyl v dobrém rozmaru. Zdáloť se, že byl již tuze mnoho do pěti bulek dal, i nebyl tedy při chuti, ještě jinému dávati.

„*Verdammtes Bettelvolk!*“ zvolal mrzutý. „*Man hat nicht eine Minute Ruhe!*“

„Aj, aj, pane vlastenče!“ zasmál jsem se hněvu ouřednickému; „račte pomysliti, že s potomkem těchže rodičů mluvíte, od nichžto, alespoň dle jmena, sám pocházíte!“

„Jakže, pane?“ zvolal v historii narodů ne velmi prohnaný mužíček, a v tvářích se zapálil.... „Ale arci — vám je snadno žertovat, an jste bulku shrábnul; a protož můžete také světoběžníkům a „*dnozlodějům*“ něco hodit.“

„O, já bych celé království rozdal, že mě náhoda s tak slavným slovotepcem svedla, jakož vy jste, zrcadlo všech kancelářských, pane — kancelářský!“ zvolal jsem jeho mrzutostí rozveselen. „Zdráv budiž váš „*dnozloděj*“ i všeliké stvůry, jakovými ještě svůj úřední koncept kdy obohatíte! Pí, příteli Tatranský, pí! neboť ty jsi křemen,

o který se ocelový vtip tohoto panáčka otírá a jiskry vydává. Pí — a potom ještě jednou pána o krejcárek popros!“

„Dva groše ven a dva do bulky! — *Pro!*“ ozval se v tom pan kantor, a postrčil karty ke mně, jenžto jsem měl zase dávati.

„Zpropadené žvatlání!“ horšil se pan polesný, prohru vypláceje, a osopil se potom na ubohého drotára. — „Táhni ze dvéří! Pane lázenský — vyveďte toho tuláka!“

Já tomu však zabránil. Nechav zatím bulku druhým dvěma bojovníkům proti kantorské zkušenosti hájiti, sám pilnější zřetel na Trenčinského Slováka jsem obrátil.

Byl ještě mladý, asi pět a dvacetiletý, muž pěkného zrostu, ale poněkud zdivočilého pohledu. Oděv jeho byl až k ustrnutí zedraný. Prsa měl obnažena — zbytky košile na rukou a kus bývalého pláště na bedrách, ano i dlouhé zcuchané vlasy jeho byly tak naskrz promoklé, že se dalo snadno o dobrotě klobouku jeho souditi.

Někdejší kulatost jeho lící byla ztracena, barva jejich vybledlá, a veliké oči jeho byly vpadlé, ztrhané; — hledělo z nich opilství. Přece však spočívalo v celé té tvářnosti cosi tak bolestného a dojímavého, že se mi bezděky srdce k outrpnosti pohnulo.

Bylo mi, jakoby oživělá strast předemnou stála. Když jsem ale lázenskému poručil, aby ztrápenému brachu sklenici piva a kus chleba dal, shledal jsem, že ta strast pozemským nápojem a pokrmem nepohrdá, a hospodář mi pověděl, že se Janček po celý rok v okolí zdržuje, v letě na poli pracuje, v zimě u sedláků podělkuje — že je dobrá duše, ale že také pálenku nad míru miluje....

V druhém pokoji sedělo několik paniček a slečinek. Zunkaly kafíčko a poklepávaly.

„Ale, milý Bože!“ ozvala se teď mezi nimi ona, kterážto mě byla v Praze deklamovati slyšela, a nyní si *pátý šáleček* nebeského nápoje nalívala; „ty milý Bože, *pane* ****, jak pak můžete vést konversaci s takovým *člověkem*, jako je tenhle otrhaný tulák!“

„I vždyť je také boží stvoření, má nejmilostivější!“ řekl jsem blíže přistoupiv — „a k tomu všemu hodně dobré, srdečné, upřímné stvoření!“

„Aj, aj!“ prohodila čtveračivá dceruška ranhojiče I—ského; „pan *** mluví o dráteníku, jakoby o milém bratru rozprávěl!“

„Nejináč, má ostrovtipná slečinko! A tuším, že se ho v této mnohovážené společnosti snadněji než kde jinde ujmouti mohu. Za jedno je to náš pokrevní přítel, a za druhé poznáte v něm člověka, jenžto se tím krásným a lidu nejhodnějším citem honosí, a kterýž také bezpochyby vás všecky, moje spanilé, jako nebeský oheň proniká.“

Milé paničky a panenky nevěděly, jak mým slovům porozuměti. Hleděly na sebe, jakoby byly s nebe spadly. Já je nechal okamžik hleděti, potom ale, nedaje si do řeči skočiti, začal jsem zase novou oraci.

„Ano, moje nejmilejší — chtěl jsem říci, nejváženější! račte se diviti, jak diviti — ale co se týče puntíku prvního — dráteník je dozajista náš pokrevní přítel, neboť pochází tak dobře z krve slovanské, jako my. Nevím sice, jestli veškerá vzácná společnost již o slovanské krvi slyšela, nebo jestli jí byl už někdo vyjevil, kdo její praotcové a pramatinky bývali; nevím, jestli se jí kdy poučení dalo, že tuto kolem sedící veskrz potomkové nejčetnějšího a nejrozsáhlejšího národa jsme — (poněvadž někdy češtinou se obírám, osměluji se, moje nejdražší, také *sebe* k vám, jako Čecha k Češkám počísti) — nevím, já řku, jest-li se vám již do srdce vštípilo, abyste krev slovanskou milovaly, všechny z ní zrozené za bratry a sestry považovaly, hrdy při tom jsouce, tím pomyšlením, že k velikému kmenu lidstva náležíte, kterýž nepřítelem cizím i domácím přečasto utiskován, potlačován i zhuben byv, přece vždy a napořád jako zvláštní milostí boží v kořenech se udržel a nyní k radostnému květu krásné pupence vyrazil; nevím, řku ještě jednou, jest-li jste, ušlechtilé Češky, o tom všem

kdy co slyšely — neboť za dětských let máte s panenkami co hráti, musíte kratochvilné čtení *„für deutsche Töchter“* přeříkávati, a *„je suis, tu es“* nazpamět se učiti; za panenství nastává študium o modách, skládání zamilovaných psaníček nebo přepisování kuchařských receptů — a dále doléhají na vás ještě jiné a důležitější starosti. Nebylo by tedy divu, kdybyste o věcech, které jsem tu pronesl, ještě ani slova nebyly věděly! A *posito*, že jste nevěděly — já o nich s vaším dovolením promluvil — nyní o nich víte, a já jsem přesvědčen, že od té chvíle každého Slovana za pokrevního bratra považovati, a nejen hezkého a zámožného, ale i neúhledného a chudého syna krve slovanské milovati budete, buď on si Čech nebo Rus, Polák nebo Chorvát, Hanák nebo — dráteník.“

„Ale proč pak se neoddají ti dráteníci něčemu pořádnému?“ navrhla mi nyní kritická panička. „Jakž pak má člověk ty svévolné lenochy návidět? Nemohou-li pěkně doma zůstat a řemesla nebo jiné živnosti se chápat?“

„Nezmožitelný běh lidských osudů vykázal jim cestu do světa, i nelze jim tedy za humny zůstati, má *nejmilostivější*! ledaby do kořene býti přestali, čím dosaváde jsou!“ odpověděl jsem s tváří co možná učenou. „Především ale musela by se otčina jejich proměniti v úrodnou krajinu. Pusté hory musely by se snížiti, kamenitá půda změknouti; místo nízkého ovsa muselo by se v ní také žito a pšenice dařiti, místo selských bramburků také řemeslnický hrášek vyrůstati, místo —“

„Ale pane na nebi!“ vskočila mi do řeči hospodyně D—ského pana vrchního, dáma srdce nad míru měkkého, kteráž k vůli roztomilé společnosti, dobrému kafíčku a přátelskému poklepání se byla zdržela, ačkoli na ni pěkný kočár čekal. „Pane na nebi!“ řekla — „což je dědina těch dráteníků opravdu tak chudá, jak nám povídáte?“

„O, má nejlaskavější!“ odpověděl jsem slovy outrpně *nastrojenými*, „to je ten nejchudší kraj v celém *požehnaném* Uhersku. A protož nejen tato příčina, nýbrž

i ještě jiná, a to právě taková, jakáž před očima outlého pohlaví ženského té největší milosti nalezá — totiž *láska* žene dráteníka do světa, kdežto se k milosrdenství lidskému jen proto utíká, aby pak s ustřádanou summou peněz opět domů se navrátit, svou Majolenku za ženu si vzít a svatbu vystrojit mohl.“

„Ah, vida — to se mi líbí!“ ozvala se páně učitelova sestra, čtyřicetiletá panna. „To je hezká věc, že na své holky pamatují — ale to by mohli také jinde dělat, a nemuseli by právě v té své chudé zemi zůstávat. Či myslíte, že ji mají také tak rádi, jako svá děvčata? Blázínkové! Jejich holkám se nedivím, ty snad jakživy nic lepšího nevidějí; ale mužští přicházejí do světa a zhlídnou jiné, krásnější země —“

„A poznají, že jsou v cizině!“ dopověděl jsem bezděky poněkud horlivěji, nežli jsem z počátku obmýšlel. „Oni vidějí a poznávají krásnější kraje; — oči nalezají pastvu, ale srdce jejich přichází na úhor. Srdce jejich zůstavuje všechnu rozkoš doma, kolébku svou, rodiče svoje, bratry a přátele svoje i milenku svou. I mohl bych vzácné společnosti několik příkladů vypočísti, kde se Trenčinským Slovákům v Čechách lepší zaopatření naskytovalo, než jakového se kdy chudáci — dle domnění našeho — v otčině své nadíti mohou; oni ale v takovémto případu vždy jen vlasatou hlavou potřásli a řekli: Ne, ne, milostpane — zaplať Pánbůh! my půjdeme domů! — A tato jich *přirozená láska k vlasti* byla, velevážná společnosti! druhou příčinou, že jsem dráteníka milosti vaší poručiti se osmělil.“

„Nu, to bych také nevěděla, co by mě do země táhlo, kde chudoba s nouzí zůstává!“ ozvala se na to ranhojičova slečinka. „Kde se nám dobře vede, musíme rádi bydlet — soudila bych dle svého rozumu; a kde máme hodně mnoho vlastního, tam je, řekla bych, naše vlastní vlast!“

„Ah — ah — ah, vy dovádivá, vtipná pokušitelko!“ *zvolal jsem* jako plný podivení; „takovéto zbraně ne-

račte proti mně slabému užívati! Proti žihadlům, jakových v Saphirově Humoristu nasbíráte, nemám ničeho, nežli prosbu: Neračte se přetvařovati! Veškerou vzácnou společnost prosím za svědka, nedělá-li tato andělská slečinka, jakoby nevěděla, co je láska k vlasti? Mně se to ovšem již také u jiných děvčat českých přihodilo, že se tvářily, jakoby nevěděly, že by v jejich srdéčku kromě lásky k pěkným šatům, k tanci, k milenci a leda k rodičům ještě jiná láska místa míti mohla: však to byly jen potměšilé čtveračky — ty mě chtěly jen pokoušet. Ony předobře vědí, že mají také tak velké, tak citlivé a vřelé srdéčko jako Francouzky, Angličanky, Španělky, Němkyně, Polky nebo Italky; ony předobře vědí, že mají takové též příčiny vlast svou milovati, jako dcery všech jiných národů; ony předobře vědí, že je láska k vlasti jakousi pýchou a národní hrdostí rozněcuje, a že, když řeknou: *Já jsem Češka!* všecka srdce našich mládenců k nim zalétají a k nohoum jim padají. To všecko vědí — ale právě jako tato slečinka nechtějí to někdy na sobě ukázati —"

„Peníze došly, pane ****! — kasa je prázdná!" zkřikl tu na mne hráč, jenž byl místo mne k bulce přisedl. „Budete hráti dále?"

„I což je o hru!" řekl jsem, paničkám poklonou se poroučeje; „ale nerad prohrávám! Jednejte se mnou milosrdněji, páni vlastenci! Pomyslete, že jsem paničkám a dceruškám vašim slovo Páně hlásal, a tedy něco jiného zasloužil, nežli abych bulku za bulkou prohrával."

I chtěl jsem již opět sám k stolku přisednouti, an se najednou venku zpěv ozval, vycházejících z úst — dráteníkových.

„S dovolením, pánové!" řekl jsem tedy ještě k svým šťastnějším soudruhům v nešťastné bulce. „Slovutný krajan tohoto zpěváka, slavík na Dunaji, pravil jednou:

Úšklebo, nekřič nám, že oper, že nemáme divadla!
. . . . . nám pěje lid!

I nebudu vám nyní radosti a bolesti pravdy této doličovati, vykládati a objasňovati; neslyšel jsem ale již dávno českou zpěvohru, a prozatím se tedy tímto surrogatem potěším."

Na dlouhé chodbě, z nížto se vchází do sálu a do lázní, bylo se shluklo několik služebných děvčat, něco dětí a mladé chasy, kteráž tu před lijavcem útočiště hledala. Mezi nimi stál dráteník a zpíval:

„Proti fare mostek
Kolébá se,
Na ňom jetelinka
Zelená se;
Jetelinka krásná,
Někosená,
Tady moje milá
Odvezená!"

Kdo se jen poněkud s nápěvy národních písní Slovanů seznámil, zajisté již nejen jich náramné bohatství a podivnou rozmanitost, nýbrž i jich líbeznou trudomyslnost, hravou bolest a sladké toužení pocítil. Já alespoň mohu říci, že mě zpěvy našich pasaček nebo ženců, rovněž jako písně po světě se toulajících Uherských Slováků nejednou více potěšily, nežli draze placené hrdlo na prknech divadelních. Ale zpěv ubohého Janečka, jak se tu po lázenské chodbě rozléhal, měl cosi nadobyčejně dojímavého. Byloť říkaje na zpěváku viděti a z každého zvuku slyšeti, že mu píseň ze srdce vychází. Pozorně poslouchali ho děvčata a hoši, až pak on sám smutně dokončiv, vesele zavejsknul a na to skotačivou maděru zpívat a tančit počal.

Když byl hotov, padly jiskrné oči jeho na mne. Tvář jeho byla veselejší, nežli jakovou nám byl v pokoji ukázal, a tancem poněkud rozehřálý přistoupil ke mně.

„Dobrého zdraví, panáčku!" řekl; „já jsem si za pintu vašeho piva malú veselosť urobil. Ale dajte mi eště sklenku pálenky — aby jsom si velikú radosť urobil . . . .

Zazpívaj, slavíčku, v zeleném háječku,
Urob polehčení mojemu srdéčku!“

Kdyby to byla pravda, žeby ti jediná sklenka pálenky polehčení způsobila,“ odpověděl jsem, „věru, tu bych ti dal snadno nalit. Zdá se mi ale, příteli, že jsi dnes již několik skleniček vyprázdnil, a že nemyslíš na nic jiného, nežli na pálenku.“

Drátenik se na chvilku zamlčel, a roztrhanýma rukávama opocené čelo si otíral. Oči jeho upřely se k zemi, jakoby ze skla byly, a ústa jeho otevřela se posléze k temnému zpěvu:

„Žáden něví, čo je láska,
Kdo ju nězkusil“ —

potom ale, jakoby se byl mermomocí z trapných myšlének vytrhnul, promluvil ke mně: „Veru, němyslím na nič, len na pálenku. Ale čo je pánům do toho, čo chudobný drotár robí? Já něborák zomrem, a vy nězaplačete.“

„Pro opilce žádný nezapláče, to máš pravdu,“ řekl jsem na to. „Ale ty nemáš být opilcem, nemáš den po dni lenošením ztráceti a na zemření mysliti. Raduj se na světě a pracuj jako bratří tvoji dělají.“

„Já němám žádného — žádného potěšeňa na světě!“ vzdychl si Slovák, „a na moju dušu, zlatý panáčku.... kebystě vy němal žádného potěšeňa, také bystě rád zomrel.“

„A co pak chceš, aby tě potěšilo?“ ptal jsem se útrpně. „Mlad jsi, zdráv jsi — a svět je veliký. Proč pak jsou bratří tvoji veselí? A jsou také chudí, jako ty.“

„A čo myslítě, panáčku, že mňa chudoba trápí?“ namítnul mi drotár prostosrdečně. „Veru, já jsom zdravý a umjem dobrú prácu robiť. Brati moji nějsú ale chudobní ako já; majú mamičku, sestry a frajerečky, a pre ty robjú ve dne v noci. Ale já? veru, já němám žádného, pre koho bych svetom chodil na prácu.“

„To je ovšem smutné, nemáš-li přátel a příbuzných,“ dosvědčil jsem ubohému. „Ale cizí lidé nejsou povinni

žebrotu tvou trpěti a lenocha almužnami živiti, a já tady právě slyšel, že jsi lenoch. Celé okolí tě nazývá darebou —"

„Nô, ně — já nějsom dareba!" zvolal Slovák slovy mými najednou popuzený. „To něch si žádný němyslí! Nešťastný jsom — ale ně daromný. A kebystě, panáčku, veděl, čo moje srdce trápí, pri sám Bohu — vy bystě něrekli, že jsom darebák."

„Nu, tedy pojď sem a pověz mi — pověz nám všem, co tě trápí, abychom o tobě křivě nesoudili!" řekl jsem dráteníkovi, a pojav ho za ruku, uváděl jsem ho do pokoje. On se ovšem poněkud zpouzel a ještě před prahem mě zastavil, řka: „Panáčku, já něbudem rozprávať. Oni by se ubohému drotárovi smáli — a já jsom zlostný!"

„Naše paničky jsou měkkého a útrpného srdce" — domlouval jsem nesmělému. — „Neboj se, ony se ti nebudou smát, nýbrž politují tě a nebudou pak zle o tobě mluvit. Vidíš, tamhle těm panenkám budeš o svém neštěstí povídat."

„Tým panenkám?" ptal se dráteník a pohlížel pronikavými očima na mou společnost.

„Narováš, mamičko, narováš,
Komu to děvčátko vychováš!"

začal pak zase dle obyčeje svého zpívati, a doložil konečně: „Ano, budem tým panenkám povídati. Majú snad tyéž verných šuhajů, milých mláděnců, a veru, něchcel bych, aby sa tým vedlo, ako mně."

Na to vešel se mnou do pokoje, a já přistoupil k ženštinám.

„Velevážená společnosti! moje milostné přítelkyně!" začal jsem k nim mluviti. „Opět se opovažuji a hosta vám přivádím, kterýž nám dnes již velmi příhodnou příčinu k pěkné rozprávce podal. Až dosavad znáte tohoto mladého Slovana jenom podlé jeho nynějšího konání, a protož je možná, že ho z nepravé strany posuzujete; on

však hodlá nyní před vámi oponu svých prvnějších let odhaliti, a tudy padne snad teprva pravé světlo na život jeho. I nakloňtež tedy ucho milostné ke slovům jeho a pomyslete dle své přirozené laskavosti, že není člověka tak nepatrného, aby nebyl život jeho jako kniha, v nížto se jiní k poučení i k potěšení přebírati mohou.“

„I jen ať povídá, ať povídá!“ zavznělo ze rtů všech ženských; a dráteník, zahaliv se co možná do chatrného pláště, opřel se o stěnu, a na chvíli jako v hlubinu divných myšlének se potopil. Potom pozdvihl oči, z nichžto dvě veliké slze svítily, zhluboka si oddechl, a tichým polotřesoucím-se hlasem začal vypravovati příběh svého života, kterýž tuto dle způsobu jeho podávám, netroufaje si ale říci, že jsem jednoduchých, tím však dojímavějších slov jeho dostihl.

8.

. . . . „Němyslitě si, mitostpaničky a slečinky, že jsom vždy tak otrhaný choděval, a vždycky pálenku píjal, ako ma včil vidítě. Moja zlatúšká dědina němá istě tak bohatých polí, tak úrodných stromů a tak pohodlných domů, ako česká zem; je to ale preca moja milá, drahá dědina — a něbol bych ju za žádný kraj ve světě promenil. Němyslitě si dále, že doma též tak bědně a ošarpaně chodíme, ako v cuzině. Nazbytok němáme ničoho — to je pravda; ale veselosť bývá preca na tvárách našich a spokojenosť v srdcach našich. V čistej košeli a pekných čižmách zatancuje si u nás mláděněc ve svátok pri huslách a pri píšťale, ako by bol kníže pán; laskavo usměvá sa naň hezúčká děvča a hrá mu hybkými prsty v dlhých, uhladěných vlasách, a otcové i matky sejdú sa v krčmě alebo na lúce okolo mládeže, a že nemóžú s nimi o závod *dováděť*, zpomínajú si na mladé léta, alebo vypravujú, *čo kdé v cuzině* zkusili. Jedni vyberajú v hlave medzi *mláděnci ženicha* pre svoje dcery, druzí pozorujú medzi

děvčaty, ktorá by sa najlepše k synoumu hospodárstvu hodila.

V našej dědině boli rodičové moji skoro najbohatší. Dědina je veru len malá a chudobná; něbolo tam tedy velmi mnoho treba, aby sa človek bohatým nazýval. Hodná chalupa, kus pola a zahradka bolo celé naše jmení. Na predku v chalupe bývali rodičové — já, jejich jediný syn — a starý strýc, matkyn brat; v zadku, za našou svetlicou, stály v chléve tri kravy s pjatima kozami. Dal-li Pánboh dobré léto, rodilo sa na poli pekné žito, lebo aspon oves a zemáky. Na zahradě stálo několko zkřivených sliv a velikých ramenatých hrušek.

Povídám o tom, abystě veděli, že rodičové na svój stav dost mali, a pak abystě pochopili, ako ma milovali, keď syna svojho vác že celý statok si vážili. Ach, já jsom veru mal dobrú matku a hodného otca! Keď jsme sa o svátkách schádzavali, němal nikdo tak blýskavú košelu, tak čistú kabanicu a pekný klobúk, ako já na se. To bola matkyna radosť, keď ma svarného medzi ostatními viděla; a otěc nědal si eště na staré kolena zabrániť, aby něbol zimného času na několko neděl mně k vóli do sveta vybehnul. Matka uprádala medzi tým doma svój lan, a brat jej pomáhal pri hospodárství; otěc ale vyhladával s drátem a pascami dobrých ludí, a to šetko, len aby pre mňa trochu peňazi vyrobil.

Já jsom sa veru rád pekně nosil, rád sa zaveselil, ale jsom rád pracoval. Z počátku šetko len pre dobrých rodičů — pozdějšje ale eště pre někoho iného. Ach, moje zlatúšké panenky — tu děvčinku maly jstě viděť! Vy jstě tu krásné, to je pravda — hezúnké jsú v Čechách děvčatka; ale vaša vzácná krása je mi velmi vysoká a vzdálená. Vy jstě celé v pekném šatě ukryty, sprosté oko něví čomu veriť. Ale s našimi děvčaty je to šetko inák. *Jak a čo* jim Pán Boh nadělil, to je na nich viděť bez šetkého zakukleňa; a to děvča súsedky vdovy bolo od Pána Boha tolko darů dostalo, že to němožno jazyku ludskému *ani* vypísať. Jmenovali ju Hanička. To něni

sice nič obzvláštného, a mnoho děvčat sa tak jmenuje. Ale tak iskrných očí, tak belúšských a červeně prekvítlých tváriček, tak lesknavých zúbčeků a tak hustých, dlhých vlasů na tej malej hlavence — toho šetkého němalo žádné iné děvče daleko široko. Keď sa Hanička zasmála, bolo človeku, ako by sa na jasnú božú oblohu díval; bola-li smutná, zdálo se, že mlhavý jasenní deň na zem pozérá. A keď okolo oken po dědině běžala, zdálo sa všem ludom ve svetlicách, ako by sa jim postava z púhého vetoru pred očima míhala — tak lehúčký, tak létavý bol její krok; a preca keď ju zase človek pri tanci v rukách držal, tu poznával, že ta útlá a preca plná postava nění z vetru, lebo od púhého vetru něrozhárá sa tak srdce, ako sa mně pri něj stávalo.

Už ako děti jsme spolu hrávali, a radosť moja bola, keď jsom jej mohel něčo po vóli urobiť. Z najpeknějších květočků, jakéž len po našich polách rostly, pletával jsom jej venčeky lebo svazoval kyticu. Najlepších keláčů, jaké moje matka pekávala, tých jsom jej donášel. Z tenúčkého žlutého drátu upletol jsom jej krásnú klec, a vykrmil mladú penkavu — ach, mnoho dětinských her musel bych včil vypočítať, ktoré jsme pri našej sprostotě mávali. Rodičové naši neprekáželi nám v radosťách, a treba matka Haničkyna najchudobnějšá vdova bola, zdálo se preca, že jej něbe dcerušce k vóli žádné bídy trpěť nědává, ba ako divem potrebných vecí jej uděluje, a že tedy obzvláštné požehnáně na děvčati spočívá.

Mně bolo dvadcat — Haničke šestnáct let, keď jsme o svatbe rozprávať začali. Mně něbolo inák, než ako bych do ráje nakukoval, keď jsom si nastávající časy na mysl uvádzal. Šťastnějšého človeka něbolo na celém dalekém svetě. Prjátelé mi vinšovali štěsťa — jediný starý strýc krútil pri mých radosťách hlavú, a něraz i starostlivé slovo o mojim budúcím životě prohodil. Něvím, synku, *něvím! ríkával*; ale Bože daj, aby ti Haničkyna marnosť *zármutek* *něpripravila*. To je vrtivosť, to je nestálosť — *ako jarný vetr*. A tys prudký ako blesk. Něvím, synku,

něvím! — Strýc mal istě pravdu. Hanička bola ako vetr, a něraz způsobila mi trpkú chvílu. Už jako dítě zahodila někdy mój najpeknější venček, a sáhla po jedinom květočku, ktorý jej cuzí mláděněc podával. Peknú klec roztlúkla a penkavu pustila. Keď jsme boli u muziky, púštěla sa do kola s iným jonákem, a najpeknějšu pentlu odo mňa darovala inému děvčati. Ale já to šetko len mladosti pričítal a pri svej žalosti vždy vrúcněji jsom ju miloval. Ach, veď pak ona sama chybu svú poznávala, keď jsom jej s ťažkým srdcom alebo v hněve výčitky činíval, a splačom padla mi okolo krku a slubovala, že sa polepší. Já jej uveril, lebo hodiny našeho smíreňa boly ty najsladší, a těšil jsom se tým, že po letách srdce její ochladně a hlava k rozumu prijdě.

Já němyslím na nic zlého, ríkávala pri tom slzíc. Uvěr mi, Janíčko! Tys mi nade šetko najdražší. Ale něvím, čo ma to popudzuje, že bych se ráda i iným zalúbila — ale ně ako těbe — to ně! Mňa to těší, keď sa iný na mňa usmívá; je mi ale veru šetko jedno, nech sa kdokolko usmívá. Odpusť mi!

A prosba lásky je velká i zapudzuje hněv ze srdca ludského. Odpustil jsom teda Haničke raz i dvarazy — odpustil jsom jej vždycky; a s novými sluby lásky její odešel jsom konečně i do sveta, jakož je u nás obyčaj. Něboloť mi toho arci k živobytu treba; bol bych sa ale styděl, kebych samojediný z nášej děděiny ničoho něbol zkusil a o ničom rozprávať něznal, ak to v cuzích krajnách vypadá. Chcel jsom také veselú svatbu strojiť, a k tej mi istě doma peňazí nezbývalo; tých sa mohlo len v cuzině vydělať. Najvác ale doléhal na to strýc, abych najméň rok i dve léta ve svetě pomeškal. Do toho času malo sa ukázať, zdali ma Hanička uprímne miluje a vernou mi zostane.

Láska moja bola silnějšia než strýcovo pochybováně i než moja bázeň, kerá chvílkami na mňa dopadávala, a slzy Haničkyné boly na konec pri lúčení našom tak hojné a uprímné, že všecku něduveru z nader mojich spláklý.

I němyslil jsem na bolesť rozlúčeňa, ani na žtrátu, kerá by mňa v tom čase potkať mohla; ale myslil jsom len na svoje navracené a na šťastné leta po navráceňu.

I odešel jsom do sveta, jako jsom za let chlapeckých na malú zahradku vybjehal, keď tam stromy ve kvetě stávaly. Šetko se na mňa smálo — a já sa smál též na šetko. O žádnom nesmýšlel jsom zle, i bol jsom té bláhovej very, že také v žádnom nič zlého něvezí. Dni a neděle utékaly ako voda, lebo v myšlénkách bol jsom p[r]rád u Haničky a pak jsom pilně robil svoju prácu. Museľ jsom medzi tím arci také s krajany obcovať; ale veru žerty jejich ma netěšily, a každé útraty strachoval jsom sa ako velké škody. Najmilejšé vyražené moje bolo, keď jsom pod širé něbe sa dostal a uzlík svój otevrel a uschované peňaze prepočítával. Němyslitě si, pekné slečinky, že to bolo lakomstvo — já miloval svój poklad pre jinú príčinu. Veď bol každý krajcar, kerý jsom uložil, malý stupeň k mojemu budúcímu štěstu, a takových stúpenků mal jsom, bohužel! velký počet prekročit. Ale Bóh mi poprál síly a vytrvanlivosti. Než ubehlo půldruha léta, mal jsom v ranci sto rýmských, a keď jsom k nim posledný groš položil, bol mi deň radostný, ako veliký svátok, a deň posledný, ktorý jsom v cuzině promeškal.

Konec bolo šetkému túžeňu, a jako novorozeňátko viděl jsom pred sebú len život radostný. I spechal jsom domů — a pri tom spechání zlobil sa na vetor, že čerstvejš okolo mňa letěl, a mňa pospíchajícího něboráka na svoje krídla něvzal.

Málo čo bol jsom po celý ten čas o svej dědině zaslechnul — a skoro nič o svej něvestě. Z našej dědiny něbolo mnoho známých ve světě, a já po novinách také nedychtil. Pri svojej důvere očakával jsom to najlepše. Dílem bol jsom tak učiniť strýci prislubil. — *Něptaj sa,* synku, po Haně, reknul ke mně, keď jsom odchádzal. *Dělaj,* čo dělaj — ale moja rada bolaby taková. *Bude-li děvča* ako rákosí vetrom sa klátící, darmo bysi

svú dušu v dalekej cuzině pri němilých novinách zarmucoval; bude-li ale pevná, ako na uprimnú něvestu sa svedčí, vynahradí těbe prvé shledáně šetku bolest, ktorú snad v cuzině proto učuješ, poněváč celý čas o děvčati ničeho nědoslíchneš.

I letěl jsom teda včil domů, a něznal ani, bolo-li sa medzi našim ludem něco zmenilo. Moja naděja bola tak silná ako moja láska, a v duchu viděl jsom už veselú svatbu, malé hospodárstvo, božjé požehnáně, a pri všem tom sebe a Haničku. Ale veru podivno! Čím blíž jsom k našej dědině přichádzal, tím něpokojnějše začalo sa mi srdce búriť, a němohel jsom to ríkaje túžením a zvedavosťou už ani vydržať. Posledný deň roztrhnul sa mi opasok, kerý mi bola Hanička ušila. Něvím, zlatúšké paničky, jestli tady také na znameňa držítě; ale já němal tu príhodu za nič dobrého.

Bolo večer, keď jsom do našej dědiny dorazil. Ani jsom k rodičům něvešol, srdce ma hnalo k chalupe, kde Hanička s matkou bývala. Chalupa bola zavrená, svetlica prázdná. Oklamaný vo svoji prvej náději, že drahé děvča radostně prekvapím, mrzutý a nějako polekaný ubíral jsom sa k rodičům. Matička — Bóh ju potěš! — ta radosťou plakala, otěc a strýc sa potěšili; mně ale nědali utěšenú novinu, keď jsom začal o svej něvestě hovoriť. Ach, dosavád bola jako jarný větr, a srdce mi bolesťou pukalo!

Něbývala už Hanička v našej dědině, ale bola sa s matkou do osady prestěhovala, kde panský zámok stál, a kde sa letného času náš grof zdržoval. Na letnice bola tam šla k tanci. Moja milá matička jej ríkala, aby toho něrobila; ona ale bola zaslechla, že sa tam z okolí najpeknějšé děvčata sejdú, a chtivá, akož bola odjakživa, chcela sa medzi nimi také blýskať. —

Veď něrobím nič zlého! vymlúvala sa pred mojou matkou — a raz za dlhé léto k tanci íť — to nějsú preca hríchy! Janíček bude mať radosť, až uslyší, že jsom něbola medzi najpeknějšími ta posledňá. — Šla teda s *inými děvčaty* na taněc, a v tom sa jej musí dať za

pravdu, že nezostala v kráse posledňá. To pozoroval ale též grofský myslivec a začal po něj túžebnějš pozerať, nežli po najpeknějšej srně. Dobre urostlý muž a šumný myslivecký šat, ktobúk s perom a vykládaný myslivecký nož po boku — to šetko zalúbilo sa ístě také děvčati, a něbolo tance, aby sa něbola s myslivcom do kola púštila. Spolu mluvili, spolu sa smáli, spolu boli veseli, a keď jej na druhý deň strýc vyčítal, čo bol od iných zaslechnul: tu sa ona najprv zamyslila, potom ale dala sa strýcovi do smíchu, a radila mu, aby bol bez šetkej starosti. Janíček je mój, rekla, a grofský myslivec je blázen! — Ale starosti strýcovy něboly daremné. Myslivec si nadcházal Haničkynu matku, sluboval jej hory doly, a premluvil ju na konec, aby sa prestěhovala do většej dědiny, kde vraj snadnějše živobytí povedě a blízkú jeho pomoc očakávať móže. Nadarmo jej to moje matka zrazovala. Panského polovníka něsmím rozhněvať, predstírala matka Haničkyna, je pánův miláček, a snadno by mně chudobnej vdově mohel uškodiť. Až prijde Janíček, beztoho sa to šetko zjinačí.

A čo robí Hanička? ptám se poděšený a už i na to najhoršje priprevený.

Něznám! — odpovedal strýc. Já sa od tej chvíle o tu vetrnicu něstaral. Zdá sa mi ale, že k něj mysliveček porád eště dochádzá.

Vo mně všetko vrelo. Krev sa mi vrazila do hlavy, a bolo mi, akoby jsom na vysokéj věži stál, a nad strašlivou prepasťou závrať dostával. I bolbych v tom okamžení celý svet porúbal. Chcel jsom i hněd z pomsty za něvernou sa rozbehnúť; ale rodičové mi bránili. Hněv mój rozplynul sa teda v plači, a já si počínal, akobych tu noc žalosťou zajíť musel.

I něchcel jsom na tu něvernicu už ani pohljednúť. To bude najlepšia pokuta za její vinu, myslel jsom si; ale skúro jsom si zase uměnil, že jej aspoň povedať musím, jak ju nenávidím — a nežli sa z rána doma kdo probudil, bol jsom už v dědině, kde Hanička býwala.

Slovem, zase jsom ju spatřil — a zase jej odpustil. Jakoby sa nebolo nič přihodilo, bežala mi pres práh s radostným výkrikom v ústrety, keď jsom k nim prichádzal, a len keď jsom sa něpovolným k celováňu ukazoval, tu sa teprva zarazila, a bojazlivo na mňa hladěla.

Aja, vám sa tu dobre vedlo! povedal jsom, a zlobivý do kola po svetlici sa obzeral, kdežto jsom vecí nalezal, ktorých Haničkyna matka prvej němala.

Mamička našla dobrých prjátělů — začala Hanička hovoriť; ale akoby slovmi tými hněv mój průchodu bol našjel, rozsápaný jsom ju okrikol. A ty s ňou! kričal jsom. Něžaluj na matku, kde jsi sama hrešila! — I klal jsom, teremtetoval a zase plakal a narjékal. Mój stav bol hrozný. I ta najmenšia lahkovážnosť, jakej sa Hanička kdy dopustila, zdala sa mi včil velikým hríchom být, i jmenoval jsom ju, že je príčina mojho neštěsťa.

Ach, bola to zlá hodina! — Ona však zaplakala, a hněv mój zmizol. Priznávala sa, že chybila, a to ma utišilo. Dokládala však též, že je něvinná, a já jej rád uveril i odpustil.

Len matce k vóli hovorjevala jsom s myslivcom; ale od dneška něbude směť do svetlice kročit. — Tak ma ujišťovala, a já němohel od něj ve hněvu odjíť. Slovem — jak jsom už povedal — zase jsom jej odpustil; a navzdor všem prekážkám slavili jsme za několko týdnů svatbu.

Boly to pekné týdně — ty týdně pred svatbou — *na ten* čas nezapomeněm do smrti. Keď ma včil trudný, ťažký život mrzívá, že bych sa hněd zabil: uleví zpomenutě na onen čas mojim bolesťám, a já povlečem toto zpomenutě s sebú v tomto slzavém údolí tak dlho, až ma Pán Bóh sám povolá.

Spechal jsom istě, aby s Haničkou k oltáru pristúpil, lebo jsom němohel zlého něpokoja pozbyť, kerý mi časom na srdce uléhal. Čo něviděť mal sa grof náš z cesty navrátiť, a s ním mal prijeť též můj sok, kerého *něbola Hanička* od tej chvíle viděla, čo jsom sa bol domů

navrátil. Něvím, čo to bolo; ale duša moja búrila se pri myšlénce na toho človeka — z radosti bolbych sa v krvi jeho pobrodil, a v takej chvíli bolo i chováně moje k Haničke trochu urputné. I prišol deň mojho davného túžeňa. Něvyslovná úzkost bola srdci mojom, i musel jsom eště s Haničkou, už vystrojenou, o samotě promluviť, nežli jsme si k večnému svazku pred kňazom ruce podali.

Hanička, duša moja! hovoril jsom k něj — prosím ťa pre živého Boha, pre šetky radosti, čo sa nám slibujú, keď buděme dobri manželé, a pre šetky bolesti, čo na nás čekajú, keď buděme zlí manželé: nahljadni do srdca svojho, a rekni mi eště raz uprímně a naposledy: můžeš-li toho pri sebe vykonať, abys mi nepůsobila bolesť svojou něpozornosťou? Poznávám, že bych bol nešťastný, a že bych v žalosti lebo ve zlosti seba i treba teba i iného něšťastným učinil.

Pevně držal jsom ju pri tých slovách za ruce, že musela poznať, ak sa celý trasem. Ona znala dobre, jak ju milujem. I padla mi okolo krku a povedala: Tys jediný mój, a bez těba bych zomrela! Pri tom mňa calovala. Tu jsom si oddechnul — a jakoby sa mi bola skala zo srdca zvalila, šjel jsom spokojeny k oltáru. Všecci hladěli veselo; len starý strýc zostával pozadu a mal tváre truchlivé.

Něchajte ma! vymluval sa — némožem si pomocť. Vinšujem Vám štěsťa; zdá sa mi ale o velkom neštěstě.

My pozvali skoro všechny súsedy z našej malej dědiny na sobáš, a proto velká naša svetlica pre to množstvo hosťů ledva stačila. I nělutoval jsom svých trudně uschráněných sto rýmských, ano žádal jsom si eště raz tolko mať, abych bol mohel eště raz tolko koláčů, tolko piva a pálenky hosťům predložiť. Muzika, dvoje húslí a dudy, veselo hrála, a mi veselo tančili.

K večeru odchádzali něktorí hostě domů, dávali mi *dobrú* noc, a šeptali mi něčo do ucha, a smáli sa, a já *jsom plesal.* I hladám, kde je Hanička, ale nikde ju *nébolo viděť.* Jediný strýc padol mi s truchlivou tvárou

na oči, a bolo mi v tej chvíli, akoby smrt na mňa sahala. Něznal jsom ani, čo robím, ale vybehnul jsom za mraku do zahrady, ze zahrady ven do širého pola. Tam stálo několko tenúškých bríz a pod nimi zahlédnul jsom — svoju ženu s myslivcom. Ako ohnivá, pekelná mátoha ukázala sa mi ta podoba s vysokým, chocholatým klobúkom a s pramovaným šatom — jako ďáblův posel, ktorý mi v klikatých pazúrách najdražší poklad odnáší. S divým krikom jako lutá zver jsom zaskučal a rozbehol sa naňho s nožom, kerý jsom bol náhodou ve svetlici do ruky vzal. I boliby snad oba, Hanička i myslivec, padli ostrou ocelou — ale eště nežli jsom mohel ruku na ně pozdvihnút, zachytil ma někdo pozadu. Bol to starý strýc, kerý za mnou vybehnul a včil somnou zápasil. Myslivec medzitím ubehnul, a žena moja padla do mdloby. Ako smyslů zbavený trhal jsom si vlasy z hlavy a utekol na to daleko do pola. Čo jsom tej noci pod šírým něbom zkusil — to něznám povedať, také sa už na to bledý k domovu sa prikrádal, že na mňa hajduci ze ani něpamatujem. To len znám, že jsom z rána na smrt zámku číhali, že ma na úrad odvlekli, a tam že jsom z milosti eště padesát ran dostal, protože jsom chcel panskému myslivcovi ublížiť“ . . . .

* * *

Až potud vypravoval Trenčinský Slovák příběhy své nešťastné lásky. V hlase a na tváři jeho byloť ovšem i každé pohnutí srdce jeho poznati — což tuto péru mému podařiti se nemohlo; a když přicházel ku konci, nemoha se pláče zdržeti, rychle sebou trhnul a z pokoje utekl.

Žádný ho nezastavoval, neboť každý maje útrpnost s bolestí jeho, věděl, že si ubohý o samotě nejlépe odlehčí. Nastalo pomlčení, a když asi tak dlouho trvalo, co jsem času k vykreslení hořejších tří hvězdiček potřeboval, ozvala se ranhojičova slečinka:

„Ach, to je škoda, že právě teď utekl, když to nejlepší teprva začíti mělo!“

„Já se těšila,“ řekla hospodyně a mrskla okem po panu polesném, kterýž byl i s ostatními od bulky vstal a také poslouchal; — „já se již těšila, jak si teď z pomsty na myslivce počíhá — a jak mu vymele.“

„To se stalo sotva, moje nejdražší!“ odpověděl polesný, jakoby se myslivecké cti zastával — „ačkoliv se mi nelíbí, že před hloupým dráteníkem utekl. Rád bych ale věděl, jak to s tou šlakovitou Hankou dopadlo? — byla li to schůzka objednaná nebo náhoda? — co jí potom ženich říkal —“

„O té lehkomyslné nám již nemluvte!“ opřela se mu hospodyně. „Ta svému trestu neujde; není-liž pravda, pane ****? Vyť pak také takové věci psáváte — co byste myslil, jak se ta věc skončila?“

„Ano, povězte nám to vy!“ ozvali se ostatní.

„Proč bych nepověděl?“ řku já na to. „Povím — ale s výminkou!“

„S jakou? ven s ní! Povězte!“

„Že pak jedenkaždý z vás k obecnému vyražení něco poví, co jej kdy potkalo.“

„Ach, to nejde! To nedovedeme! Až si to přemyslíme — až se opět sejdeme!“

„Nuže tedy, až se opět sejdeme. Já se budu již ode dneška na to těšiti. Zatím, vzácná společnosti, dobrou noc!“

4.

Krásná, tichá byla noc! — a jakoby nikdy nebylo pršelo, hořely hvězdy na jasné obloze. Měsíc byl v ouplňku.

Samoten šel jsem okolo žitnišťat. Myslil jsem na nešťastného Slováka. Tiché štěbetání skřivanů ve hnízdě anebo tlukot křepelky nevytrhoval mě z myšlének a citů mých, až mě najednou hlasitější zvuky projaly. Byl to

lidský usedavý pláč. I ohlídnu se, a spatřím pod blízkým pahorkem v trávě člověka ležeti .... Byl to ubohý dráteník.

„Janečku, co pak tu děláš?“ zvolám naň u nemalém podivení, až k samému se přiblíživ.

On pozvedl hlavu jako u vidění, hleděl na mne dlouhou chvíli uslzenýma očima, a nemohl mě poznati.

„Proč pak jsi nám tak rychle utekl?“ jal jsem se ho zase tázati .... a tu teprva obživla mu v paměti moje podoba.

„Ach, mój zlatúšký panáčku!“ odpověděl na to ubohý — „jak pak jsom mal dále povedať — tu sa podívajtě!“

A s těmi slovy podal mi několik složených archů papírů, nad kterýmiž byl právě hořké slzy proléval. I rozevřel jsem je, a pokud jsem co při měsíční záři poznati mohl, byl to průvodní list jeho, při něm asi dva měsíce starý, neumělou rukou psaný list od rodičů, plný smutných novin, a .... Haniččin umrlčí list.

„O moja Hanička, moja Hanička!“ hořekoval vedlé mne na chladné zemi nešťastný ženich, jenž byl opuštěnou nevěstu od svatby své nespatřil, a pro zemřelou, žalem utrápenou nyní bědoval; já pak stoje vedlé něho s duší velice pohnutou, skládal jsem tiše zvlhlé papíry, a umínil si také za ubohého dráteníka vplésti pomněnku do věnce, kterýž jsem památce dobrých lidí věnovati za důležitou práci života svého ustanovil.

Starý Tomáš.

Arabeska.

(Psáno roku 1833.)

Kdo se chce pustit pěšinkami z Častína do Polabic, musí přes Černý potok. Půl druhé hodiny od Polabic, v rozlehlém údolí, žene se trhavý jeho proud mezi příkrými skaliskami. Zde rozráží své vlny šumným hlukem o kamenné stěny a z těsného lože pospíchá do trávnatých lučin, odkud se posléz k řečené vesnici nhýbá.

Pro pohodlí pěších položili přes Černý potok širokou, do čtverhrana otesanou dubovou kládu, po stranách přibili několik silných kmenů, a tak tu povstala prostá lávka s pevným zábradlím, příchozího nesouc asi deset kroků nad skalní prohlubinou a vlnícím se v ní potokem.

Lonského roku, na začátku měsíce června, stály polední dobou u této lávky dvě osoby, po pravé straně mladík, po levé stařec.

Na jinochu nebylo nic zvláštního, nežli co na stu jiných mladíků městských vídáme, když někdy na venkov zabloudí. Postava tak asi přímá, že se křivou nazvati nemohla, na těle široká halena z barevného plátna, jakouž od některých časů pěší pocestní s prospěchem sobě oblibují, sukovitou hůl v ruce a malý vak na ramenou — to byly nejhlavnější částky jeho zevnějška.

Půvabněji bylo podívati se na starce. Byl malého zrůstu. Šedesátileté oudy měl ukryté šosatým, hnědým kabátem s velikými knoflíky, žlutou, květovanou vestou a modrými, krátkými nohavicemi s ocelovýma přeskama. Pod kolenama až na lejtka leskly se mu bílé punčochy, ostatek nohou vězel ve volné botě se žlutým okrajem. Hlava starcova byla sice méně obraz vážné důstojnosti,

za to mohla však malíři za vzor laskavosti posloužiti. Větýrek zahrával na ní s dlouhými, stříbrnými vlasy a schlazoval pot s vysokého, vráskovitého čela, pod nímžto, čili vlastně pod hustým obočím, dvě černé oči hořely. Jiskrnatost jejich srovnávala se dobře se zdravými, začervenalými ještě tvářemi, zvláště an mu je bylo denní parno barvou zdravého jinocha polilo. Cestou však přece umdlévající tělo podpíral pravicí o pěknou rákosku s kostěným držátkem, v levici nesl dosti veliký, z vlněného, strakatého šátku uvázaný ranec.

Mladý člověk byl jsem já; stařec...

Náklonnost i zaměstnání moje poskytují mi času, že se mohu každého roku do krajů českých pustit, a tam dle skrovné možnosti poznat lidu našeho mravy, počínání a potřeby.

Ačkoliv se mi snad již nikdy tak pěkná příležitost nenaskytne, učiniti chválu o cestování a užitku z něho vůbec: nehodlám tu přece podlé řečnického navedení slova šířiti.

Slýchali a čítali jsme o tom všickni, mladí a staří, a vědomost, že mnoho krásného i pravdivého již o té věci řečeno, přibývá v naší paměti. Co bych tu leda učiniti mohl — je prosba: „Cestuj, kdokoli můžeš — a byť to jen mezi mezníky naší vlasti bylo! Prohledávání krajin, národu, jeho způsobů a působení, poznání lidských řádů, jich žádostí, cností a vad, pohlížení na rozmanitost, krásu nebo pustotu krajin zbohacuje vědomosti, bystří rozum, oživuje obraznost a posiluje ducha i tělo. A kdybys i z toho i nic nezachoval, čeho bys jako zlatého pokladu na budoucí dráze života svého použil: zde onde vejdeš přece v známost s osobami, na něžto upamatovati se i v pozdních letech mnohou dobu líbezně ti osladí.“

Takž i já hodlám tuto několik výjevů z poslední své cesty zobraziti, kteréž mi dlouhý čas v srdci a paměti živě přebývati budou. Nemohuť při tom arci čtenářům

podati bajku o zaklené kněžně aneb o hrdinském potýkání mladého rytíře s divokou saní: což je nám ale do světa básnického? což do reků smyšlených? My jsme živi ve světě skutečném, obcujeme s lidmi pozemskými, nám podobnými: ty tedy poznejme. I budeť tedy méně podivnosti při mém vypravování, tím více ale pravdy, a ta bohdejž! aby se jen desátému poněkud zalíbila — jen aby desátý poznal úmysl můj! —

Častín je hezké, lidnaté městečko. Správná dlažba, čisté ulice, úhledné domy, veřejný pořádek — všecko by mohlo mnohému městečku po českých krajích za příklad sloužiti. Bylo as deset hodin z rána, když jsem do něho dorazil. Oprášiv boty a kabát pospíšil jsem do radní světnice. kdežto jsem bývalého spolužáka, radního Procházku nalezti doufal.

Světnice byla sice plná lidí, mezi nimi nebylo však mého radního. Drželi zde veřejný prodaj na movitý nábytek po nebožtíkovi purkmistrovi, a právě provolávali pozůstalé po něm knihy. Nedivil jsem se, vida tu na ně malý počet kupců; tím větší bylo však mé podivení, an jsem mezi zaprášenými pozůstatky po práchnivějícím nebožtíkovi knihy *české* zpozoroval.

„Letopisové Trojanští!“ oznamoval provolavač. „Za dvacet krejcarů!“

Název oblíbeného mi a v mládí častěji čítaného spisu povzbudil mou zvědavost, i žádal jsem, abych si mohl knihu prohlídnout. Bylo to k úžasu mému nejstarší vydání.

Pohledem na starožitnou knihu českou vzbuzují se ve mně sladké i hořké pocity. Mámť ji vždy za smutného svědka věků blaženějších. Písmena, zdá se mi, mluvějí hlasem srdečnějším, nežli jakový za času našeho slyšeti bývá. Každý prášek na ní podobá se drahým pozůstatkům minulosti šťastnější! — Kdož ji asi čítal, kdož poslouchal? Byla-li ve sboru bohatýrském — byla-li v besedě mudrců — byla-li na stole měšťanů? — Zde i onde zajisté častěji nežli za dnů našich!

Ty a těm podobné myšlénky střídaly se ve mně při prohlížení „Letopisů Trojanských.“ Licitace mezi tím kulhala zdlouhavým krokem dále, až mě náhle provolavačovo: „Dva rýnské po druhé — žádný víc?“ z mého rozjímání vytrhlo.

„... a pět českých!“ doložím na to skoro nevědomě, neboť mi bylo právě tak, jako by se chtěla ruka moje s prastarou knihou přetěžce loučiti. Na to se ohlídnu zvědavě po kupci, jenž byl cenu staročeského spisu z dvacíti až na sto a dvacet krejcarů odhodlaně popohnal. Byltě to muž letitý, dle šatstva řádu nevysokého, i jinak nepatrný mezi četným zástupem; vyjímaje leda to, že se oči jeho s nadobyčejnou žádostivostí po „Letopisech“ točily, které jsem až dosaváde v rukou držel. Jako by se byl truchlivé zprávy ulekl, trhnul sebou šedivec, an jsem na podání jeho ještě patnácte krejcarů přirazil.

„Dva zlaté a šest grošů!“ vypustil s hlubokým povzdechem z třesoucích se skoro rtů. V teskném očekávání zůstala mu ústa pootevřena. I viděl jsem, že mu na knize mnoho záleží, a jelikož se k tomu nepodobal, že by ji toliko na zisk kupoval — bylo mi to milé; viděl jsem také, že není zámožný a že přece po knize dychtí — a to mi bylo ještě milejší. Zamlčel jsem se tedy, a jak mile provolavač své „ponejprv, po druhé a po třetí“ ukončil, podal jsem stařečkovi vítanou koupi.

Rád bych se byl s ním seznámil. Ležela ť tu však ještě hromada jiných kněh, po kterých také dychtivě očima střílel — i musel jsem tedy až na konec počkati. Tu mě ale chopil někdo za ruku. Já se ohlídnul, a přede mnou stál Častínský lékař, jenž mne byl jednou s přítelem v Praze navštívil. I nastalo ovšem z obou stran vítání, pak následovalo moje poptávání po Procházkovi — jeho zpráva, že přítel k úřadu hospodářskému přešel, že je v Polabicích vrchním, že je šťasten a že se dnes — žení.

Jednou ranou mnoho! Divil jsem se, smál, opět přeptával, *opět* smál — konečně pak si umínil, že přítele *ještě dnes* překvapím. Polabice byly jenom asi tři hodiny

vzdáleny, já neunaven, u přítele veselka, spanilá nevěsta, bezpochyby také spanilá družička — i poděkoval jsem se vlídnému lékaři za dobrou novinu, poděkoval za jeho pozvání, a lehkým krokem uháněl jsem z Častína.

Blaženější vy, kterýchžto život ubíhá jako skrovný potůček bez hrkotu a bez hluku! Kapka plyne za kapkou, vlnka valí se za vlnou, tiše, pokojně, beze žádosti přelamovati úzké břehy, rozháněti proud svůj po kraji, anebo šuměti jako americký vodopád. Blaženější vy — jakž vás již tisícerá ústa básníkův nazvala — blaženější, dokud vás přirovnati nemusím k cestě z Častína do Polabic!

Do všech světa úhlů k nepřehlednutí rozprostřená, vší rozmanitosti prostá planina, na planině sporá travička, tvrdé kamenisko — nad planinou polední slunce se žhavými paprsky; kolem ticho, jako u velikánském ohrámu, kdežto se služba nekoná! Raději do pustých lesů mezi visuté skaliny a dravou zvěř — anebo do skvostných paláců, radostné besídky, mezi lidský, veselý sbor! — Protivná, holá planina!

Silnými kroky jsem uháněl. Šťastně dorazil jsem k Černému potoku; lávka mě převedla na druhý břeh. — Okolí počíná se v oděvu strakatějším prostírati; tu se však sbíhá trojí cesta, aniž umí která pověděti: „Touto jdi na svatbu!“

Vůkol ani živé duše, leda — věru! tamto na obzoru Častinském se míhá černý puntík; blíží se, zrůstá — je to člověk, je to stařeček, mně známý od ranní licitace. V uzlíku nese bezpochyby Letopisy Trojanské a několik jiných trudně nakoupených kněh. Teď přišel k lávce, zastavil kroky a nepokojně na mne hledí. Já stojím na druhém konci lávky a hledím na něj také. Takto stojíme hodnou chvíli; on upřeným okem na mne, já neodvráceným zrakem na něj. Než jakkoliv se mi němá tato hra očí našich na počátku směšnou býti viděla, posléze mi přece obtížnou býti počala; zpomněl jsem si na chřestejše a na přirozenou jeho moc, kterouž ubohá zvířata jedním pohledem přimrazuje.

„Jen dále!“ zvolal jsem tedy znenáhla, traplivé toto zastavení a mlčení přetrhnouti chtěje. „Jen dále, příteli!“

„Hni se sám z místa, dravče!“ zvolal příchozí na levém břehu. „Příhodnou sice brlohu vyhledal jsi sobě, z nížto bysi bezpečně padnouti mohl na nevinnou obět drápem hladovým; Bůh mne ale suď! dříve pochovám poklady své do hlubokého potoka, než abych si je tebou vzíti dal!“

Mezi tou řečí, jelikož mu slova za slovem libě splývala, pozbyl vší rozpačitosti; tváře, poledním parnem již bez toho rozehřaté, se mu ještě více rozpálily. Pravici s kovanou holí napřáhl jako na obranu proti mně, levici s drahým uzlíkem strčil jako na ochranu za záda. Já pak bych se byl zapřisáhnul, že se po čtrnácte dlouhých dní na žádnou dívku nepodívám — a to je na pětadvacetiletého mládence zajisté dost veliká oběť! — kdybych se byl mohl na okamžik do zrcadla podívat.

„Nešťastná čarodějnice!“ vzdychnul jsem si, „která jsi mne v hnusného loupežníka proměnila, anebo milovníkovi českých spisů v hořejších hodinách kolečka pomátla!“

Či byl snad stařeček v krátkých nohavicích veselý ferina? — I dal jsem se tedy hlasitě do smíchu a přiznal se, že se mu žert se mnou dobře povedl. Pak jsem ho ubezpečil, že ani potok ani já pokladů jeho žádostivi nejsme, jen aby je bez bázně na sucho přenesl.

„Odstup, satanáši!“ ozval se však stařec na mé pozvání s pronikavým křikem. „Zmiz, vábivá obludo! Známť já tvůj lichotivý hlas. — Kdo jste, pane?“ doložil ještě rázněji. „Kdo jste a co chcete? Mně není ouzko před vámi!“

„Také bych se vám tuze nepoděkoval, příteli, kdyby opravdu ze mne bázeň na vás přicházela,“ odpověděl jsem, pocítě sám jakési tesklivé tušení, že mám před sebou člověka, kterýž, co Bůh nedal, v apatice nekoupil. — „Dle jazyka jsem váš krajan a protož i také přítel. A nejsem-li na omylu, tedy jsme se dnes již viděli?“

„*Ba bohužel!* že viděli. Právě to vidění zplodilo *ve vás hřích*, a hřích tento hledá nyní, kdeby se uhnízdil. *Rád byste* Trojanské letopisy — není-li pravda?“

„I blázna bych rád — ne-li letopisy!“ odsekl jsem poněkud již mrzutě. „Tázati se vás chci, kady cesta do Polabic vede.“

„Do Polabic?“ zvolal podivný stařec s prudkým výrazem a v rozhorlení svém popoběhl až do prostřed lávky. „Co hledáte v Polabicích?“

„Milejší by mně bylo, kdybyste mne odpovědí poctil a zbytečnými otázkami nezdržoval!“ odpověděl jsem hlasem trochu zpurným, neboť se mi zdálo, že tu vážnými slovy již nic nezmohu, a mrzuto mi bylo, darmo se zdržovat.

„Viděl jsem vás,“ mluvím tedy dále, „dnes ráno při veřejném prodaji českých kněh, a měl jsem radost z vaší vroucnosti, kterouž jste po nich bažiti se zdál. I přál jsem sobě, seznámiti se s mužem tak chvalitebného smýšlení; avšak děje se to nyní tak odporným způsobem, že vám déle na překážku nebudu. Pro lásku vaši k letopisům Trojanským vás toliko prosím, povězte mi, kudy cesta do Polabic vede?“

Mluvil jsem, co mi chvíle na jazyk přinesla. Podobalo se však, že jsem řečí svou dobře učinil. Starcova prudkost ochabovala, ohnivé zraky zhasínaly. Všechen jeho pohled projevil mírnou vážnost, na kterouž jsem hleděl s nemalým pohnutím, an se mi zároveň myšlénka vtírala, že v té ctihodné schránce pomatený duch bydlí.

I stáli jsme tak opět za nějakou chvíli, ani slova nemluvíce. Posléze ale pozdvihl majetník Trojanských letopisů svou hůl a na prostřední mezi třemi cestami okázav, doložil tichým hlasem: „Tamto!“

Na to přišly moje díky a k nahrazení promeškaného času kvapné kroky. Brzo však zaslechl jsem na sebe volati. I zastavil jsem se. Byl to stařec, kterýž mne i brzce dohonil a za ruku pojal.

„Příteli!“ promluvil, a hlas jeho zněl dojemnou mírností, nepodobaje se ani dost málo k onomu, kterýmž mě byl před chvílí odbýval. „Přítelínku, nechtějte se na starého muže horšiti. Bujné jinošství uráží se arci častěji

na obyčejích věku sešlého; za to ale má také větší sílu, že může odporné časem slabosti starců přívětivě snášeti.“

„Odpusťte, pakli se v slovech mých nějaká nesnášelivost jevila,“ řekl jsem na to s takovou upřímností, jakovou jsem ve starcových slovech pozoroval. „Celá neshoda povstala mezi náma, tuším, jen z omylu.“

„Avšak právě ten omyl, to nedorozumění, ta neshoda měla svůj prvopočátek v mé slabosti. — Hodláte opravdu do Polabic?“

„Chci tam přítele navštívit.“

„Bude-li vám vhod — půjdeme touž cestou asi půl hodinky pospolu.“

Já ovšem radostně přisvědčil. Kráčeli jsme tedy podlé sebe — opět ale na chvílku mlčíce. Zpytujícím okem pohlížel jsem zatím na svého soudruha. On to zpozoroval, usmál se a zastaviv na okamžení kroky, jal se takto mluviti:

„Není-li pravda, že vám to dělá vrtochy, an tovaryše svého nyní pokojně kráčeti vidíte, ačkoli se byl před krátkou dobou jedovatě na vás osopil?“

„Přiznati se musím — že —“

„Že je vám to temné jako staroegyptská abeceda — s dovolením vaší učenosti!“ přejal mi šedivec s veselou tváří další slova. „Ale objasním vám to. — Nemáte anebo neznáte nic, v čem byste obzvláštního zalíbení nalezal? V čem byste se nejraději kochal? Při čem by celé vaše srdce bylo? I máte dozajista! Od čackého jinocha nemohu se jiného nadíti. Život bez náruživosti jest smutný žalář, kde u věčném střídání denní soumrak s čírou tmou se potkává. Takový však ani starci nepřeji, tím méně jinochovi. Nuže, na jakém tedy koníčku jezdíváte?“

„Dobře-li jsem vám rozuměl — tedy miluji hudbu nade vše krásné umění a chytání ptáků nade všecko veselí.“

„Ahá, vidíte, že jste mi na vějičky sedl! — Tedy hudbu? tu dceru s nebes poslanou? tu říši nejmocnějších kouzlů? Ach, kdož pak by u té nehledal útěchy v starostech, soucitu v radosti, odlehčení v zármutku a povzbuzení

k veselí! — Ale chytání ptáků? Hm, skoro bych to nazval spíše ukrutným, nežli kratochvilným; bojím se však, že bych musel s vašemi důvody krušně bojovati, a protož se raději na milost podávám. Vždyť pak máme i jiných, podobných zaměstnání, jakož je lovení ryb, hledání brouků, snášení ptačích vajíček atd A opominouce milovníků malby, sadů a jiných krásných i užitečných věcí — nejsou-liž lidé, kterým se ve psech a koních tak zalíbi'o, že se hříchu dopouštějí kdykoliv se těmto hovadům dost nepatrné příkoří učiní? Lidská náruživost je rozmazlené, choulostivé děcko; prstem se ho dotkni, a počne křičet, jakobys je na vidličky bral. Či myslíte, že ne?“

„Zajisté,“ odpověděl jsem, převážně přitom hlavou pokynuv, jakobych chtěl jakousi hlubokou učenost v to prosté slovíčko vnutkati. Viděltˇ jsem pln úžasu, že se mi událo s člověkem neprostého rozumu, aneb aspoň podivných zásad jednati, a protož jsem usiloval i jiskru vlastního vtipu ro'nítit.

„Zajisté,“ odpověděl jsem; „a příklady toho máme netoliko ve světě skutečném, alebrž i v znamenitých spisovatelích, jimžto se duši lidskou trefně zobraziti zdařilo.“

„Dobře máte,“ posvědčil radostně stařec. Kdyby nebylo hříšné v člověku náruživosti, jakž pak by mohla na př. Šnaidrova píseň: „Jan za chrta dán“ povstati? — Než ale nechtějme se déle obírati s hříchy; jsou též ryzé, očistěné čili posvěcené vášně v prsou lidských. I já miluji dvě věci nade všecko na světě; mohl bych skoro říci, že každá krůpěje v žilách mých pro ně proudí.“

„Nesměl bych se zeptat, jaké to věci jsou?“

„Proč ne?“ — toť není žádné tajemství. Ty věci jsou — české knihy a moje Mařenka!“

Ačkoliv snad mnohému poslední starcova slova poněkud směšně zavznějí, mne při nich přece jakési sladkobolestné pohnutí pojalo. O horlivosti jeho ku knihám byl jsem se již přesvědčil; byla-li láska jeho k manželce — neboť tou jsem ihned *Mařenku* býti soudil — byla-li podobné vroucnosti, tedy jsem měl dvojí příčinu stařečka sobě vážiti.

„Nedivte se tedy, že mne před vámi strach pojal, an jsem se domýšlel, že stejnou horoucností po Letopisech bažíte!“ mluvil starý milovník českých kněh dále. „Neznámť sladší lahůdky, nežli je čtení našich spisů; neznámť dražšího nábytku, leda kdy českou knihu koupím. A ta lahůdka a ten nábytek nabudou tím větší ceny, an je sdíleti mohu s Mařenkou.“

„Vaše slova znějí tak opravdově, že bych si to za provinění pokládal, kdybych jim úplně nevěřil. Nic však méně mi přece dovolíte podotknouti, že ve stáří vašem i tělu pohověti a polehčiti třeba; myslím, že —“

„Vím, co myslíte. Domníváte se, že na vetché tělo zapomínám, když ducha napájím? Aj, aj, panáčku! jakýž pak jste to znatel lidských přirozeností? Může-liž býti člověk lepšího zdraví, může-liž mu lépe k duhu jíti, nežli když veselou, spokojenou mysl má? Tu ale mám vždycky, jak mile se české knihy dopídím. Rychle s ní ke stolu, nebo při pohodlném čase do zahrady, do pole. Především název knihy a jmeno spisovatele. Je-li kniha vědecká, je-li poučná nebo zábavná, po každé musí člověk s jinou chutí dáti se do čtení. Je-li jmeno staré, těšíme se, že Bůh zasloužilým pracovníkům na roli vlasteneckém ještě sílu dává; je-li nové, děkujeme, že své vyvolené rozmnožil. Na to přijde předmluva. O, přítelínku, to je moje rozkoš, ta se nesmí přeskočit! Toliko skrze ni je možno propraviti se do ducha spisovatelova. Předmluvu mám za soukromný list spisovatele k čtenářům, a list máme i z pouhé zdvořilosti přečísti. Pak se teprva, stránku po stránce, potápím v hluboký důl učenosti, nebo se procházím po lukách básnivého světa. A myslíte, že se při tom hůře mám, nežli ti, kteří drahý čas daremnou hrou nebo obžerstvím promrhávají? Česká kniha je moje sklenice, můj karban, moje rozprávka. Pohlížením na české nové knihy nabývám přesvědčení o pokroku národní naší vzdělanosti — a to napájí mou hrdost; kupováním kněh českých napomáhám dle možnosti prospěchu milé vlasti — a tu jest mi, jakobych stařec ještě matku měl, jížto se vděčně

prokazuji; čta knihy české rozmlouvám jako s výtečnými muži — a při tom se rozumu nikdy nestýská."

„Spravedlivé nebe!" zvolal jsem radostně překvapen a starcovými slovy zanícen. „Proč jich více, proč jich na sta, na tisíce nenacházím mezi miliony Čechů, kteří by takto smýšleli! Než ale pro Bůh! jak pak můžete blaženosti své hověti, an se mi — odpusťte nevhodnému snad soudu — tuze možným býti nezdáte? Milovník kněh má býti bohatý, chce-li svému zalíbení zadost učiniti."

„Bohatý? Možno, že nesoudíte křivě. A přece, milý pane — kdož není na světě bohatý? — Uspořádej potřeby dle příjmů svých, a budeš slouti bohatým, nechť přitom o holi žebrácké chodíš, aneb drahým šarlatem se přikrýváš. Já nemám ničeho nazbyt — to je pravda, a do Častína byl bych rád jel; myslíte však, že bych byl mohl tento uzel kněh nakoupiti, kdybych se nebyl pěšky na cestu vydal? Líbo-li vám, zajděte ke mně do Květolib, uvidíte, seč chudý býti může."

„Dovolíte-li, zastavím se, až půjdu nazpátky."

„Prosím o to. Zeptejte se jenom na starého Tomáše."

V Polabicích, na skvostném, knížecím zámku bylo plno radostného hluku. Vrchní Procházka slavil veselou svatbu. Kamkoli se ucho naklonilo, rozléhal se šumný hovor a smích; kamkoli se oči zatočily, potkaly sbor hostů a služebníků. Byloť zde zajisté pozváno lidí na čtyry míle z okolí.

Když jsem se ptal vrátného na ženicha, sezváněli právě ke stolu. Byly as dvě hodiny.

Pan vrchní byl mysli přeutěšené — a jakého divu? vždyť měl bohatou, cnostnou a spanilou nevěstu ode dneška nazývati svou! — Mně běžel s rozpjatou náručí naproti.

„Jediný tys nám ještě scházel k plesu dnešnímu!" pravil srdečně.

Nevěsta mě přivítala milostným úsměvem.

Při stole mě posadili vedlé družičky, a takž se začalo podobati, že se moji snové z Častína skutečně vyplnějí. Než ale — bez ujmy neviditelných cností jejích

budiž to řečeno — družička nebyla spanilejší, nežli bohatkyně, kteráž sobě za velmi důležitou příčinou tváře neprohledným závojem zastírá. Hovořil jsem s ní, poněvadž toho zdvořilost a způsobilost požadovaly; jelikož mi ale srdce při tom tak tiché zůstalo, jako necitelná skalina při kvílení zamilovaných pastýřů, tedy jsem ji slovy div nezasypal. Málem byl bych ale štědrotu svou oželel. Oči její počaly se točiti po mých s takovým mžouráním, jako moje po přechutných paštikách, líbě zapáchající zvěřině, lahodné drůbeži a rozpalující Mělničině, které se před námi úprkem po stole honily.

Buďto ale že mě dobrý duch strážce všeho dalšího pokušení ostříhati chtěl, anebo že mi třetí sklenice Mělnického zrak objasnila: najednou pozoruji, že mi po pravici dívka sedí, kteréž bych — i sama nevěsta mé pravdomluvnosti odpustí, pakli se jí tyto řádky do ruky dostanou — kteréž bych byl mezi všemi korunu spanilosti přisoudil. Tváře její byly třešňový květ, oči dvě pomněnky, vlasy zlatolesklé hedbáví, bělost krku labuťová peruť — a tváře a oči a vlasy a krk a celá bytost plna vnady, ježto nás popouzí, abychom ji do náručí klesli, avšak i plna nadpozemské čistoty, kteráž nás přinucuje, abychom před ní ve prach poklekli.

Zapomínal jsem na sousedku družičku, i na libochutné koláčky, do nichžto mě ženich mermomocí pobízel.

U knížecího zámku byla veliká, rozkošná zahrada; v zahradě stálo pěkné letní stavení, a ve stavení nacházela se ozdobná, prostranná tančírna. Zde a v zahradě veselila se po jídle veškerá svatební společnost. Mysl všechněch byla roznícena blahem hospodářovým. Hráli, dováděli, tančili, chechtali se, hovořili; jinoši, dívky, starcové, babičky — všickni pospolu. Duše všeho veselí byla však sousedka moje po levici. Ona vymýšlela hry; rozmar její oživoval společný smích; vtipem jejím dařila se rozmluva paniček; tanec její vábil k poskoku veselé mladíky.

Možnoť, že se někdo vroucnosti mé v popisování dívky zasměje, že ji bude následkem rozpalující Mělničiny nazývati; avšak bude u velikém omylu! — Mysl má je dnes utišená — je lačná; ale jak se mi až posavad obraz mé sousedky v paměti skví: takž jej tuto příslušnými barvami oživiti se namáhám. Docíliti toho nemohu. Bylť jsem blažen ve společnosti její: blažen — ačkoli jsem celé dvě hodiny oka zamhouřiti nemohl, když jsme se po půlnoci na lůžko odebrali. Ušlechtilá její postava vznášela se mi před očima; hlas, úsměv a písně její zaznívaly mi v uších; vznášely se a zaznívaly, až obraz i zvukové míchati se počali v jedinou, šedou mlhu, a lahodní snové mě obestřeli.

Na druhý den jsem procitnul jako — ženich. Matka moje totiž věřila ve sny; já byl zdařilý syn — zdaliž tedy divu, že i já se někdy křehkosti její dopouštěl? Zdaliž divu, že jsem se jí také nyní dopustil, když mi otvírala nejspanilejší ráj života?...

Takoví snové okouzlili mě tu noc po svatbě přítele mého, vrchního Procházky. Že jsem musel celého půl dne na novou blaženost stavu manželského patřiti a před usnutím o ní přemýšleti; že jsem musel u stolu, v zahradě i tančírně na spanilou Lenku patřiti a na tichém lůžku na ni mysliti: za to se mi zdálo o radostech manželských i o spanilé Lence, a obojí bylo tak úzce spojeno, že bych byl musel celý krásný sen zrušiti, chtěje tyto dvě věci rozloučit. I měl jsem svůj sen za vnuknutí vyšších, neviditelných mocností, a tudíž jsem si také z pouhé pokory umínil, že dle něho učiním.

Dříve však, nežli se jitro na mne, co na ženicha dobré naděje, zasmálo, byli již hosté odjeli, a mezi nimi také moje nevěsta. I pověděli mi zarmoucenému, že dívka, za nížto jsem se potajmo jako statný rytíř po dobrodružství pustiti hodlal, již také zmizela, a že je dcera vesnického učitele v Květolibech.

V Květolibech? Dcera učitelova? Přede mnou se otvíraly brány nebeské. — Tam jsem byl pozván, a pro-

tož jsem doufal, že se mi poštěstí, také k ní přístupu nalezti. A zdaliž bych jí, rodem i stavem výše postavený, nemohl přijíti vhod? Mladý jsem, a šerednější, nežli já, byli si již spanilých manželek dobyli — proč bych se tedy byl neměl kojiti sladkou nadějí?

I loučil jsem se na několik dní s přítelem.

„Zbláznil jsi se? Kam pak hodláš tak náhle?“ ptal se Procházka.

„Do Květolib.“

„Do Květolib?“ — Hlasitý smích provázel slova jeho.

„Slíbil jsem to muži, jehož jsem —“

„Muži?“ chechtal se potutelný přítel. — „Muži nebo ženě — slib se musí arci zplniti. Jdi již tedy, věrný plniteli slibu!“ mluvil dále se směšně vznešeným výrazem, „jdi a nenavrať se ke mně dříve, dokud neobdržíš slibu taktéž věrného!“

Vímť, že lidé nejhloupěji vypadají, když do rozpaků upadnou, a protož jsem rychle zámku knížecímu na několik dní s Pánem Bohem dal. Rozumělť jsem, nač Procházka naráží...

Sotva jsem se dočkal, brzo-li Květoliby a v nich libé květy na tváři krásné Lenky uhlídám. Cesta mě vedla samým žitništěm. V každém klásku jevilo se bohaté požehnání boží. Brzo se počaly přede mnou černat borové lesy a vysoký vrch, u jehožto paty prý cíl mé pouti stál.

Před osadou na veliké louce dopadl jsem mladé žnečky, kteréž si k povzbuzení ženské věrnosti pěknou píseň: „Sil jsem proso na souvrati“ zpívaly.

„Dobrý den, děvčátka! Jde tu cesta do Květolib?“

„Jde, mladý panáčku — jde! My alespoň chodíváme po ní každý den.“

„Znáte v Květolibech starého Tomáše?“

Žnečky, jako bych byl na ně jazykem tureckým promluvil, rychle se vzchopily a s podivením na sebe hleděly.

„Aj, panáčku!“ zpustilo konečně snědé, černooké děvče, „víte-li pak, žebychom se měly na vás hněvat?

Starého Tomáše zná celý kraj, na mnoho mil vůkol, a naše ves — ta se pyšní, že je v ní pan Tomáš učitelem.“

Nyní přišel na mne řad, abych se díval s podivením s jedné žnečky na druhou. Učitel, milovník českých knéh a jeho Mařenka — Lenka, učitelova dcera a moje nevěsta *in spe* — to vše přebíhalo mysl mou jako poplašené... S tlukoucím srdcem přibližoval jsem se k vesnici.

Vám, zamilovaní — vám jediným věnuji svou ouzkost! Jesti to vyňatek z křehké přirozenosti lidské, co se tenkráte se mnou a někdy jindy snad i s vámi přihodilo. Jinochovo srdce zahoří bleskem dívčích zraků. V zanícení tom nezná, nemyslí nic jiného, než jak by se přiblížil k pramenu, z něhož by odleva proudila jeho bolestem. Náhle ho přivádí náhoda k žádanému chrámu lásky — noha jeho se zastavuje, třese; ubohý neví, má-li se rovnou cestou v otevřenou bránu rozběhnouti, anebo se přece jenom na oklikách pozdálí k jeho stupňům loudati.

Když jsem ponejprv zaslechl, že je Lenka z Květolib, žehnal jsem návštěvu Častinskou, kteráž mě se starým kněhomilem svedla. „U něho se zastavíš,“ pomyslil jsem si, „a jím se ti udá příležitost, i s dívkou slušně se potkati.“ Nyní však, an jsem již rovnou cestou do domu kráčeti měl, kde přebývala, po nížto srdce mé toužilo: tu se začaly nohy i srdce zdráhati...

Květoliby leží v úzkém, pahorky téměř dokola obklopeném úvale. Pahorky a úval je takořka jediný sad; mezi stromovím vykoukají skromné došky, zde onde i popanštilé cihly. Jakoby si tu jediná, od hlučného světa oddělená rodina byla tiché sídlo vyvolila, vypadá dědina ve stromnaté kotlině.

Na začátku návsi mě potkalo několik dětí. Zdvořile mě pozdravily, a na mou otázku ochotně k učitelovu domu dovedly. — Jesti to hezké, úpravné staveníčko, téměř u prostřed vsi. Před okny skrovné záhonky s květinami. Mezi okny zamodralé květy košatých hortensií. Za domkem úhledně ohražená zahrádka. Na červenou střechu sklání se letitá jabloň dlouhými, listnatými větvemi.

I vstoupil jsem na práh. Žena, bezpochyby služebná, stála v předsíni.

„Je pan učitel doma?"

„Není, panáčku! Tu přichází ale panna dceruška."

Líbezný zpěv — po prvním zvuku jsem poznal hlásek spanilé Lenky — blížil se po schodech z hořejšího poschodí.... Přišla.

Jak jsme se uvítali, nevím. Byl jsem pomatený, jako když se na prostého jonáka městská slečna zasměje. Jistý to důkaz, že se v skutku o mé srdce hrálo. To jediné vím, že se dívka smála, když jsem jí o včerejším seznámení s otcem vypravoval, neboť i starý jí byl už o tom pověděl; vím, že jsme se v sednici octnuli, a že mi s nevyvážným rozmarem o denní své práci, o zábavě, o drahém otci čarokrásné selanky před oči stavěla.

Posléze přišel otec. Jako by měl dávno nevídaného přítele uvítati, stiskl mi upřímně ruku. Z tváře mu svítilo radostné překvapení.

„Tuť ho máš!" pravil z vesela k dceři. „Toť je můj laskavý nepřítel, můj dobromyslný odpůrce."

Obrátiv se pak se svou řečí ke mně, okázal na dívku a řekl: „Tato je Mařenka, duše mého života."

Dívka se přivinula k otci a k mému nemalému pokušení medovou bezpochyby hubinkou další slova mu zamezujíc, pravila usmívavě: „A tys můj tatínek, život duše mé! Tvého laskavého nepřítele však již také znám. Rovně jako ty — od včerejška."

„Z Polabic, pakli se nemýlím?"

„Uhodl jste, pane učiteli!" odpověděl jsem a se vší možnou výmluvností pokračoval dále takto: „Nenadál jsem se, že jediným dnem dvě osoby poznám, jichžto přátelská náklonnost — jinak-li se jí budu moci honositi — mne jako dvé lidumilých andělů od nynějška provázeti bude. Co ráno otcova vroucnost u věci vlastenecké začala, to dokončila odpoledne ušlechtilá..."

„Nechte podobných řečí!" ozval se na to starý hlasem poněkud mrzutým; dívka se obrátila a začala se

v sednici po práci ohlížet; mně pak bylo, jako bych se měl styděti, že jsem nevčasnou dvorností o skalinu venkovské prostoty zavadil.

„Nechte podobných řečí, pane!“ řekl stařec; „já jsem sprostý venkovský učitel. Mařenka moje pobožná dívka — a pokudž vám na tom dosti, buďtež nám vítán pod střechou domácí!“

Museltʼ jsem přislíbiti, že na celý den a snad i na dva, na tři dni u něho pobudu.

Dobrý muži! nedomníval jsi se, že bych po celý život nechtěl vykročiti přes práh z domácnosti tvé....

Uvedl mne do jiné, skrovnější světničky. To byla jeho knihovna.

„Chrámek mé blaženosti!“ řekl starý kněhomil.

U zdi stály dvě velké, úhledné skříně. Strakaté opony zastíraly v nich asi tisíc svazků nejvíce českých, novějších i starších kněh. S radostným úžasem prohlížel jsem názvy na čistých, tuhých obálkách, a úžas můj zrůstal, an jsem tu mimo vědecké spisy německé i básníky latinské a řecké nalezal. Starý Tomáš si ale podivení mého tuze nevšímal. Prvním kročejem do chrámu své blaženosti zdál se mladnouti. S dětinskou radostí vodil mě od skříně ku skříni, ukazuje a vyndávaje knihy znamenitější, jak mu právě na mysl připadly.

„Tu se tedy podívejte, seč chudobný člověk býti může,“ počal živě mluviti. — „Něco maje v hlavě, dobrou vůli v srdci, ničeho ale v kapse, přišel jsem před pětadvacíti lety do Květolib. A nyní? Láska sousedů, pevná střecha, dobré dítě, moje knihy — mohu-li většího bohatství žádati? Veliký díl štěstí svého pochoval jsem arci před pěti lety... nábožnou ženu!“

Povzdechl a utřel si z oka slzu.

„A co byste řekl,“ mluvil dále, „na čem je štěstí moje hlavně založeno? — Na knihách! Knihami rozšířil jsem v obci dobrý mrav, ošlechtil přirozený rozum, upevnil pospolitý mír, a na těchto věcech založil pak vlastní blaho.“

„Ale pro Boha! jakých obětí vás to stálo, nežli jste k cíli přišel? Úřad váš nemůže býti tak výnosný, abyste příjem svůj na oběť za pouhé knihy přinášel.“

„Což ale, když pětadvacetileté snažení kapku po kapce schraňuje — nenaplní nádobu velikou? Když kamínek po kamínku sbírá — nenastaví hromadu velikou? — Svého měl jsem arci málo; ale i z toho odhodlal jsem se první leta knihy kupovat. Na to jsem začal sousedům ledaco vypravovati. — Ahá! pan Tomáš poví nám dnes něco nového! říkávali pak tito, když jsem dne svátečního mezi ně přicházel. — Pan Tomáš vám nepoví nic, byla však posléze moje odpověd. Čtěte. Půjčím vám knihu. Na počátku mělo ale čtení velké obtížnosti. I uvolil jsem se tedy, že budu sám čítati. Čítal jsem, a směle mohu říci, že — nechť to bylo u mne, nechť u rychtáře nebo u jiného souseda — vždy jsem míval hojnost posluchačů. Pomalu přestávalo zneucťování svátků přílišnou hrou, obžerstvím, vádami a rozbrojem. Posléze však učinil jsem čtení svému konec. — Knihy došly, řekl jsem sousedům, chcete-li ale, kmotři, nežli k pivu zasednete, groš na stranu uložit; chcete li, matky, nežli co na pamlsky k svátkům koupíte, krejcar v kapsáři ponechat: tedy složíme groše a krejcary na hromadu, a z té hromady nám přijde kratochvilné čtení. — Rozumíte, příteli? Na počátku šlo to arci ztuha; lid byl ale již navábený a toužil po čtení. Tu začaly tedy krejcary kapati. Přál bych vám, abyste mohl mou tehdejší radost pocítit! I dcerky a synkové přicházeli s malými dárky, jen aby zas něco nového a hezkého uslyšeli. Já přidával, pokud jen kapsa moje stačila, a tak se k nám každé léto několik nových kněh přistěhovalo. Rok po roce bylo líp. Žákové moji odrůstali; byliť nábožní, pracovití chlapíci — a s nimi přibývalo také čtenářů. Mohl jsem nyní veřejného čtení nechati. Mládež si ode mne knihy vypůjčovala, a staří mladí měli zábavu doma. Arciť že se mezi tím pověst o našich knihách i mimo Květoliby roznesla; a vida! také okolní dědiny chtěly vědět, co v tom vězí, a počaly po čtení

bažiti. Já začal tedy knihy půjčovat. Půjčováním přibývalo dárků, těmi se množila kněhovna — nyní blaho moje, někdy ale, až mě Bůh zavolá, abych přečetl účty v knize života, dědictví našich občanů."

S rostoucím obdivem poslouchal jsem starcovu řeč.

„Nu věru, drahý příteli, kdybych nebyl očitým svědkem účinnosti vaší," řekl jsem posléze, „nevím, jestli bych udání vašemu uvěřil. Jaké to podniknutí, čítárnu založiti v české vesnici!"

„A proč ne ve vesnici, pane?" ozval se opět Lenčin otec výrazně. „Myslíte, když mnohá města naše útraty za knihu českou neznají — že i náš nezkažený, po novinách a naučení žádostivý venkovák nějakou část výdělku svého rád neobětuje, aby obtížnému životu užitečnou kratochvíli zjednal? O, milý pane! v Čechách je zajisté všude půda úrodná; potřebí jen, aby pracovitý rolník přišel a dobré símě rozsíval."

Na to mi pověděl i ostatní příběhy svého života. Bylť z mládí k většímu řádu odhodlán. Nepříjemné události svedly ho ale na dráhu nižší — ale šťastnější. Obec ho měla za otce. Obec mu podala manželku; manželka přinesla mu lásku a jmění; jmění zůstalo pro jedinou dceru; starému Tomášovi sloužilo jen za prostředek k vychování své Mařenky, jinak ale jím sobě ani na prosbu upřímné manželky pohověti nechtěl. Dcera jeho stala se však jako jarem šlechetné mysli a citlivého srdce otcova; stala se miláčkem celé krajiny.

Vesele posadili jsme se ke stolu. Oběd byl prostý, ale chutně připravený — mně na uctu o jídlo více. Nevím, kde bych byl lepších lahůdek požil. Starý a dívka štěbetali jako děti; dcera kladla otci sou to po soustu na talíř. Nikdy jsem neviděl tak jemného úvazku mezi otcem a dcerou odrostlou.

Odpoledne musel starý z domu. Já zůstal s Lenkou samoten. Vodila mě po zahrádce a trhala po záhonech květiny.

Vrátili jsme se do sednice. Tu mi okazovala oddělení svých kněh, hrála na klavír a zpívala. Mně bylo, jako bych byl do chrámu vešel, kde si pod tichou střechou pozemské štěstí milý stánek vyvolilo. Srdce moje bylo přeplněno blahostí. I muselť jsem o ní s dívkou promluviti.

„Máte pravdu: Květoliby jsou pravý malý ráj," odpověděla ona s úsměvem, v němžto se všecko blaho spokojeného srdce zářilo. „Také *my* tu ničeho nepohřešujem a nečiníme si marnými žádostmi trpkou hodinu."

„Kdyby ale přece nějaké přání v srdci vašem vzniklo," řekl jsem na to — „jak šťastný by musel býti člověk, jemuž by se podařilo dosti malou částkou k vyplnění jeho přispěti!"

Veliké, modré oči její pozdvihly se ke mně tak důtklivě, jako by mně proniknouti chtěly.

„Kdybych já k štěstí vašemu něčím přispěti, a tím i své štěstí upevniti mohl..." pokračoval jsem dále —

Oko její mě projalo ještě důtklivěji.

„Kdybych směl doufati, že prosebnému hlasu mému porozumíte a k mým slovům milostného ucha nakloníte..." rozpouštěl jsem horlivěji; ale uzardění se dívčích tváří mě opět zarazilo a jaksi pomátlo.

Zdáloť se mi, že byl tajný smysl slov mých v jasnosti důvtipu jejího obživnul — že mi porozuměla, a že je stud její pro mne dobrým znamením. Štěstí moje mohlo se v tom okamžení rozhodnouti, ale já se ho říkaje ulekl... a mimo to vešla tu chvíli dívka do dveří, přinášejíc první díl „Izidora, sedláka Lhotského" a žádajíc o druhý.

Lenka odskočila do knihovny — a pro dnešek bylo po všem vyjádření lásky. Živou mocí nemohl jsem se již do proudu dostati. U večer ale položil jsem se s tím pevným úmyslem, že se zejtra zmužile o své štěstí pokusím.

Noc mi trvala půl věčnosti. Neměl jsem kusa spaní, a nejrannější jitro mě vypudilo z lůžka.

Jako by síla k vyznání lásky pod širým nebem nabrati se dala, vykradl jsem se ze stavení, kdežto se mi *ještě všecko* v tichém snu spočívati zdálo.

Volno i těsno, sladko i bolno bylo mi v prostoru na ranním povětří. Na temně modrém východě vykvětaly první růže vystupujícího slunce, jako pýření se cudné nevěsty. Skřivanů píseň zněla nade mnou, pěnkav štěbetání vedlé mne. Běžel jsem hlubokým úvozem k blizkému lesu. Tam jsem se položil pod vysoký jasan. Kolkolem táhlo se vysoké, husté šípčí v plném květu.

Myslil jsem na Lenku. — V tom se ozvaly za křovím kroky a hlasy.

„Já nevím o jiné pomoci, nežli abychom útočiště ke lži vzali!“ ozval se jemný hlásek ženský. Až budeme u cíle svých žádostí, vyznáme otci vinu svou; zatím tě pozná beze všeho předsudku a snadno nám odpustí. Prozatím ale musím tě vydati za řádného Čecha.“

„Jen kdybych přitom neupadl v nebezpečí, že se prozradím,“ odpovídal milozvuký hlas mužský. „Jáť nevím ani slova o věcech, kterým řádný Čech přece rozuměti má — leda že jsem jazyku se naučil.“

„Tedy si dáš ode dneška tím více na práci a otevřeš hlavu i srdce své. Také to nebude tak příliš těžké. Musíš mluviti o vlastenectví — názvy několika kněh ti vpravím do paměti, a pak tě seznámím s naším hostem, nežli odejde.“

„Proč to?“

„Otec ho rád vidí — a on sám zdá se mi býti dobrý blázínek. Vím, že by mně k vůli něco udělal. Může se tedy za tebe přimluvit — může tě vydat za svého přítele — za dobrého vlastence . . . může třeba i nějakou báseň za tebe udělat; jinak nevím, jak bych naší lásce pomohla.“

„Nu, děj se tedy vůle tvoje, živote blaha mého! Pokusím se o to. Kdy mě s hostem vaším seznámíš?“

„Čím dřív tím líp; třeba ještě dnes — jen se na to připrav.“

„A pak okusím svého štěstí u otce.“

„Nu, nu — jen to neříkej, jako bysi plakal anebo kající žalmy zpíval. Vždyť je můj otec pouhá dobrota.

a kdyby nebylo jeho staré vůle, že si musím Čecha vzít, ani bychom tohoto kroku nepotřebovali. Ostatně mám sama nejlepší naději.“

„Bůh dej, aby tě nezklamala!“

„I nezklame!... Měj se dobře! — a Bůh budiž lásce naší nápomocen!...“

Já ležel ještě pod šípčím; vlastně mi ale bylo, jako bych ležel v něm, v tom nejhustějším trní.

Dle prvního tónu dívčích slov poznal jsem... Lenku; a když hlas její dozněl, bylo mi, jako bych byl svůj ortel smrti zaslechl. Poděšený vzchopil jsem se na polo... za hustým křovím loučila se Lenka s mladým polesným....

Zde vlastně mělo by se povídání moje ukončit. Co se dále dělo —? což je mi do toho?

Na zbořeništi vlastní své naděje pomáhal jsem jiným zakládati a stavěti chrám blažené lásky. Vždyť jsem se byl den před tím sám ke všem službám nabízel, a o přispění k štěstí jejímu rozprávěl; — jakž jsem mohl nyní jinak se chovati?

S úsměvem na tváři, ale s ranou v srdci učinil jsem známost se šťastným polesným; začal pak starému Tomáši o něm povídati, že je náramný vlastenec, hrozný milovník českých kněh, ano i znamenitý básník. Stařec ho uvítal velmi přívětivě, i pustil se s ním hned do rozprávky, při kteréž jsem ubohému arci jako divadelní napověda pomáhati musel — a když jsem konečně z Květolib odcházel: tiskla mi Lenka ruku a šeptala, že má tu nejlepší naději.

Ostatně přeji vlasti naší do každé obce starého Tomáše, každé Lence poctivého polesného, každému polesnému důvtipné české děvče... a sobě? ztrpení laskavých čtenářů abych místo nevěsty v přízni jejich nalezl bohatou náhradu, kdykoli se osmělím před oči jejich malý *obrázek z* našeho života postaviti.

Divadelní ředitel.

Novela.

(Psáno roku 1842.)

1.

Ranní slunéčko svítilo, skřivánkové zpívali, větříček foukal, lupení šustělo — a já se učil rolli, v kteréžto jsem ponejprv na divadle vystoupiti zamýšlel.

Znáte mě již?... Několik slov, a stojím před vámi v úplné postavě.

Kde jste, zlatí časové? — Vraťte se, vraťte! Srdce mé ještě nesestárlo — ještě vám dostojný stánek uchystá. Zlatí časové, an se ještě Jaromír z Ešnů po prknech proháněl! Já byl tenkráte mladý a plný živé naděje. Jaromír sestárnul a zmizel; moje mladost a naděje? — ach, ty se nedaly ovšem také držeti! Utíkaly, utíkaly — a nic mi z nich nezůstalo, nežli upamatování!

Ještě ho vidím — a kdož by ho pustil z paměti, kdož ho jednou spatřil? — ještě ho vidím ohněm sršícího, proudem stříbrozvuké řeči uchvacujícího, šlechetnou postavou, plammenným okem a vkusným oděvem okouzlujícího velikána — ještě ho vidím Ludvíka Löwe! Ani s poklady veškerého světa nebyl bych miloval dívku, jejíž duše tajnou, netušenou rozkoší se nezachvěla, když Löwe-Jaromír Bertu na kolenou o milost prosil, a pak dokončil:

Ha, ich fühle — dieses Leben —
Ja — du bist mir rückgegeben,
Bertha, Mädchen, Göttin, Engel!
Stürze jetzt die Erde ein,
Ist doch hier der Himmel mein!

Ale mezi Pražankami bylby člověk takového kus ledu nenalezl. Výše dmula se ňádra všem, a vlnila se blahobolestnou úzkostí, když Jaromírovi ze rtů slova sletěla:

Nun leb' wohl — leb' wohl, mein Kind!
Muthig, froh! — Die Zukunft lacht!
Und gedenk: Um Mitternacht!

Ano, tehdáž plnila se jim ňádra panenská sladko žalostným tušením — jako mně samému. A s jakou rozkoší pásli jsme pak všichni zraky své na obraze jeho u veřejném vystavení!

S blahostí na to zpomínám. Byliť to zlatí časové. Plné srdce, plnou mysl živého obrazu Löwova maje, kochal jsem se ve snách o krásné budoucnosti, kteráž mi podobných triumfů vystrojiti a čelo mé věčně mladým vavřínem ověnčiti slibovala.

Šťastná mladosti! proč bysi nesnila? Pro velikou, spanilou ideu sníti — až do hrobu sníti... kdož by to chtěl člověku brániti? Kdož by ho chtěl z oděvu svátečního svlékati?

Myslilť jsem, že bych z vykázané cesty života svého zbloudil, kdybych se něčemu jinému, nežli divadlu zasvětil. Ta myšlénka znítila se ve mně již jako v šestiletém chlapci, když jsem na venkově první mizernou *komedii* spatřil. V té chvíli otevřel se mi nový svět; všechny pohádky o zaklených princeznách, o čarodějích, o loupežnících, jimižto mě chůva a babička ukájely — všechny ty divné postavy rytířů a hrdin vyskočily v tom okamžení jako živé před oči mé, a zrodily ve mně touhu, vraziti do bran kouzelné jich říše, podati jim ruku, a býti jako oni předmětem lidského obdivování.

A touha tato se mnou zrůstala. Já ji živil v potu tváře své, mozolemi rukou svých; já ji živil nejsladšími sliby. Každý krejcar, který mi po ukrocení nejkrutějšího hladu zbýval, každý nenadálý dárek donesl jsem do *divadla*, i tuším, že bych se byl roznemohl, nemoha alespoň *dvakráte* za týden oblíbené místečko na poslední galerii

navštívit. Toho dne jsem arci neobědval; ale což to škodilo? Jáť již věděl, že není člověk na zemi pro jídlo a pití. Blažen povečeřel jsem kousek suchého chleba — neboť jsem byl v divadle, a tam, jako u královského stolu, sladkých lahůdek se nasytil.

Tak jsme dorostli — já totiž a touha moje — do dvacátého roku. Až posud byla ona mou věrnou družkou, magnetovými okovy připoutanou společnicí, poslušna slov pěstitele a pána svého; náhle začínala však bujniti, mysl její těkala po dalekých končinách a nedala se déle držeti. I odhodlal jsem se tedy, že půjdu příští podzim k divadlu.

Léto jsem trávil samými přípravami. Fridolin, Mortimer, Sokol, Klingsberg, Moor a především Jaromír byli moji denní společníci. V těchto osobách dráhu svou slavně začíti — to byla moje denní myšlénka. Pilněji nemohl se nikdo řečeným rollím učiti, jako já se jimi mořil. Já študoval Lessinga, Engela, Zimmermanna, Schlegela a Tiecka — já si psal vlastní kommentary ke všem rollím — já si vymyslil zvláštní hudební noty k naznamenání pravé deklamace — já si ozdobil rolle množstvím rozmanitých figur k študování mimiky a malebných postav — slovem: já učinil, cokoli dvacítiletý, nezkušený, ale horlivý začátečník divadelní učiniti může. Nezapomněl jsem také vyptati se povzdálí, co všecko herec do svého vaku složiti musí, když bedra opáše a ponejprv na pout se vydá. Bílé trikó, černá péra, žluté botky s ostruhama, čtyry vyšívané límce, sametový opasek plný mosazných knoflíků, škatulka s líčidlem — to všecko čekalo v mém skrovném příbytečku, před očima všedníma ukryto na dně starého kufru, až uhodí veliká hodina!

Ranní sluněčko svítilo, skřivánkové zpívali — a já si přeříkával svou nejmilejší rolli. Náhodou a mimo nadání mělť jsem již dnes rozhodný krok učiniti. A proč také až na podzim čekati, an jsem viděl, že se mi brána do chrámu touhy mé již otvírá?

—„Herci a herečky dobrého jmena i nadání mohou

najíti engagement u divadelního ředitele Rosenberga, a pojednati s ním v bytu jeho na kozím plácku v čísle...“

Tak jsem četl již po tři dni v novinách, a úmysl můj dozrál. Jako Jaromír chtěl jsem na dvéře direktorovy zaklepati; proto jsem vyběhl, abych si úlohu ještě přeříkal.

Octnul jsem se v Bubenči a vyhledal si nejosamělejší, nejtišší místečko. Bylť jsem plný radostné chuti a právě při hlase. Deklamoval jsem, že mi bezděky Löwe na mysl padnul, a jako bez sebe byl jsem při slovech:

Ja, ich bin's, du Unglücksel'ge,
Ja, ich bin's, den du genannt;
Bin's, den jene Wälder kennen,
Bin's, den Mörder Bruder nennen,
Bin der Räuber Jaromír.

„Ah, dobře, mladý slavíčku — dobře!“ ozval se za mnou neznámý hlas mužský, a hned na to zaznělo i tleskání dvou dlaní.

Já sebou trhnul, honem se obrátil a ve tváři zapálil. Nenadálť jsem se, že mne někdo poslouchá. Bylot to velmi ranní hodinou, kdež málo kdo po oboře bloudíval.

2.

Za oněch časů běhával po Praze muž — mnozí ho znali! — obstárlá, na oko chudobná figurka, ale plná bystrosti a rychlého pohybování. My ho nazývali *šedivým šotkem* nebo *Asmodim*. Proč? — mně se zdá proto, že v letě v zimě kabát popelavé barvy nosil, na jeho stáří trochu krátce přistřihnutý a úzce ušitý. Kdo a co vlastně byl — to žádný nevěděl. Jedni ho měli za bývalého úředníka, jiní za negocianta, dohazovače, věčného žebráka. To jediné jsme věděli, že chudší študenty za *pralevný* peníz frančině a vlaštině vyučoval — k *opisování se nabízel*, vždycky se usmíval, čistě vypranou bílou *vestu*, *lesklé* střevíce a uhlazené vlasy nosil. Při tom se

zdálo, jakoby věčně na ulici zůstával. Kam se člověk podíval, tam se Asmodi vyskytnul.

Nyní stál přede mnou.

Byla to malá, něžná postava, pravidelných, ano ušlechtilých tváří a jiskrného zraku. Já ho neviděl nikdy před tím tak na blízku; nyní mne podoba jeho překvapila.

I chopil se čepice z černé lesknavé kůže, a učiniv mistrnou poklonu, podal mi ruku jako starému známému.

„Nemějte mi za zlé, že se neznámý člověk opovážil —“ jal se při tom jemným, poněkud šeptavým hlasem hovořiti — „já půjdu hned zase svou cestou. Ale stříbrozvuký proud vaší deklamace — to padajícím perlím podobné odkapování všech sylab — ta živost, oheň, fantasie —“

„Prosím — prosím —“ začal jsem jektati, nevěda, mám-li sobě slova starého vyložiti za pochvalu nebo za posměch.

„Tak dobře, tak!“ pokračoval starý dále. „Jen hezky skromně — to mladému věku přísluší — a vždycky ještě více vynese, nežli chlubivost. Avšak nesměl bych vědět, jakou to báseň —“

Přitom si vystoupnul na prsty a natáhnuv krk, díval se mi do rolle, kterouž jsem v ruce držel.

„Jestli jsem se nepřeslechl —“ mluvil při tom dále, „tedy je to rubín z básnické koruny Grillparzerovy. Račte snad *Pramáti* někde na domácím divadle provozovati? — Ha! vy byste byl výborný Jaromír! Ta štíhlá postava, to jaré oko — jen začni, začni slavíčku! a pozvi mě k tanci, ať se mé staré oči a uši napasou!“

„Já nikde nehraji,“ odpověděl jsem poněkad v nesnázi.

„Ne? — tedy budeš teprva hrávati?“ vyjel starý kvapně a chopil mě za obě ruce. „Budeš hodně dlouho hrávati? Po celý život s Melpomenou bratřiti? — A nyní se chystáš na cestu do jejího chrámu? Jen chutě a zmužile! Mladý člověk mnoho zmůže — a ona tě ráda ve svatyni své uvítá. Hezké hochy miluje.“

„Otče! otče!“ volalo to náhle za blízkou, hustou křovinou — a našim Asmodim to trhlo. Avšak mnou

to trhlo také — neboť jakž to volalo!? Jakoby se byl větérek měkkýma pe,outkama stříbrem nastru éné harfy dotknul — mnohem jemněji, mnohem sladčeji zněla ta dvě slova: Otče, otče!

„Hned, hned!“ zvolal starý, a pošoupnuv přede mnou čepicí, zbystra na mne pohlédl. Zdálоť se, jakoby se mnou ještě hodně mnoho rád mluvil; potom se ale obrátiv, zmizel kvapně za křovím.

3.

Dlouhou chvíli stál jsem na jednom místě, ani sebou nehnuv. Slova popelavého kabátu zněla mi ještě v uších. Ani živé duši nebyl jsem posud svěřil, jaký stav sobě vyvolím — a dnes, v tak důležitý, osudný den mi toho tolik řečeno, co jsem velmi snadně k pochvale své vyložiti mohl, že se mi hlava točiti začala. Jáť ovšem již také dříve na všech pokoutních divadlech — ať stálo v pokoji, v komoře, na sejpce nebo ve sklepě — já všude mnoho tlesku utržil — ale dnešní zdál se mi býti korunou všech harmonií.

I nemohl jsem se již dále učiti. Strakaté, zavádivé sny opoutaly mysl mou. Jako na perách běhal jsem po křivolakých pěšinkách rozlehlé obory. Stromy, křoviny, kvítí — všecko vůkol mne tancovalo; pěnkaví zpěv zněl mi jako pochvalné kritiky, šustot lupení jako potlesk obecenstva.

Říkej si, moudrý světe, co říkej! — ale takovéto unešení ducha z vezdejších trampot, takovéto blouznění a poletování nad mrakotvářnou skutečností jest nej-ladší okamžení života — nota bene: tehdáž neznal jsem ještě opojení lásky.

Konečně plamen rozkoše mé poněkud se usadil, a já si umínil v oboře posnídati. Bylť to sváteční den mého života, a svědomí moje připouštělo, abych patnácte krejcarů utratil. Mimo to bylo teprva druhého na začátku měsíce — pětka z kondice ležela ještě celá v kapse mé.

„Sklenici smetany a...“

Ostatní slova mi uvázla na jazyku, an jsem pod hustými kaštany, u prostřed zelených stolů, ochotné službe vůli svou oznamoval. Zahlídnulť jsem nedaleko před sebou u malého stolku záda šedivého šotka a před ním ženské tvářičky, že se ve mně dech zatajil, a slova, jak jsem již pravil, na jazyku mi uvízla.

Třikrát se mě tuším dívka v zelené zástěrce ptala, co mé přetrhnuté „a...“ znamená, nežli jsem jí pověděl, že chci — kousek chleba.

I seděl jsem již u své sklenice, ale oči moje bloudily pořád ještě po oněch kouzelných tvářičkách. Jak se k nim dostal Asmodi? — Dívka byla asi sedmnáctiletá a spanilá — ach! spanilejší nebyla ani Berta, ani Luisa, ani Julie! — Ale jak se k nim dostal Asmodi? — Ten lehounký slaměný klobouček na bílém čílku, ty dvě splývající kadeře podle růžových lící — ale...

Počkejme! — co to? Ona hledá něco ve svém košíčku. Leká se, ohlíží se, bledne — Asmodi vstává, sahá do všech kapes — teď se oba ohlížejí — nějak ulekáni se ohlížejí a o něčem důležitém rokují. Co to?

Konečně padlo oko jeho na mne! I pošeptal něco své společnici — a zaměřil k mému stolu. S čepičkou v ruce přiblížil se ke mně — a chcete věděti, co z toho vyšlo? Dnes byl jeho svátek; dcera chtěla s ním krásného jitra pod širým nebem užiti — těšila se na dobré snídaní — zapomněla však doma peníze. Snídaně byla již ale ztrávena... a nebylo čím platit.

Já měl pomoci. Štěstí, že bylo druhého! Nepátraje tuze, budu-li ošizen, vytáhl jsem pětku. Starý mě popadl křečovitě za ruku, nemluvil, ale oko se mu jiskřilo plamenem radosti. Jako pacholík otočil se na opatku a běžel k svému stolu — ke své Julince.

Za pět minut seděl jsem také u něho. Muselť jsem; on mi nedal pokoje, a já se tuze nezdráhal.

Ach, jaké to bylo krásné jitro! — Julinka, spanilá, uzarděná Julinka, pozbyla zvolna své rozpačitosti, a objevila

se co bezstarostné, bodromyslné poupátko. Hovor její byl šňůrka drahých perlí — každé slovo jiskra vzdělaného ducha, každá myšlénka květ přirozeného vtipu.

Provázelť jsem je pak domů. On mi chtěl hned peníze doručiti. Přicházeli jsme na kozí plácek — osudný to pro mne plácek! Zdeť bydlel divadelní ředitel Rosenberg, moje útočiště, moje věž, má kotvice!

Najednou jsem se zamlčel. Jakési teskno zmocnilo se duše mé.... Pro Bůh, co to? — Vždyť vcházíme do domu, kde můj příští vojvoda bydlí! — Tu to máme! Já začal povzdálí vyzvídati, kdo tam zůstává, není-li tu jistý Rosenberg? — Asmodi se usmíval, mžoural očima, špulil ústa, kýval hlavou — a v několika okamženích jsem věděl, že je šedivý šotek a ředitel Rosenberg jedna osoba.

4.

Kdo by to řekl, že byl Asmodi jednou *komikem?* — vtipným, dovádivým, rozpustilým pěstitelem veselé hry? — Ach, podívejte se mu jen dobře do hravých očí, na pohyblivé tváře, na mrštnou postavu... věru! on byl jednou dobrým komikem u dosti dobré cestující divadelní společnosti.

Ale rozhněval se na osud — na toho vrtkavého, potměšilého direktora lidských záležitostí. Hněv i bolest naplnily prsa jeho, a on sestoupil s prken — s toho rejdiště mnohých ztracených ovcí. Uchýlil se do samoty, a více nežli patnácte let hotovil se, vystoupiti jako plamenná kometa na obloze hereckého života, a metlou potříti, cokoliv na ní nečistého, a bleskem ozářiti, cokoliv na ní temného.

Asmodi chtěl býti jednou divadelním ředitelem. Onť poznával občanskou i společenskou důležitost divadla — a znal velikou mizerii, v kteréž tonulo. I chtěl alespoň z části onu kalužinu vyčistit, aby jel vozík Thespisův

svobodně — chtěl ale také (alespoň z části) *vozík* vyčistit, aby se dostojně před světem pohyboval.

„Země by hořem pukla“ — říkával — „kdyby věděla, jak zmatenou, samolibou, ztřeštěnou, pošetilou čeládku na hřbetě nosí — ale to jen mezi lidem, mezi tím krutým, právachtivým panstvem ostatního tvorstva. Osel zůstává hezky oslem, liška liškou, vrabec vrabcem, kohout kohoutem: jenom švec nechce býti ševcem, krejčí krejčím, hlupec hlupcem, ničema ničemou: všecko chce býti *komediantem*.

„Žáci, kteří ledva prvními školami proběhli, a jichžto se krom abecedy nic nechytlo — učeníci, kteří mistra poslouchati nechtěli — výrůstkové, kteří všecko již okoušeli, ale všeho zas nechali, proto že se chléb vezdejší v potu tváři dobývati má — lidé, kteří hynouce v bahně rozpustilosti a prostopášnosti, nevědí, kde pevného břehu dostoupiti: všickni tito uchytí se divadla a myslí, že našli pohodlné přístřeší — pohodlné pro lenost a obžerství.

„A takováto čeleď běduje potom, že nemá u lidu žádné vážnosti! — Do očí naplit měl by ti svět, neumělá, nadutá, podvoduplná směsice! Co chceš jiného, nežli co ti večer, při záři lojového slunce, v říši malovaného plátna k oběti přináší? Tam zapomíná švec a krejčí, hospodský a řezník na dvě hodiny, že před ním neplatný dlužník své *kunšty* provádí, a přijme s vděčným srdcem, co mu jeho nezasvěcená ruka předloží.

„Já se ani za mák nedivím, že až posud tolik vředovitých předsudků na stavu hereckém lpí — onť to z většího dílu sám zavinil. Kdož by smeknul před člověkem, kterýž toho nezasluhuje a požadovati právo nemá? Nebuďtež, pánové, *komedianty* — a hned se celé smýšlení veřejné promění. Jak mile z vás bude ústav umělecký, spojení lidu vroucího pro krásu a cnost, sbratření dostatečných sil k dosažení vysoko vytknutého cíle: tuť ihned půjde za vámi úcta, vážnost a uznání. Dílo vaše nebude ležeti před očima obecenstva jako dílo poběhlíkův, nýbrž výsost povolání svého znajících a z veškeré duše po něm toužících mužů.

„A pak direktoři těchto malých divadel! — Pane, pane! vlasy mi hrůzou vstávají, když na to zpomenu! Mluvte s nimi. Aby vám dokázali, jak rozšířené a znamenité známosti mají, budou vám vypravovati, kolik žbánů tam a tam se Shakespearem vypili. Klassické drámy jsou u nich ty, kteréž nejvíce vynášejí — to jest nejvíce křiklavé luzy vábějí; u jednoho: „Loupežníci na Chlumu“ — u jiného: „Bachus Pumprnikl“, u třetího: „Dvanácte spících panen“. O pravém povolání divadelního ředitele — o jeho povinnostech: vkus obecenstva zušlechťovati, z ústavu svého zrcadlo všeho krásného, a byť i rozpustilého, učiniti — jakž by to mohl člověk věděti, kterýž jednou snad divadelní cedule roznášel, padesát zlatých uhospodařil, a teď na vlastní risiko pod papírovou korouhev pluk sobě rovných ctitelů Thalie svolal?“ —

Milý, milý Asmodi! — Co jsi se nahorlil! co jsi se napracoval, abys *komediantstvu* ke cti pomohl. Patnácte let najímal jsi se cizím lidem za dělníka, shromažďoval jsi, psal jsi, maloval jsi, šil jsi... o kdož umí pověděti, co jsi všechno dělal?

V komoře tvé leží teď ovšem hromada pěkných, svinutých dekorací a veliké truhly strakatého šatstva — v pokojíčku tvém stojí ovšem dlouhá skříně starých i nejnovějších dramatických kusů, klavír, na okně řada kvétoucích hortensií, a pod nimi tvá Julie — perla tvé budoucí společnosti: ale ty sám sestárnul jsi — ty sám, odpusť! — zdětiněl jsi — nu, Bůh dej svého požehnání! Ať se ti nahradí probdělé noci, ať se ti nahradí lopota denní — a především ať se ti vyjeví patnáctileté krásné sny o tvé Julii!

Já mu přeji všeho zdaření! — ach, vždyť na tom i svoje naděje zakládám. Já blázínek! Asmodi toho zasluhuje. Vůle jeho je ta nejlepší, hlava k tomu schopna, a dlouhá léta strávil, nežli se k cíi dovlekl. A já? — Nu uvidíme! Mne obletují teď dva geniové — *umění a láska.*

5.

Mne obletují teď dva geniové — *umění a láska!*... Tak jsem napsal. Snadno napsáno; ale což bylo vlastně při tom pravdivého, skutečného, podstatného? Co bylo při tom, na čem bych si byl mohl něco zakládati? — Nic, pranic! nežli moje sny, moje lákavé sny, živé touhy a zjevení-se obrazů vzduchových!

Já se dal ovšem zapsati do řady bojovníků, jež bylo Asmodiho provolání ze všech končin svedlo, a on mi prokázal čest, že vedle jmena mého do kontraktu: *první milovník* postavil; — jáť se ovšem domníval, že mi Julinčiny oči něco více, nežli pouhou náklonnost herečky k herci projevují, a že mi starý otec více přeje, nežli pouhý direktor členu společnosti své: to vše viděl jsem arci před sebou; ale jakéž to bylo rukojemství, že mě umění a láska ověnčí? Bláhová mysl, bláhové srdce mladické!

Avšak — vždyť nechci psáti *o sobě! On*, z brusu nový *divadelní ředitel*, náš bývalý Asmodi, malý šedokabátník, pan direktor Rosenberg, jest hrdinou mého vypravování....

Bylo opět krásné jitro — tak půvabné, a snad ještě půvabnější, jelikož požehnané bylo bohatou úrodou, nežli ono první, kdyžto jsem s Asmodim se seznámil. Bylo u prostřed září. V najatém kočáře jeli jsme Oujezdskou branou — pan ředitel s dceruškou vzadu a já naproti nim. Za námi jel sice veliký, žebřinový vůz, a vedle kufrů nebo na skříních s garderobou a bibliotekou bylo by ještě dost místa pro začátečníka direktora bývalo, avšak: „Z malého ušetření měl bych jen velikou škodu," řekl Asmodi. Neoklameš-li svět leskem, ani se ti nepoděkuje; a když pan principal v kočáře přijede, budou hned i na celou společnost jinýma očima hleděti."

Bylo krásné, veselé jitro — ale my tři na lehkém voze byli jsme tiši, jako bychom smutek nosili. V srdci nebyl jsem smutný — ale mluviti jsem nemohl. Odtržen

od bývalého života nastupoval jsem nyní novou, na oko arci lesklou dráhu; ale já nebyl slepé děcko, abych byl po ní jako po lákavé, pozlacené hračce sahal — jáť věděl, neboť jsem věřil zkušeným, že nastupuji skluzkou, podvádivou, při tom i drsnatou a trnovou stezku. Kam as po ní dojdu? — Tato myšlénka vtírala se mi nyní mocněji nežli kdy jindy, a jakkoliv jsem v jinošském zanícení neočekával nic jiného, než pochvalu obecenstva, přece mi také z lidské a přirozené bázně i syčení diváků na mysl připadlo, a srdce mé se zachvělo. Mimo to bylo sklíčeno i nikdy nepocítěnou rozkoší! Seděltť jsem proti Julince. Naše kolena se chvílkami dotýkala, a mně bylo při každém dotknutí, jakoby se elektrický proud mým tělem rozléval. Já držel její náruční košíček na klíně. Klobouček jí v kočáře trochu překážel; sundala jej tedy — a já měl druhý poklad v rukou svých. Nyní tu seděla v něžném čepečku, jejžto si hedbávným šátečkem ovázala. Čerstvé ranní povětří bylo jí tváře trochu začervenilo — oči se jí leskly — krásnější nebyla se mi posud zjevila!

A s tímto pozemským andělem měl jsem nyní bývati! — před ním měl jsem z plného srdce jen o cizí lásce deklamovati? — Ne, ne! tak velmi jsem nepochybil, v sladkém snění napsav: „Mne obletují teď dva geniové — umění a láska!“

To vše jsem živě cítil, ale mlčel jsem. Julinka také mlčela, a otec nemluvil. Oba byli tak plni myšlének, jako já. Posléz ale přetrhla Julinka všeobecně mlčení.

„Aj, aj, pánové!“ prohodila, „což pak jedeme na pohřeb, že tak svědomitě ústa zavřena držíme? — Tatínku! tvé naděje obracejí se v jistotu! — tvé krásné sny přicházejí na jevo!“

„Já tomu ještě nevěřím!“ zavrtěl on hlavou. „Já při vyknul naději tak, že se jistoty obávati začínám. Patnáct let samého očekávání, samého lopotění, zapírání sebe samého a nuzování! Patnáct let samého stavění na velikém plánu, na skrovné společnosti posvěcenců Melpomeny

a miláčků Thalie — patnácte dlouhých let pobývání v tiché skrytosti a — nyní najednou vystoupiti světu před oči a říci: Tu jsem! Toto jsem udělal za patnácte let! Pro živého Boha — pojďte! dávejte mi po pěti a dvou grošich, já vám rozevru prsa svá a rozpoltím lebku svou, abyste viděli, jak se točí a víří krev a mozek můj! Buďte ale milosrdni a nepoděste mě hvízdáním!"

„Aj, milý tatínku!" jala se Julinka líbezně mluviti, hlavu k němu nakloníc, „kde pak jsi nabral dnes tak černých barev k obrazu divadelního ředitele? Pryč, pryč s těmi bubáky s jasné oblohy naší budoucnosti! Nevíš-li, co jsi jindy říkával? — Divadelní direktor je malý král — je divotvorný čaroděj. Onť má své ministry a sluhy, své démony a bůžky; ze svého kabinetu, ze své tajemné dílny pohybuje srdcem lidským, nechť se jakékoli k okresu jeho a kouzelnému kolu přiblíží. Smích a pláč, radost a žalost rozchází se péčí jeho; on vede ducha lidského do slunečních výsostí blahodárného umění, on mu podává zrcadlo, řka: Podívej se, takový jsi! — a velí opět: Takový buď! — Tak jsi mluvíval, tatínku! an jsi daleko stál od cíle. Proč medle jinak mluvíš, an se k němu blížíš?"

„Proto že jsem vedle divadelního ředitele také člověk a lidskou přirozenost zapříti nemohu!" odpovídal Asmodi hlasem polotemným, dceru za ruku pojav a k srdci ji tiskna. — „Proč pak jsi ty se tázala, zdali na pohřeb jedeme? Kdyby nebylo i *v tobě* jakési úzkostné, ač nepovědomé a nevýslovné tušení vzniklo, nebyla bysi za krásného jitra pomyslila právě na pohřeb." . . .

Avšak dosti té rozprávky! Onať se hodila k naší jízdě tak špatně, jako hovor o krvi a kostnici, když si přátelé k sklenici vína zasednou. Ale snad právě potom teprva dá se okusiti všeliké rozkoše lidské, když má za podkladek strasti člověčí, anebo aspoň upřímnou o nich rozmluvu! —

6.

Přijeli jsme na štaci.

P.... je pěkné krajské město. Za oněch časů nebylo sice tak zvelebeno jako nyní, přece však před mnohými jinými pro svou výstavnost, lidnatost i zámožnost prvnějšího místa zasluhovalo. Nemělot také, jako nyní, vlastní divadlo, a kdykoli cestující společnost herecká v jeho lůně stany své rozbila, stalo se to vždy na tanečním sále v hostinci „u orla“; avšak pověst také dokládá, že za oněch časů měšťané přece hojněji před těmito, jenom na čas vyvěšenými oponami a sbitými prkny, ježto svět vyznamenávají, se shromažďovali, nežli nyní ve vlastním a schvalně k tomu cíli a konci vystavěném chrámu Thalie. Slovem: Asmodi čili jak se nyní u slavného úřadu hlásil: direktor Rosenberg věděl, že je P.... pro divadlo dobrá zimní štace, a tam tedy ustanovil svého štěstí nejdříve zkusiti.

Pozdě na noc přijeli jsme do hostince, a zemdleni jsouce, dali jsme si brzo vykázati pokoje a odešli na odpočinutí. Pokochav se v líbezných myšlénkách o prvních dnech příštích a o pozemském andělu, s nímžto jsem poprvé pod jednou střechou spal, upadl jsem tuhému spánku do náručí, a setrval v něm — do bílého rána.

Ustrojiv se a opustiv pokoj, potkal jsem na chodbě direktora; ale Bůh ví! — málem bych ho byl nepoznal. V novém černém fraku, hedbávné vestě, na krku bílý šátek s velikou jehlou s krásnými rubíny, na rukou lesklé rukavičky a na nohou dle obyčeje střevíce s malými, stříbrnými přestičkami — tak se bral do města dělati potřebné visity. Já mu přál mnoho štěstí, nemoha se zdržeti, abych se hodně dlouho za ním nedíval.

Veselý a pln živé naděje se k polednímu navrátil.

„To byste nevěřili, milé děti!“ jal se k nám — totiž *k Julii a ke* mně — mluviti, když jsme pak vespolek *u stolu seděli* — „to byste nevěřili, jaký účinek dvě

lesknoucí se rukavičky, prsten nebo náprsní jehla a ohebný kompliment mívá! — Ti lidé nejsou zvyklí, *principála komediantů*, nebo, chtějí-li nám čest prokázati: *aktérů* v lepším kabátě vídati, než jaký společnost jeho mívá, kteráž obyčejně svých několik švestek v ranečku nosívá. Já vám povídám, splní-li zdejší honorace jen třetinu, co mi slíbila — budeme *victoria!* volati.“

Ubohý Asmodi! — Radoval jsi se — radoval! Aspoň jsi činil, jakoby ti radost v žilách hrála; avšak nebyla to veselost — ta nelíčená, nestrojená, ta šedokabátní z kozího plácku, dokud jsme u okna plného krásných hortensií sedali. Tys věděl ovšem, jak s lidmi zacházeti — uměl jsi ovšem, jako divadelní ředitel s obecenstvem zahrávati, t. j. o jeho přízeň a milost — o jeho několik grošů — prositi: ale jak mile jsi tuto rolli hráti začal, nebyl jsi Asmodim — přestal jsi býti dobrosrdečným starečkem s ohnivou hlavou, a začal býti výborným komikem! Celý den jsi hrál — a toto napnutí veškeré bytosti budilo ve mně strachy.

A mimo to! — Jak brzy počala se i jasně nalíčená obloha tvoje kaliti!

„Ale slyšeti jste měli ty všechny protektory naše, u nichžto jsem si dnes střevíce ušoupal!“ jal se Rosenberg rozkládati, když jsme večer v jeho pokoji opět pohromadě seděli. „Slyšeti jste měli všechny ty moudré rady, jakéž mi dnes do paměti složili! — ‚Jenom pořád něco veselého — ale hodně veselého, aby se osrdí otřáslo!‘ naostřil mi pán s vykrmeným břichem — zdá se mi, že to byl jeden z městských representantů. ‚Člověk vidí té bídy po celý den, že neví ouzkostí, kam oči obrátit — ať se tedy aspoň večer zasměje.‘ — ‚Jen ale něco k pláči — a hodně zamilovaného!‘ — napomínala mě panička prvního radního. — Jinde chtěli břinčení mečů, loupežnické dýky — někdo se také tak zapomněl, že o klassické dramě mluvil. Z toho quodlibetu stlučte nyní repertoir, aby všem vyhověl!“ —

„Vidíš, milý Asmodi! — vidíš. Doma, dokud jsi

plány osnoval, dalo se dobře o volení dobrých kusů mluviti; když mělo ale k činu přijíti, začali na tebe již strašáky padati, nežli jsi první kročej učinil. Avšak — komu čest, tomu čest! Asmodi zůstal věren plánu svému a ustanovil, že divadlo Schillerovou truchlohrou „Ouklady a láska" otevře.

Já neměl ovšem co namítati. Ferdinand byl můj miláček — a Luisa? Mohl-liž jsem naproti Julii nejapným, chladným zůstati? Já se na ten večer těšil, jako malé dítě.

V několika dnech sjela se celá společnost, a pan ředitel rozdav úlohy, oznámil na třetí den první zkoušku. Hlavní osoby byly obsazeny již dospělými herci. Já byl říkaje jediný začátečník pro velké partie; uměl jsem ale již rolli nazpamět jako Otčenáš. Nebylo se tedy čeho báti, že by první představení na dlouho odložiti se musélo — jakož takového průtahu také žádná kasa ředitelská netrpí.

O společnosti mlčím. Bylať sebrána z rozličných úhlů světa — jakož to i jinak býti nemůže, a nevypadla tedy podle prvnějšího plánu Asmodiho. On chtěl na začátku všeliké oudy spolku svého *zkoušeti*, chtěl se o jich umělecké schopnosti i mravní hodnosti přesvědčiti; ale když se hodně dlouho načekal — a osobně se mu říkaje napořád samí začátečníci — a jací začátečníci! — představovali: učinil to jako jiní direktoři venkovští, a sehnal členy od jiných společností, vyjednav s nimi z většího dílu písemně, aby v ten a ten čas do P.... přijeli.

A tato společnost byla nyní druhým pramenem, kterýž jasný tok Rosenbergových radostí na počátku zakalil!

Člověk je na světě, jen aby se klamal!" posteskl si Asmodi přede mnou upřímně. „Zase to poznávám. Zanášeje se krásnými plány o svém budoucím divadle, zapomněl jsem, že bych krom bibliotéky, garderoby, dekorac a jiných právě řemeslnických příprav i o samé společnosti *dlouho pracovati*, dlouhé s ní zkoušky činiti musel, aby *k mému idealu* se hodila. Jáť myslel: Počkej, až jednou

se svým plánem veřejně vylezeš — hned se jich kopa statečných přihlásí! Myslilť jsem, že svět mezi tím časem, co já s divadelními prkny se rozloučil, trochu *popošel;* že se jich bude k umění vyvolených hlásiti, že nebude třeba nepovolané voliti! Avšak jsi to, hochu sám viděl! Tebe jsem ulovil — to je pravda! a k tomu prvního; co ale potom přišlo, nestálo za to, abych tomu cedule roznášeti dal. Friséři, kterým se nelíbilo kudrlinky čechrati; krejčí, kterým nevonělo cihličku ohřívati; kupečtí mládenečkové, kteří se mrzeli, že si v krámě ruce pokazili — plechaři, punčocháři, tiskaři — a milý Bůh ví, kdo mně pokoušel! A já bych byl rád oči zamhouřil, neboť vím, že není snad jednoho divadla na světě — a sice i velkého, ježto se nyní *vzorem* a *školou* nazývá — není pravím jednoho, kdeby ten neb onen matador dříve k nějakému cechu nebo pořádku byl nepatřil. Byl bych tedy rád oči zamhouřil, jen kdybych byl jiskru povolání zpozoroval; ale na zdařbůh s nimi se odvážiti — to jsem nemohl. Čím menší společnost, tím vybranější musí být; a kdybych měl nyní, jakožto člověk z vlastní škody zkušený, jinému radit: ať si každý dřív, nežli s divadlem něco začne, hodně mnoho osobních známostí udělá — více alespoň, nežli já, jemužto patnácte let skoro jen o pouhý výdělek u lidí běželo. — Ostatně ale také ještě nezoufám. Něco dá se s našimi pány a dámami přece vyvesti — a potom tu mám Julinku! Již k vůli ní musejí lidé do divadla — a vy, pane, také něco dovedete.“

7.

Den první zkoušky byl tady.

„Prosím vás, nezačínejte s našimi pány velikých známostí, a zvláště se chraňte našich panen a paniček!“ napomínal mě ještě Asmodi. „Ne abych snad někomu na cti utrhal — ale věřte zkušenému. Dovedete-li každému přívětivou tvář okázati, s každým lahodně promluviti,

abyste při tom hned neprozradil, co se ve vašem srdci děje: tedy s nimi obcujte. Jestli to ale ještě neumíte — jakož také doufám“ — a přitom mi ruku tiskl — „tedy se jich raději co možná straňte. Posměchu, pomluvě a úkladům neujdete bez toho tak ani tak; budete však alspoň pánem času svého, a uzavřev se s Musou v tiché samotě, snadno na svět ostatní zapomenete!“

„Pravda, pravda!“ odpovídal jsem v duchu i ústy. Mluvil ze srdce mého. Játť byl již také u sebe uzavřel, jak se budu k společnosti chovati. Jako *společník*, doufal jsem pevně, že nikomu příčinu k mrzutostem nepodám; jen abych také co *herec* mrzutosti nezkusil! V tom jsem nemohl arci za sebe státi; ale vůle moje byla dobrá.

I šel jsem na zkoušku. — Starší oudové — t. j. herci rutinovaní měli již mezi sebou allianci; podávali si ruce jako staří známí, ačkoliv se před tím snad jak živi nebyli viděli. Zenské — totiž nastávající bráčistka Millerová a lady Milfordová — stěžovaly si, že mají dráhé příbytky, ptaly se, kde budou jídlo brát — a jedna z nich hejčkala malého mopslíčka.

Já si předsevzal činiti, jakobych na prknech doma byl — ale předsevzíti a vyvésti něco, je dvojí. S kloboukem v ruce vylezl jsem na jeviště, kdežto si pánové a paní divadlo prohlíželi, měříce i místo pro publikum a počítajíce již, mnoho-li tu asi benefice vynesti může. I pozdravoval jsem kolem do kola, komplimentů nešetře, a v tom jsem se již prozradil, že jsem na divadle nováček.

Játť myslil v tom okamžení, že stojím před muži zasvěcenými v tajnosti hereckého umění — před muži, o nichžto jsme od začátku našeho seznámení s Asmodim, jako o miláčkách Musy horlivě mluvívali; a protož nebylo divu, že v mém pozdravení více pokory leželo, nežli se patřilo. Já tehdáž ještě nevěděl, že nevšímati sobě celého světa, leda pokud se při něm břicho naplniti může, k hlavním cnostem *obyčejné* herecké čeledi náleží.

„*Hezký* člověk!“ prohodila svobodná Milfordová k pro*vdané bráčistce*, mopslíčka pod krkem lechtajíc.

„Projde!“ řekla tato. „Jen jestli ho nebudou prkna pálit.“

„Mladý zajíček!“ ušklebil se vyzáblý herec. — Já to vše slyšel, neboť jsem se byl sotva od nich obrátil. Ostatně vypadala naše společnost líp, nežli si lid obyčejně *komedianty* představuje. V tom případu poštěstilo se Rosenbergovi jakýmsi, abych řekl, leskem *zámožnosti spolku svého* publikum oslepiti. Všude jsem viděl čisté kabáty, dobré boty a neotřené klobouky!

Hned za mnou přišel Asmodi, přiváděje Julii-Luisu, a já vyváznul z nesnáze, začíti s někým rozprávku, do nížto se mi nechtělo — anebo státi jako solný sloup.

„Služebník, moje dámy! — dobré jitro, pánové!“ jal se direktor mluviti, klobouk jen trochu nadzvedna. „Nežli začneme, dovoluji si připomenouti, aby se ráčilo osoby dnes tak představovati, jakž to každému zvláštní študium podává a jakž to u představení provésti hodlá. My se ještě vespolek neznáme, a já bych nerad, aby se večer něco přihodilo, co by třeba někoho mezi námi z kontenance přivedlo a v první hře nějakou skvrnu učinilo.“

Nikdo na ta slova neodpověděl, a mně se zdálo, an jsem oči své letmo od řečníka na posluchače obrátil, že se těmto jakési usmívání okolo úst vznášelo. Asmodi sám si toho nevšimnul, anebo nechtěl všimnouti — dal znamení k začátku, a odstoupil.

Začali jsme. Bráčista s bráčistkou, ten rozdílný páreček Luisiných rodičů, odbývali první scénu, jakoby žádost ředitelovu nebyli ani zaslechli. *On* louskal ořechy, *ona* pletla dětskou punčochu, pilně do práce hledíc, aby žádné oko nevypustila. Přitom rozprávěli, že jsem věru myslil: Ti dva študují mumlavé duetto! — Asmodi přecházel prudkým krokem za kulisami.

Pan Wurm — byl to onen, kterýž mi mladých zajíců nadal — podal oběma Millerovým šňupec tabáku. — „Vím sice,“ řekl při tom, „že nešňupáte; běží tu ale jen o to, abyste věděli, co všecko večer dělati budu. —

Pane napovědo!“ obrátil se potom k boudě, „hezky pozor! — Já ten škvár již několik let nehrál.“ Na to strčiv obě ruce do kapes, postavil se zrovna před boudu a tady stoje, ani sebou nepohna, celou scenu jako ze slabikáře odříkával.

To bylo na vzdor žádosti ředitelově — to bylo jako naschvál proti vůli jeho! — Asmodi! já tě litoval.

Když vystoupila Julie, upustili ostatní poněkud od své umělecké nedbalosti. Buďto jim krásou a způsobností imponovala, anebo brali ohled na *dceru* ředitelovu. Semnou si ale tropili říkaje *šašky*. Já si byl předsevzal — a Asmodi mi to radil — že budu každou scenu všemožně tak hráti, jako bych ji večer hrál — a toto pravidlo nechť si všickni mladí herci a především páni dilletanti, kdekoliv jací jsou, hluboko do paměti vštípí! — ale stálo mě to veliké přemáhání žluče, abych od svého plánu neupustil! Jediný president byl muž jiného smýšlení a tudíž i jiného chování. Prováděltě sceny své s jistotou, nedaje se ničím vůkol sebe mýliti, a charakter svůj i bez namáhání jistými, patrnými známkami před oči stavěl.

Nyní přišla moje scena s Milfordovou. Když jsem vystoupil, vázala mopslíčkovi mašličku, a mne si hrubě ani nevšimla. Onať bezpochyby na počátku očekávala, že jí budu dvořiti, vidouc ale, že se moje oči jen okolo Julie vznášely — a jakž jsem já, začátečník v umění i lásce, měl jim veleti, aby toho nečinili? — poznala snad, kolik bilo, a v naději své zklamána, uzavřela mě lhostejností a nevšímavostí potrestat.

Já bych byl všecko trpělivě snesl, jen kdyby toho psíka byla na rukou neměla! Ten ale, sotva že jsem hlasitěji promluvil, začal vrčeti a zuby ceniti, a když jsem se posléz k šlechetné Milfordce trochu přiblížil, zaštěkal na mne tak pronikavě, že jsem vyděšen odskočil, a všechen — jak se říká — z rolle vypadl.

„Shoďte tu potvoru na zem!“ ozval se za mnou *Asmodi*, a hned na to stál mezi námi s tváří plamennou, *jakož jsem ho* posud nebyl spatřil. „Jak pozoruji, byla

moje slova před zkouškou jenom do větru hozena! Ale velmi se mýlí, kdo myslí, že řeknu někdy něco nadarmo. Je mi sice líto, panno Wiesnerova, že právě u vás nelibosti své uzdu popustiti musím — týká se to ale všech, kteří vůli mou slyšeti nechtěli. Já vím, co jakožto ředitel požadovati mohu — i budu toho požadovati. Já vyplnil posud všechny články našich kontraktů — budu tedy hleděti, abyste je i vy splnili. Komu se pořádek nelíbí, jímžto nejen dobrého stavu kasy, ale i cti veškeré společnosti docíliti hodlám: nech jde, odkud přišel — já nebudu na prknech žádného příkoří a žádné svévole trpěti. Teď prosím, aby se líbilo ve zkoušce pokračovati!“ —

Ubohý direktore!

8.

Co bylo Julii? — Jakou to chladnost jevilo chování její? — A proč opět nalíčenou zdvořilostí chtěla ukryti jakousi ke mně nelibost?

Pro živý Bůh! — Mám-liž to mysliti? Mám-li se v to moře rozkoší tak lehkověrně potopiti? — O mluv, mluv, Julie! a vyznej se, zda-li to *žárlivost?*

Já mluvil s Wiesnerovou. Bylo mně jí líto. Bouře, všemi přivolaná, byla ji zastihla nejprvnější. Zdálo se mi, že jí slzy v očích stály. Rád bych byl věděl, jsou-li to slze lítosti nebo hněvu. —

Ale od té chvíle zdála se mi býti interessantnější. Odstoupila z jeviště a se žádným ani slova již nemluvila. Mně ale není na světě nic protivnějšího, jako myšlénka, že se mou vinou snad někomu křivda stala. Mimo to pozoroval jsem, že je lady Milfordová osoba velmi půvabná. Bylať asi 28tiletá, plná, vysoká — a večer vypadala jako královna. Oči jí jen hrály. Rafinované — to jsem brzo poznával — bylo arci všecko její chování; nic však méně přece veliká lahoda v něm vězela. I nechtěje se žádným *v nepřátelství* žíti, myslil jsem, že mne neubude, jestli

se u hezké ženské omluvím, s kterouž budu museti často bývati, a jelikož to snad mezi vady mé náleží, že u ženských právě nejvíce slov nadělám, když nejméně cítím, míval jsem s ní po dva dny hodně dlouhé rozmluvy.

A *to* bylo snad příčinou Julinčiny nelibosti! — Tak jsem nyní uzavíral, a o tom chtěl jsem se i k štěstí svému přesvědčiti. Klepání na dvéře vytrhlo mě z myšlének, a do mého skrovného pokojíčku vešel Asmodi.

„Ah! jaké to potěšení! — pan direktor —"

„Nechte, nechte! Že vy ke mně nepřicházíte, musím já k vám —"

„Prosím! Já se nenadál — a včera se mi zdálo, že nějaká mrzutost —"

„To bych nevěděl! — Ano, my vás dnes jistě očekávali. Nu, kdož ví, kde vás co více baví, nežli naše společnost."

„Pane direktore!"

„Nu, nechme toho, nechme! — Já jdu k vám na radu. Zejtra má býti první představení — a lidé nechtějí naši truchlohru. Kdesi cosi, že prý to již viděli! Jakoby hlavní účel divadla v tom vězel, aby se *zvědavost* obecenstva ukájela! Krásou díla básnického a dobrým představením musí člověk se potěšiti, a pak je hoden do divadla vkročiti."

„Co tedy počnete? — Dáte jiný kus?"

„Na žádný způsob. Raději nebudu ředitelem."

„Ach ovšem! — já to již dávno pozoroval, že jste se tuze pozdě k tomu těžkému stavu odhodlal."

„Mimo to" — začal opět Asmodi, když byl několikráte sem tam po pokoji přešel — „mimo to bych s vámi rád o něčem promluvil, co se vlastně jenom vás týká —"

„Račte, pane direktore!"

„I dejte mi teď pokoj s direktorem! — Jako *přítel* — jako tatík se synem chci s vámi mluviti — ale *nesmíte* se hněvati."

„*Což* mě neznáte?"

„Nevím, nevím! — Včera i předvčírem obíral jste se s Wiesnerovou — nedělejte to, Ferdinande! Poslechněte zkušeného. Se ženskými u divadla nedojdete štěstí, a co s nimi času promaříte, je ztráta na vašem umění.“

Jak? — Vy tedy myslíte, že by se měl herec všech citů sladkých odříci?“

„Může-li to dokázati, blaze jemu; aspoň ať na divadelní princezky srdce své nepoutá — neumí-li lehkost ženské mysli snášeti.“

„Aj! — myslíte opravdu, že by tento přísný úsudek *všech* ženštin u divadla — bez výminky — se týkal?“ Myslilť jsem při tom na Julii, ale neosmělil jsem se ji pojmenovati.“

„*Všech?*“ řekl Asmodi, a mně se zdálo, že v tom okamžení také na Julii myslil. „*Všech* nikoli! Jsou výminky; ale tak vzácné, jako v naší zemi rajský pták. Z většího dílu za to arci nemohou. Dokud nebude pražádný předsudek na stavu hereckém, jako na jiném uměleckém, lpíti — dokud se budou ženské buď z nouze nebo z divné chuti, bez duševního vzdělání a moralního základu divadla chápati — nedá se žádané proměny očekávati. Ach, milý Ferdinande! — já znal také jednu — mluvím s vámi upřímně, abyste neřekl, že vám ovoce zrazuji, z něhožto jsem sám snad blahosti okoušel — vězte, že jsem také jednu znal, a byla půvabnější, byla všemi vnadami ženské krásy ozdobena — mé vřelé srdce upnulo se na ni láskou vášnivou — ach, tím prudší a nerozumnější, an mne v letech mužných napadla. Veškeré umění, krev a život byl bych dal za její věrnost — a hle! ona tropila hříčku se srdcem mým. Ach, Ferdinande! — vy jste první, k němužto po dlouhých letech o bolestných ranách duše své mluvím; nedivte se, je-li hlas můj měkčí při té zpomínce.“

Při tom stiskl ruku mou, a jako bolestí přemožen posadil se na sesli, sklopil hlavu a tvář na dlaň položil.

9.

Mráčky zmizely, ježto se byly bez mé viny mezi mnou a Julií stahovati začaly. Slunce opět svítilo — pro mne tím jasněji a radostněji, an mi nadějný výhled na přízeň milostné dívky ozařovalo. Vědělť jsem, že mi přeje *ona* i *otec její*. —

Nastal den prvního představení.

Asmodi dal po dlouhém rokování přece jen Schillerovu smutnohru na ceduli postaviti. Onť sám doufal, že představení výborně vypadne a všechny odpůrce usmíří. Neboť se byly věru šťastnou náhodou v naší společnosti síly sestředily, ježto by mnohému velkému divadlu ke cti byly sloužily. Kromě dvou mladých začátečníků pro menší úlohy byli ostatní údové zkušení a vycvičení herci.

Ale jakého namáhání, jakého starání a běhání stálo to Asmodiho, nežli se osudné jitro prvního představení zabřesklo! — Toho dne byl všechen již jako v horečném zápalu; neměl stání, neměl pokoje. A jakéhož také divu? Patnácte let minulosti a celá budoucnost ležely na váze!

Měli jsme poslední zkoušku. Všecko šlo výborně. Buď opravdivé vyhrožování ředitele, kterýž platil gáže, jakových skoro u žádné cestující společnosti nadíti se nemohli — anebo příkladem několika členů, jimžto na čestném podaření věci záleželo, pohnuti a svedeni, sjednotili se všichni k harmonickému celku. Asmodi chodil opět za kulisami a mnul si radostně ruce. V tom se ozval v garderobě, z nížto se na jeviště vcházelo, chraptivý, ale hlasitý mužský hlas, a znepokojil celou scenu tak, že jsme se všickni mrzutě obrátili.

„Jaký to povyk?“ ptal se hněvivě Asmodi, běže rychle dolů po několika stupních, ježto do garderoby vedly. My, jižto jsme na sceně právě co dělati neměli, šli jsme za ním.

U prostřed pokoje stál člověk veliké, silné postavy — *mohl býti asi* 40tiletý; ale pro zpustlost tváře nedalo se

to dobře určiti. Barva lící jeho byla bledá, nezdravá, jakousi opuchlinou protivná; oči měl zkalené, ztrhané, zapadavé, a jenom chvílemi vyšlehl z nich blesk — opilosti. Vlasy byly zcuchané, brada zarostlá, šátek okolo krku nedbale otočen, kabát říkaje bez knoflíků, boty bez podešvů a kalhoty okolo nich otřepené.

I stál u prostřed pokoje a vadil se s divadelním posluhou, kterýž ho chtěl ze dveří vyvésti.

„Ty velbloude! — ty slepá krtice!“ dotíral na něho. „Ty mně dvéře okazovati? Mně — pod jehožto krokem svět se otřásá? Neznáš Hanibala, Cäsara, Makbeta a Valdštýna? — Pryč z očí mých! Já musím s knížetem tohoto plátěného paláce mluviti! — Běž, a budiž hlasatelem kroků mých. Abelino jest mezi vámi!“

„Ten má dost a nepotřebuje nic *od nás!*“ prohodil za mnou sekretář Wurm, a obrátiv se na zad, zkřikl na jeviště: „Paničky a pánové — *kollekta!*“

Víte, co to je? Útočiště nedbalých nebo nešťastných miláčků Thalie; útěcha herců bez místa, kotvice na vlnobitném moři světa bez peněz poháněných umělců a trápení divadelních členů, kteří v engagementu jsou! — Jak mile se člověk divadla přichytí, dostane právo, každého kolegu, buď on mužského nebo ženského pohlaví, žebrotou obtěžovati. Jak mile se člověk divadla přichytí, vstoupí v jakousi cechovou, nevím od kterých časů trvající úmluvu, že bude pomáhati kamarádům z nouze. Kdyby tato kollegialnost na *jistých* základech spočívala, mohla by stavu hereckému veliký užitek nésti; až posud je to ale jen bylina, vzcházející teplým sluncem přízně jednotlivých, a tudíž není až posud kollekta nic jiného, nežli starým zvykem zavedená žebrota.

Z úst Wurmových slyšel jsem to slovo ponejprv, ale v tu chvíli neměl jsem kdy, abych je byl na mysli přemítal; neboť pozornost moje upřela se na cizince a našeho ředitele.

Sotva že se tito dva spatřili, zůstali na chvíli jako vyjeveni státi. Muselot je něco neobyčejného dojmouti,

an i smysly napilého v tom okamžení jistého vědomí nabyly. Asmodi zbledl, hněvivé jiskry sršely z očí jeho — ale jazyk mu byl zdřevěněl.

„Jsem tak ochlastaný —“ zvolal posléz cizinec, několika kroky k Asmodimu vrávoraje — „že vidím, co nevidím — anebo jsi to opravdu, Holmane?“

„Prosím za odpuštění, pane direktore!“ jal se mezi to posluha svou omluvu přednášeti. „Ten člověk se mi sem vedral mermomocí – já mu bránil dost!“

„Co že bečíš, berane?“ obrátil se k němu cizí herec. „Direktor? Náš Holmánek je tvůj direktor? — Co pak jsem byl slepý?“

Přitom se otočil ke stolu, vzal s něho divadelní návěští a začal čísti: ... „pod ředitelstvím Karla Rosenberga bude se provozovati ...“

„Ah tak! — tys měl tedy ještě jedny křtiny? No, co škodí — Holman nebo Rosenberg! — Pane direktore — nějakou kollektu — a ze staré známosti — nějakou tučnou — nebo dobré engagement!“

„Vyveďte ho ven!“ zkřikl nyní Asmodi, dávaje znamení posluhovi. — „Ať ho nevidím!“

„Jakže, pane překřtěný direktore!“ dal se cizí do smíchu. „Co pak jste se přehlédl? *Já* to jsem! *Neubert* vám skládá svou reverencí. Vypadl vám z oka již tak úplně, že ho nemůžete poznati? Vy jste se, panáčku, také změnil – to je pravda! — ale pamět moje není tak slabá, jako vaše. Ach, kde jsou ty časy, není-li pravda, když ještě Julie —“

„Pryč, pryč, hanebníče!“ rozkřikl se nyní Asmodi, a tvář mu zahořela náramným hněvem. Hlas jeho se třásl. „Pryč! — anebo tě uškrtím!“

„Ho, ho! pane Kašperle!“ odpověděl tento. „Nezapomínej, že stávalo v tvých rollích: Já se bojím! — Uškrtit? — mne, jehož jsi zkazil?“

„Já?“ rozhorlil se Asmodi ještě více. „*Já tebe*, ničemníku?“

„*Ano, ty!*“ smál se druhý s hroznou surovostí.

„Kdybys byl neměl tak hezkou ženu, nebyla by se mi líbila — a nebyl bych s ní utekl.“

Jako tížící skála padlo toto připomenutí Asmodimu na srdce. Dech se v něm zatajil — a tělo jeho skleslo na blízkou sesli.

My byli zatím všickni jeviště opustili, a s podivením na ten výjev hleděli.

„Pane na nebi!“ ozval se nyní mezi námi hlas ženský, a Julie se drala k otci. Co je ti, tatínku?“

„Nic, nic, milé dítě!“ šeptal onen s hroznou ouzkostí. „Jdi na jeviště, Julinko! — jděte, pánové!“

„Kýho ďábla?“ zvolal Neubert. „Je tahle tvoje dceruška — ta malá Julinka? Aj, toť máš tedy desaterou náhradu za první Julii. Ta bez toho za nic nestála — a nechala mě také na holičkách. — Dobré jitro, paničky a pánové!“ obrátil se na to k nám. „Slepý Belisar nebude moci z místa, nedáte-li mu cinkavého průvodce — anebo nenechá-li mě váš pán pod svou korouhví bojovati.“

10.

Bývají herci — člověk prosaický tomu neuvěří — jimžto život u dobrých cestujících společností milejší jest, nežli místo u stálého divadla. Já sám jich několik znám, a bohdá že časem některé doby ze života jejich nakreslím. Potom snad i tuto poetickou jich vášeň vysvětlím.

Podobný člověk byl komik Holman. S celou duší umění svého — kteréž ovšem nebažilo jen po pouhém kejklířství a prostém šaškování, alebrž po ideálním zobrazení osob ze životą vyňatých, křehkosti plných — s celou duší tedy umění svého se drže, neznal jiné rozkoše, leda jakéž mu nový, zdařilý výtvor Musy jeho přinášel. Hýření a pouhé umrtvování času ve společnosti bylo mu protivné. Přítele neměl snad nikdy, důvěrných známých málo, a — ženských se vystříhal. Nečinil to z ostýchavosti, ale z pevného předsevzetí, an byl shledal, že

herec u malé společnosti těžších závaží na peruti ducha svého vložiti nemůže, jako stav manželský.

Avšak člověk nemůže v sobě přirozenost lidskou tak úplně zničiti, aby se nejmocnějším popudům jejím na vždy ubránil. I Holmana konečně čarovný dech lásky ovanul. Spatřil Julii, a v zavádivém lesku krásy její domníval se muž pětatřicetiletý, že ono slunce nalezl, ježto mělo ozářiti budoucí stezku života jeho. Zapomněl, že se uchází o milost herečky, a s celou duší se jí odevzdal.

Julie nebyla bez citu, a nabyvši snad přesvědčení, že se uměním na onen stupeň výsosti nevznese, kdeby žádného nepotřebovala, jenž by se o žaludek její staral: byla s obětí srdce Holmanova spokojena, vidouc, že jakožto manželka oblíbeného komika větší příjmy bude míti, nežli sama pro sebe, jako *druhá milovnice.* Také snad i *to* ji lichotilo, že *ona* rozhřála ledovou kůru prsou muže, kterýž posud za podivína a nepřítele ženské pleti rozhlášen byl. Těšilo ji to, že úhlavní, jinak ale líbezný urputník lásky v okovech jejích se třepetal. I podala mu tedy ruku, netušíc ani, co činí, a co Holman od ní očekával.

Holman omladnul. Síly jeho se zdvojily. — Jako zlaté sny míhala se před ním budoucnost, ale jako sny, ježto se *vyjeví.* Láskou přišel teprva k úplnému vědomí uměleckého povolání svého, a pomyšlení, že by někdy život bez Julie vésti měl, bylo pomyšlení na *smrt.*

Julie nacházela ve svém novém živobytí velikého zalíbení. Zbavena jsouc trudných starostí, kteréž ji druhdy při skrovné gáži tísnily, nežli se přítel našel, kterýž jí za laskavé usmání finance její zas v pořádek uvedl — zproštěna všech péčí o hlavní potřeby života, těšila se nyní také z mnohého pohodlí, kteréž jí vroucně milující manžel opatřoval. Šťastné bylo nové manželství, a lidé, kteří byli na začátku buď úsměšně ústa příčili anebo nedůvěrně hlavou vrtěli, pomalu utichli; když pak Julie po roce Holmana dceruškou obdařila, zdálo se v blaženosti tonoucímu manželu, že se nebe v domácnost jeho

přistěhovalo. Novorozeňátko, jež po milené matce také Julií nazval, vidělo se mu býti andělem strážcem jeho pozemského štěstí a rukojemstvím, jež mu nebesa poslala.

Láska jeho k manželce — bylo-li to vůbec možná — ještě zrůstala, a všechna péče jeho spojovala se v té myšlénce, aby spanilé Julii své každé radosti zjednal, jakovéž jí dle stavu svého jen poskytnouti mohl.

Spanilé Julii! — A věru, ona byla spanilá! Nový stav mladé matky prostřel po celé bytosti její jakési nevýslovně sladké kouzlo, ježto jí každé srdce podmanilo. Podobalať se krásné jarní růži v plném rozvinutí.

Toho času přišel k společnosti, u nížto se Holman právě nacházel, mladý člověk, velké, spanilé postavy. Byl to Neubert, *první milovník* a *hrdina*. Jeho živé oko, jeho ušlechtilá tvářnost, jeho dojímavý hlas a vůbec veškeré líbezné chování byly zbraně, jichžto silou nejenom ženštiny u divadla, nýbrž i mnohé krásenky po městě sobě podmanil. Avšak lov jeho po této kořisti přestal, jak mile oko jeho na Julii padlo. Veškeré snažení jeho čelilo nyní k tomu, aby se *této* zalíbil. Bylať podivně srdcem jeho pohnula.

Prohnán školou lásky poznal brzy, o jakou ženštinu se pokouší, a věděl, jak tenká tenata navléknouti, aby do nich upadla. Ona nečinila velké obtíže. Bez vyššího vzdělání, bez pravdivého základu mravního, toliko v okamžení rozkoš hledajíc, nalezla v tom zalíbení, že jí spanilý, mladý člověk dvořil — a plamenem pro ní hořel. I začala — jakož každá ženská bez ušlechtilého citu a jasného rozumu — rozdílu činiti mezi manželem a novým milovníkem svým — a tuť ovšem bujarý mladík, pln led sršícího ohně, před soudcem srdce jejího spíše obstál, nežli povážlivý muž, ovšem hlubokým, ale ne tak zářícím plamenem ji milující.

A k čemu dlouhého vypravování? K čemu dlouhého líčení převratu ženského srdce? — Musel bych ještě jednu novelu psáti. Musel bych Asmodiho veškerou bytost, žilku po žilce rozbírati; — a to by byla práce

žalostná! Žalostná jest již tato, an pouze jednoduchý příběh vypravuji, jak jsem jej ze zlomkovitého vyjádření ztrápeného Asmodiho pochytil.

Neubert a Julie si porozuměli — neštěstí Holmanovo bylo rozhodnuto. Jednoho večera vrátil se oblíbený komik, jenž byl právě obecenstvo uměleckou hrou nad obyčej obveseloval — navrátil se, pravím, pochvalou i vlastním vědomím potěšen domů — a nenalezl manželku. Hrozný byl to večer — strašlivá noc! Dítě leželo v kolébce — matka nebyla k nalezení. Chůva o ní nevěděla.

Ráno vyšlo na jevo, že i Neubert zmizel. Kluk jakýsi přinesl direktoru lístek, aby naň u zkoušky nečekali, že se nehodlá před několika lety navrátit — a ubohý komik obdržel psaníčko, aby se nestaral o Julii *starší*, která se v pečlivých rukou nachází — ale aby všechnu starost jenom Júlince *mladší* věnoval.

Ubohý muž div si nezoufal. Bylo mu, jakoby jej žádný úvazek již k životu nepoutal. Ani umění nemělo tak úkojné náručí, aby mu bylo na prsou svých úlevy popřálo. Horká nemoc uvrhla jej na lože. Dlouho ležel v nebezpečenství — ale ovšem bez smyslů. Ukrutný stav jeho netísnil jej vědomím.

Silná přirozenost jej ochránila. Přišel zase k jasnému poznání, a oko jeho padlo na opuštěné dítě. Duše jeho naplnila se nevýslovnou bolestí; ale v tom okamžení se také otužila. — „Tobě, nešťastné dítě, zasvětím život svůj!“ vzdychl z hlubokosti duše — a nová síla vrátila se do těla jeho. I byl potom jen otcem, ničím jiným, než *otcem*. Herectví byla věc mimořádní. Pustá melancholie naplnila mysl jeho; podivné plány honily se mozkem jeho. Konečně zdálo se mu, *že je nejvyšší potřeba, velikou změnu ve stavu hereckém zavésti* — i uzavřel pevně, že on k tomu první kročej učiní. I chtěl zříditi *vzor divadelního ústavu* — ohledem na mravní i *umělecký stav*. A protož patnácte let pracoval! —

11.

Dnes mělo býti první představení! — Bůh pomozi! — dnes měly kejkle vyváděti dvě osoby, jimžto bylo, jakoby se do hrobu chystaly.

Ubohá Julie! Až dosavad oplakávala jsi matku, jakož drahý, svatý poklad, zakopaný při slzách otce tvého, a kdykoliv jsi na duchy strážné zpomněla, ježto tě na cestách života provázejí, vždy a všude zdálo se ti, že mezi nimi duch nebožky matky první se vznáší! Nejkrásnějšími barvami líčila jsi nepoznanou podobu matky své, nejkrásnějšími ctnostmi jsi ji ozdobovala. Ubohá dcero! dnes dostal obraz tvůj poskvrnu, kterouž potokem slzí nesmyješ! Dnes jsi slyšela, že byla matka tvoje *nehodná!*

Politování hodný otče! — nešťastný řediteli! — Co jsi patnácte let bolestně ukrýval a tajil — hanbu svou i dítěte svého — to dnes původcem jejím na světlo přišlo. Avšak co pravím? — Hanbu? Může-liž patrná vina cizí člověku na cti škoditi? Může-liž dítě odpovídati za skutky rodičů! — O světe, světe! jak úzké je tvé srdce! — jak zkřivená mysl tvá!

A dnes mělo býti první představení! — Což bylo obecenstvu do toho, že direktorovi srdce pukalo a dcera jeho žalostnými slzami líce máčela? Ono by se bylo znechutilo, kdyby se byla dnešní hra odložila. — A což vlastně bylo řediteli Rosenbergovi do toho, že bývalý komik Holman hořem umíral? — Péče o kasu velela mu dnes hráti — i hrálo se.

„Upokoj se, milé dítě!“ prosil Julinku — „a ulev starosti mé. *Pro ni* neplač — nenaříkej; nebyla slzí tvých hodna. Vypusti z mysli, co zlému člověku z úst vyjelo, a pomysli, že tě zlý sen poškádlil. Matka tvá je pro tebe mrtva, jakož byla po všechen čas tvého života. Já snesl bolestnější ránu, než jaková nyní srdce tvé rozdírá — a Bůh mě zachoval. Dnešní den jest pouhý

ohlas oné strašlivé bouřky, ježto blaženost života mého zrušila — a pouhý ohlas nás nezničí.“

Julie neodpovídala. Hlava její spočívala na prsou jeho, a ruce její byly ovinuty okolo krku jeho....

„*Du bist blass, Louise?*“ — byla první slova mé dnešní rolle; a já se bál z úst je vypustit! Ach, Luisa byla v skutku bledá! Bylať to nevýslovně jemná bolest, ježto celou duši dívčí naplňovala, a kteráž celou krásnou její hrou prosvítala.

„*Du bist blass, Louise?*“

— „*Es ist nichts, nichts! Du bist ja da. Es ist vorüber!*“ —

S těmi slovy uvrhla se mi okolo krku. Srdce moje zachvělo se při opravdivosti tónu jejího. Každá sylaba vycházela z hlubin duše její; jáť poznával, že v těchto slovech odlevy nalezá. Slze polily tváře její. Já bych je byl ulíbal.

A pak ona scena s Wurmem, kdežto se o zachování otce jedná! kdežto se dcera k nejhroznější oběti uvoluje, aby otce vysvobodila! kdežto milenka zradu na milosti své zpáchá — veškeré blaho života svého do hry hodí — aby otci pomohla! Jak živ na to nezapomenu! My všickni stáli za kulisami; byla se nás všech jakási zbožnost zmocnila. Stáli jsme a poslouchali — aby nám žádné slovo z úst Juliiných neušlo, a samy herečky přiznaly se, že podobné dokonalosti na divadle venkovském ještě neviděly — od ženských a hereček (kdo je zná) zajisté veliké svědectví! — Herci jí prorokovali slavné příští.

A jak se chovalo publikum? — Důstojníci a mladí panáčkové, venkovští švihácí, plesali roznícení spanilostí *té ženské* — (jak se obyčejně částka publikum o divadelních umělkyních vyjadřuje) — a byli by snad rovnou mírou tleskali, kdyby hra její i méně výborná byla bývala. Ženštiny na sedadlech umáčely si celé šátky — *povážlivější* pánové nepřestali pochvalně hlavou kývati — *a mládež na* posledním místě slavila hlučné radovánky. *Štěstí ředitelovo* bylo toho večera pevně založeno.

A což on sám — co Asmodi? — Jak se choval? Jak se mu vedlo?

On hrál maršala Kalba — i byl to celý onen blbý, na zevnitřnostech lpící, po novinkách se honící, uhlazený dvořenín. Salonový tón, uhlazené pohybování, chůze — vše bylo výborné. Srdce diváků obveselilo se pohledem na nevídanou umělost. Plesali, a nikdo se neptal: „Jak je ti, ubohý Asmodi?" Ale herec nemá se také *nějak* míti! On se zaprodal; přestal býti člověkem, a nesmí nic jiného býti nežli kejklířem. Co je divákům do toho, jestli tě hlava bolí, jestli tebou zimnice lomcuje, jestli ti žalost srdce užírá? On platil — ty musíš hráti!

Asmodi hrál — on ale také plakal! — *„Ah, mon Dieu, Sie kennen mich ja!"* — byla poslední slova jeho v první sceně, ježto s velkým namáháním ze sebe vynutil; potom sebou vrhnul na sesli. Mělať přijíti Luisina scena s Wurmem! Celá duše jeho potopila se v sladká slova milované dcery — i byloť mu, jakoby se v skutku dívka nevinná obětovala, aby jej před hanbou a smrtí zachránila.

On dohrál! — scenu druhou i třetí: a věru, slova Milfordové: *„Mann des Erbarmens!"* týkala se ho v nejpravějším smyslu. Tiše odebral se po čtvrtém jednání do garderoby, a nemluvě, nesvlékaje se z vyšívaných šatů posadil se do koutečka, kdež jeho stoleček stál. Inspicient mu oznámil, že se může pátý akt začíti, a nedbaje na to, že mu direktor odpovědi nedává, o němžto věděl, že ho dnes mrzutá příhoda potkala, dal znamení, aby se začalo. — Asmodi zůstal sám a sám ve svém koutečku. My všickni měli ještě v pátém jednání co dělati. —

Hlučné tleskání oznamovalo, že je po hře. Rychlým krokem přiběhl inspicient do garderoby.

„Pane řediteli!" promluvil k Asmodimu, „račte se obecenstvu okázati. Chtějí vás také mezi ostatními viděti — *volají* vás!"

Ale Asmodi ho neslyšel. Nedbalť na volání lidské — *neboť ho byl již Bůh zavolal!*

Třetí den na to prokázali jsme řediteli svému poslední službu!

* * *

Neptej se nikdo: „Co se stalo s Julií — co se mnou?“ — Já chtěl jen *konec patnáctiletých snů* nakresliti. Historii nás dvou — bude-li ji kdo chtít čísti — podám snad někdy jindy. Prozatím jen napovím, že bylo mi štěstí v lásce příznivo.

OBSAH.

